Brieven. Deel 2

Willem Bilderdijk

bron
Willem Bilderdijk, *Brieven. Deel 2*. W. Messchert, Amsterdam 1837

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/bild002brie02_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren

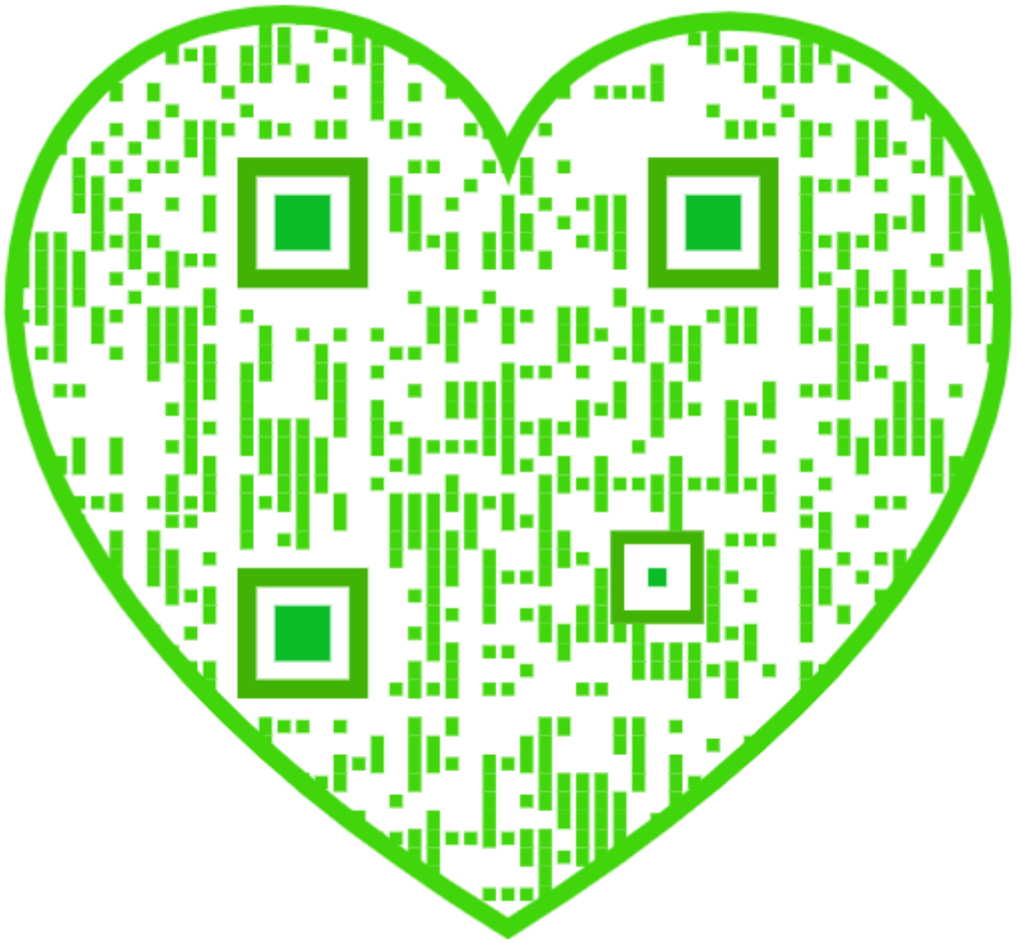

Aan den lezer.

De Uitgever der Brieven van BILDERDIJK *en zijne Mede-redakteuren, de Heeren* DA COSTA *en* DE CLERCQ, *drongen ook bij mij aan op die, welke door hem aan mij gerigt waren. De eerste indruk voor mij was geheel terugstootend. Bijzondere, vertrouwelijke brieven van een vriend algemeen te maken? van een zoo weinig gematigde in uitdrukking zijner innerlijke gevoelens? van hem, die mij als in het hart droeg, en daarom mij alles los en open mededeelde, wat bij hem in dat hart lag en omging? die, te zeer met mij ingenomen, mij weldaden toerekende, die de mijne niet waren? mij overbodige en onverdiende erkentelijkheid betuigde, en eene onbegrensde hartelijkheid bewees voor een weinig geduld, en zekeren slag om met hem om te gaan? die vergat, dat mijn hoogste lof eigenlijk gelegen was in hem wel te willen, en hem tot letterkundigen arbeid uit te lokken, om daarin voor zich troost te vinden, en voor velen, bij een gepast en omzigtig gebruik, nut*

te doen? - neen - zeide ik bij mijzelven, - eene dergelijke uitgave is ongeoorloofd in zich zelve! de reeds zoo geschokte en aangevallen nagedachtenis van BILDERDIJK *zal of kan er niet bij winnen; ook deze bijdrage zal wapens in de hand geven aan kwaadwilligen of bekrompenen, wier kleinheid in het beoordeelen van groote mannen zich al te zeer gewoon is te storen aan overdrijving van voorstellingen en buitensporigheid van uitdrukking, - neen - ik hield te veel van hem; zijn asch en gebeente zijn mij te heilig! - Ik doe het niet*.

En echter - geef ik nu die Brieven, gelijk blijkt. Ik ontken echter niet, dat ik met moeite werd overgehaald, en het nog niet doe zonder innige huiverigheid. De redenen, die mij, bij naderen aandrang en eigen nadenken, overgehaald hebben, en waarvan ik verantwoording schuldig ben, zijn deze.

Het is belangrijk, juist uit die vertrouwelijke, ongekunstelde Brieven, den mensch *- en wel den mensch* BILDERDIJK - (*beiden beteekenen veel*) *- te kennen. Zij, die met* BILDERDIJK *te veel ophebben, en zij, die te zeer tegen hem zijn ingenomen, beiden hebben die toelichting noodig. Wat in het algemeen omtrent het uitgeven van vertrouwde brieven van onlangs afgestorvene belangrijke personen geldt, is hier in het bijzonder niet zoo zeer van toepassing*. BILDERDIJK *sprak en schreef niet anders in dat, wat hij openlijk uitgaf, en in vertrouwelijke brieven. Hij verborg zijne* extravagances *nooit, ja, in zijne werken staan*

zij met dichterlijken gloed nog vuriger geteekend. Al bleken die niet hier, zij zouden elders, ook uit andere uitgegevene brieven, blijken. Zijne beste, trouwste vrienden houden ze nu niet terug. Ook mijn Broeder en raadsman, op wien ik meer dan op mij zelven vertrouwe, en die, niet minder dan ik, de vriend was van BILDERDIJK, *nadat hij het voor en tegen met mij overwogen had, heeft er mij toe aangespoord; en, ten blijke van zijne eenstemmige denkwijze, op mijn verzoek, eenige Brieven, aan hem gerigt, wel bij de mijne willen voegen. En de brieven aan mij hebben iets eigenaardigs. De geheele beschouwing van den grooten man lijdt er, naar mijn oordeel, schade aan, wanneer ik ze terughoude.* BILDERDIJK *was een buitengewoon geheel. De bestudering van hem en zijn geheel aanzijn behoort den wijsgeer, zijnen tijd, zijnen lezer, zijnen vrienden en tegenstanders. Hij is een gewigtig punt of voorwerp geworden der geschiedenis van zijnen tijd, waarop hij en het zijne belangrijke betrekking hebben. Vinden dezen aanstoot in harde uitdrukking, in blijken van rade- en moedeloosheid, ja, in een enkel geval, in blijkbare wanhoop; - anderen zullen hier en daar blijken van tegenovergestelde deugden en hoedanigheden aantreffen; de meesten zullen diep medelijden hebben met een zoo teeder en fijn bewerktuigd, zoo veel lijdend wezen, met een man, in vele opzigten voor zijnen tijd en de gewone wereld zoo weinig berekend. Ook bij mij zal medelijden wel iets toegcbragt hebben tot die genegenheid*,

waarvan ik mij jegens hem doordrongen gevoelde. Geleerdheid, kennis, oordeel, diep gevoel, hartelijke vriendschap, standvastige aankleving aan eens bij hem aangenomene regels van gedrag, ook in staatkunde en godsdienst, zal, mijns oordeels, geen billijk en onpartijdig lezer hem kunnen ontzeggen. Daarenboven zal er uit blijken, dat ik, die van hem, en in politieke en in theologische meening, verre, zeer verre, verschilde, en dat noch in het openbaar (getuige onder anderen mijne Huig de Groot en Maria van Reigersbergen), *noch in het bijzonder, voor hem verborg, toch den toon wel getroffen had, om hem aan mij en nuttig letterwerk, de lust zijns levens, te verbinden, gul en open met hem om te gaan, en wederkeerigen omgang uit te lokken. Ik weet echter niet, dat ik ooit onopregt mij jegens hem getoond, of mijne beginsels bij hem verloochend heb; zijne brieven en de mijne aan hem kunnen het getuigen. Dikwerf bragt ik hem zelfs, gelijk onder anderen uit het vers*, Opvoeding *getijteld, blijken kan*[1], *tot openbaring van gevoelens, die men van hem niet zou verwacht hebben. Maar* BILDERDIJK *was inderdaad goedwillig en gedienstig. Dit zag men in den omgang met hem te zeer voorbij. Hij had dwaasen buitensporigheden; hij was door opvoeding, door omstandigheden, door vervolging, en door toe te geven*

(1) *Bij het openbaar onderzoek der Stads Armenscholen. Zie Winterbloemen I*, 105, *en bladzijde* 197 *van dit boekdeet*.

aan eigen hartstogten, en, mijns oordeels, aan al te donkere en zwaarmoedige, geen regt Evangelische, inzigten in de blijdste Boodschap, *donker en overdreven, dikwerf anderen, en zich zelven meest, in den weg, ja mijnen en zijnen besten vrienden somwijlen tot regtmatige aanstoot; ja één enkele, de Hoogleeraar* SIEGENBEEK, *werd inderdaad onverdiend door hem mishandeld; maar, zacht en minzaam ten goede geleid, en door een' voorzigtig opmerker van zijn gestel en kwaal als zieke behandeld en opgepast, ontsprong ook bij hem de bron eener innerlijke ongekende goedwilligheid, die zich niet zelden ontlastte in een' stroom van niet verwachte goede aandoeningen en eigenschappen. Hoe het zij; eens aan hem verbonden, was het mij pligt en genoegen, voor het minst den balsem der vertroosting en verzachting voor hem uit te storten, hem wel te doen naar vermogen. Dat weldoen was, ik belijde het gaarne opentlijk, meer met woorden, dan met daden, meer door overbrenging, inzameling en uitreiking, dan door eigen opoffering. Ik was echter innig aan hem verbonden. Ik voelde veel genegenheid voor hem, kon en mogt hem met ruimte* Vriend *noemen, ja had hem in meer dan één opzigt lief*.

Één mijner vrienden gaf mij eens zijdelings te kennen, dat ik mijnen naam aan dien van BILDERDIJK *verbond, om aan zijne groote en hooge verdiensten mijne zwakke en geringe pogingen in het*

vak der letteren vast te klemmen, ten einde alzoo op meer blijvenden roem te mogen hopen. De aanmerking was niet vriendelijk, en echter ontken ik niet, dat ik behagen vond in de achting en vriendschap van eenen zoo wijdberocmde en kundige te deelen, van eenen zoo verhevene eenigzins opgemerkt, geliefd, ja geprezen te worden; maar meer nog trof en bond mij de oneindige en onwaardeerbare gelegenheid, om van hem iets te leeren, wetenschap te vermeerderen, smaak te verfijnen, vooral meerdere menschenkennis, die behagelijke en onuitputbare studie in dit leven, in en door hem, op te doen, om, in en door hem, het gewigtig en niet genoeg opgemerkt onderscheid tusschen kundig *en* wijs, *het verband van* klein *en* groot *na te gaan. Hij en zijn verkeer bij monde en geschrifte waren mij dus in allen gevalle een onuitputbare, zeldzaam aan iemand zóó gul en open gegunde, bron, om te drinken aan deze hoogstzeldzame, verkwikkende en genezende wateren, ter kennis en leering, ter toenadering of ter verwijdering, ter keuze of ter verwerping. De zwakke zijde, de gebreken zelfs van* BILDERDIJK *waren mij dus dierbaar om hare waarschuwing; - nimmer echter verstiet ik hem, als anderen. Hij was daartoe in mijn oogen inwendig te goed, te ongelukkig voor zich zelven, te liefderijk jegens mij. Niets dan vriendschap, niets dan hartelijkheid heb ik van hem ondervonden. De minste kleinigheid, een proeffe thee of klein vaatje bo-*

ter[1], *het gemakkelijkste en geringste dienstbetoon, prikkelde den teêrgevoelige tot onmatige erkentelijkheid. Ik kende die prikkelbaarheid, hare goede en kwade zijde, uit weekheid ontstaan, afhankelijk van kleine voorvallen, van wind en weder. Ik wist, hoe zwaar eene beproeving het geschenk is van eene al te gevoelige ziel in een prikkelbaar gestel, verleiding aanbrengende tot overprikkeling, tot overdrijving en onmatigheid; een beklagenswaardige, hoogstgevaarlijke kwaal, maar met fijngevoeligheid en heerlijke poëzij toch op het naauwst verbonden! Ik ontzag het groote en geleerde kind, prees, ik beken het, meer dan ik laakte, en kleedde mijne afkeuring zelfs, die ik niet verborg, meestal in eenigzins smakelijke en behagelijke zoetigheden, wel bewust, dat hij, naar zijne gevoeligheid, daarom die omhulde afkeuring niet zou voorbijzien, ja die omkleedselen zelve min zou achten, en de kern der zake, waarom het mij te doen was, des te beter in liefde naar zich zou nemen. Oploopend, ligt ontstoken en dan wel eens bijtend en nijdig, liet hij eene eens aangenomene of geopperde stelling, vooral bij tegenstand, niet gemakkelijk los, verdedigde haar soms tot over haar uiterste; hij was ook wel de man niet, om anderen verre boven zich verheven te achten in kennis en gevoel; maar in den eigenlijken zin onopregt, hooggevoelig, trotsch, was hij, wat anderen ook mogen denken of beweren, volstrekt niet.*

(1) *Zie bladzijde* 276 *van dit Boekdeel.*

Hij liep, om zoo te spreken, met zich zelven als mensch, als geleerde, als hoog verdienstelijk wezen, niet weg. Met BILDERDIJK *had* BILDERDIJK *niet zoo zeer op. Hij voelde, betuigde, en dit was geheel opregt en ongeveinsd, dat hij niet was, wat hij had kunnen en moeten zijn, of had kunnen en moeten worden. Het erkennen zijner gebrekkigheid, hoe wonderlijk uitgedrukt, was dus geene gemaaktheid, maar waarlijk gemeend, ja uitvloeisel van een innig godsdienstig gevoel. Hij stelde zich van den mensch, den geleerde, een te groot, te verheven denkbeeld voor, en voldeed zich zelven eigenlijk in niets - waarlijk een groot ongeluk voor ons menschen, als de tegenwigt van een godsdienstige opgeruimdheid ontbreekt, en andere menschen ons tevens niet bevallen* (*en hoe kunnen zij dat op den duur bij hen die wat beters dan het dagelijksche zoeken?*)*; als wij de fijne en Gode gewijde kunst des levens en des genietens, waarmede wij en tot het leven en tot hooger geroepen zijn, niet van jongs af langzaam en zeker geleerd hebben! En dit was* BILDERDIJK *niet te beurt gevallen. - Nergens vindt men hem spelende, leerende, zich voorbereidende in de kleine wereld van een groot, zacht en liefderijk gestemd, gezin, aan de schoot eener teedere moeder of op de knie van eenen zachten, vriendelijken en aanminnig waarschuwenden vader*.

Zijne jeugd was in meer dan één opzigt pijnlijk en ongelukkig. Den ouden Heer Dr. IZAAK BIL-

DERDIJK *heb ik gekend. Hij was een klein, zwart, deftig man; had een donker, ongevallig, terugstootend voorkomen met zijne lange zwartgrijze overhangende wenkbraauwbogen, ook den zoon eigen. Hij had den naam van bloedvergieter, wegens zijne groote overhelling om patienten te doen laten. De Zoon, oorspronkelijk van een sterk en taai gestel, klaagt over zijn in de jeugd verzwakt ligchaam, uitgeputte spierkracht, weeke en verslapte vezels, en een kreupel slepend been. De honderd ponden bloeds, hem de aderen uitgetapt, was geene dichterlijke vergrooting*(1). *De oude Heer* BILDERDIJK *was Inspecteur van 's Lands Indirecte belastingen of Gemeene middelen. Ik zie hem nog, dien gevreesden man, bij ons aan huis, om kas en boeken van onzen Vader, Ontvanger van 's Lands Impost op 't Gemaal, op te nemen en alles na te zien. Het was een man om bang voor te worden. Alle mijne kinderen, waarvan meer dan één, bij de geboorte, door den zoon bezongen, voelden onwillekeurig daarna iets dergelijks voor dezen;* (*pijnelijk gevoel voor tegenwoordig zijnde goedwillige en erkentelijke ouders!!*) *Het prijzen viel den ouden Heer niet gemakkelijk, maar dat was dan ook te treffender en dierbaarder voor een zoo naauwkeurigen en gezetten ambtenaar als onze Vader. Eene enkele keer kwam zoon* WILLEM *mede. Hij werd tegen zijn wil, op*

(1) *Vergelijk* BILDERDIJK, Uitzicht op mijn dood, *en de onwaardeerbare* aanteekeningen *van hem zelven*.

aandrang zijns Vaders, dezen in zijne ambtsbezigheden toegevoegd, doch het duurde niet lang; het denkbeeld van een ambt was hem toen en later ondragelijk. De vader had zijn post te danken aan vinnige gehechtheid aan de partij van 1748, *en strenge, stijve orthodoxie, in* BILDERDIJKS *jeugd beide buiten trek en opgang rakende. De krijgskunst kon niet wegens het gestel; de regtsgeleerdheid werd door hem gekozen. De op het onverwachtst met goud bekroonde eerzuchtige jongeling trad, met behoud der vaderlijke beginsels, uit een streng en ongezellig vaderlijk huis, in een kring van vrolijke en meestal anders denkende studenten, die hem, en om die politieke en om die godsdienstige gevoclens, plaagden, welligt bespotteden; doch hij voelde te veel geestkracht om zich te laten belagchen, en de te vergeefs bedwongen veêr bragt de raderen van wederstand, ja lust tot overdrijving en* paradoxen, *in beweging, die hem in zijn geheele leven eigen bleven en ongelukkig maakten. Zoo ten minste beschouwen wij de zaak. - Doch om terug te keeren. De oppervlakkige kennis des vaders bragt bij nadenken veel toe tot onze inschikkelijkheid jegens den zoon; van nature waren zij beiden noch vriendclijk, noch vrolijk. Eene ongemaakte vriendelijkheid stond dezen zoon wel, maar eene schijnbare en aangenomene was bijna afgrijsselijk. Maar de andere zoon, broeder* JOANNES, *later zijnen vader in deszelfs ambt toegevoegd, was van nature en voorkomen innemend en vriendelijk. Deze was een regt edel*

mensch. Hij overleed in 1788[1]. BILDERDIJK *verloor in hem een' raadsman, bescheiden vriend en regtschapen' broeder. Verder herinneren wij ons weinig van de familie* BILDERDIJK *in onze jeugd. Zijne familie en die van de zijde onzer moeder of der* DE BOSSCHEN, *waren met elkander bekend, door kunst- en dichtlievende oefeningen. Hiervan bestaat een zeer treffend getuigenis en blijk. Onze Oudoom* BERNARDUS DE BOSCH *gaf zijne* Dichtlievende Verlustigingen *uit en zegt in een vers*[2] *aan* FRANS VAN LELYVELD, *Secretaris van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te* Leyden:

Is't mooglijk, schrandre Vriend! betuigt gij uw verlangen
Naar mijn geringe zangen! -

Men moet, ô LELYVELD! op hooger toonen zingen,
Om naar den prijs te dingen. -

Hoe hoog zijn andren ook, die hier in 't eerperk streven,
Niet boven mij verheven.

Men noopt mij evenwel met vriendelijke sporen;
Zij zelfs, wier keurige ooren
Geen valsche toon ontslipt, FONTEIN en BILDERDIJK,
Beroemd in 't letterrijk,
En wars van vleijerij, ô LELYVELD! beweren,
Dat mij geen smaad zal deeren.

Wat het destijds inhad in één adem met PETRUS

(1) *Zie het Eerste deel dezer Brieven, bladzijde* 173.
(2) *Deel III, bladzijde* 272. *uitgegeven in* 1781.

FONTEIN, *dien grooten theorist, vraagbaak en wetgever, op die wijs, genoemd te worden, laat ik gaarne aan deskundigen ter nadenking over. Toen deze onze Oudoom* BERNARDUS DE BOSCH *in* 1786 *overleed, maakte* W. BILDERDIJK *een Lijkdicht op hem*[1] *en noemdc hem bij den aanhef een*

....grijzen Vriend, wien hij opregt waardeerde,

en wenscht ten slotte niets vuriger, dan

....hem gelijk, de schoot der zielrust in te gaan!

Onze smaakvolle Oudoom HENDRIK DE BOSCH, *ook Dichter en Stads-Geneesheer alhier, was een vriend en collega van* IZAAK BILDERDIJK. *Ziedaar de eerste aanvang en grond onzer kennis, achting en genegenheid, in het voorbeeld en den voorgang der onzen! De Prijsverhandeling in de Werken der Leydsche Maatschappij van Letterkunde, de Prijsverzen bij andere Genootschappen, de Edipus, de Bloemtjes, de Verlustiging, de stukjes in de Dichterlijke Handschriften, gaven verder voedsel. Wij waren ook als kinderen wel verre af van goedkeurend op te nemen, hetgeen wij van* BILDERDIJK *in* 1787 *tot* 1795 *hoorden, maar dat wij lazen beviel ons uitnemend, en bij hem en* FEITH, *die beide ons met de* VAN HARENS *en vooral de Geuzen bekend maakten, vonden wij toch nog iets anders, dan bij Oudoom en het Am-*

(1) *Zie de Verspreide Gedichten, II*, 97.

sterdamsche Poëtenkransje. BILDERDIJK *was de Dichter, wiens verzen wij, naar de gewoonte van dien tijd, aan den feestmaaltijd bij Ouders, Ooms of vrienden, bij voorkeur reciteerden, en wij beklaagden het diep en innig, dat zoo een man het Land verliet, of liever, op zulk een wijze, om een verzoekschrift, waarbij niets onbillijks gevraagd werd, moest verlaten, schoon hij als een onrustig en partijdig mensch overal, en natuurlijk zonder onze wederspraak en dus ook bij ons, te boek stond. Nader bleek ons, dat hij de slechtste partij, doch de minst talrijke en gelukkige van de drie of vier bij zijne optreding worstelende, niet gekozen had* (*en hij had geen aanleg om neutraal te blijven*). *- Doch dit alles en meer blijkt uit de Brieven, en zou nog duidelijker blijken, zoo ik alles daaruit ter mededeeling geschikt had geoordeeld. - Dit voorberigt neme men voor het tegenwoordige voor lief. Het strekke tot eenige inleiding voor deze Brieven. Ik zal geene enkele aanmerking, inlichting of toevoegsel thans geven, hoe noodig tot bijdrage of beter verstand der Brieven, zoowel van die aan mij als Onbekenden Vriend of Recensent der Mengelingen, als van die, later aan mij als bekenden Vriend geschreven. Ik bewaar dit en meer, ja mijne geheele beschouwing over* BILDERDIJK *en het zijne, bij blijvende lust, tot gelegener tijd, bij volkomener kennis van alles, wat hem betreft, latende intusschen ieders oordeel vrij. - Mogt dat oordeel zijn in den geest der liefde en der verdraagzaamheid! Mogt eerbied en*

medelijden omtrent een schitterend en hoogst zeldzaam vernuft met leering en eigen bedachtzaamheid de vrucht mijner toestemming tot de uitgave dezer Brieven zijn! De goede God, en ieder regtschapen Christen en Vaderlander, door den Heiligen Geest bezield, beware de zoo noodige Eendragt in Kerk en Staat in ons lieve Vaderland!

23 Decr. 1836.
JERONIMO DE VRIES.

I. Aan den recensent van Bilderdijks Mengelingen, in de Vaderlandsche Letteroefeningen[1].

1.

WelEdele Heer!

Niet zonder aandoening ontfang ik door mijnen Broeder uwe Recensie van mijne Mengelingen. Ik behoef niet te zeggen, hoe zeer het my streelt, dat er in 't Vaderland nog lieden zijn die eenigen prijs op mijne Herfstvruchten stellen. Vleiender zeker kon men over mijn' arbeid niet oordeelen. U daar voor dank te zeggen, zou eene verongelijking zijn, daar ik in de schrijfwijze eene volheid van overtuiging en zucht om uit te drukken wat het hart gevoelt, zie doorblinken, die my treft. De juistheid zoo van uwe aanmerkingen als van uwe characteriseeringen mijner stukjens te roemen, zou eene te rug kaatsing van lof kunnen schijnen, ons beiden onwaardig. Maar, waar

(1) Zie Vaderlandsche Letteroefeningen voor 1805, bl. 91 en 271.

voor ik niet nalaten kan of mag, U met het hart (want woorden doen hier niets af) te danken, is het belang 't welk gy in mijn lot toont te nemen, en de werkzame zucht, die gy toont om het verzacht te zien. Beklag ontmoete ik veel; ook hier en daar oogenbliklijke behulpzaamheden die ik nooit genoeg erkennen kan; doch een beredeneerd aannemen van mijn lot, en bedoeling van eene geduurzame verbetering van hetzelve, zie daar wat de geest van uwe recensie meêbrengt, en waar uit zy ontsproten schijnt. En dit is meer dan alles.

Gij hebt gewild dat de Recensie onder mijne oogen gebracht zou worden, het geen zonder dat, hoogst waarschijnlijk niet geschied zou zijn: beoogde dit niet anders dan my het genoegen te verschaffen van ze te lezen en by mijne Mengelingen in te binden, zoo ware 't eene oplettendheid, waar voor ik gevoelig ben: doch gy wenscht er *mijne gedachten over te vernemen*, en dit zegt iets meer. Immers kunt ge niet wel daar meê vragen, of ik meen dat gy mijn werk wel beoordeeld hebt? Ik moest wel moeilijk te vergenoegen zijn, zoo ik *neen* konde zeggen! Doch ik geloof my niet te bedriegen, wanneer ik deze begeerte, die gy my wel hebt willen uiten, aan de zelfde zucht die de Inleiding uwer beoordeeling heeft ingegeven, toeschrijve; aan de zucht, die my een beter lot, en wel, in mijn Vaderland, wenscht.

Is het zoo; zoo make ik geene zwarigheid, aan een' man van uwe denkwijze mijn hart oprecht uit te storten: ik was nooit achterhoudend, en had nooit

geheimen, dan die van anderen, te bewaren. Onafhanklijk zelfs van mijnen inderdaad jammerlijken toestand, zou een middelmatig bestaan in mijn Vaderland my gewenscht, ja het zou my voor eenen ruimen en aanzienlijken staat buiten 's lands verkiesbaar zijn. By alles wat ik zoo door andere omstandigheden als door de bedorven lucht van Brunswijk lijde, waar in geen vreemdeling gezond of draaglijk leven kan, kwijne ik aan het geen men het *heimwee* noemt. Zoo lang ik in England in een beter luchtstreek en in eene levenswijs was, meer met onze Hollandsche zeden en gewoonten overeenkomende, gevoelde ik daar niet zoo veel van, en het was slechts by tusschenpozingen; doch thands maakt deze krankte eene mijner hoofdkwellingen, die, als ik al eens van de Landkwaal, de vreeslijke en zich in elders onbekende gedaanten vertoonende Rheumatismen, een oogenblik verlichting gevoele, als ik van mijn persoonlijke en constitutioneele krankte, de zenuwziekte, eenige rust heb, my echter nacht en dag pijnigt en afbeult. Ik dacht weinig wanneer ik voor omtrent dertig jaren deze vreeslijke kwaal in een mijner prijsvaerzen[1] afschilderde, dat ik er eens een zoo jammerlijk flachtoffer van worden zou. Oordeel dus, of eene roeping in mijn Vaderland my welkom zou zijn! En tot wat ben ik geschikt dan tot studien? Voor ampten heb ik altijd afschrik gehad, en niets dan wetenschap en

(1) De Ware liefde tot het Vaderland, door het Leydsche Genootschap met de zilveren eerepenning bekroond.

sraaie letteren is het my mooglijk te beoefenen. Van hier een gedeelte van mijn ongeluk. Doch U dit in het breede te verklaren, zou nutteloos zijn.

Zoo lang het hier van Hollandsche familien wemelde, had ik door mijne lessen een sober maar echter een bestaan. Toen dit afnam, en ik van de veertien uren die ik 's daags daar aan gaf, de helft niet meer plaatsen kon, moest ik natuurlijk andere hulpmiddelen ter hand nemen. Ik begon met een Boekdeel *Observatien over 't Beschreven recht*, die ik meest by nacht op 't papier had gebracht als de vermoeienis van den dag my het slapen onmooglijk gemaakt en de hersens in beweging gebracht had (dit behoort mede tot mijn kwalen), aan de pers aan te bieden. In geheel Duitschland heb ik geenen drukker kunnen vinden, om dat (deze reden gaf men my overal) in Duitschland geen Latijn meer gelezen wordt. Ik heb echter, want zoo is het met overgedreven licfhebberyen als zy eens in ons geworteld zijn, de verzameling van tijd tot tijd met nieuwe Critische aanmerkingen of waarnemingen over het R. Recht, en de Classische schrijvers vergroot: en sints het schijnt dat ik wat meer bekend word, heeft zich in Leipzig een Drukker opgedaan, met wien ik in onderhandeling ga treden: maar het is een ondankbare arbeid, waar meê ik in daghuur geen twee stuivers hollandsch verdiend zal hebben. De kleinheid van Brunswijk maakt dat ik somwijlen de werkzaamste collegien voor een of twee jonge lieden moet uitwerken, en dat voor slechts eens. Nog in 't afgeloopen jaar vroegen vijf personen my een completen

oursus over de theorie en practijk van de Perspectief. Ik heb meer dan vijf maanden nacht en dag gearbeid, om dit in eene Mathematische form grondig uit de de eerste beginsels der Gezichtkunde as te leiden; alles ten strengste te demonstreeren, niets over te slaan wat zich in dat vak leerzaams of verlustigends opdeed, alle gebruiklijke en mooglijke manieren van bewerking daar in te brengen, het door alle deelen der Wetenschap, Gemeene-, Tooneel-, Spiegelperspectief, Anamorphoses, Panoramaas &c. heen te leiden, en eindelijk de gantsche wetenschap in zes hoofdregelen te besluiten, die alles wat van de zaak gezegd kan worden, bevatten: wat was het gevolg? toen de tijd daar was dat ik lezen zou, was het slechts een eenige die zich niet onttrok; en ik heb voor dertig gulden omtrent, 't halve jaar door gewerkt, zonder tijd te hebben om iets anders te denken. Om er toch iets van te hebben, heb ik 't in Holland, in 't Neêrduitsch vertaald, aangeboden; maar niemand begeert het. Met mijne lessen over de Bouwkunst (welke mede geheel nieuw zijn, en alle Bouwkunst, de Gothische, Persische, Indische, enz. niet uitgesloten, tot vaste Mathematische en Aesthetische regels brengen) is het my niet beter gegaan. Een eenig jongeling hier (eens Franschen uitgewekenen zoon, die in Brunswijksche dienst is getreden) heeft ze compleet. Grondigheid wil men niet: en zelfs men wil niet *weten:* ter naauwernood *hooren*. Om hier niet verlaten te worden van zijn toehoorders moet men auctoritatief zeggen: zóó is het. Voeg er één bewijs by, zoo verloopt alles. Dit is

hier wetenschap. - En dat op een plaats, waar volstrekt geene boeken te bekomen zijn, en een arme uitlandige die in tien jaren of meer geen boek heeft kunnen inzien alles uit zijn verzwakt hoofd putten, en door inspanning op zaken, die 't zelfs niet waardig zijn en die men overal vinden kan, dit verder verwoesten moet.

Thands vleit men my met een beroep in de Rechten te Moskau: hoe onaangenaam my het Land uit duizend oorzaken ook zijn zou, zou ik 't gretig aannemen, om slechts uit dit bedorven dampbad, waar ik in verga, te geraken. Maar wat kan my daar aanbevelen? vooral in een' staat van verval van vermogens, die my het geheugen geheel heeft verzwakt, en het oordeel gekrenkt.

En zie daar een punt, dat ik niet verbergen mag! Ik had misschien nog voor twee of drie jaren nuttig kunnen zijn, maar na de geweldige ziekte die my sedert November 1803 nog kwijnende houdt, kan ik in gemoede my-zelven niet als een nog bruikbaar voorwerp aanbieden. Die my kennen, hebben geduld met my, en om my op te beuren, ontveinzen zy mijn geweldig verval te bemerken, ja, als ik my daar van beklage, betytelen zy het met den troostenden naam van *hypochondrie*. Ach! zoo het *hypochondrie* is, zoo is zy 't wel in een uitstekenden graad.

In Holland wil men niets van my dan verzen. Ik laat aan het oordeel van kundigen, of ik die altijd leveren kan zonder my-zelven te beschamen? Alle andere arbeid is dus voor my verloren. En echter in

Brunswijk droog brood te eeten kost meer dan in Holland een ruimen disch te houden.

Maar waar toe dit alles? - Schoon er niets is, dat my kan doen denken met U eenigermate bekend te zijn, de welmeenendheid, de hartlijkheid, de oprechtheid die in uwe aankondiging van mijn Mengelingen uitstraalt, dwingt my eene zoo vrije, zoo volkomen opening van mijn' toestand af jegens iemand, die ik mijn vriend zie te zijn, en die oordeel en hart vereenigt. Zonder my aan te matigen den uitbundigen lof van kennis en bekwaamheid my toegezwaaid, die meer afschildert wat ik eenmaal gewenscht had te kunnen worden, als waartoe de ongenade van tijden en omstandigheden my toegelaten heeft te geraken; ja, ik geloof nog somwijlen, dat by eene verandering van lucht en betrekkingen, het my mooglijk zou zijn eenigzins nuttig te wezen in mijn Vaderland, door de mededeeling van het geen mijn zekerlijk arbeidzaam leven my heeft doen opzamelen; maar aan dat te beandwoorden, wat ik zou wenschen, wat ik in staat had kunnen zijn, te praesteeren, en wat men misschien van my verwachten zou; dit WelEdele Heer, gevoele ik in mijnen vervallen toestand niet meer te kunnen. My dit in te beelden, zou dwaasheid, het my voor te stellen, vermetelheid, het te beloven, belachlijke grootspraak zijn, en ik wensch my aan geen dubbelhartigheid schuldig te maken, die nooit in mijn aart is geweest, en waar van ik altijd een afschrik gevoeld heb. Nuttig te zijn was altijd mijn zucht; en het gevoel van mijne nuttelоosheid heeft veellicht meer

dan iets anders toegebracht om my in deze kwijning te dompelen. Maar thands heb ik met de krachten den moed verloren om er my uit te verheffen, en ik verwijt my ieder uur van den dag (het weinige en het nutlooze van het geen ik nog kan, en tracht, en doe, aanziende) een verachtelijk doodecter geworden te zijn. - Ja, veellicht zou die doodeeter in de bloeiende Vaderlandsche weide wel wederom wat herademen; maar nooit zal er het moedige ros van worden dat op den klank der trompet huppelt, en op het geknal van den zweepslag met vurigen adem den loopbaan doorstreeft en met de eersten vooruit draaft.

Verschoon, bid ik, de verwardheid en wijdloopigheid van dezen brief. 't Zal my aangenaam zijn ('t zij bekend of naamloos) eenige briefwisseling met UWEd. te onderhouden, indien gy het voegzaam oordeelt. - Vergun my thands eene aanmerking hier by te voegen, die veellicht in het vervolg uwer recensie plaats zou kunnen vinden. Zy is deze. ‘Ik heb in mijn Voorrede gezegd dat ik de stukjens die tot mijne uitbanning eene byzondere betrekking hebben onder eenen algemeenen tytel van BYZONDERE STUKJENS geef. pag. xv.’ Het is er zoo verr' van daan, dat de Drukker dit in acht genomen zou hebben, dat hy zelfs deze stukjens die natuurlijker wijze by elkander behoorden en een soort van afzonderlijk geheel uitmaakten, met allerlei en er gantsch niet meê overeenstemmende stukjens doormengd heeft, het geen zeer *choqueeren* moet. Zy zijn: *Aan mijn Vrienden*, derde deel, p. 79; *Uitboezeming*, p. 95; *Toewijding van Urzijn*

en Valentijn, p. 113; *Op mijn afbeelding*, p. 141 en 143; *Ter verjaring*, p. 136. Ik wenschte wel dat men ze naar mijne bestemming en onverstrooid geplaatst had. Op pag. 99. reg. 9 is een zeer stootende drukfeil *u* voor *ze*, die wel aanmerking verdient. Er zijn er meer, maar niet zoo zinstorend.

Mag ik by den netten afdruk van dit eerste gedeelte uwer Recensie ook een gelijken van het vervolg ontfangen, ik zal my daar voor zeer verplicht rekenen. - Daar ik niet weet, noch gissen kan aan wien ik de eer heb te schrijven, moet ik my met de algemeene dienstaanbieding vergenoegen, ingevalle ik op de eene of andere wijze U iets ten genoege mocht kunnen toebrengen; geloof echter dat zy oprecht is, en dat ik met innige hoogachting my teekene,

WelEdele Heer,
UWelEd. DW. Dienaar,
BILDERDIJK.
Brunswijk, den 10^{n} Maart 1805.

N.S. Verschoon, bid ik, dit slecht en ongeordend schrijven. Ik wilde den eersten post waarnemen, om U mijn hart te openen, en kon dus niet dan mijn pen aan zich-zelve overlaten, zou ik niet te laat komen.

2.

WelEdele Heer!

Hoe zeer UWEd. geëerde van den 22^{n} dezer my een nader gedetailleert schrijven doet verwachten, geloof ik echter geenen postdag te kunnen voorby laten gaan, om op dezen uwen voorloopigen te andwoorden. Ik zal overzulks, (want in een paar uren tijds vertrekt de post) kort zijn. U mijne gevoeligheid voor uwe hartlijke deelneming in mijn lot te herhalen, is nutloos: uw hart verstaat het mijne, en neemt mijne teedre erkentlijkheid aan. - Ter zake derhalve.

Wat het eerste punt aangaat: Ik zal de onderhandelingen met Moskau, onder begunstiging van mijne tegenwoordige zwakheid, en door 't vragen van meer en meer gedetailleerde byzonderheden in de voorgeslagen conditien, rekken, en niet sluiten zonder UWEd. *vooraf* te verwittigen op wat voet. Dit geloove ik, met uw oogmerk overeen te komen.

Wat het tweede betreft. Gaarne zond ik U het Latijnsche MS. over; maar ongelukkig is my dit voor het tegenwoordige ondoenlijk: 1°, om dat het Handschrift zoo als ik het opgesteld hebbe, onleesbaar is, als geschreven in abbreviatien, waar aan ik my sedert mijne studien aan de Universiteit gewend hebbe, en die geheel vreemd zijn, als bestaande (buiten de byzondere teekens der terminatien, praepositien &c.) in eene genoegzaam volslagen uitlating van alle vocalen, zoo wel als van vele consonanten: en 2°, om dat het gedeelte dat ik

overgeschreven had voor vier of vijf dagen door den Professor en Etatsraad Zimmermann alhier naar Leipzich verzonden is, waar hy een Correspondent heeft, wien hy wilde opdragen om daar over met een Boekhandelaar in onderhandeling te treden: van 't welke ik echter weinig succès wacht. - Het behelst *Emendatien* en geheel nieuwe *Explicatien* van een menigte moeilijke plaatsen voornamelijk in de Pandecten, doormengd met Observatien over verscheiden andere Latijnsche en Grieksche Auteuren. Mijne intentie was, er een paar 8° boekdeeltjens van uit te geven, en de rest voor de *publique paradelessen* te doen dienen die men aan eene Universiteit verplicht is te houden of ten minste aan te kondigen: want zelden gaan zy door. 't Eerste jaar echter plegen zy gehouden te worden zoo lang er toehoorders verschijnen. Ik werk van tijd tot tijd aan dit stuk even als aan mijn algemeen Etymologisch Woordenboek, en dit zijn mijne meestgeliefkoosde bezigheden, wanneer my geene andere dringen. - Is het noodig eenige Hoofdstukken tot een proef aan UWEd. over te zenden, zoo zal ik ze afschrijven, doch het is moeilijk in een soort van werk als dit is, een keus te doen. - Meer kan ik dit oogenblik hier niet byvoegen. Ik betuig U oprecht en uit den grond van mijn hart te zijn,

UWelEd. DV. en hoogst verplichte Dienaar en wederkeerige Vriend,
BILDERDIJK.

Brunswijk, den 27^{n} Maart 1805.

3.

WelEdele Heer!

‘Deze brief is gruwzaam verward,’ zegt UEd. op het slot van uwen geëerden van 29^{n} ll. dien ik ingevolge uwen vorigen te gemoet zag. Ik zal den mijnen met dezelfde thesis in futuro aanvangen: want dit alleen geeft my de mooglijkheid om dadelijk, gelijk ik meen verplicht te zijn, te andwoorden, daar ik het niet dan stuksgewijs en by tusschenpozingen doen kan, zonder hem tot den eerstkomenden zondag te laten leggen. De verschooning alzoo vooraf, want ik vrees dat bloote compensatie van verwardheid tegen verwardheid my niet genoeg baten zou.

Ik zal uw hartelijk en rondborstig schrijven van achteren opvatten. Gy opent my uwe uitzichten voor my. Ik heb u dergelijke toegeschreven, en gewenscht dat ze daarop uit mochten komen. Danken doe ik U niet voor uw goed hart en werkzamen yver om my dienst te doen, want dit kan ik niet. Men dankt voor geringe diensten; voor een zoodanige, als gy my bewijst, zijn geen woorden te vinden, daar een hart als 't mijne zijn gevoel van erkentenis in brengen kan: en daden - ? Waar in kunnen die van mijne zijde ooit bestaan? Leeren wy eens elkander van naderby kennen, zoo zult ge misschien mijn gevoel kunnen zien doorstralen, maar woorden zonder kracht betale ik U niet!

Niet ongegrond is uw zwarigheid: die met ƒ 2000 niet leven kan, zal die van het tractement eens Pro-

fessors te Franeker leven? En in dien zin vat ik uwe vraag op. Zie hier wat ik in alles in Brunswijk make. Dertig Dalers 's maands, daar nog zoo veel by koomt dat het tot vijf en veertig beloopt*. Dat is 540 Rijksdalers 's jaars, waarvan de 136 met 250 Guldens Hollandsch gelijk staan. Dit maakt alzoo ƒ 1000 Hollandsch, waar van vijftien dalers 's maands, dat is een derde, voor kamerhuur afgaat. Hier van te leven met een huisgezin van vier kinderen is veellicht in Holland mooglijk, maar in Brunswijk, waar alles deels zoo duur, deels nog durer dan in Londen is, is het onmooglijk. Ik heb nooit een jaar gehad dat ik met minder dan 1200 Dalers heb kunnen leven, dat is, meer dan het dubbeld. En dat zelfs niet toen ik twee jaren achter een van droog brood en water (zelfs geen bier), en daarby zonder vuur leefde. In het strengste van den winter, geen hout in huis hebbende (twee jaar lang ben ik in dat geval geweest), ging ik uit wanneer ik 't niet langer uithouden kon, liep de stad twee of drie maal rond, en kwam warm weêr t'huis, en ging mijn Collegien weêr opstellen. Dus was ik somwijlen verplicht drie of vier maal in den avond de warmte te zoeken. Ik droeg dit echter met genoegen, en niemand wist er van; maar, het zij dit toegebracht hebbe om mijn gezondheid een knak te geven of niet, na een tweede ziekte die ik hier doorgestaan heb,

* N.B. Sedert twee jaren geniet ik ook acht klafters dennenhout voor den jaarlijkschen winterbrand, want ik wil niets achterhouden. -

ben ik derwijze verzwakt gebleven dat ik volstrekt vleesch moet gebruiken, en ook niet zonder een glas wijn kan zijn, zonder in flaauwten te vervallen. Het is ook sedert dien tijd eerst dat de Hertog my op dit inkomen gesteld heeft; te voren had ik de helft slechts. De wedden zijn hier gering, en niemand ook leeft er van; even zoo weinig als de Ambachtsman van zijn arbeid. Alles is slechts toegave op het geen het wezendlijk bestaan van de lieden hier uitmaakt, en dit wezendlijke is een stuk lands wat grooter of kleener, daar ieder zijn huishouding uit onderhoudt, en nog een groot gedeelte uit verkoopt aan Boeren die het ter markt brengen of Logementhouders en dergelijken. Ook leeft ieder hier van groenten, en er wordt zeer weinig vleesch gegeten, het geen ook ten uiterste slecht en bijna enkel been en pees is, en daar by zoo duur, dat geen gewoon eeter, die in Londen voor vier Hollandsche stuivers zijn middagmaal doet aan de beste beefsteaks of Roast-beef, hier voor vier en twintig stuivers zijn genoegen kan eeten aan 't minste vleesch dat er is. Linnens, laken, alles wat tot kleeding behoort is desgelijks boven alle verbeelding duur en slecht. Ja het brood zelve is zekerlijk meer dan twee maal zoo duur als 't in Holland is, veellicht drie maal. - Dit leven, ieder van zijn tuintjen, is 'took, dat hier ieder zoo lui en onverschillig voor zijn beroep maakt, dat het ongelooflijk is. Niemand is ooit by zijn zaken, geen koopman in zijn winkel, geen schoenmaker op zijn driestal. Zy werken in hun tuintjen, want dat is het geen hun ter harte gaat, en waar van zy

leven. Zouden zy ook van hun beroep leven, zoo moesten de grooten geregelder in het betalen zijn, dit is waar. - Ik spreek hier niet van de andere oorzaken, die van 't beroep aftrekken en in 't godlooste zedenverval bestaan, dat men uitdenken kan. - Dus van petercelie in water gekookt en met eenig meel vermengd levende, is er ook geen werkman die de krachten heeft die zijn arbeid vereischt. Men zal er geen plank glad geschaafd zien, maar gevijld, enz. enz. Om u een denkbeeld te geven van de inrichtingen hier. Ieder legt zijn tuintjen zoodanig aan dat hy zijn huishouding daar uit voeden kan: is hier een deel van den grond genoeg toe, zoo dient de rest om te verkoopen en daar uit koomt dan de slacht voor den winter &c. Zelfs de Edelman verkoopt aan dezen de vruchten van dien boom uit zijn tuin, aan genen die van een anderen. Kan het er dan af, zoo wordt een gedeelte van den grond tot hakhout aangelegd. Een Brunswijker kan dus met een zeer geringe wedde zeer wel voortkomen, want met vleeschhal of markt heeft hy niet te doen, en zelfs zijn brood kneedt hy zelf en zendt het deeg den bakker te bakken. Ja zijn wedde is louter winst, want doorgaands geeft zijn tuintjen hem wat hy voor de overige gewone behoeften noodig heeft. - Maar nu is er nog iets, waar door hy zijn noodzakelijke uitgaven vermindert. Hij koopt niets in de winkels, maar kleedingstof, winterspijs als grutten, meel, &c. stijfsel, met een woord alles koopt hy van half tot half jaar op de Misse; en het onderscheid of men op de mis of in de winkels koopt, is my by sommi-

gen uitgerekend als 5 tot 12, bij anderen als 9 tot 22 te staan. Zoo dat my, die my van de missen niet bedienen kan, 220 Dalers noodig is voor 't geen een ander met 90 betaalt. ‘Gij moet ook zoo doen’, heeft men my dikwijls gezegd. Maar 1°, ontbreekt geld om daar toe uit te schieten; daar ik al te gelukkig ben, als ik 't op 't oogenblik van de volstrekste behoefte betalen kan, en als ik geen geld heb hongeren moet; 2°, ontbreekt plaats voor huishoudelijke provisien (bruikbare kelders zijn hier niet) in een zoo bekrompen woning als ik betalen kan; en 3°, val ik als vreemdeling in handen van bedriegers, die my en in de waar en in den prijs oplichten, zoo dra ik by geen gezeten winkeliers koope. - In Brunswijk te leven is een studie die, geloof my, meer hoofdbreken kost dan het Romeinsche recht en mijn uitgestrekte practijk my ooit gekost hebben. En het is onmooglijk dat een vreemdeling, dat een Hollander er ooit aan gewennen kan. En het zijn deze inrichtingen ook, die alles zoo duur maken, voor die ze niet volgen kan.

Gij ziet uit deze expositie, WelEdele Heer, 1°, hoe zeer gy kwalijk onderrecht waart omtrent mijn inkomen; 2°, hoe ik nacht en dag heb moeten arbeiden om het surplus dat ik noodig had jaarlijks aan te schaffen; waartoe ik somtijds vcertien uren 's daags zonder tusschenpozing, en zonder voedsel te genieten, lessen gaf: en sedert dat dezen door het algemeen vertrek der Hollanderen zoo verminderd zijn, my blind en lam schrijve, zonder dat er slaap in mijne oogen koomt. En 3°, dat ik uw geopperde zwarigheid niet als een

verwijt aangemerkt hebbe, want als dan zou ik 't beneden my geacht hebben er op te andwoorden.

Dit brengt me ongevoelig tot een ander punt, dat UE. met verzwijging behandelt, zich vergenoegende met te zeggen dat de schijn tegen my is. Gy zegt het, en het moet dus zoo zijn, doch nooit had ik dit geloofd noch eenige aanleiding gekregen om het te vermoeden. Hoe het zij - uw manier van denken is billijk; de mijne is, my nooit te verdedigen: vooral daar die verdediging met zich zou brengen, het geen my zeer hard zou vallen te ontdekken. Die my kennen, weten dat ik onvatbaar voor huichlary ben; ik ben het ook voor wraakzucht, en wat eens vergeven is, acht ik een gruwel my weêr te herinneren. Vraag die my van kindsbeen gekend bebben, of ik ooit anders dan als een Christen gehandeld heb? of ik ooit in my-zelven een misslag verschoond heb? of ik ooit my-zelven, en mijn geluk of genoegen voor dat van anderen getrokken heb? En wanneer ik U dan zegge, dat mijn hart zich niets verwijt, en geen wet my veroordeelt - zou dit U niet genoeg zijn? Niet dat ik geen stukken die my rechtvaardigen in handen zou hebben: maar nooit zal ik ze gebruiken; het is voor mijn kinderen dat ik ze beware, of zy dien in tijd en wijle noodig mochten zijn. - Men presse my niet: *Est et fideli tuta silentio merces*. 't Geen ik eenmaal als een plicht beschouwe, daar van kan niets op de wareld my aftrekken. Maar zoo een vooroordeel tegen my ontstaan zich mijn beroeping mocht wederzetten (ik begrijp dat een Openbaar Leeraar ook geen

schijn tegen zich moet hebben) neem dan mijn erkentenis voor uw goeden wil en hartelijke poging aan, en ga niet verder. Dit smeek ik U. Want de tijd zal dien schijn doen verdwijnen, maar ik niet: door het te doen zou ik tegen mijn geweten handelen en een gegeven woord breken. - Doch veellicht spreek ik hier in het wilde, daar ik zelfs niet weet wat UE. meent. *Les absens ont toujours tort*, zegt men. Het is mooglijk dat men er my geeft die ik by geen mooglijkheid gissen kan. In dat geval schenk my uw vriendschap en schort voor U-zelven uw oordeel op, tot de tijd alles opklaart. - Doch meld my dan ook cordaat, dat de zaak daar gelaten moet en zal worden.

Ik zal in dien tusschentijd al mijne tusschenuren tot het afschrijven van eenige capita uit mijne *Observationes et Emendationes* aanwenden. Zonder keus en zoo 't valt: want ik wil my niet anders voordoen dan ik ben. Ik wil er ook eenige Collegie-lessen by doen, b.v. over de *Lex Lecta*, over deze en gene *Antinomien* &c. &c. zoo het naamlijk den tijd heeft. Is het dan niet *ex ungue leonem*, het mag *ex unguicula felem* zijn. Dat ik liefhebber van de Ouden ben, weet men; maar verwacht echter niets anders dan slecht Latijn: want ik heb nu drie en twintig jaar lang meestal in het Latijn van het *medium oevum* moeten doorbrengen, en dit laat geen bewaren van een zuivere Latiniteit toe.

Wat ik heb van de aangeroerde stukjens zalik UE. (waarschijnlijk gelijktijdig met dezen) doen toekomen. Maar het doet my leed dat het zoo weinig is. Het be-

wuste Request en wat daar by behoort is gedrukt, maar ik heb er niet dan een Exemplaar van, reeds vuil en gescheurd door het uitleenen. Het is mooglijk dat mijn Broeder er nog een heeft, en dit zal ik onderzoeken. Het vers op Kropff heb ik even weinig, zoo veel my bekend is. Het is gedrukt in Coupletten van vier regels, doch exsteert ook in MS. in vijfregelige Coupletten; het geen een zeldzaamheid is. Ik heb noch het een noch het ander. - By mijn vers op den dood van Prins Fredrik voeg ik ook dat van mijne Vrouw. Het is wel haar beste werk niet, maar het behoort by het onderwerp.

Van het lijkvers op Jonkvr. Lannoy heb ik geen eenig Exemplaar noch in Holland gelaten noch meêgenomen. Het is mooglijk dat er een in mijns Vaders boedel gevonden en dus onder mijn' Broeder is. Zoo ja, twijfel ik niet of hy zal het my afstaan, en het zal UE. bezorgd worden.

Ik heb nagezien wat ik had, en vinde tegen alle verwachting een Exemplaar van het Lijkvers op Lannoy. Ik herinner my dat het my met eenige Exemplaren van het *Buitenleven* uit Holland gezonden is, doch geen der overige, zoo dat ik U dit alleen zend met dat op Prins Fredrik. Van den *Lycidas* meende ik nog een paar Exemplaren te hebben zoo wel als van den *Geboortegroet*,[1] maar ik vind er geen, en mijne vrouw herinnert my dat ik de twee laatsten voor

(1) De verzen, hier vermeld, zijn verzameld in de Vaderlandsche Oranjezucht. Het lijkvers op Jonkvrouw de Lannoy vindt men: Verspreide Gedichten II, 90.

ruim andcrhalf jaar met alle mijn zoogenoemde *Oranje verzen*, MS. en gedrukt, aan iemand meêgedeeld heb die ze my niet te rug heeft gegeven en hier niet meer is. Zelf heb ik geen compleet Exemplaar van mijn werken, maar verscheiden stukken drie- en vierdubbeld. - Het blaadtjen dat ik hier by voeg, behoort by den *Tyrtéus*.[1] Het is in weinige handen, en ik twijfel dus of UE. 't bezit. Het is niets, maar het completeert. - Hartelijk leed doet het my dat ik uwe overige defecten niet suppleeren kan.

De goedhartige brief van den heer IJ. heeft my zeer aangedaan. Ik schrijf ZijnEd. eenige regels in andwoord.

Nog iets! deze goedhartige brave man klaagt dat men my ondankbaar verwaarloosd heeft, en de meesten denken dus. Men bedriegt zich hier in echter. In Holland heeft men nooit tot mijn tegenwoordig verval toe, kunnen denken, dat ik 't kwalijk had. En Buiten's Lands ben ik niet alleen overal met de grootste hoogachting en vriendlijkheid vereerd; maar niemand, die zoo in Engeland als hier, niet voor my gedaan heeft wat men wenschen kon, ja meer. Met een woord, over niemand heb ik te klagen dan die my alles verschuldigd waren. En echter ik lijde? Ja! ik lijde uit twee oorzaken: 1°, omdat die genen die....maar dit zou naar beklag gelijken, en raakt bloote te loor stellingen; 2°, om dat mijn onbuigzaam charakter niet weet van met de plicht te composeeren: zonder

(1) Zie Verspreide Gedichten, I deel, bl. 89.

't welk ik of in Engeland een zeer rijk bestaan of een pensioen van de Regeering had, welk beide ik met de zelfde verontwaardiging verworpen heb, waarmede ik nog aan de Universrteit zijnde, het brillante aanbod my toen gedaan om my in een party te werpen die mijn hart afkeurde, verwierp; 3°, om dat ik tot niets bekwaam ben, dan wat letterblokken, dat niets oplevert, en waar in ik waarlijk niet klagen kan zoo de Hertog van Brunswijk my niet meer dan elk ander geeft, die ongetyteld Professor is; 4°, door mijne verzwakking in een my zoo nadeelige luchtstreek, waar uit ik met plaisir naar Siberie ga. Eindelijk 5°, omdat ik voor alle andere Duitsche Academien onbruikbaar ben; niet slechts omdat ik zeer slecht het Hoogduitsch uitspreek en met grooten en onverwinbaren tegenzin, maar voornamelijk, om dat de Academien hier alom van de Opperconsistorien afhangen, die volstrekt dom Deïstisch zijn, en my voor het tegendeel kennen, en die, zoo de Hertog my ontviel, my hier zelfs in Brunswijk even zoo vervolgen zouden als zy andere weldenkende Christenen doen; waar van ik U horreurs, byzonder in 't Pruissische, zou kunnen meêdeelen. Men beschuldigt my, dat ik altijd dwars ben. ‘Toen de zoogenaamde Patriotten den meester speelden, was ik de Orange-advokaat. - Toen de Orangeparty bovendreef, verdedigde ik de ongelukkig geworden patriotten met zoo veel yver dat het Hof van Holland in een bericht aan de Staten op een addres door my voor een ter dood veroordeelde gemaakt (dien ik ook gered heb) daarover ijssclijk tegen my uit-

voer. - Toen de rechtzinnigheid op den throon zat, heeft men nooit van my een byzonder intrest daar in zien nemen; nu er geen heil of troost meer schijnt dan in het Deïsmus, nu ben ik razend rechtzinnig.' Zoo heb ik eens gezien dat men my beschreef. - Ondertusschen, niemand kan zich gelijker zijn: en ik ben nooit het één oogenblik meer oranje, of meer orthodox geweest dan het ander, maar ook nooit heb ik gepraald met het geen ik ben. Ik heb verdrukten als verdrukten voorgestaan, en waarheid als waarheid, daar 't plicht was: en zoo lang dit geen plicht was of niet noodig was, of als het ophield noodig te zijn, ben ik voor my-zelv' en in stilte geweest wat ik was. Heb ik voor 1787 aan de heerschende party, na 1787 aan de Oranjeparty ampten geweigerd, ik heb het gedaan, om dat ik voor geen ampt geschikt ben, en mijn practijk boven alles stelde. En 't eenige ampt dat my geconvenieert had, om dat het practijk was, dat van 't Fiscalaat van Holland, heb ik niet gehad, om dat ik toen er quaestie van was, my ruiterlijk declareerde, my nooit te zullen prêteeren aan het in 't werk stellen van een vervolging tegen lieden, die hoe verkeerd ook, ter goeder trouw en meestal door een auctoriteit die voor hun respectabel was, weggesleept, gehandeld hadden. Want dat wilde men toen in de eerste heethoofdigheid, hoe zeer de goede Prins er tegen was, om iets van 't gebeurde op te halen: en 't Hoen had geene andere reden om een' Adjunct te vragen, dan dat hy er even zoo over dacht als ik. Op gelijke wijze is het met het andere

punt. Mijn demêlés met de Haagsche draaiende Predikanten zijn daar blijken van. En zoo verr' als ik altijd geweest ben, van iemand over Orthodoxie te onderhouden, even zoo stijf ben ik altijd geweest, wanneer men my het Tolerantismus wilde opdringen, om het Evangelie staande te houden. Ik vond in Duitschland voorgegaan te zijn van den naam van een' man van verstand: *Ergo*, redeneert de Duitscher, *een bespotter van alle Openbaring*. Op dien voet sprak men my aan en bood men my uitzichten aan, die zeer bevredigend waren. Toen ik de illusie stuitte en my verklaarde in 't geheel hun begrippen niet te kunnen aanhangen noch begunstigen, had de een de cordaatheid te zeggen: zoo zijt gy niet te gebruiken; en de ander was mijn gezworen vijand. Wat wilt ge nu in zoodanig een wareld? - Gy ziet, WelEdele Heer, hoe openhartig ik met U te werk ga. Ik ben overreed, dat iemand van uw denkwijze hier van geen misbruik kan maken.

Maar dees brief is reeds al te lang. Verschoon het gekrabbel, en geloof my, met de volkomenste hoogachting en het volkomenst gevoel van het geen ik U verschuldigd ben,

UWelEd. DV. Dienaar,
BILDERDIJK.
Brunswijk, den 4 April 1805.

P.S. Bygaande Brief had ik reeds voor veertien dagen geschreven. Mijn voornemen was, hem aanstaanden Vrijdag of Dingsdag af te zenden, om dat ik by de Observatien nog iets voegen wilde, dat ik uitgeleend heb.

Intusschen ontfang ik heden het vervolg van uwe Recensie mijner Mengelingen[1]. Gy hebt my aangekondigd, dat er iets in is, daar ik niet wel meê te vreden zou zijn. Ik vind er niets van dien aart in. 't Geen gy omtrent den vierden fabel zegt, billijk ik zelf: en dat wy omtrent Oldenbarnevelt en de Groot niet volstrekt even eens denken, is wat ik wel verwachten moest en zeker niet anders begeeren kan, daar wy natuurlijker wijze van geheel andere data uitgaan, ik uwe redeneering en 't daar uit getrokken besluit advoueere, en zeker ben, dat (de data tusschen ons vastgefteld) gy 't de mijne zoudt. Dit vervolg uwer Recensie, waar voor ik U hooglijk verplicht en verbonden ben, bewijst my meer en meer, dat wy gemaakt zijn om elkander te verstaan.

Ik heb heden gelegenheid, dit af te zenden, doch niet de bylagen: verwacht dus, mijn waardige Vriend, het pakjen daar van met de eerst volgende of ten minste met de Dingsdags post, en wees inmiddels hartlijk gegroet. Iterum atque iterum vale!

4.

WelEdele Heer!

Zoo is mijn hoofd tegenwoordig, dat ik niet weet of ik op uw geëerden laatsten geandwoord hebbe dan niet. Ik geloof het niet, daar ik juist op dien tijd (den

(1) Vaderlandsche Letterocseningen voor 1805, bl. 271.

25 April) mijn jongste kind verloor, 't geen my met de daar uit ontstane beslommeringen en de ziekte zoo van mijne vrouw als van mijn twee andere kleinen, gants buiten staat bracht, om iets te doen: sedert is mijne vrouw op nieuw bevallen, en God heeft my het verloren knaapjen weêrgegeven, en die diepe wonde gezalfd.

Ik beloofde U eenige afschriften uit mijne *Observationes et Emendationes*. Moeilijk is het my geweest, in deze overrompelingen van aandoeningen &c. daar iets aan te doen. Ik zend U echter hiernevens een klein staaltjen, *ad aperturam* genomen. De tijd ontbreekt my om meer af te schrijven. Ik wenschte ze wel uit te geven, zoo ik slechts tijd had den stijl en taal wat te beschaven en te zuiyeren; maar die ontbreekt my ook. Ik heb een groote honderd dergelijke *Capita* van Rechtsgeleerde en Critische Observatien over het Romeinsche Recht; die ik in twee boeken zou kunnen verdeelen, waar van ieder een bekwaam deeltjen zou opleveren van vijftien à zestien bladen. Voorts zou ik er *een* boek van Observatien en Emendatien over Classieke en andere Auteuren by voegen: en eindelijk nog een van *Observationes forenses* die 't *Jus Hodiernum* betreffen. Doch dit laatste ligt nog niet geschreven. Maar wat kan ik in deze positie, daar ik nacht en dag werken moet voor het brood: daar ik met dit soort van arbeid niets verdienen kan: en daar ik volstrekt geene boeken heb? Mijn geheugen is zoo verzwakt, dat ik er niets meer aan heb: eenigen opleg heb ik wel in mijn hoofd, maar ik kan my niet altijd herin-

neren wat ik weet; en het slimfte van allen is, dat ik waag voor den dag te komen met het geen anderen reeds voor my gezien hebben. Zoo heb ik een gantsche verzameling van Observatien en Conjecturen over Tacitus, Florus en Suetonius die ik, hier pas komende, onder 't lezen van die auteuren, schreef, naar mate dat zy my invielen; maar die ik sedert, eens een later of beter Editie te zien bekomende, door Gronovius, Graevius of Ernesti geoccupeert vond. Dit is van eene onaangenaamheid, die men zich niet verbeelden kan: maar publiceert men zulke Observatien, zoo gaat men boven dien nog voor plagiarius. -

UWelEd. vraagt my naar mijne *Redenvoering over de Schilderkunst*. Ik bezit die niet, dan dat een Dame er my een exemplaar uit Holland van meêgebracht heeft, dat zy van een der Directeuren van de Haagsche Academie gebedeld had en thands vind ik ze zelfs niet. - Op de landing der Engelschen in Holland heb ik geen vers gemaakt; noch er ooit een kunnen maken in den smaak van het geen my is toegeschreven. Ik kende 't Engelsch Ministerie te wel, om er dupe van te zijn, of dupes te willen maken.

Maar er exsteert (zoo ik thands weet door een Exemplaar dat ik gisteren bekomen heb) eene verzameling van alle mijne Oranje-verzen gelijk men ze noemt. Ik had eenige malen aan goede vrienden daar afschriften en afdrukken van gegeven. Nog laatst in de maand January van 't vorige jaar. De druk draagt 1805 op den tytel, en draagt blijken van bezorgd te zijn door iemand die de Latijnsche mottoos niet verstond. Leip-

zig is op den tytel, maar de letter en vorm van druk is Hollandsch. Ik zal zien, daar een Exemplaar van voor U machtig te worden. 't Geen ik nu heb, moet ik wederom geven.

Men mag het misschien als een *contretemps* aanmerken, dat dit Recueil NU verschijnt (zoo het echter publiek verschijnt). Voor drie jaren was het mijn oogmerk, het uit te geven, als een afscheid van 't Vaderland. Doch ik had geen geld om het zelf te laten drukken, en wist het niet te plaatsen. De *Opdracht aan de Holl. Uitgewekenen in Brunswijk*, schoon men er 1804 onder gezet heeft, toont dat het van dien tijd is, toen die er nog waren; en dat was voor drie jaren. Sedert zijn zy alle verspreid en naar elders getoogen. Hoe het zij, dat toen tijdig geweest ware, is het nu niet; en zal my veellicht nadeelig zijn in dit oogenblik. Maar wat kan ik 't helpen!

Ik voor my geloof, dat het wel iets toebrengen kan om de zaak te doen mislukken, en ik zie er op nieuw de combinatie van zaken in, waar door het der Voorzienigheid vroeger behaagd heeft, mijne ontwerpen en die mijner vrienden voor my, te verijdelen. Ja, wel is mijn leven altijd *een woeste zee gelijk* geweest, en ik hijge naar een kalmte, die my in de haven brengt. Ten minste naar iets,

quo sit mihi tuta senectus
A tegete et baculo!

want dat ben ik hier niet, en kan het hier nooit worden. Maar dit zij Gode bevolen!

Ik moet waarlijk lachen om 't brillant leven, waar van gy meldt! Ik woon zoo gering mooglijk op geftoffeerde kamers. Ik draag linnen, iets slechter dan de overtrekken der voetmatten by mijne ouders in 't voorhuis plachten te zijn: kleêren van laken dat in Holland geen ƒ 2. - de el zou kosten; en heb sedert het eerste jaar dat ik hier ben, geen kousen aan de beenen gehad, maar alleen stukken van koufen om de knie gebonden, tot in de laars. Want men kan hier zelden anders gaan dan in laarzen, en zoo ga ik altijd, by gebrek van kousen en schoenen; die ik echter na mijn laatste ziekte heb moeten koopen, om dat ik in geen laarzen meer kon gaan. Ik eet 's middags mijn stuk koud rund- of lamsvleesch, 's avonds mijn stuk brood; en nooit anders: en ik kom nooit in gezelschap, comedie, of buiten. Mijn vrouw draagt een katoenen kleedtjen (en zoo ook mijn kinderen), of een simpel mousselin. Wat zy van kostbaarheden had, heeft ze opgeofferd in mijn ziekte. Waar is nu 't brillante? Nog nooit heb ik iemand een kop thee of koffy geschonken. - Maar ik zal 't U zeggen. Ik heb volstrekt een glas wijn noodig en dus gebruik ik omtrent in drie dagen een flesch Bourdeaux wijn. Dit is hier zeer brillant, en loopt in het oog. Ging ik ze in of buiten de stad in een herberg drinken, zoo zou niemand er iets tegen zeggen, maar dat ik over tafel een glas, en 's avonds in mijn studie een tweede gebruik, dit vindt men hier eene onvergeeflijke luxe. Het is ook inderdaad hier een artykel van aanmerking, zoo duur als hier de wijn is; maar dit is een volstrekte behoefte

voor my, zonder welke ik my niet soutineeren kan. Na twee jaren levens van brood en water, heb ik er toe moeten komen. Intusschen is de wijn hier niet anders dan een giftig mengsel met brandewijn aangezet, dat maag en hoofd allernadeeligst is, doch ik kan het door niets remplaceeren.

Ik lijde wederom sedert den aanvang van 't voorjaar onbegrijplijk. Het is in deze bedorven lucht niet uit te houden. Alles wat levend of groeiend is, verkwijnt, vergaat, sterft, en ontaart er. Reeds drie kinderen heb ik er by ingeboet, met de gezondheid van myzelven, van mijne vrouw, en van een kind, dat deerlijk gesteld is van de Rachitis. Gelukkig, die slechts in Siberie zat!

Ik heb den Heer IJ. eenige stukjens voor zijn Mengelwerk beloofd; doch het is my tot nog toe ondoenlijk geweest, of iets nieuws op 't papier te brengen, of iets voor hem over te schrijven. Wilt gy my des by den braven welmeenenden man ontschuldigen?

Verschoon toch dit verward gekrabbel. Ik heb werk de pen te houden. Ik ben doorziek en geaccableert. Ik zie hier geen mensch en wil niemand zien, en nog worden wy (mijne vrouw en ik) razend gemaakt van alle de tijd- en verstandverwoestende bezoeken en gesprekken, die wy by elken nieuwen kraam moeten doorstaan; en dit heet beschaafdheid! Gelukkig, dat ik, van mijn eerste aankomst hier af, volstrekt geweigerd heb 't Hof te frequenteeren. Men nam dit zeer kwalijk, want een mensch meer of min-

der doet hier zoo veel tot het brillante van de assemblés! Gelukkig, dat ik, wie my bezocht, nooit weêrom ging zien! Dit was eene reden van offensie. Dit gaf my twee of drie jaren rust. Maar eindelijk begrijpt men, dat ik boven die kleinigheden ben, en men 't my niet kwalijk nemen moet, zoo ik wat bizar denk; en loopt my toch af en aan: en hoe duidelijk men het toont, niemand wil begrijpen hoe doodlijk het ons beide verveelt, die voor niets dan elkander leven. Ook heb ik, zoo lang ik hier ben nog nooit een gesprek gehoord, dat mijne aandacht kon bezig houden. Met geleerden kunt ge over de Editien der boeken, van wat jaar zy zijn en door wie, spreken: over den inhoud of waarde der boeken niet. Met ongeleerden.....? Godslasteringen, zoo ge daar ooren voor hebt, en raaskallen over 't Polityke.

Zware hoofdpijn verhinderde my dezen morgen den brief te sluiten, en ik was gedwongen my etlijke uren te bed te leggen: weinig minder pijnlijk opstaande na 't gebruik van vijf grein opium (want dit moet telkens meê toebrengen om mijn verstand te verwoeften) vond ik UWEd. aangenaam paquet van den 24^{en} - Gy hebt recht: *ex animo* of *niet!* Gelukt de zaak niet, ik voed denzelfden dank voor uwe pogingen; maar het zou my hard, en zeer hard vallen, zoo ik met tegenwil of zonder ware begeerte om my te hebben, beroepen wierd.

Vreemd vind ik 't, dat men zwarigheid zegt te maken, om dat ik niets over de Rechten uitgegeven heb. Ik ben echter Dr Juris, en al ware ik een van de

minste, dunkt my, zou het geen het onderwijs van 't systema betreft en wat verders het Academiewerk is, my nog wel te vertrouwen zijn. Of wil men juist iemand die de reputatie van Cannegieter heeft? Dan moet men my zeker niet hebben. Maar dat heet, het uiterlijk voor het innerlijk stellen. Alle onze groote Rechtsgeleerden zijn kweekelingen geweest van lieden die hun (op verren afstand) niet geleken hebben. En waar zijn de leerlingen van Noodt, van Schulting? - Geloof my, iets anders is, voor zich-zelven een overvlieger te zijn, iets anders, het talent van grondig en gemaklijk te onderwijzen, te bezitten en uit te oefenen. Maar het een kan met het ander samengaan! - ô Ja! maar men gees my brood, en zie dan of ik iets praesteeren kan. In mijn dertienjarigen practijk heb ik meer ten aanzien van de ware Rechtsgeleerdheid en te recht brenging van misslagen en afwijkingen, gedaan, dan misschien iemand voor my. En daar alleen was een goed boekdeel van te schrijven. Maar toen had ik geen tijd om te schrijven: in mijn ballingschap kon ik eerst geen drukker vinden: toen moest ik nacht en dag arbeiden om te leven. - En recht uit gezegd, ik ben nooit een liefhebber geweest om 't geen ik weet of kan te koop te dragen. Die ooit vertrouwen in my gesteld heeft, heeft zich nooit bedrogen; die dat niet kan, in Gods naam! Uitstallen kan ik en doe ik niet. En ware ik niet door een toeval eerst als Poëet bekend geworden, niemand zou nog weten of ik ooit een vers gemaakt had. - Thands dwingt men my hier, om een boek-

deeltjen *Observatien* uit te geven. - Wel gezegd! - Met twintig uren van de vier en twintig te arbeiden, kan ik even zoo veel verdienen, dat ik geen honger lij met vrouw en kinderen. En ik zou zonder iets daar van te hebben, een boekdeel overschrijven, 't geen my veel meer tijd en inspanning kost dan 't opftellen of liever uitgieten van mijn gedachten; en dan nog daaglijks eenige uren aan het corrigeeren der drukproeven besteden! - Hoe ging dit aan?

Ik dank U hartlijk, WelEdele Heer, voor de my toegezondene Recensien. (Ik heb nog geen tijd gehad, ze te lezen.) Ook voor uwe vriendelijke deelneming en troost!

Over Ossiaan geloof ik, dat wy wel ten naasten by even eens zullen denken. Ge erinnert U wat ik in de Voorrede voor mijne uitgegeven Poëzy van hem zei? In de Verhandeling die ik achter den Fingal geplaatst heb, heb ik my nog duidelijker verklaard. Verwacht er ook (bid ik) niet te veel van.

Uw *perfer*, met het geen gy daarby doet, is vertroostende; maar ik zal toch wel over Moskau naar Siberie moeten. Edoch, zoo God wil!

De bygaande afschriften verzoek ik by gelegenheid weêrom. Dat ge U stoten zult aan 't Latijn, weet ik, want het stoot my-zelven; maar ik ben van een kind van tien jaar af zoo gewend, om alles naar het my invalt, maar in 't Latijn neêr te schrijven, zonder ooit aan Latiniteit te denken, dat om draaglijk te schrijven, ik er my toe zou moeten zetten, en dan nog zou ik my ieder oogenblik vergeten. Mijn ein-

deloos wroeten in de middeleeuwen heeft my te zeer bedorven, en de wijs waarop ik 't Latijn geleerd heb, was recht geschikt om my van den aanvang af te bederven. Niemand weet, hoe ik altijd tegen alles te worstelen gehad heb, en hoe alles my den voet dwars zette als ik iets leeren wilde. En zoo heb ik met nacht en dag wroeten altijd door de onbegrijplijkste hindernissen moeten heenbreken. In alles kan ik zeggen *Ἀυτοδίδαχτος γὰρ εἰμι*, &c. Maar het is cr ook na. Nooit word ik, dat ik had kunnen worden. Maar God weet, dat het mijn schuld niet is. Dan genoeg hiervan! Vergeef mijn gekrabbel en onzin, en wees overtuigd van mijn hartlijke erkentenis en vriendschap, en vaarwel!

T. ex animo,

BILDERDIJK.

Brunswijk, Juny 1805.

5.

WelEdele Heer!

't Moet U onbegrijplijk voorkomen, dat ik zoo lang drale met U een proef van mijne Observatien over 't R. Recht te zenden. Maar ik heb volstrekt geen tijd tot afschrijven gehad, en mijn uitgeleend MS. niet te rug kunnen bekomen. Thands zend ik er U eenige brokken van. Maar ik wenschte liever of *alles* of *niets* te zenden: en gy begrijpt licht waarom? Heden droom ik, morgen slaap ik, over-

morgen ben ik eens wakker: en wat ik droomende en slapende revel, is meer dan wat ik wakende spreek. Ik schrijf, als ik schrijf, uit behoefte, om dat mijn geest werken en zich ontlasten moet, en dus, zoo als ik 't dan denk; niet om een boek te maken (in welk geval ik eerst zou bedenken of 't waardig ware geschreven te worden) maar om het uit het hoofd te hebben. Dan eerst als ik 't dacht uit te geven, zou ik 't met oordeel van onderscheid lezen en proeven: maar dit is my een gêne, en 't andere eene ontlasting. Reden genoeg om 't een niet, 't ander wel te doen, want van 't een heb ik een oogenbliklijk genoegen, van 't ander zeg ik: '*cui bono?*' Doch dit maakt dat UE 't nu krijgt zoo 't daar ligt. - Ik behoef U geene bescheidenheid 't zij in de lezing, 't zij in de meêdeeling aan te bevelen. Wy kennen elkander reeds genoeg uit onze korte briefwisseling.

Dit juist, wat ik daar opmerkte, maakt dat ik U nog liever dit, dan iets van meer belang (als tractaatjens over deze en gene stoffen) toe zende. Ik heb over verscheiden materien vrij wat nieuws. B.v. over de *contractus nec nominati*, de *res facti*, &c. Maar ik wil U ook niets toezenden dat paradox zou kunnen schijnen. Ik herinner my dat mijn Professor van der Keessel eens tegen my zeide: '*Vereor ne de te olim dicatur quod de A. Fabro; scilicet: acutissimo ingenio ad perdendam Jurisprudentiam natus est*.' De zaak had geen nood; maar zoo gaat het, als men een nieuwe voordracht van iets waagt, of een tot dus verr' aangenomen gevoelen niet by-

blijft. Men heeft my eens voor paradox verklaard, om dat ik een wet voor corrupt hield, ter zake dat zy al te klaar was. En echter is er somtijds geen zekerder teeken: wanneer 't naamlijk het voorstel van een consultatie is die beandwoord wordt, moet zy noodzaaklijk iets inhouden buiten 't geen reeds met even zoo veel woorden te voren geleerd was: want (wat men daar tegen zegge) het is waar wat Justiniaan zegt, dat in zijn Pandecten niet tweemaal 't zelfde wordt geleerd, dan wanneer de zaak het volstrekt vereischte: en zoo men ze meer en regelmatiger bestudeerde, men zou daar van overtuigd zijn. En het is even zeer waar, dat er eenige materien zijn, die nog niet genoeg geillustreert zijn en daar door algemeen kwalijk voorgesteld worden. Daar zijn nog Cujaciussen en Fabers te vormen, want zy zijn er nog noodig, en het is nog niet met bloot napraten of met simpel beoordeelen van het geen reeds voor ons is aangemerkt, te doen. Maar met zulke dingen kan ik U niet voor den dag komen, om dat, wat in 't wezen der zaak nieuw is, *omnibus numeris* gaaf en rond moet zijn, eer men 't toont, en ik om zoo te werken geen tijd heb. - Ook ben ik te verr' vervallen om dat, wat ik geleerd heb en nieuw is, in dien staat te brengen; en dit is waar in de Rechtsgeleerdheid, gelijk in de Universeele taal, in de Historic, in de Fraaie Kunsten. Ik had jonge lieden noodig die lust hadden om iets te worden (in 't Vaderland waren er zulken), wien ik wat ik wist meê deelde, den weg wees, die ik leerde en deed arbeiden,

in den arbeid bestuurde, met my en onder my deed werken, en wien ik de fakkel overreikte die my niet meer dient, dan om zuchtende de eindelooze schatten aan te staren die er te gaderen zijn, maar die niemand zoekt, of zoo hy ze zoekt, in den blinde voorby loopt. Ja, had ik een leven gehad, waar in niet alles altijd had saamgespannen om my weg en deur tot de kennissen te sluiten, en by ieder stapjen dat ik deed, om verr' te smijten, ik had iets kunnen verrichten, maar nu uitgeput en verzwakt, en daar by geheugenloos, sta ik in den ingang der goudmijn, onmachtig om de spa op te heffen. En of ik hier roep, jongelingen, zie daar de stof, zie daar 't werktuig, zie daar 't gebruik daar van, ik wil u geleiden, wordt rijk, wordt gelukkig! geen die naar my omziet. *O mihi proeteritos &c!* Zeker had ik van kindsbeen af niet den plicht voor genoegen en weizijn verkoren, ik zou heel iets anders geworden zijn, had mijn hoofd gevolgd, en het ten minste zoo verr' gebracht, dat ik iets in de studien bereikt had, 't geen ik nu nog in staat ben een' ander te doen bereiken, maar zelf niet meer meester kan worden; maar dus, (daar ook dat my belet wordt) is geheel mijn leven verloren. Had ik by deze verzwakking van hoofd eene evenredige verzwakking van yver; voelde ik de behoefte van den geest om al verder en verder door te dringen minder; ik zou zoo ongelukkig niet wezen, en gerust met de handen over malkaâr neêrzitten. Maar neen! ik moet voort, ik moet werken, en wat ik heden door geforceerde inspanning win, ben ik morgen weder kwijt;

en zoo wentel ik zonder einde den steen van Sisyfus, die altijd weêr te rug valt. - Gelooft gy 't wanneer ik U zeg, dat ik somwijlen zoo stomp ben dat ik niets begrijp? Nog onlangs stond ik pal bij een wet uit de Basilica, en riep er mijn vrouw by, die ze my aanstonds expliceerde: zeker is het, dat ieder dit niet zou gedaan hebben; maar wat mijn vrouw kan, behoorde ik toch ook in mijn stompste oogenblikken te kunnen.

Ik voeg hier een klein lijstjen by van de Opschriften der Capita van mijne Observationes die in gereedheid zijn. Zy dienen U niet dan om te zien, dat ik eenigen voorraad heb. Ik heb desgelijks een goed boekdeel van Emendatien over verscheiden Classici en andere oude Schrijvers. Maar wat helpt het my hier in Duitschland! Duizend gemeene verstanden vinden wy in Holland tegen één genie, die dien naam recht verdient. Maar hier, tienduizend domkoppen tegen één Ernesti of Gesner. Geheel Brunswijk levert slechts een man op die zich onderscheidt, en dat is Gaus in de Mathematiques; en die is ook bloot Mathematicus. Mijn Medebroeder in Justiniaan alhier weet omtrent zoo veel van het Recht als van 't tooveren; en de Rechtsgeleerden zijn hier zoodanig in 't vak van geleerdheid, smaak, en belles-lettres bekend, dat ik, of ik hoog of laag spring, dewijl men my toch voor niet geheel ontbloot van dat alles houdt, in alle geschriften geen Rechtsgeleerde maar *ein Geistlicher* heeten moet. Toch heeft men hier enkele Advocaten, die een tamelijke practische rechts-

kennis hebben; maar dit metier (waar toe men niet noodig heest Dr Juris te zijn) valt hier in een gemeene classe van volk, zonder opvoeding of cultuur, en is algemeen in minachting. De Professoren leven van jonge lieden in huis te hebben (tegens 1000 Daalders, dat is omtrent ƒ 2000 Hollandsch 's jaars) en van Almanakken te schrijven. Acht dit laatste geen boert: dit is hier een der voordeeligste vakken van geleerden arbeid: mijn vriend de *Geheimde Etats-rath* van Zimmermann schrijft er een, en stelt daar zeer veel prijs op. In Helmstad is Lichtenstein in de Oostersche talen zeer verr', en vol van genie; maar 't ontbreekt den man aan kunde van de Algemeene taal, als meest altijd en overal. - 't Is hier licht een groot man te zijn, want men meet hier den een by den ander, en die de minst kleine is of schijnt, gaat voor groot, al reikt hy ook een' ordentlijken Grenadier nog niet aan den gordel. - ‘’t Is een heerlijk werk over dat onderwerp,’ zegt men my honderdmaal; en als ik zeg, dat ik 't schandelijk slecht en nietig vindt: *wat heeft men er beters over?* ‘Niets,’ andwoorde ik dan, ‘maar men behoorde 't te hebben, en men zou het hebben, zoo men wilde, want ieder die gezond menschenverftand heeft, zou het beter schrijven dan dit.’ Dan ziet men elkander verwonderd aan, en zegt dat ik veel eisch. My dunkt echter, ik kan my niet wel met minder te vreden houden.

Maar ik ben thans *en train*, dunkt my. Ik wil afbreken. Ik heb schriklijke hoofdpijn, ben wederom twee maal adergelaten, en lijd zwaar aan den voor-

jaar rhcumatismus. Want het voorjaar begint hier met Juny. - Uit Holland schrijft my een Dame, dat er wel niets van Franeker worden zal. Ik zal dus wel naar Siberie moeten. In Gods naam! Altijd zal ik Brunswijk kunnen gedenken.

Tunc crassos transisse dies lucemque palustrem,
Et sibi jam seri vitam ingemuere relictam:

om deze verzen recht te vatten, moet men hier vier of vijf jaren doorbrengen.

Meer zal ik hier niet by voegen, maar U het Vaarwel met hart en pen toeroepen, en U bidden verzekerd te zijn van de achting waarmede ik ben,

WelEdele Heer,
UwEd.D.V. Dienaar,
BILDERDIJK.
Brunswijk, Julij 1805.

P.S. Met zeer veel smaak heb ik uwe recensien gelezen. Den Horatius ken ik door gunst van den Dichter: de andere twee werken had ik wel gewenscht dat gy er in uitgeschreven had.

6.

WelEdele Heer!

Ik meldde U laatstmaal dat een groot deel mijner Juridische Observatien (en wel het geen ik daar van overgeschreven had) in handen van den Geheimen

Staatsraad Zimmermann was, waar uit ik 't niet had weten te rug te krijgen. Hy had het reeds lang gehad, en ik wist niet tot wat einde, daar hy-zelf geen Jurist is die zich daarmeê amuseeren kon. Doch thands koomt het voor den dag. Hy heeft er naamlijk een deel van doen drukken, en toen een Voorrede en Opdracht gevorderd, dien ik, zoo ziek ik was, maar moest neêrschrijven. Ik kan U niet zeggen hoe veel ongenoegen my dit doet; schoon ik wel zeker ben, dat hy er my plaisir, of ten minste dienst, meê trachtte te doen. Enfin, dit moest dan ook al wederom, *nolentemque fata trahunt*. Het slimst van allen is, dat men in de keus weinig oordeel gebruikt heeft. Doch als ik my daar over beklaag, zegt hy my: *J'ai voulu vous montrer, comme j'aime à vous voir; c'est à dire en robe de chambre, et point du tout en habit de cérémonie*. 't Is ook wel *en robe de chambre*, God betere 't!

Ik neem de eerste gelegenheid de beste waar, om UWelEd. een Exemplaar op (zoogenaamd) best papier aan te bieden, waar by ik twee andere voege, of gy goed mocht vinden er iets van te communiceeren. Ik heb er zelf niet meer dan twaalf; waar van de noodzaaklijke presenten aan drie Hoven my juist elf wegnemen, zoo dat ik my-zelf een gemeen Exemplaar gekocht heb. Alles wat hier geschiedt, is in dezen zelfden brillanten stijl. Meer best papieren zijn er niet gedrukt dan juist deze twaalf; anders zou ik U dit erger dan kommenypapier niet toezenden. Doch vergelijk ons Hollandsch Mediaan papier by dit tuig, en

weet dan, dat alles hier in vergelijking met Holland in dezelfde proportie is.

Ik schrijf dezen met zeer veel moeite, zoo lig ik wederom aan den Rheumatismus. De hoofdpijnen die ik daarby hebbe in deze dikke dampige lucht, zijn onbeschrijflijk: doch nu is er sedert eenige maanden een algemeene ongesteldheid der ingewanden by gekomen, en die, denk ik, zal nu wel de genadeslag zijn. Moge 't slechts niet te lang duren: want waarlijk de menschlijke lijdzaamheid schiet er by te kort. Kon ik slechts arbeiden, het ware draaglijk, maar dit laat my het hoofd in dezen toestand niet toe. - Ontfang mijn' oprechten groet, en geloof my met alle oprechte teêrhartigheid van erkentnis en vriendschap,

WelEdele heer,
UWelEd.DV. Dienaar,
BILDERDIJK.
Brunswijk, den 27 July 1805.

7.

WelEdele Heer!

Hartelijk welkom was my uw brief, dien ik dezen avond ontfing en terstond beandwoorde, daar ik niet weet of ik morgen in staat zal zijn. Ik ben wederom zeer verr' heen geweest, en op nieuw door de Doctoren, en ('t geen meer is, in iemand die zijn ziekte en gestel grondig kent) door my-zelven, opgegeven. Ik ben nu aan de beter hand, maar dood zwak na

zeven aderlatingen in drie weken tijds, die my behouden hebben; doch of ik ooit weêr in staat gerake, en recht op de been, als men 't noemt, dit weet God. Zoo veel weet ik, dat het tegendeel zeker is, ten zij ik spoedig uit deze lucht gerake, waar ik als nog geen middel op zie.

In dezen mijnen toestand zult ge my vergeven, dat ik niet dan afgebroken schrijf, en by tusschenpozingen (het is nu middernacht): want by nacht is het rusten vooral my onmooglijk om de benaauwdheden, die de obstructien in *regione hypochondriaca* my verwekken, die ik wel voorzien hebbe, dat, na het geen voorgegaan was volgen moesten; en die my door de uitwerking die zy voortbrengen en den consensus van eenige deelen des ingewands met de hersenen, gevoegd by mijne altijddurende congestie des bloeds in het hoofd, ook den dood zullen doen. Men had ze voor ruim twee jaren kunnen voorkomen, toen de ziekte zich vormde; maar ik moest hier vergaan in pijnen en verdrieten, om er zoo goed als van den bedelzak te leven (want wat is mijn tractement hier anders, daar ik er niets voor doen kan) in plaats van in Engeland of elders mijn brood te winnen. In Gods naam!

Vooraf, eer ik U beandwoorde: Er blijkt my uit uw schrijven, dat ge mijn' laatsten nog niet ontfangen hebt, die echter reeds omtrent half Augustus aan U afgegaan is in een pak met meer andere, alles onder addres aan mijn' broeder. Om voor dit pak geen drie Fredriks d'or op de post te betalen, en misschien

half zoo veel te Amsterdam, heb ik my van eens koopmans gelegenheid bediend, en zie daar het gevolg! - Weet derhalve, dat mijne Juridische Observatien (eenige naamlijk: want ik heb er groote omslagen meê vervuld, daar deze studie my wel de aantreklijkste is) tegen mijn wil gedrukt zijn, sedert dat ik U eenige afschriften zond. Ik heb er een Voorrede voor moeten schrijven, en een Opdracht. Dit eerste deeltjen ('t heet *Liber* UNUS, om er naderhand ALTER etc. by te kunnen voegen, en het zonder dat echter compleet te doen zijn) houdt veertig Capita, vijftien bladen druk in octavo, buiten Opdracht en Voorrede, en is hier en in Gottingen zeer gunstig gerecenseert. Waarom? dit zal ik U by gelegenheid wel eens uitleggen; *longa est fabula* van dezen druk &c. Ik weet ook even zoo, waarom men in Jena en Halle den *contrepied* nemen zal. - Twee Exemplaren had ik daar van aan U gezonden; met twee aan mijn oude Leermeesters in 't Recht, Pestel en van der Keessel, tevens met een exposé van de *historia libri*. Ik hoop dat zy haast aankomen zullen. Want ik heb er niet meer. En heb er reeds.....maar genoeg! *Quid refert?* Intusschen ziet UWEd. hier uit, dat ik het MS. U gezonden niet meer noodig heb. Zimmermann wien ik 't bevorens had meêgedeeld met meer Capita, had ze doen copieeren, en zoo is 't, niet al te naauwkeurig, gedrukt op iets slechter dan ons twee stuivers Almanakken papier.

Innig leed doet my uwe ongesteldheid. Dat ik U spoedige betering wensche, zal ik wel niet noodig

hebben hier uit te drukken. Men kan toch niemand krankte toewenschen als men ze zelf beproefd heeft, al waar hy minder onze vriend, dan gy U betoond hebt en in uw lieven openhartigen bries blijft betoonen de mijne te zijn. Echter beterschap! en dit uit al mijn hart.

Dat de Franeker zaak verflaauwt, en zoo als ikzelf, verflaauwende uitgaat, als een uitgebrand lampje, begrijp ik. Ik meen U reeds ontdekt te hebben dat ik dit verwachtte, en waarom. Maar waar uw geest thands op speelt, mijn lieve rechtschapen Vriend, dit begrijpe ik niet. Ik zie zoo veel zwarigheden, dat ik den vorigen nacht aan alles in mijn denkbeeld renuncieerde, en U een soort van décharge schreef in een kleine Elegie, die ik hoop hier by te doen, zoo ik ze uit het klad over kan schrijven[1]. Gy weet wat Dichtluimen zijn. Zy zijn een soort van *delirium*, en met ze te kweken, heb ik eigenlijk mijn hoofd zoo verzwakt. Denk echter niet, zoo ik U mijn dank in zoo'n soort van delirium betuig, dat ik 't in *dilucidis intervallis* minder doe. Niemand weet, wat het is, dat Gy voor my doet; om dat niemand weet of begrijpen kan, wat ik hier aan geest en lichaam uitsta, dan ik.

Ik dank U voor de mededeeling des briefs[2] die hier nevens gaat. Dat de Coalitie zoo groot tegen my is,

(1) Dit Dichtstuk is onder den titel: Aan mijn onbekenden Vriend, geplaatst in Bilderdijks Wit en Rood, I deel, bl. 182.

(2) Deze Brief was anonym. Zie verder bladzijde 49.

moet U natuurlijkerwijze verwonderen; my niet, sedert dat ik eenige inlichting (nu zeer onlangs eerst) bekomen heb. UWE. spreekt van beschuldigingen: ik weet niet, welke? het doet er ook niet toe: daar ik er my toch waarschijnlijk niet gedetailleert op uit laten zou kunnen. Maar '*men zoekt die te staven met bewijzen*': dit doet my waarlijk lachen! Echter weet ik, dat ik dikwijls genoeg in mijn practijk met bewijzen heb zien doorgaan daar ik om gelachen heb. Wat mijn character betreft, wie kent het; daar ik, altijd in mijn practijk en hoofd- of bystudien verdicpt, met niemand omgang gehad heb? Ik weet niemand, die my als Bilderdijk gekend heeft dan Uylenbroek, dien men my zegt dat uw vriend is. Anderen mogen den Advocaat B. gekend hebben, dat is te zeggen, nu en dan gesproken, met hem geconsulteert, tegen hem gepleit &c.; maar B. zeker niet. Met my 'voor oneenigheid te vreezen,' is wel 't ongepastste dat er uit kan komen; met niemand heb ik ooit oneenigheid gehad, daar ik of omgang of iets meê te doen had; dit is letterlijk waar. Maar ik heb nooit zotten, nooit onnutte menschen die zich in mijn omgang wilden dringen en mijn tijd rooven, kunnen velen. En die heb ik ja, dikwijls genoeg moeten brusqueeren, zoo t'huis als overal. Zoo dit oploopendheid heet, ja, zoo ben ik oploopend van aart. En misschien ben ik er buiten dat ook niet geheel vrij van, daar ik zeer gevoelig ben. Maar wat doet dit ter zake?

Toen ik uit het Land ging, had ik eenige ƒ 1000,

schuld: natuurlijk! Ik had ƒ 40,000 uitstaan van mijn practijk, en weet, noch wat zuinigen noch wat huishouding is, noch wat financieren. Ik moest in 24 uren de Haag uit, in een week (of drie dagen; ik verklaar U dat ik 't vergeten ben, zoo is mijn hoofd) de provintie. Ik gaf procuratie, want kon zelf in dien korten tijd niets arrangeeren.

Maar zie eens (bid ik) voor een oogenblik, wat dolheid? Zoo ik dacht, schulden te hebben; ik kan my hier als Brunswijksch ingezeten doen gelden: Waarom roep ik alle die iets te vorderen hebben, hier niet op *ex lege Diffamari?* Waarom doe ik geen cessie, en bevrij my dus? Immers bewijst dit, dat ik niet weet schulden te hebben, of zoo hier of daar nog iets in een hoek mocht zitten, dat ik 't liever afwachten zal dan eene ignominieuse daad doen; en dus ook met een, dat ik 't geen er zoo mag kunnen zitten, voor kleinigheden hou, die ik zal kunnen voldoen, zoo zy opkomen. Neen, wierd ik in Holland geroepen, zoo zou ik daar, om den mond te stoppen aan die hem roeren om tegen my aan te blaffen, (die ik voor een half jaar nog niet dacht dat bestonden) kunnen besluiten om *ex lege Diffamari* alle pretense Crediteuren voor 't Hof te roepen; even zoo als....maar ik moet hier niet inkomen; mijn hoofd is te zwak. Weet alleen, dat aan mijne zijde....maar neen, weet niets; ik heb my-zelven, ik heb mijn kinderen beloofd, niets te ontdekken, ten zij het volstrekt plicht wierd: en het koomt my voor dat het dit zou kunnen gerekend worden

zoo ik weêr in mijn Vaderland was: maar nu is het dit nog niet.

Ik heb met veel genoegen de Recensie uit den Letterbode[1] (dien gy de vriendlijkheid hebt my meê te deelen) gezien. Dat zy de verontwaardiging hier en daar in iemand die rechtschapen denkt gaande maakt, is natuurlijk. - Ik maak er deze drie punten uit op: 1°, de man prijst my meer dan ik verdien: zelfs is er in zijne lofspraken hier en daar eene warmte die van 't Enthusiasmus heeft. 2°, hy is mijn sterke tegenparty in het Politique, en 3°, hy is een bittere vijand van de leerstukken des Christendoms, waar aan ik gehecht ben, en een groot Neologist, gelijk wy 't hier noemen. Een vierde punt mag ik hier by voegen; dat is, zoo groote stappen als hy voorwaarts in de Nieuwmodische Theologie gedaan heeft, zoo achterlijk is hy in onze Taalkennis: want daar in is hy zichtbaar veertig jaren te rug. Zijne aanmerkingen die hy in dit vak maakt, zou men gemaakt hebben toen ik negen of tien jaar oud was; ik heb ze duizend maal in dien trant gehoord, in dien tijd; maar nu geloof ik niet, dat iemand er aan tillen zal.

Zie eens (bid ik) hoe mijn hoofd is. Gy vraagt my, hoe men best eenige Exemplaren mijner *Observatien* krijgt, en ik onderstel dat mijn pak niet ontfangen is. Of zou men misschien by U uit de Duitsche papieren weten, dat zy uitgekomen zyn. Hoe 't zij (want reeds draait my 't hoofd, daar ik dit op-

(1) Kunst- en Lettetbode voor 1805, II deel, bl. 118.

lossen wilde), ik weet dit niet te beandwoorden. Mijn drukker is een hals die geene correspondentie ter wareld heeft dan op Leipzig, niets met Holland. En de briefporten zijn zwaar, de bezorging van pakjens nog meer en daarby onzeker. 't Best denk ik een Hollandsch boekverkooper last te geven, die 't van Leipzig ontbiedt. Doch dit kan niet wel anders geschieden, geloof ik, dan met de Messe. Een Exemplaar kost hier een Brunswijkschen Daalder, dat is 36 st. Hollandsch. De vracht van hier tot Wilthuyzen zal op even zoo veel komen, en dan van daar denk ik in Amsterdam nog zoo veel; misschien wel iets minder. Dus koomt U op deze wijze 't boekjen dat in Holland vier zesthalven zou kosten, op een dukaat. Dit kan het niemand waard zijn. - Ik vlei my nog al, dat mijn pak U geworden zal. Zoo niet, zult ge echter een Exemplaar hebben: op papier als het pronk-exemplaar van den Hertog: dat is, munnikengraauw, maar van 't dunste soort.

Wat de Orangeverzen betreft; ik meende dat UWEd. die nieuwe Collectie reeds had. Zy zullen U geworden, zoo niet met het pak in quaestie, dan door mijn broeder, aan wien eenige Exemplaren voor goede vrienden zouden meêgedeeld worden. Ik zal er hem over schrijven. Vast heeft hy er een voor U, en wat andere goede vrienden betrest, misschien dat hy hun den weg kan wijzen om ze te bekomen. Ongelukkig zijn ze (op zijn Duitsch) alle op slecht papier; echter Hollandsch slecht papier. Ik zal mijn broeder ook nog iets zenden, dat by die verzameling behoort.

Zoo schrijft Feith nog? Ik heb in tien jaren volstrekt niets van hem gehoord. Ondersteunt hy zijn' naam, dien hy voor vijf en twintig jaar maakte! Als men jaren krijgt, is dit erg, en er behoort al heel veel toe. -

Nu koom ik tot den medegedeelden brief *Aan de Schrijvers &c*. (die hier nevens terug gaat) en de vragen daar uit by U geformeert of opgekomen. Maar ik ben te vermoeid, en moet dit uitstellen. Ik leg my wat neêr, het is nu morgen, en mijn kinderen ontwaken. Vaarwel zoo lang! - Namelijk, tot ik weder opsta. -

Ik heb niet geslapen, en ben dus nog al redelijk. Slaap naamlijk, is by my nooit anders geweest dan eene tegennatuurlijke bedwelming, die my foltert terwijl zy duurt, en vreeslijke hoofdpijnen nalaat die in vroeger tijd na de thee allengskens ophelderden, nu voortduren. Ik sliep voorheen zelden dan om den derden nacht; nu breng ik wel zeven, acht, ja tien etmalen achter een door, zonder dat er sluimering in mijne oogen koomt, doch eindelijk bezwijke ik, en val in die soort van slaap die my eigen is; en zoo niet, moet ik hem door opium maken. Doch genoeg hiervan!

Ik wil kortelijk den evengemelden brief met U doorloopen. De schrijver is 1°, een zot, en 2°, een slecht character, daar hy zich als wel onderricht voordoet, en in alles valschheden vertelt. Wat *daden*, *naar 's Lands wetten strafbaar* betrest, dit is belachlijk,

en nog belachlijker het daarby gevoegde; daar ik onder de privative Judicature van 't Hof van Holland stond, 't geen de pasquil-schrijvers van dien tijd immers zeiden met my te conspireeren, om dat ik al de crimineele Instantien aldaar zonder uitzondering won. Valsch is het in den hoogsten graad, dat ik ooit *geklaagd* heb, na de omwenteling voor mijn yver *onbeloond te zijn gebleven;* daar ik noch vooraf beloning bedoeld noch naderhand ze gewild heb. Van ampten heb ik altijd een' onverwinnelijken afkeer gehad, dien ik meen zeer gegrond te zijn: ook was ik aan mijn practijk zeer verknocht. Één ampt had ik echter aangenomen, het eenige dat my lief zou geweest zijn, dewijl het practijk was, 't Fiscalaat Crimineel naamlijk: maar survivances stieten my tegen de borst, en ik wilde 't wel op eenigen anderen voet, maar niet zoo. Ik had dit naar mijn zin gekregen, maar ziende waar men heen wilde, verklaarde ik geen vervolger te willen worden, na vervolgden beschermd te hebben, en geen lieden ongelukkig te willen maken door persecutien van Justitie, die men door conniventie, (medewerking en verzuim van tijdige waakzaamheid) had laten misleiden, en die dus verleid, naar conscientie gehandeld hadden. Met één woord, dat by my de Rechter 't *forum externum*, maar de *pars publica* op iets meer moest zien, wilde hy zijn geweten kwijten, en dat zoo dit niet smaakte, het beter was my te laten. Men wilde composeeren over de principes. Er moesten lieden in amptjens &c. geplaatst worden, daar moest dus wel ruimte gemaakt worden al ware 't met

een bullebak. Men behoefde alles niet te pousseeren &c. &c. Kortom, ik zeide dat ik nooit anders denken zou, en om my-zelven niet te destitueeren, verklaarde ik op de rol van het Hof ten aanhooren van alle de Advocaten dat ik zoo dacht omtrent de *Keezen:* want zoo heette 't toen. Nu liet men my zakken en 't was uit; en ik, wel te vreden. Ik meen U eenmaal gemeld te hebben, welk aanbod my toen gedaan werd door de Regeering van Rotterdam, 't geen ik oogenbliklijk afwees; een ampt van vier of vijfduizend gulden en van de aanzienlijkste. Sedert heeft de Thesaurier Generaal my een ampt by den Raad van State aangeboden. Dees was my zeer geattacheert, en deed niets zonder mijn advis. Burgemeester Repelaar van Dordrecht vroeg my desgelijks dadelijk na de omwenteling, of ik niets wenschte, waarop ik hem volmondig *neen* antwoordde, zeggende daarby, dat niets my mijn practijk vergoeden kon, die mijn lust was. Zie daar faits, die men verificeren kan. En ik heb er, zoo men ze wil, nog meer. Zoo zotten, die mijne manier van denken niet kunnen begrijpen, en daar zy niets zijn, het aanzien van een ampt als het hoogste goed aanmerken, gemeend hebben, dat ik (wien men allerlei fraaie posten by de omwenteling had toegelegd) zeer te onvreden moest zijn dat ik er geen bekwam, 't geen my wel eens voorgekomen is, dit kan ik niet helpen en heb ik nooit gevoed. Tot op 't laatste oogenblik ben ik op denzelfden voet geweest met Hof en Hooge Regeering. Alleen wierd het Hof van Justitie nijdig, om dat ik toen een ongelukkigen Kees,

wien het, door het Hof van Rhijnland ter dood veroordeeld, niet hooren wilde, en omtrent wien het den Prins-zelven de handen bond, in weerwil van alles bevrijdde, in 't welk ik by de Staten triomfeerde. Zoo als ook mijn te keer gaan van de persecutien die de dolle van den B. in Zuid-Holland begon, daar niet aangenaam was. Maar dit was particulier tusschen 't Hof van Justitie en my, met welks leden ik echter in privé altijd wel harmonieerde. En gaarne had men, om die werkzaamheid van my voor de arme ongelukkigen (waarvan ik er over de 1100, ik zeg elfhonderd, gered heb zoo dat geen van hun op 't schavot is gekomen, en waarby ik van 't mijne aan noodzakelijke kosten over de 4000 gulden heb ingeschoten), my met een heel voordeelig ampt uit den weg geruimd. Zoo veel van dit punt!

De Omwenteling van 1795. Zoo dra die er was, voelde ik hoe gevaarlijk ik stond, en voorzag dat men op de eene of andere wijze my wel den practijk zou doen ontzeggen. Dit was 't hoogst dat ik vreesde; maar dit was my ook alles en meer, dan voor mijn hoofd te vreezen. In al dien tijd, die er omgegaan is, tot de ontzegging toe, heb ik (zoo veel ik weet) niets gedaan dan reeds hangende zaken naar orde van den practijk voortgezet: de meeste nieuwe zaken buiten proces gehouden en voor arbiters gebracht: geen addressen voor iemand gemaakt: zeer weinig geadviseert, en de lieden afgezet, met: *het is hard*, *maar ik kan u niet helpen*, *omdat ik als Orangeman bekend ben. Spreek N. en N. die min-*

der haatlijk zijn, *en weldenkend echter*. Zie daar *mijne woelingen*.

Een der leden &c. Wat een der leden moog gedaan of gezegd hebben weet ik niet. Maar zeker is, dat van der Linden met wien ik dagelijks sprak, en in dien tijd over onze situatie ten aanzien van den practijk in de toenmalige omstandigheden, telkens gesprekken hield, my nooit iets van dien aart heeft gezegd, daar hy toch my wel wilde, en zelfs, zoo wel als zijn broeder, mijn raad volgde. Zoodat ik 't al meê voor een infame logen zou moeten houden, zoo zelfs niet de zaak onmooglijk ware geweest. Ook kwamen er in dien tijd zelfs Repraesentanten by my, met wie ik lang voorheen bekendheid gekregen, en 't zij wegens letterliefhebbery 't zij anders onderhouden had. Waar van er ook, na 't bevel tot mijne uitzetting, nog by my gekomen zijn, om my over te halen, een stap te doen die tot niets kon dienen, dan om eene ingewikkelde contradictie in mijn gedrag te kunnen vinden; welke raad echter oprecht gemeend was. Er viel dus niets op te merken of te waarschouwen: ware er dat geweest, het zou niet *één der Leden* ingevallen zijn my quasi door van der Linden te doen waarschuwen, maar meer dan één zouden my onder vier oogen hun hart oprecht uitgestort hebben. - Ik zou op dit punt nog meer kunnen zeggen; maar weet niet wat geloof Hespe en Asser verdienen, en wat last zy hadden om my een aanbod te doen.

Uit het gezegde blijkt reeds, wat van *de eer van*

het Martelaarschap gezocht te hebben zijn kan. *Martelaar van zijn plicht* te zijn, is zeker iets schoons voor die wel denkt, maar men is het nooit als men 't ontgaan kan. En schoon ik voor geen ander Martelaarschap duchtte dan dat, van my van den practijk te zien weeren, ik was verr' van het te zoeken. Van der Linden in 't byzonder kan zeggen wat daar van zij.

Declaratoir heb ik nooit gedaan, veel min dat een protest inhield; ik heb een verzoek gedaan om te mogen volstaan met een declaratoir van gehoorzaamheid &c. En dat, om dat het my opgelegd werd door het Hof, verklarende my zonder zulk een addres niet te kunnen toelaten, na zekeren tijd. UWEd. kent zeker dit addres. In plaats van er *nihil* op te geven, en, wilde men 't, in handen van den Fiscaal te stellen ten einde tegen my te procedeeren, zoo hy 't in form of substantie misdadig vond, ordonneert men den Fiscaal my aan te zeggen, dat ik binnen 24 uren &c.: en die is zwak genoeg om dit te doen, het geen buiten zijn post was. Intusschen was die Fiscaal-zelf mijn vriend, uit hoofde van 't geen ik in de revolutie van 1787 omtrent hem gedaan had, en dit veellicht bewoog hem om het op zich te nemen, om best wille. En die fraaie Resolutie of dat Decreet, hoe heet het, dat zoo dol opgesteld was, dat men in de dagbladen er iets uitgenomen heeft, dat in 't origineel van den Fiscaal stond, noemt onze briefschrijver nu een *consilium abeundi*. Zeker, ware 't dit geweest, ik waar niet

vertrokken, maar had met Gysbrecht van Aemstel gezegd:

> ‘Mijnheer! ik heb uw' raad voor dees tijd niet van doen.’

want ik had liever gevangenis en schavot afgewacht, dan met mijn gestel en in mijne omstandigheden in ballingschap te gaan. Maar *een bevel* van die in possessie der Auctoriteit waren, kon en mocht ik niet detracteeren, naar mijne principes. - Nog meer. Ik zei den Fiscaal, dat ik dat decreet zeer inform en van anomalen aart vond. Hy haalde zijn schouders op. Ik hernam, dat ik dit niet aanmerkte om er slechts een reflectie op te maken, maar om van hem te weten hoe ik het had te considereeren? Ik vroeg, of het een soort van gewijsde was, en dus een daad van Justitie? ‘Neen.’ Of het dan een daad van politique auctoriteit was? ‘Ja.’ Of het dan een bevel was? ‘Zoo gy 't noemen wilt; maar 't heeft niets ignominieus, het is ALS een consilium abeundi.’ Of het dan een *consilium* was; of wel een wezendlijk *bevel?* Want dat ik in het eerste geval, het *meo periculo* kon negligeeren: in het ander moest gehoorzamen. Dat hy in 't eerste geval, zoo ik bleef, over dat *blijven* niet tegen my kon ageeren, maar alleen over 't geen ik misdreven mocht hebben of geacht worden te hebben, of gevreesd wierd nog te zullen bedrijven; in 't laatste, over het *blijven*-zelf, als een daad van weêrspannigheid.’ Hij antwoordde my, ‘dat hy 't moest considereeren in den laatsten zin;’ en zoo had ik ook de termen gevonden die zekerlijk duidelijk genoeg waren.

‘*Hy verlangde om heen te gaan*.’ Waarom was ik dan niet met den Prins vertrokken? waarom niet naderhand, toen de goede Procureur de Bas my expres daartoe kwam aanmanen, en anderen meer, uit bezorgdheid voor de eerste gevolgen eener omwenteling, er my toe drongen? Dat dit geschied is, kan hy (de Bas), kan van der Linden en anderen getuigen. Toen had ik met goede gratie kunnen gaan. Maar, hoezeer ik wel begreep dat in de wanorde van eene omkeering als deze die te wachten stond, groot gevaar voor my ontstaan kon, ik bleef, om dat ik rekende 't plicht te zijn, in zulk een oogenblik de mijnen niet te verlaten, en mijn goed niet veellicht ten prooi te geven aan plondering &c. Dat oogenblik vreesde ik, ja, dat my 't leven had kunnen kosten; maar, dat over zijnde, dacht ik aan geen ander gevaar, dan van den practijk onder 't een of ander voorwendsel, altijd licht te vinden, geweerd te worden. Zoo ik ook gedacht had aan heen te gaan, waarom had ik mijn papieren, mijn MSS, mijn aanteekeningen, mijn zeldzame boeken, die niet weêr te vinden zijn, mijn zaken van affectie, niet geborgen? Had ik willen gaan, en dat wel om schulden, zoo had ik arresten op mijn goed moeten wachten, en ik had er dus zulke dingen aan moeten onttrekken. Wat mijn schulden betrof, schoon ik zeer licht begreep, dat zy voor de genen, die mijne ressources niet kenden noch er toegang toe hadden, die honderd namen in mijn boeken vonden die zy niet konden uitvinden, en dus honderd pretensien moesten laten zitten,

die ik had kunnen invorderen, en, kreeg ik mijn schuldregister weêr, nog invorderen zou (onder beneficie van Relief naamlijk, de tijd voor practizijns declaratie vordering verstreken zijnde); schoon ik begrijp, zeg ik, dat zy voor zulke daar vreemd invallende personen belemmerend konden zijn in dat oogenblik, zy waren 't voor my niet; en, uit den practijk scheidende, het geen alles wat anders jaren loopt en loopen moet in onzen Hofpractijk, exigibel maakt, had ik zeer licht alles betaald zonder gêne. Wat weg men nu ingeslagen heeft, weet ik niet; maar dit doet tot de zaak niet. Genoeg dat ik bewijzen kan dat mijne prctensien, ik spreek van geen meubelen, boeken, prentkonst &c. mijn schulden meer dan dubbeld te boven gingen. Bewijs van dit *assertum* heb ik hier in Brunswijk; maar wil men 't, ik ben in staat de berekening op te maken en UEd. voor te leggen.

'*Wat zou my beletten van de Amnestie gebruik te maken?*' - Alles.

1°. Ik heb er geen gebruik van te maken, want kan inkomen zonder amnestie. Ook slaat de amnestie volstrekt niet op mijn geval. En zoo er amnestie te pas koomt, zoo ben ik 't die ze zou moeten *geven* niet *nemen*.

2°. Mijn gebrek van bestaan in een Vaderland, waar ik door de gevolgen van die uitbanning die ik ondergaan heb, en 't geen daar toe geslagen is, alles verloren heb, alles heb achtergelaten en niets weêrom vinde. Zeker, 't valt harder, dan men waant, in een Land arm weêr te komen om gebrek te lijden, waar

men op een zekeren voet geleefd heeft; en vooral in zijn eigen Vaderland. En wat bestaan toch zou ik my daar verschaffen? Zal ik er lessen geven, als in Engeland en hier, *in omni re scibili*, gelijk men placht te zeggen? Want het is waarlijk om te lachen, waar ik hier niet al in doceer. Gy kent het spreekwoord, *van 't land der blinden;* en dat, *van den profeet in zijn vaderland*. Zal ik den practijk weer opvatten? Vijf jaar moet ik practizeeren, en goeden practijk hebben eer ik van mijn loopenden practijk leven kan. En waar? In de Haag? Toen waren er circa vijf of zes Advocaten nevens my, die een genoegzamen of ruimen practijk hadden, toen er Hof van Holland, Hooge Raad, Raad van Braband, Gecommitteerde Raden, H. Hoog Mogenden, als Rechter in appel van de Colonien, Raad van State, het Jachtgerecht der Houtvestery en 't Gerecht van de Haag waren. Wat is hier niet van vernietigd, verplaatst, &c.? En zal ik, die toen door de omstandigheden van tijd alleen en door 't gerucht dat ik in 't Crimineele maakte, spoedig opkwam en er (tegen alle uitzicht en opinie aan) in raakte, nu eensklaps een van de vier zijn die er mooglijk nu van leven kunnen? Van der Linden ten minste kon het niet, en woog my in den practijk (van eigenlijk gezegde Rechtsgeleerdheid spreek ik niet) ten minste driedubbeld op; en dit is het waar het hier op aankoomt. Of ik in een zaak, waar ieder voor staat, doorzicht heb en een meesterstuk doe, dat geeft naam, maar koomt zelden voor, en ik belees het misschien niet; maar de sinesses van den Practijk

te kennen, zich daar niet door te laten vergaauwen, daar ressources in te vinden om de tegenparty te dwingen, te slingeren, moê te maken, te verbijsteren, zoo dat het goede dat in de zaak is bewaard en het kwade er van gesepareert wordt, daar koomt het dagelijks op aan. Dit kon ik, en ik maakte zelfs van dien kant figuur, om dat ik waar ik misschien een sterker party in dit opzicht vond, hem in Rechtskennis nog ruimer vooruit was, en, door zoo veel jaren ondervinding, routine en auctoriteit had. Maar nu, nu kom ik, oud geworden, memorieloos, dof, in een land, waar ik den praktijk geheel veranderd vind, en ieder oogenblik mis zal tasten, en dus alle reputatie verbeuren. Ik zal er jonge lieden vinden, die dit nieuwe werk op den duim hebben, en die uit de hoogte op my af zullen zien als op een nieuweling die koomt kijken. En 't weinigjen naam dat ik heb, zal dienen, om die 't in hebben bang te maken dat ik er in koom; en dus zal de gantsche nu heerschende Confrerie my den voet dwars zetten. Wat dunkt u van zulk een prospect? Jong lacht men met alle zwarigheden; maar met grijs hair en gebogen rug springt men zoo licht er niet overheen. Alleen kan men genoeg winnen, wat men behoeft; maar een huisgezin met kinderen! Hier heb ik iets: dat iets kan ik wagen als ik alleen ben; maar dat iets is thands het brood van vrouw en kinderen, en dat mag ik niet wagen.

3°. In Holland te rug te komen stelt my bloot, of liever onderwerpt my noodwendig, aan een van de allergrievendste zaken voor my. Namelijk, aan dui-

zend vragen omtrent zaken, die ik wensch te vergeten, en zoo veel in my is, vergete, waar meê ik een half jaar lang gefolterd zal worden. Dit weegt by my zoo zwaar, dat niet dan 't begrip van: *'t is nu een plichit*, *dat ook alweêr door te staan*, my zou kunnen bewegen, om in een plaats waar duizenden menschen my kennen, en ik geen rust zal hebben van bezoeken en aanspraken van nieuwsgierigen, van niets doenden, etc. etc. te rug te komen. Dit te ontwijken, is het oogmerk geweest van een houding die ik hier in Brunswijk komende heb aangenomen, en zoo lang bewaard, tot alle nieuwsgierigheid van elders voldaan was; en, schoon men het vreemd vond, het heeft my duizenden van folterende oogenblikken uitgewonnen.

Maar eindelijk 4°, gelooft men dat ik my in Holland in den tegenwoordigen staat van zaken anders dan een mistroostig leven beloven kan; zoo bedriegt men zich zeer. Het is onbeschrijflijk hard voor my, Holland, zoo ik 't vinden zal, weêr te zien. Ik behoef dit niet uit te halen, ieder verftaat my die hart en hersenen heeft. Het moet het voor ieder zijn, die Holland anders gekend heeft; maar voor my is het dit oneindig meer, om dat dat alles verloren is, waar voor het bloed van zoo vele mijner voorouderen, mijn erfgoed, mijn rang, staat, alles, opgcofferd geworden, en gedurende zoo veel eeuwen geleden en doorgestaan is. Ik spreek van geene gewone vervoigingen die de mijne in ieder leeftijd ten doel hebben gestaan. Ik spreek van gevallen als 't mijne, en erger, by voorbeeld, toen mijn Meer-bet-oud-overgrootvader

door Alva gebannen en zijn goed verbeurd verklaard wierd; toen - maar genoeg, ook hier van! En nu moet ik er nog een punt byvoegen dat allerzwaarst weegt.

5°. Ik heb my voor ten minste zes jaren - *erkondigd* had ik byna gezegd, ô mijn hoofd! Ik heb my toen laten onderrichten omtrent de wijze hoe ik in Holland zou kunnen leven; en men berichtte my, dat om of practijk te oefenen, of onderricht te geven, ik volstrekt noodig had *actif burger* te worden, dat is (verklaarde men 't my) deel te nemen in de grondvergaderingen, sommige posten in geval van verkiezing aan te nemen &c., met één woord, deel te nemen in de usurpatie van de Souverainiteit. Kon dit vallen in iemand, die teder denkt, en op mijne wijze de zaak beschouwt? Nog iets! het is een groot onderscheid, in een land waar men is, de possessie der regeering die *nobis invitis* gearripieert wordt, te erkennen en er zich aan te onderwerpen, of, eens daar buiten zijnde, dit door zijn wederkeeren te doen. In het eerfte geval is het plicht, door 't Euangelie zelf ons voorgeschreven. In het tweede geval, involveert het erkennen van de possessie een erkentenis van recht. Zich van buiten onder een regeering te begeven, is die regeering voor de zijne aan te nemen, te adopteeren: 't is een *active* en geene bloot *passive* daad. Het is een pactum civicum met het gantsche volk zoo het dan facto geconstitueert is, en in 't byzonder met deszelfs gouvernement aangaan. En daar heb ik geene vrijheid toe, dan door dissolutic of af-

stand. Dissolutie van 't Corpus morale, afstand van de persoon of personen, wier recht geusurpeert wordt. De dissolutie van 't Corpus morale heeft dadelijk plaats gehad, en op een wijs die getuigt hoe weinig verstand, oordeel, en kennis zy hadden, die dat Corpus morale uitmaakten; en dit is ter hunner verandwoording. Maar de afstand in quaestie is niet geschied voor het laatst van 1801. Koom ik na dien asstand in 't land, zoo kan ik, zoo moet ik getrouw (dat is meer dan gehoorzaam of onderworpen) zijn aan 't Gouvernement dat ik vind, even als ik 't aan het vorige was; maar te voren zou ik twee tegenstrijdige verbintenissen aangegaan hebben. Hoe zou dat toegaan? Waarom doet hy dit of doet hy 't niet, is licht gevraagd en licht beandwoord door lieden, die geen begrippen van motiven dan 't enkel belang hebben. ‘Hy doet het; Ergo het convenieert hem.’ ‘Hy doet het niet; Ergo 't is zijn belang niet.’ Die dit argument maakt, verraadt zijn jammerlijk hart; maar de conclusie is in de applicatie die er van gemaakt wordt, valsch, om dat zy *a diversis ad diversa* besluit. Dit raakt den vroegeren tijd: maar zie hier een nieuw interval! De renunciatie is geschied onder beding van praestatie van zekere schadeloosstelling, en niemand twijfelde of die zou geschieden. Het tegendeel echter is gevolgd, en van 't contract aan de andere zijde geresilieert; daar ligt het in duigen. Wat nu? Immers weêr hetzelfde, dat ik als Ingezeten niet in Holland kan zijn. Wanneer men my van Franeker schrees, wist ik niet beter of alles

was in *esse*. Voor ettelijke maanden eerst heb ik deze te rug treding van het Hollandsch Gouvernement verstaan (te rug treding, zeg ik, misschien kwalijk, 't is veellicht een bloot niet gestand doen) door een brief. Ik vind echter geen zwarigheid om met Curatoren van eene Academie te handelen, dit raakt geen Gouvernement, en uit krachte van zulk eene verbintenis aan eene Universiteit komende, blijf ik vreemdeling, en word bloot temporair inwoner, zoo lang dat contract duurt, en zulks per consequens alleen. Met dat alles, sedert dat ik dit vernomen heb, heeft mijn trek naar Holland geweldig afgenomen, en er is een huivering by gekomen die my 't gelukken niet heeft toegelaten te wenschen, en 't mislukken niet hard doen vallen. Het is my in 't hoofd geschoten, dat mogelijk de Universiteiten thands anders gesteld en van bestuur en betrekking tot het Gouvernement veranderd waren; en ik heb wel honderdmaal U daarover willen schrijven. Dit is nu voorby; maar ik bid U, WelEdele Heer, verlies dit punt niet uit het oog in het plan dat men beramen mocht. Geen zoogenaamd *actif burger* in den zin als boven! en, zoo lang de renunciatie hangt,ook geen andere betrekking tot het Gouvernement, dan die een vreemdling heeft, zoo lang hy in 't land is; dat is, *passive gehoorzaamheid* zoo lang.

'*Uitnoodigen &c.*' Hier zie ik niet dat de man deraisonneert. Want of men heeft my mishandeld, of niet, en in 't eerste geval, of die mishandeling gaat het tegenwoordig Gouvernement aan of niet. Ben ik

mishandeld, en moet het tegenwoordig Gouvernement daarvoor, als vervangende het Revolutionaire dat het gedaan heeft, repondeeren, zoo is het met *uitnoodigen* niet te doen, maar ik heb *reparatie* te eischen. En dit loopt verder. En dan - bereken de consequentien hier van! - Ben ik 't niet, of gaat het dit Gouvernement niet aan, wat verplicht het om iemand uit te noodigen om in 't land te komen? Dit is een dilemma dat voor het Gouvernement geweldig stringeert: de minste stap zou het compromitteeren.

'*Mogelijk geëmploieert hebben*, *en* - &*c.*' Mogelijk ook niet, en waarschijnlijk niet. Maar men had my zeker geëmploieert, en zoo de schrijver zegt, *uitgenoodigd* van wegen het Gouvernement, met verzekering van emploi; wat zou dit uitdoen? daar in dit geval mijn aannemen dier uitnoodiging een *te rug komen van mijn gevoelens* omtrent het Gouvernement, zoo hy 't wel noemt, zou insluiten, 't geen hy stellig en uitgedrukt schijnt te vorderen, maar dat in de daadzelve zou liggen.

Eindelijk, 'een Professoraat in den *Hollandschen practijk*' heeft nooit geëxisteert dat ik weet, en heb ik nooit gevraagd, verlangd, of er aan gedacht; maar in 't Romeinsche recht, toen dat open was, op een tijd, dat ik reden had om de woeligheid en wanorde van mijn huishouding in stilte en rust te veranderen, die ik te Leyden als Professor had kunnen vinden.

Zie daar, WelEdele Heer, wat van den inhoud dezes briefs zij. Dat de historia facti van mijne uitbanning niet genoeg bekend is, geloof ik, maar zal

ik die nu aan de wareld opwarmen, daar men 't zakelijk toch in de dagbladen en couranten vinden kan? Of zal ik meer verhalen, dan die inhouden? Tot wat nut? Geschreeuw verwekken, dat geschreeuw daar tegen en blaauwboekjens veroorzaken zal, waar van het principe is: *calumniare audacter*, *semper aliquid haeret?* En dan, daarop zwijgen, of my wikkelen in explicatien, die ik deels niet mag geven, deels niet dan zeer ongaarne geven zou, en tot myn veellicht doodelijke smart.

Gij vraagt my '*hoe koomt het dat als de een vraagt:* '*waarom koomt B. niet weêrom?' de ander schier altijd antwoordt:* '*hy wil voor martelaar spelen*.' Dit zal ik U beandwoorden. Dit andwoord moet een van beide beduiden, of: B. wil de rol spelen als of hy plichtshalve, gewetenshalve leed, 't geen hy veellicht om andere oorzaken lijdt; of: B. affecteert dat hy lijdt, uit vaniteit. 't Laatste is natuurlijk dat velen gelooven, die noch mijn manier van zien, van gevoelen, mijn zwak en zonderling teder lichaamsgestel, noch Duitschland, in 't byzonder Brunswijk, en de volstrekste contrarieteit van alles daar met 't geen mijn geest- en lichaamsgestel vordert en behoeft, kennen. Met één woord, die meenen, het is in Duitschland zoo goed te leven als hier, en hy heeft er een vast inkomen, daar men wel van leven kan. Ergo, het is affectatie. - Wat daar van zij, hebben mijne vorige brieven U ampel genoeg te kennen gegeven. - Maar de woorden hebben by velen den eersten zin. En hier voor zijn drie redenen. 1°, De Dichtstukjens van

mijn jeugd, mijn Verlustiging &c. gaan by velen voor zeer wulps, en hebben aan lieden die niet denken maar besluiten zonder te denken, of meêpraten met die zoo doen, een idée van my gegeven, als van iemand, wiens morale niet zeer streng is. Dit is den luiden niet kwalijk af te nemen. 2°, Ik kwam zeer zeldzaam ter kerk: deels door dat ik een kind zijnde niet kon uitgaan, en dus geen kerkgang houden; 't geen 't kerkgaan buiten mijne routine hield en dus tot een particuliere daad van verkiezing maakte, die van mijnen tijd, geestgesteldheid en 't nut en genoegen dat ik my van een preek of prediker voorstelde afhing, en daardoor gedetermineert wierd. En buiten den eenigen Nieuwland was het in de Haag moeilijk voor my, iemand met genoegen en stichting te hooren; en de zondag zelden vrij voor my, die altijd tot drie of vier uren in den nacht arbeidde, en arbeiden moest, wilde ik mijn practijk recht behartigen. Waar by kwam, dat ik zeer onvoldaan met de wankelende rechtzinnigheid der Predikanten aldaar, altijd geweigerd heb, er my als Lid van de kerk te melden. Raar keken die Heeren altijd op, als zy by my komende, daar over zeer ernstig van my doorgehaald wierden, terwijl zy met een oogmerk kwamen om my als iemand die naar de mode dacht, voor het Christendom quasi te winnen, door zoo wat te deïstiseeren.3°, Eindelijk, het was sints lang zoo verr' by ons gekomen, dat men begreep, vooral by die zich inbeeldden verstand te hebben, dat een man van verstand en meer dan dagelijksche kennis geen andere godsdienst kon heb-

ben dan die van de wareld, en dus geen andere motiven dan convenientie. En daar men vrij algemeen my de eer aandeed van my een tamelijk verstand toe te schrijven, zoo werd dit van my als van honderd anderen (die er voet toe gaven of niet gaven) ondersteld en aangenomen. Van daar de sarcasmen b.v. over mijn Vertoogen van Salomo &c.; van daar moest mijne zwarigheid tegen den eed, die by domme Papen, ja, een bêtise was (zoo sprak men), by my een bloot voorwendsel zijn; en van daar de invectiven tegen my door Hahn in de Vergadering van H. Hoog Mogende. Met één woord, dit is de sleutel van 't raadsel. En wellicht heeft mijn rondborstigheid die nooit iets had van het geen men femelary noemt, maar in den sinaak viel van ruimdenkenden, daar veel toe bygedragen. Althands, dat ik daar voor ging, is my altijd gebleken by gelegenheden als 't plicht was zijn gevoelens te uiten, wanneer ieder altijd verwonderd was over de mijnen. Onder ons Advocaten is dit ten aanzien van huwlijksprocessen, adulterie, eeden, en dergelijke, zeer veel voorgevallen; en men begreep niet, hoe ik zoo ouderwets denken kon. By mijn komst in Duitschland, vond ik daar 't zelfde vooroordeel in mijn faveur. Een man van verstand, van kundigheden, Ergo - Maar toen ik weigerde de hand te bieden aan de verwoestende nieuwigheden, en bleek, zoo veel in de verlichting dezes tijds te rug te zijn, veranderde alles in een oogenblik. En van daar ook die zucht om my *torts* te vinden, die ik nu eerst bemerk dat er heerscht; want zoo zeer een rechtscha-

pen gemoed alles van iemand recht opneemt, dien hy voor cordaat en open van character houdt, zoo zeer is ieder genegen, om iemand die huichelt alles slechts toe te schrijven. - Dit zou verdwijnen zoo men my van naby zag, zoo men ondervond, dat, gelijk my een Dame onlangs schreef, ('t was uit Engeland,) niemand ooit omgang met my had, zonder verknochter aan zijn plicht te worden. Iets, dat ik zoo min hier als een lofspraak van my-zelven aanhale, als er in dien brief een lofspraak meê gemeend wierd; maar als een charactertrek, die toont dat ik open van hart ben en in woorden en handel my-zelven gelijk. Maar daar niemand my kent, en ik in Holland sedert mijn Academietijd volstrekt buiten menschen-omgang geleefd heb, denkt ieder van my naar 't geen hy uit praatjens en apparences opmaakt en geeft my motiven naar zijn inzien.

Maar wat is het? Gy weet wat Seneca zegt: ‘Et in exsilium eundum est, et effundendus sanguis, et suscipienda egestas, et ipsa tua innocentia saepe maculanda indignisque objicienda rumoribus.’ - Gy bedroeft my niet, mijn brave Vriend, met diergelijke voorstellen. Het *esse*, *quam videri* van Cato is in mijn hart altijd geweest, en dit ging gepaard met het *malignum spernere vulgus* van Horatius. Dit is misschien een zeer groote fout, ten minste 't is een charactertrek in my, die dóórsteckt, en hy is niet geschikt om my algemeene begunstiging te verwekken.

Zie daar een verschriklijken brief. Maar mijn hoofd

is dood zwak en dus kan ik orde noch samenhang betrachten; en ik ben overtuigd dat gy 't my vergeeft. Nu nogmaals tot de Hoofdzaak te rug. - Franeker is verdwenen: uw goed hart rust niet; maar intusschen is de zwarigheid opgekomen bovengemeld, waar door de Voorzienigheid zich zichtbaar tegen mijn terugkomst verzet. Immers ik kan niet begrijpen wat plan van bestaan in Holland er nu voor my te vormen is, dat my vrijstaat aan te nemen. Heb dus dank, brave, waardige man, voor uw pogingen! ik zal de troost niet hebben, den Hollandschen haard weder te genieten, maar hier in die verderfelijke kachelstuben moeten verstikken, of in Moskau veellicht nog erger gaan doorstaan. Wat dat uitzicht voor my is, voelt geen mensch. Alleen vind ik in dit verval-zelf de troost, dat het niet zoo geheel lang meer duren kan. Ik geloof zelss niet dat ik voor een reis als naar Moskau in staat worde. Het uitzicht op een terugkomst in mijn Vaderland is een zoete droom geweest; maar het ontwaken valt bitter. Uw weldaad echter verdwijnt er niet meê, maar is in mijn hart gegrift en zal er in de eeuwigheid zelve niet uitgewischt worden.

Hou, bid ik, dit ellendig schrijven, hou het ongeschaafd en los uit de pen gerold versjen[1] ten goede. En breek onze briefwisseling die my boven verbeelding troostrijk is, niet af. Ik wacht uw bericht over de aankomst van mijn pak met de Observationes &c.

(1) Zie hier boven, bladzijde 44.

Misschien deed ik best, hier nog een Exemplaar by te voegen. Ik zal zien of ik 't krijgen kan. Veellicht schrijf ik morgen hier nog iets by. - Zoo niet, Vaarwel! -

Ik ben heden volstrekt buiten staat. Een gesprek met iemand over een kleine quaestie van de Algebra (de radices imaginariae der aequatien, en 't geschil daar over tusschen Euler en Lorenz) over 't welke hy my kwam raadplegen, heeft my het hoofd zoodanig geëxalteert, dat ik den gantschen nacht in een buitengewoon accès van *delirium* heb doorgebracht, en thands volstrekt zinloos ben. Ik heb mijne vrouw met verzen uit mijn mond op te schrijven derwijze afgemat, dat zy geen arm verroeren kan. Zonderling zijn die paroxysmen. Zy hebben iets van 't onweêrstaanlijk dansen in de *chorea S^ti. Viti*. Onder anderen heb ik eene Romance van *Potifars Vrouw*[1] uitgestort, die vol vuurs is. Ik word dan weggesleept tot verzenmaken als in een wervelwind, en het is of een dubbeld wezen in my is, waar van 't een in bedwelming rondsnort, duizelig, zich niet kunnende ophouden, alle voorwerpen door een mengende; het ander, dat het, als tranquil in het midden gezeten, met dartele verachting rond doet dansen, hemel en aarde beneden zich ziet en op een afstand van zich houdt. Zie daar wel beginsels van *onzinnigheid* die, vereêlt zich het brein, my een duurzame gekheid voorspellen, weêrstaat het niet, eene apoplexie moeten verwekken, die

(1) Zie Nieuwe Mengelingen, II. Deel, bl, 3.

ik als zeer naby aanmerke. God beware my slechts voor het eerste!. - Meld my, bid ik, dat gy dezen dollemans brief beschouwt, als zy moet beschouwd worden, en my er niet om veracht, dat ik in deze zwakheid van hoofd niet weet wat ik zegge. Ach, mijn hoofd heeft onbegrijplijk geleden; geleden van de eerste kindsheid af, of liever, van eer ik besef van mijne existentie had. Ik spreek van geen *physique* smarten; die heb ik meer dan men gelooft, doorgestaan, vooral sedert mijn vijsde jaar, maar van *morele* aandoeningen, van 't lijden der ziel. Ik kan op mijn kindsheid niet te rug denken, zonder *horror*, en thands is het een der schriklijkste folteringen van mijn krankten, dat meest ieder delirium my de scènes van mijn vroegsten tijd, van voor mijn derde jaar enz. te rug roept. Dit laat zich niet expliceeren. Maar ik voelde er my toen reeds zoo vatbaar by voor reëel genoegen, voor genoegen van 't hart, voor huisselijk genoegen. Ja, mocht ik mijn hart eens uitstorten! Maar mijn geheele leven, alles heeft een offer van den plicht mocten zijn, en ik heb er zelfs de troost, die niemand zich weigert, die van in een vertrouwden boezem zijn leed uit te gieten, aan opgeofferd. Niemand weet, wat hardheid dit insluit! Zekerlijk onze meeste onheilen, verdrieten, plagen, hebben wy menschen aan onze eigen dwaasheid te danken. Maar 't onheil dat mijn kindsheid, mijn vroegste, mijne onnoozelste kindsheid was opgelegd, om, al ware ik naderhand overladen met al wat de wareld heeft van genoegens, alles te vergistigen, aan dit heeft eigen dwaasheid of

verkeerdheid geen deel; dit is, geloos my thands in 't geen ik u op het heiligst verzeker, dit is my een blijk, dat de Voorzienigheid ons bestaan by dit leven niet heeft kunnen, niet heeft willen bepalen. Tot mijn 26ste jaar toe, heb ik my alle uiterlijke klacht, alle toegeving aan mijn gevoel van smart verboden; maar toen kon ik niet meer. Van dien tijd af verloor mijn geest dat geweld op zichzelven, en van toen af heette ik *gemelijk* en *oploopend* en *grillig*. Wat er toen by kwam was te zwaar en het pak overstelpte my.

Ik zal zien hier een asschrift by te voegen (de brief is toch reeds zoo onmatig dik) van mijn Brief aan de Leydsche Professoren(1); als een object van bloote nieuwsgierigheid kon het u plaisir doen. Maar schrijf my toch, dit smeek ik u. Ik heb de aanspraak van een vriend noodig, en wie meent het oprechter met my dan gy!

Vaarwel en wees hartlijk gegroet van uwen ter dood toe verplichten vriend,

BILDERDIJK.

Brunswijk, den 15-18 Oct. 1805.

P.S. Van Moskau thands een *altum silentium*. Ik heb gemeend, eer ik my expliceerde, een gedetailleerde propositie, waar in niet slechts 't *honorair*, maar de overige voordeelen, zoo van *private collegien*, inwoning, brand &c. (zoo dat er plaats mocht hebben als hier), een vaste som voor de reis, immuniteit

(1) Zie dezen Brief in het Eerste Deel dezer Verzameling, bl. 315.

van alle andere *charges*, in 't byzonder, van zoogenaamde *Hofstellen*, als men hier zegt, vrijheid van retraite, ingeval van ander beroep of zwakte en zieklijkheid, zoo als ook de juiste determinatie van 't weduwengeld dat er aan geaccrocheert is uitgedrukt wierde, te moeten vorderen, om my dan te kunnen expliceeren. Dit was tijdwinst in dat moment. Men zegt my dat ik in Maart andwoord zal hebben. Ik denk het niet te beleven. Intusschen verliest mijne ongelijkbre Vrouw hare gezondheid hier, en 't eene kind na het andere (gezonde, frissche, vrolijke en sterke kinderen) ontvallen my met het tandkrijgen, dat hier duizenden wegslecpt, en in geen land ter wareld zoo gevaarlijk is. In weinig maanden heb ik er drie achter een verloren. Sedert dien tijd heb ik rust noch duur, en mijne vrouw schreit nacht en dag. Angsten, die 't hart in de borst smooren, beklemmen ons slapend en wakend voor het jongste, dat nu weêr in dien tijd is, en er één heeft doorgebroken. - Ik ben overtuigd, dat - maar ik ging daar eene buitensporigheid zeggen. - Nogmaals VAARWEL!

8.

WelEdele Heer!

Gij vordert mijn andwoord per omgaande post. Gisteren avond ontfing ik den uwen, waar op ik ('t zij het de kalme inhoud gedaan hebbe, 't zij andere oorzaken) voor 't eerst in vijf jaar dezen nacht eenige

uren geslapen heb, en zonder veel bezwaar van het hoofd; dezen middag gaat de briefbode af. Ik heb dus niet veel tijd. Alleen het zakelijk derhalve! Hiertoe behoort niet ons haspelen over mijn miserabel versjen, dat noch bestemd was om U lof te geven, noch om er ooit weêr aan te denken, maar, gelijk alle verzen by my, bloote uitstorting van een oogenbliklijk gevoel; ik acht u te veel om U niet boven zulke vodderyen te houden, en my-zelv' niet weinig genoeg om niet te meenen, dat een braaf hart nog iets meer voor my dan voor mijn verzen over hebbe; en dus *hier mede punctum*, zeggen de Duitschers!

Gij zoudt hier niet GEBLEVEN *zijn?* Ben ik het dan? of ben ik hier *gehouden?* tegen wil en dank *gehouden?* Wien heb ik niet over mijn terugkomst geinterpelleert? Altijd was het: ‘Gy kunt hier niet zijn. Om hier te leven, moet gy *actif* Burger zijn, dat is in de grondvergaderingen verschijnen en stemmen.’ En dit is iets, dat ik even zoo min van mijn geweten kan verkrijgen als om in eene eenige Regeering in Europa deel te nemen, die alle naar mijn opinie *wettig* zijn, vis à vis van den ingezeten als onderdaan, alle *onwettig* voor die regeeren, onze fraaie oude Constitutie niet uitgesloten, waar ik alles uit plicht aan opgeofferd heb, terwijl ik ze altijd desniettegenstaande, als evenzeer onwettig in den grond als onbestaanbaar en nietig beschouwde. Zoo dat gy wel zeggen moogt, dat mijn argument te veel bewijst in de applicatie; het bewijst by my-zelf, 't geen (zoo het dit in ieders opinie bewees) de wareld

in de war zou doen loopen. Maar dit is eenmaal zoo mijn begrip; en ik denk dat gelijk de brave Mennisten in de vorige eeuw deden, mijn geweten ook in dit opzicht vrij moet blijven. Altijd was het: ‘hier is geen mooglijkheid, noch met practijk, noch met onderwijs, noch met boeken schrijven, de kost te winnen.’ - Geloof niet, dat bitterheid, over het geen my geschied is, in mijn hart heerscht! Ik betuig u het tegendeel. Zelfs vinde ik mijne uitzetting zoo schreeuwend niet als ieder ze vindt. Mag ik 't *pactum civicum* met de Maatschappy daar ik lid van ben opheffen, waarom zou zy 't met my als haar lid niet mogen doen? ‘'t Stilzwijgend beding,’ zult ge zeggen, ‘de usantie geeft er die interpretatie aan, dat ik die vrijheid heb in een vrijen staat; doch dat de Staat ze niet tegen my gebruikt *nisi causam*.’ - Goed, maar de claufule *nisi causam* is er echter. Wy weten by ons ook van Polityke uitzettingen (schoon ik er altijd tegen geadviseert heb in de applicatie), zy zijn geadvoueert, en zelfs heeft Willem I ze den Magistraten gegeven (zot genoeg, maar een gevolg der omstandigheden!). Wel nu dan: wie van ons twee moet nu beslissen of er die *justa causa* zij; die 't recht gebruiken zal, of tegen wien het gebruikt wordt! Dit gebruik moog *revoltant inique* zijn; de vraag is, of die het gebruikt, dit voor zijn geweten verandwoorden kan? Zoo ja, *caetera non moror:* en dit is zijn zaak. En ik kan (naar de manier van denken, die lieden, welke zelf zich aan de gruwlijkste woelingen ter omstooting hunner wettige

regeering schuldig gemaakt hadden en daar nu van profiteerden, en alle harten by hun eigen denkende, niet begrepen dat het in een hart als 't mijne iets anders is, *iets te* WENSCHEN en te WILLEN, of dat by my alle *pacta*, *metu*, *vi*, *dolo extorta*, verbindend zijn voor 't geweten, zich van my vormen moesten) zeer wel begrijpen, dat ik hun, in mijne talrijke betrekkingen met al wat oranje dacht, en in mijne verkregen kennis van alle de hun-zelven verholen ressources zoo van het land in 't algemeen, als van die party in 't byzonder, gevaarlijk scheen. Vooral daar ik in de termen der verbintenis die men van my vorderde éplucheerde. Weinigen kunnen zich een denkbeeld maken van mijn manier van denken omtrent verbintenis; en velen moesten, dit niet kunnende, in het denkbeeld vallen, hy zockt zich een achterdeur open te houden. - Ik moest dus dwaas zijn, naar mijn manier van denken zelve, zoo dit my met personecle of algemeene rancune vervuld had, die invloed op mijn terugkomst hebben moest. Zoo mijn hart geulcereert is, het is niet over dit, het is over den val van mijn Vaderland zelven, en, wat my persoonlijk betreft, over het gedrag niet van mijn vijanden, maar van mijn vrienden, die altijd omgestoten hebben die etablissementen, die zich voor my opdeden, in Persie, in Engeland, in Demerary &c. En waarom omgestoten? Eenige uit zotte wanbegrippen: meest uit onbegrijplijke laauwheid en traagheid, die zoo verr' ging, dat ik nog nooit een geadapteert andwoord op eene eenige vraag die ik gedaan heb, 't

zij naar eene *res facti*, 't zij anderszins bekomen heb. Die my altijd, als zich eenige ressources opdeden, waar door ik my konde releveeren en my een bestaan verzekeren, die ressources op eene voor God onverandwoordelijke wijze deden uitdroogen (somtijds ze moedwillig verwoestten), door my maanden op te houden met het beandwoorden van een brief, 't zij om een simpel naricht, naar een scheepsgelegenheid, 't zij om 't overzenden van een papier dat hun niets kostte. Dit is zoo schreeuwend, en zoo onbegrijplijk in lieden die ik van elders my genegen ken, dat ik er altijd in gezien heb een noodlottige oppositie tegen alles wat ik ondernemen kon of wilde, en deze ondervinde ik ieder oogenblik. Geene bovenmenschlijke arbeid zal my eens een uitzicht openen om de bagatellen die ik hier schuldig ben, by voorbeeld, af te doen, of een nieuwe ziekte verydelt dit, en dompelt my drie- ja tiendubbeld diep in dat gene waar uit ik my meende op te heffen. Denk ik eens: God dank, deze week zal ik leven van 't geen daar ligt en gerust arbeiden, zonder dat ik my den geest zal behoeven af te pijnigen met anticipatien te zoeken op later verschijndagen; dan is het ook zeker, dat nog dien zelfden dag dat gene waar van ik die week dacht te leven, vervlogen is, al zou mijn bureau opengebroken worden, of een watervloed (die hier zeer gemeen zijn) een deel van het huis doende instorten, my zulke buitengewone en oogenbliklijke uitgaven tot redding van familie en goed opleggen, dat alles weg is, en ik dien dag-zelven my niet helpen kan.

Zoo nu gaat het in alles: niemand-zelf die gemeend heeft my een dienst te doen, of de uitwerking is geweest, my te bezwaren. Ik zie, ik gevoel het, ik moet mijn leven door lijden, lijden als niemand ooit geleden heeft, en zoo heel de schepping samenspande om my te helpen, Gods voorzienigheid zal er in blazen, even als in het herstel van Europa!

Nu ben ik zeker, dat gy my uitlacht. Diepe hypochondrie! niet waar? maar deze diepe hypochondrie heeft in 1786 en 1787, alles wat sedert, by ons en verder op, voorgevallen is, en voorzien en voorzegd. Doch dit daar gelaten!

Gy raadt my, wel in aanmerking te nemen het pensioen van Brunswijk. Even of niet, zoo wanneer de oorlog doorgaat (als niet te ontwijken is) en de Hertog met zijn Kamer, Finanz-wezen &c. vertrekt, dat pensioen even zoo zeker ophield als van alle amptenaren, professoren &c. - Dit leert de aart der zaak, zoo wel als de ondervinding van vroeger tijden. - Want immers, zult ge U niet verbeelden dat het land van Brunswijk houbaar of verdedigbaar is. - Dit uitzicht had UWEd. zich veellicht niet eens voorgesteld: doch dit staat voor de deur, ieder maand dat ik het ontfang, is het laatste, waar ik of zekerheid of waarschijnlijkheid van heb. Al de Duitsche vorsten trekken ook reeds weg, en hebben ingepakt. Rusland zal wel de algemeene toevlucht worden. - Ik zwijg, zoo de Hertog stierf, dat ik er dan even zoo meê stond, zelfs by volle vrede. Daar heb ik de volkomenste zekerheid van die men in menschelijke

zaken hebben kan. Doch dit behoef ik niet te expliceeren, want het ander geval is daar. En gy ziet dus, dat ik volstrekt tot den bedelzak gebracht ben.

En nu met dit pensioen! - Toen ik in Brunswijk kwam, was het moeilijk met ƒ 15 à 1600 Hollandsch 's jaars door te komen, droog brood etende, en water drinkende, gelijk ik my meer dan twee jaren getroost heb. Nu (zie daar hoe fraai het hier toegaat) kan niemand met ƒ 2000 Hollandsch aan *brood* alleen toe voor drie monden. En hoe ik het make, tot mijn pensioen, van ruim ƒ 1000 moet ik ƒ 2400 toevoegen, om te verhongeren en, meer dan te verhongeren, van ellende en gebrek aan verschooning te vergaan. Ben ik dus niet wel geborgen met mijn pensioen? En zoo men my een land aanwijst, waar ik van ƒ 1000 leven kan, en in dat land ƒ 600 verzekert, verbetert of verslimmert mijn staat daar van? Deze berekening is eenvoudig en licht op te maken. Maar twee zaken komen in aanmerking. 1°, Is er in Holland thands te leven? Die van daar van tijd tot tijd herwaarts komen, hangen zulke vreeslijke schilderyen op van de duurte &c. dat men siddert. Men zegt my, dat het leven in Holland meer dan driemaal zoo duur is als het plag. Dat die ƒ 1000 noodig had in 1795 nu met ƒ 3000 niet toekoomt &c. Is dit zoo, wat dan? - Van *behelpen* te spreken is niets. Dit woord geeft geen bepaald of distinct idée. Wy spraken van 't noodige, en daar valt geen *behelpen* in. Begrijp daar by, dat het object hier, iemand is, die van *geldzaken*, *huishouding*, en alles wat het gemeene leven raakt,

niet het minste denkbeeld heeft: die als gy hem zegt by voorbeeld, het vleesch kost twee stuivers of twee guldens het pond, niet meer weet of hy zich in het cerste geval over het goedkoop dan of hy zich in het laatste over de duurte moet verwonderen, die niet weet of het laken voor een kleed hem by voorbeeld twaalf stuivers of twaalf guldens moet kosten. Die nooit iets daarvan gehoord noch gezien heeft; niet by zijne ouders waar hy, krank, tusschen vier muren is opgevoed, niet naderhand, daar hy nooit dan aan letteren gedacht heeft, en zelfs nooit gesuspecteert, dat finantiezaken of huisselijke uitgaven een onderwerp konden opleveren daar iemand een oogenblik aandacht aan geven kon; die het ook nog nimmer zal leeren. Mijne stupiditeit en *μετεωρία* hier in is zoo groot, dat niemand er zich een verbeelding van maken kan, en dat zy alleen geëvenaard wordt door mijne onbekwaamheid om my te kleeden; het geen ik, dit op mijn achttiende jaar voor het eerst doende, nooit machtig heb kunnen worden, zelfs niet het omdoen van een nachtdas.

Maar 2°, zal ik in Holland kunnen voortkomen? Practijk zit er niet meer op; dit schijnt UWEd., na mijn vorigen, zelf te begrijpen. En wat dan? ‘Het verscheelt veel,’ zegt gy, ‘of men zelf tegenwoordig is.’ Ja; maar dit verschil is juist tot *mijn* nadeel. Wien meent UEd. in Holland te brengen? Een man vol energie, gaar uit de koeken, als men 't noemt, en die met een goeden flux de bouche voorzien en niet zonder alle subtiliteit, zijne zaken

weet te bevorderen? Gy bedriegt U schriklijk. Iemand die (ik laat daar mijn tegenwoordig abattement van ziekten en verdrieten) in alle zaken van het gemeene leven, stupide, dom, onbedreven, onwetend is, niet weet wat ieder weet, en dit gevoelende, daar door dubbel onbekwaam; die in zijn eigen zaken niets ziet, en die van anderen niet beter, en altijd alle bezorgingen, bestieringen &c. uit dien hoofde altijd heeft afgewezen en moeten afwijzen; die nooit op eene Comparitie iets goeds uitgerecht heeft, maar altijd moeten staan blijven by: *dit is recht*, *dit is plicht*, *dit is geweten*. Die geen tong heeft, dan om te zeggen: zoo meen ik het, en daar zijn mijn gronden! wien het *spreken* 't moeilijkst op de wareld is, na het kleeden; en die om een gesprek van een half quartier uurs te ontgaan, gaarne vijf uren loopt. Die zijn verstand nooit gespitst heeft met combinatien van spel of politique, nooit gebuteerd heeft dan 't geen hy openbaar zeide, en van schaamte voor zich-zelven verzinken zou, zoo hy eens van zich verkrijgen kon om zich een motief buiten de daad-zelve voor te stellen. Die nooit over eene zaak, die hem aanging met iemand is gaan spreken, zonder ze om te stoten. En die, zoo men hem thands voor zijn werk half betaalt, zoodra als hy-zelf het moet aanbieden, *niets* er voor krijgen zal. Wat wilt ge met zoo iemand uitvoeren? Die zoo dra hy vijf en twintig jaar oud was (ware het niet onbestaanbaar met de oefening van zijn metier), zich dadelijk onder Curateele zou hebben doen zetten, uit gevoel dat hy tot niets deugde, maar, door

een totaal gemis van opvoeding, het zotste, ellendigste, en jammerlijkste figuur maakte: die ook uit dien hoofde nooit in een gezelschap (anders dan een bloot gesprek over studie of fmaak) heeft kunnen duren; en waar hy er eens in genoodzaakt was een paar uren door te staan, altijd een krankte van een paar dagen voor zich-zelven er uit meêbracht door den dwang dien hy zijn geest had moeten aandoen, en altijd een verkeerd idée van zich gaf. Die nooit zijn geest aan die van anderen getoetst, geschaafd of afgewreven hebbende, alles op eene andere wijze ziet en gevoelt dan ieder het doet; en met een woord eene geheel andere wareld heeft daar hy in leeft. - Wat zult gy, ik herhaal het, met zoo iemand uitvoeren? - Zet zoo iemand in een vak van geestarbeid, daar hy nacht en dag in doorblokt, en dat op een wijs dat hy aan niets anders heeft te denken; dat is al wat ge voor hem of voor anderen daar meê doen kunt. En op die wijze beschouwde ik 't Professoraat van Franeker.

Dit is nu vervlogen, en daar meê alle uitzicht op een draaglijk leven voor my. Want ik herhaal het, het kan my niet draaglijk zijn, aan iets te denken buiten de bloote studie. Ik sta in alle andere positie, als of ge my met den eenen voet op den top van een mast zette, en zei, daar hebt gy 't wel, fluit nu eens een deuntjen als de matroozen naast u op de vloot die rond om ligt. Hoe eer ik beneden kwam en den hals gebroken had, hoe beter. En zoo is het inderdaad, hoe eer ik, het zij dan door ziekte, het zij door een *fufillade* als de Franschen hier komen, aan 't eind

ben, hoe gelukkiger. Twintigduizend guldens 's jaars zijn, als ik ze tellen moet, te duur voor my gekocht, even zoo zeer als wanneer ik ze vragen moet. Ieder quitantie, die ik schrijven moet voor dit pensioen, is my een doodsteek en kost my ten minste eene aderlating, somtijds meer dan eene, door de emotien die het my verwekt. Zoo is mijn zenuwgestel geworden. - Ik herhaal het nog eens, wat wilt ge met zoo iemand uitvoeren?

Uw spreuk van Epictetus is goed; maar ik zondig er niet practicaal tegen. Doch gy, die my Epictetus voorwerpt, waar blijft zijn zoo hoog aangeprezen Stoïcijnsch: *τὴν προαίρεσιν τοῦ σεαυτοῦ πυλάσσειν μέμνησο*? Mijn *προαίρεσις* is geene andere dan mijn geweten vrij te bewaren. En even zoo weinig als ik b.v. Schimmelpennincks of Buonapartes geweten naar 't mijne mag richten, die ik zeer wel bevat dat in Raadpensionaris of Eerste Consul of Keizer te worden zich van hun geweten kwijten kunnen (ieder heeft zijne wijze van zien), even zoo weinig moet men my als visionnaris tracteeren; schoon ik daar ook juist niet aan til, al geschiedt het. *Eadem res me defendit*, *quoe vetat*, zegt Seneca.

Maar nu weêr een nieuw evenement. Men gaat my weêr *destitueeren* even als in 1795 in Holland. En het zal weêr het oude spel worden.

Doch ter zaak! Ik begon met de rest te willen afsnijden. Zoo is mijn hoofd! Uw voorstel van Lessen over de taal, meen ik niet te mogen afslaan. Ik zie niet dat dit aan te nemen my in eenig verband tot een

regeringsvorm brengt, die ik oprecht verklaar, zelfs niet te weten hoe zy zij, of dat het my burger veel eer dan vreemdeling make in het land waar het my aangeboden wordt. Mijn pensioen is toch naar alle menschlijke uitzichten verloren (en welke anderen mogen wy volgen?) en ik heb er nog een groot doelwit by, met het aan te nemen. Ik zal daar (hoop ik) gelegenheid vinden om mijne indigeste aanteekeningen over de taal min of meer te rangeeren, op dat niet alles na mijn dood verloren ga voor landgenooten en nageslacht.

Waarom wilt ge niet, WelEdele Heer! dat ik U kenne? - Zijt gy Kerkelijke? Uwe herinnering aan mijn' overleden Broeder, en het geen gy daar by voegde heeft my aan het gissen gebracht. Zijt gy by geval eene betrekking van den Hoofdgaarder de Vries, van wien mijn gemelde Broeder veel hield? Een zoon veellicht? - Wat raakt het U, zult gy zeggen! - Het kon my raken, te weten aan wien mijn hart zich verplicht voelt. Zoo gy echter het *incognito* verkiest te behouden, ik zal U niet toeroepen, *Masque*, *jevous connais;* want dit kan ik niet zeggen. Raadsels oplossen of gissen, was nooit mijn vak.

Zie daar wel een brief! Mijn hand is lam en mijn hoofd gonst. Om my wat te delasseeren ga ik een vers tegen de Moffen *Kachels* en *Dekbedden*[1] maken, waar ik zoo veel van lijde. - In de aankomende week, hoop ik een pak aan IJntema as te zenden. Ik

(1) Zie: Nieuwe Mengelingen, II Deel, bl. 265 en 271.

hoop dat hy my redelijk handelen zal. Wil hy niet, wat kan ik er tegen? Kan ik het by openbare veiling aan den meestbiedende uitventen? Dit gaat niet.

Met vertalen, zegt UE., is meer te winnen. - Zeg my slechts, wat te vertalen? Wat tegen mijn principes niet strijdt, wil ik gaarne vertalen. Duizend oogenblikken van den kostbaren dag gaan verloren, die ik daartoe nuttig kon aanwenden. Maar wat ik ooit voorgeslagen heb, als nuttig en goed, is altijd verworpen.

Het stukjen over de Geslachten heeft lang geen drukker kunnen vinden. Eindelijk heeft de Weduwe Doll 't aangenomen, zeer schoorvoetende, en alle de Gothische woorden NB. met Grieksche letters laten zetten. Oordeel van dit heerlijk werk. Zeer geraakt was zy dat ik dit kwalijk vond. Nu heeft zy er alle vreemde letters uitgelaten, maar het Gothisch en Angelsaxisch is vol fouten. Ik wenschte dat ik 't herdrukt kon krijgen, ik zou het in dat geval rijklijk amplieeren. - Van jongs af ben ik met mijn Drukkers geplaagd geweest. Eens had ik er een' die als een vers wat lang was, om het niet af te breken, de party koos van een kort woord voor een langer in de plaats te stellen, netheidshalve zei hij; b.v. *deernis* voor *mededogen* of *blij* voor *verheugd*. Nog schud ik somwijlen mijn hoofd als ik mijn verzen van dien tijd zie: want niet altijd liep dit terstond in het oog, vooral daar hy de Prosodie verstond en omzette of verplaatste naar willekeur. Kreeg men dan een laatste revisie zonder MS., zoo was men dupe, en zoo ko-

men er jammerlijke regels in een paar Dichtstukjens van my, die in het Leydsche genootschap geplaatst zijn. Doch in 't algemeen schijnen Letterzetters en Correctors aan de Drukkery eene zamenzweering tegen de Poëeten te hebben aangegaan.

Enfin, de post vertrekt. - U dank te zeggen met de pen, voor uw goed hart en pogingen, ware U verongelijken. Wees hartlijk gegroet van

Uwen oprechten en hartlijk dankbaren vriend,

BILDERDIJK.

Brunswijk, den 17 Nov. 1805.

II. Aan Mr. Jeronimo de Vries, te Amsterdam.

1.

WelEdele Heer, *hoog geschatte Vriend!*

Verkwiklijk was my uw lieve, troostrijke, balfemvolle brief heden in mijnen kranken en naargeestigen toestand, en een vermogend *cardiacum* op de aderlating die my dezen morgen nog meer neêrdrukte, doch noodig was. Gy zijt dan nog altijd dezelfde, dezelfde onvermoeibare vriend, voorstander, en weldoener des verstotenen ballings, dien ge U zoo grootmoediglijk aantrokt! Misduid dezen uitroep niet, als of ik verwonderd ware U onveranderd te vinden. Neen; maar hoe vurig, hoe ernstig, hoe oprecht men het meene, eene eindlooze reeks van teloorstellingen, verflaauwingen, te rug tredingen, woorden voor daden, alom en by ieder te ontmoeten, en dus den steen van Sisyfus te wentelen, zie daar wat de poging van den meest volhardenden filosoof, het geduld

van den bestwillenden engel, en de werkzaamheid van den onvermoeidsten mensch zou afmatten en buiten postuur stellen: en is het in zulk soort van zaken wel anders mooglijk? Ik heb in vroeger dagen wel eens eenige ondervinding gehad, wat het zij, zich voor ongelukkigen op te doen; en uw schrijven overtuigt my ten volle dat het thands niet beter is dan voorheen. Kan ik derhalve gevoelig genoeg zijn voor het geen gy voor my bestaat?

Wat de oorzaak geweest zij, van mijne te rug blijving, na dat ik alles ingericht had om naar Amsterdam weêr te keeren en daar een geruimen tijd te vertoeven, zal UE. denk ik, bekend zijn. Overvallende beslommeringen van velerlei aart, met een meer verdrietigen en veel langer ophoudenden arbeid, dan ik dien geschat had, voor de Maatschappy van Nederlandsche Letterkunde; en eindelijk mijn toeval van bloedspuwing, zijn daar tusschen gekomen, en thands zit ik op mijn kamer ingesloten. Niet dat de bloeding der long aanhoudt, maar zy heeft my zoodanig te rug gezet, dat ik naauwlijks voort kan, en de oude hoofdpijnen en andere uitwerksels van verzwakking te rug gevoerd, waaraan ik veel lijde. De aandoening over het afsterven van mijn' ouden Vriend, de D^{r}. Verschuur, is hier by gekomen; en eindelijk de onbegrijpelijke kwelling eener (ik mag zeggen, onverstandige) ongerustheid over mijne vrouw en kinderen, die thands op de reis naar herwaart zijn, voltooit dezen staat van neerslachtigheid, waar in ik my zelven niet kenne.

Uw zoo goedhartige als verdienstelijke Oom[1] sprak my laatst van Groningen. Nu trommelt V - my op het lijf, om my tot de plaats van Bosscha aan te bieden. Thands begrijp ik uit uwe letteren, dat het oogmerk des ouden Heers op Leyden ziet. Hoe het zij, ZijnEd. kent my, weet best waar ik eenigzins bruikbaar toe zijn zou, en ik laat alles liever aan zijne goedwilligheid en zijn doorzicht over, dan zelf voor my te willen. Trouwens dit zelf-willen ben ik lang reeds ontleerd, en het is mijn stokregel geworden: *quo nos cunque ducant fata*, *sequamur*. - Laat ik U nu nog een woord in vertrouwen zeggen. Prof^{r}. Brugmans heest my onlangs gezegd. ‘Laat de *carrière* der letteren varen, daar zal 't niet in gelukken; maar vraag een post, en gy zult geholpen zijn.’ Oordeel van het uitwerksel van dien slag op mijn hart. De letteren te laten varen is mijn dood; zy maken de Hoofdstof uit, waar alleen ik in leven kan. In 's hemels naam, geene posten, geene ampten! dan liever nog, zoo zwak ik ben, tot de Advocatie wedergekeerd. Doch dit blijve heilig onder ons. Brugmans toont zich mijn vriend, is een verlichte kop, en hoe meer ik hem spreke, hoe grooter doorzicht in de Wetenschap (ik zeg wetenschap, immers is er slechts ééne) ik in hem bevinde.

Ik heb thands in Leyden gehuurd tot May, en hoop, met behulp van ware vrienden, den winter door te worstelen. Vooral, daar dit toeval my alle

(1) De Heer Jeronimo de Bosch.

inspanning van stem en dus ook, wat ik anders voor den wintertijd bedacht en gereed gemaakt had, verbiedt. Leef ik dan nog en in geenen anderen toestand verzet, zoo bepale ik my om my met het voorjaar in Amsterdam neêr te zetten en den practijk op te vatten. Zou het dan onmooglijk zijn aldaar voort te komen? by vacature een Notariaat te verkrijgen? of eenigen letterarbeid te ondernemen die vruchtbarer was, dan waarin ik tot nog voortsukkelde? - Dan hier nader van.

Uw vriendlijk aanbod van voorschieting van een gedeelte op het bewuste is van dien aart dat in mijne tegenwoordige gesteldheid ik het niet mag of kan weigeren. Ik zoude 't onbescheiden achten, had ik uitzichten om my anders te helpen; maar ieder is in de verbeelding dat ik thands vrij wel geborgen ben, door (NB. zoo drukt men zich uit) de som die ik van den H^{r}. van H - ontfangen heb. Gy weet, wat daar van zij. Hoe dit zoo uitgeklonken heeft, weet ik niet. Echter moet ik erkennen dat ik provisioneel niet verlegen zou zijn, kwame niet de zeer kostbare reis van mijne vrouw daar tusschen, en het aanschaffen van noodzaaklijkheden ter betrekking onzer woning alhier.

Geloof niet, waardste Vriend, dat ik dit schrijve zonder aandoening. Ik kan noch wil het gevoel daarvan ontwikkelen; bewondering van uw uitmuntend hart, en erkentenis maken er gewis het grootste deel van uit, en wat er meer onderschuilt begeer ik niet eens te kennen, maar veel eer te onderdrukken, opdat ik uw vriendschap te waardiger zij.

De Hemel zij gedankt voor 't herstel uwer lieve Egade, met wie gy my beloofd had kennis te doen maken. Ik zal U niet bidden HaarEd. mijne hoogachting te betuigen. Haar hart moet het uwe gelijken, en wat zijn woorden voor U of my!

Ik wacht mijne vrouw in acht dagen hier. Dan, van de bekommernis die my thands overweldigt ontheven, vliege ik zoo haast doenlijk naar Amsterdam. Dan mondeling over alles! dan vrolijk en welgemoed! dan gelukkig in een onderhoud tusschen ons beide en weinigen die gy in staat kent daar deel in te nemen! tot zoo lang vaarwel!

Gij zijt wel goed, op mijn *Anafscheid*(1) (gy zet er de *α* privativum voor) eenigen prijs te stellen. 't Was de vrucht van een akelige bui, eene Vondeliaansche, (naar 't bericht door U van Vondel(2) gegeven), zoo weinig Vondel daar anders in doorsteekt. Doch zie hier de uitboezeming van eene andere vlaag(3), of 't U gelusten mocht die ook eens te lezen. Zoo afwisselend is tegenwoordig mijn geest-

(1) Zie het vers: Afscheid by mijn bestemd vertrek uit het kort bezochte Vaderland, in de Poëzy, Deel IV, bladz. 119.

(2) Een stukjen in de Letteroefeningen voor 1806 (Mengelwerk, bladz. 296), over de *groote ongelegentheyt der melancoleusheyt van Vondel*, om welke hij, anders als Diaken bij de Doopsgezinde Gemeente te Amsterdam moetende aanblijven, door een ander werd vervangen. Dit bericht was door den Heer de Vries ontleend uit een oud *Memoriacl*, by de Diakonie dier Gemeente berustende, en wegens de gelijkheid ten dezen van Bilderdijk met Vondel, algemeen gemaakt, en aan Bilderdijk toegezonden.

(3) Aan mijne Ega, op haren Verjaardag. Poëzy, IV, 129.

gesteltenis! By gelegenheid geeft ge my dit afschrift wel eens te rug. Ik geloof niet dat sints Adams uitbanning (te voren spraken zy veellicht niet dan in de taal der goden) man en vrouw zoo veel vaerzen aan elkander maakten dan tot mijnent. Van mijne vrouw heb ik er verscheiden hier ontfangen die recht lies zijn.

Maar mijn brief wordt te lang en vervelend. - Is het noodig, nuttig of raadzaam hier of daar een spoorslag te geven, ik wacht alles van uwe onvermomde en hartlijke vriendschap. Moet ik zelf iets doen, zoo onderricht my. Want V - heeft gelijk als hy my zegt: ‘In alle menschlijke zaken zijt gy de onbekwaamste, en grootste domkop die er leeft.’ Ik gevoel dit te zijn, vooral als het my-zelven geldt.

Ontfang mijne hartlijke groet, erkentnis, en vriendschap en geloof my
Geheel den Uwe,

BILDERDIJK.

Leyden, den 20 July 1806.

2.

Waarde Vriend!

Ik weet niet of mijn broeder, die na een paar dagen logeerens by my, schielijk naar Amsterdam vertrok, en op zich nam, U te spreken en zeer veel zaken van my te zeggen, zich daar van gekweten heeft; maar twijfel er aan, daar ik van hem-zelven geen letter schrifts federt ontfangen hebbe. Ik heb

het dezer dagen by uitstek volhandig gehad, en ben nu geheel neêrgeslagen door een' miskraam van mijne vrouw. Ik vreesde dien, en het blijkt dat hy niet te ontwijken was; maar mijn geest en lichaam leggen er onder als verpletterd, en ik weet niet of ik leve. Mijn brief zal er zich al te zeer van gevoelen, dan dat ik niet verplicht zoude zijn U te waarschouwen dat hy verward en akelig zal wezen.

Ik verheugde my, U een paar dagen der week zoo naby te weten, voorspelde my van de verandering van lucht alles goeds voor de betering van uwe Egade, en nam voor, U in *den Geleerden Man* een bezoek te geven. Het laatste ligt daar! Moge slechts de betering voor uw lieve weêrhelft volgen; ik zal by het bed van de mijne zitten, en gy zult voor my steeds in Amsterdam zijn.

Maar waarom dan zoo *perplex?* Niets is er, dat een kwaad uiteinde voorspelt; waarom zou mijne vrouw in eenige dagen niet aan de beterhand, in eenige meer, weder hersteld zijn? - Ach! wy waren zoo gelukkig in 't uitzicht van weder een lief dochtertjen te krijgen! het verlies der twee vorigen heeft ons zoo oneindig veel gekost! die hoop was een hemel voor ons, en de te loorstelling wreeder dan men zich voor kan stellen. Zeg my, dat zoo sterk eene aandoening onredelijk is, zeg my wat gy wilt; mijn hoofd is te zwak, om by den schok niet te bezwijken; een ander denkt over de wond, maar ik gevoel er de pijn van, en het bloedverlies.

Dan genoeg van iets, dat voor anderen buiten my,

zoo nietig is. Ik zou zelss belachlijk kunnen zeggen, zoo ik niet bepaald aan U schreef.

Ik zal de orde van uw lieven brief volgen. By de Maatschappy van Letterkunde zaten wy NB. met ons twaalve! En niemand die de compliment-commissie op zich wilde nemen, schoon wy allen begrepen dat zy plaats moest hebben, even als zy by de Maatschappy van Haarlem reeds zoo goed als besloten was. De een had reeds soortgelijke Commissie in eene andere betrekking afgelegd, de ander kende, quasi, geen Fransch genoeg, de derde had om zijne hooge jaren toezegging van vrijstelling van alle functien gekregen. Vier bleven er over, die in effecte geene redenen te allegueeren hadden, dan dat zy er geen zin in hadden, en deze vier moesten er dus wel aan. Onder dezen was uw Vriend, die by de uitvoering der Commissie zeer verwonderd was, zich daar ter plaatse zoo bekend te vinden, en door een toeval vooraf een gesprek met den Koning had, zonder hem te kennen; het geen schijnt iets toegebracht te hebben om een goede opinie van hem te geven, ten minste zijn openhartigheid en afkeer van verbloeming van gevoelens rijklijk aan den dag lei. 't Gevolg daar van was, het zeggen: *il est franc comme on doit l'être*, en een blijk van achting en welwillendheid, die ik noch verwacht noch gebuteert had. Het gevolg is U bekend.

Wat de Grammaire betreft, onder ons daar voor is my honderd ducaten toegelegd. Dat onze Letterkunde daar veel by winne, geloof ik niet; want het oog-

merk is, dat zy voor vreemden ter aanleering van onze taal diene. Zy dient dus luchtig en *ad captum* van elken lossen Franschman te zijn; maar grondig, dit gaat niet.

Hartlijk dank voor uw lieve gelukwensching met mijne hereeniging met vrouw en kinderen! Moogt gy nooit den minsten zweem gevoelen van een afscheid als het onze was! Ach om dit te bezingen heb ik geen kracht, noch ook om de vreugd van ons wederzien uit te drukken.

Gy zijt wel goed, met myne kleine uitboezemingen (schier had ik Poëetische gezegd, en gelogen) zoo veel op te hebben. - Hebt ge mijn vers *aan Cats*(1) gezien? Het versjen op Verschuur(2) is zwak; maar ik zal het u gaarne mededeelen. Het is ook een *ex tempore* van de eerste ontroering.

Gy hebt recht, mijn waardste Vriend, dat men tot één doel moest werken, maar beduid den lieden eens, dat hun begrip van een zaak, hun plan, en uitzicht niet beter is dan die van anderen. - Wat posten van wat aart ook betreft, de Hemel beware er my voor! Moet ik daar toe komen, dit zal mijn dood zijn. Ik was er van kindsbeen een vijand van, heb er nooit een willen aannemen, en nu...! Maar men zegt my, in 't Litterarische zal het nooit opgaan, en bekleedt dit met redenen, die ik niet ontzenuwen kan. Wat dan? zal ik met mijn zwakke hoofd den

(1) Zie: Poëzy, Deel IV, bladz. 143.
(2) Zie: Mengelingen, Deel IV, bladz, 99.

practijk weer op vatten? Gaarne, wat zaken aanleggen, instrueeren, bepleiten, beschrijven, en ook het geven van schriftelijke advyzen, betreft, maar menschen spreken, *consultor ubi ostia pulsat*, dit laat mijn hoofd niet meer toe, even zoo weinig als het geen men in Amsterdam Comparitien-noemt: en dit is het juist, het geen te leven geeft. Ik heb rust noodig, volstrekte rust, lieve Vriend; dit is my alles. Een uur gespreks werpt my dikwijls met een vlaag van *delirium* en *brandende koorts* voor drie dagen in 't bed; maar in stilte kan ik nog wel iets doen, alhoewel niet met die vaardigheid, juistheid en klaarheid van denkbeelden, en met die geregeldheid van denken die my eigen plach te zijn.

Lector earum scientiarum quoe in Academia docentur, zegt gy. Regt goed! maar hoe krijgt men 't gedaan? En wat zal ik dan doen? My met de Professoren brouilleeren, om dat ik in hun vak val? of blootelijk *otiari?* Alles moet my wel zijn, in mijne gesteltenis, en is 't ook, mits ik slechts wete waar aan ik ben. Doch, mijne oogen en mond beginnen reeds over te loopen en te betrekken van vermoeiing, na dit weinigjen schrijvens: oordeel van mijne zwakte, ik moet ophouden, en iets tot ondersteuning nemen. Misschien heb ik alreeds dwaasheden gezegd. -

Ik heb een kop sterke koffy gebruikt, en keer te rug tot U. Wat moet er nu van mijn Universeele Grammatica en Etymologicon worden? Het alleen uit te voeren, is my thands onmooglijk, daar toe heb ik geen leven genoeg te berekenen, en geen voortduring

van geestkracht. Zou het kwaad zijn eene advertentie of uimoodiging, als die hier nevens gaat, in den Letterbode en elders te plaatsen? Wat dunkt U?

Wat my van de Recensie[1] dunke? Dat zy al te vleiende is; maar ik heb reeds aan mijne vrouw gezegd; het hinkende paard zal wel achter aan komen. Dank intusschen, grooten dank, voor de zorg die gy neemt om mijn werk te doen gelden!

Aan de verbetering van het stuk van Le Francq[2] ben ik zeer toevallig gekomen. Het jammerde my van eenige goede gedachten, dat het stuk zoo slecht uitgevoerd was, en de lust bekroop my om het ten minste verschijnbaar te maken. Meer is het ook niet. Zelf een vers op dat onderwerp te maken, kon ik niet. - Hy was in den grond van zijn hart een braaf man; hy was een welmeenend Vorst, en zeer verlicht verstand; maar die van zijne aankomst aan de regeering af, zich-zelven de handen gebonden zag. Hy heeft nooit anders kunnen handelen, dan de imperieuse noodzaaklijkheid van het oogenblik medebracht. Altijd heeft hy voorzien, dat de zaak zoo eindigen zou, als zy in der daad geëindigd is. Waar' hy minder naauw van geweten geweest, hy had zich kunnen redden, maar hy was daar toe te gemoedelijk een Christen. Niemand zal hem ooit aan de Nakomelingschap doen kennen, als hy was; want aan weinigen, onbegrijplijk weinigen, kon hy zich in zijne

(1) Letteroefeningen voor 1806, bladzijde 314.
(2) Lijkgedachtenis van Z.D.H. Prins Willem de Vijfde.

geheele grootheid (dat is bloot en naakt van ziel,) toonen. Zijne gebreken waren weinig, in der daad zeer weinig. Godsdienstig, weldadig, rechtschapen, vriend van alle deugden, en oprecht lieshebber van zijn Vaderland, voegde hy eene menigte kundigheden, die niemand by hem vermoeden zou, by een zeer gezond oordeel; maar hem ontbrak dat vertrouwen in zich-zelven, dat in een Vorst aan het hoofd van een Staat geplaatst noodig is, en hy gevoelde dat hy niet was, wat hy wenschte en gevoelde te hebben kunnen zijn. Van daar duizend maatregelen ten halve, wanneer hy zijn eigen begrip mistrouwende, en rond om hem verdeeldheid van begrippen bevindende, de verschillende opinien wilde vereenigen, die somtijds onvereenigbaar waren, en waar tusschen men kiezen, niet dobberen moest. En dit deed hem by zijne dienaren en vrienden van gebrek aan character beschuldigen, (te onrecht en omdat men geen doorzicht genoeg had) en hen hem ten halve getrouw zijn, en meestal op twee beenen hinken. - Doch waar loop ik heen? Ik wilde U zeggen, dat ik den goeden Vorst in mijn hart liefhad, en echter geen goed Lijkdicht op hem wist te maken. Zie daar 't al. - Gy kunt er intusschen uit afnemen, dat ik geene zwarigheid maak, op uwe opperingen te andwoorden. ‘Ik behoef dit op geen een point te doen,’ zegt gy. En waarom dan zou ik 't niet? Het is ook van my waar: hoe naakter en blooter men my ziet, hoe beter. Maar velen brengen een kleed meê dat zy over een voorwerp werpen, om het dan in dat om-

hulsel dat zy er aan gegeven hebben, te beoordeelen. *Und dasz verbitte ich mir*, zegt de Duitscher.

Uw recht beminlijke broeder, waardig de uwe te zijn, heeft my alleraangenaamst verrast. Ik wenschte wel te weten, wat hy van my denkt: want ik moet een vrij zot figuur gemaakt hebben, dus overrompeld. Overrompeld? zegt gy. - Ja, ik ben, sedert mijne ziekte, zóó, dat ik, zonder op een gesprek eenigzins voorbereid te zijn, even zoo te kijken sta, als ik voorheen sommige Advocaten gekend heb, wanneer zy onverwacht en zonder voorbereiding pleiten moesten, 't geen my dikwijls met medelijden vervuld heeft. - Maar uw heer broeder had de goedheid my voort te helpen en op mijn *aise* te stellen, door my op een materie van studie (ik weet niet meer, welke) te brengen. - Waarom koomt ge op een saturdag, als ge toch in de nabuurschap zijt, niet eens met hem den dag by my doorbrengen? Gy zult er een Philosophisch middagmaal, of zoo gy wilt, een Poëetisch (*ἄχαπνον* zegt Atheneus ergens, en dit zou zoo vallen kunnen) voor lief moeten nemen; maar wat zegt dit voor U-beiden, die te wel denkt, om veel in den tafel te stellen? Ik zou U verscheiden zaken toonen, die U geen ongenoegen zouden doen; en als mijne vrouw beter is, koom ik by U revenge nemen of geven.

Nu iets van mijne Dissertatie. - Ik heb er geen geschreven, maar ben op een groote honderd theses gepromoveert, die niets om het lijf hebben, en een Exemplaar daar van is tot uw dienst, want van der

Linden had die onder zich, ik weet niet hoe, en heeft ze my te rug gegeven. Van mijne Redenvoering over de Schilderkunst (ik had Redevoering moeten zeggen, want of er *reden* in zij dan niet, pencs alios judicium esto! maar het is *rede* (discours),) heeft mijn broeder een Exemplaar, en hy zal het U geven. Ik-zelf heb er geen.

Tollens ken ik niet. Maar wien ken ik van de thands schrijvende Dichteren? Ik ben vreemdeling op onzen Parnassus geworden. Zijn *Hoekschen en Kabeljaauwschen* zal (denk ik) Margaretha van Henegouwen, of Willem de V. van Holland zijn. Daar is wel iets goeds van te maken. Maar J. Fokke heeft het kwalijk aangevat, en ik zal verwonderd zijn, zoo dees het ook niet verkeerd opvatte. Ik wenschte dat ik jongen lieden van genie mijne waarnemingen omtrent het Treurspel mocht meêdeelen; daar is nog zoo oneindig veel te praesteeren, en ieder loopt den verkeerden weg, misleid door verkeerde voorgangers, of omzwervende in het wilde, zonder te weten wat hy wil. À propos, als ge hier koomt, zal ik U een Treurspel[1] van mijne vrouw toonen, dat zy reeds voor ons huwlijk maakte. Trouwens, dit verstaat zich, dat men 't niet met kleine kinderen op den schoot doet, en zonder dat vindt men mijne vrouw niet. Het is niet volkomen als ik 't wenschte; vooral is het Eerste Bedrijf wat Engelsch, dat is, wat

(1) De Elsride. In het Engelsch geschreven. Zie den Brief van den achtsten October.

flaauw en bedrijveloos; maar de rest is in der daad schoon, en ik durf het voor zoodanig zien laten, Wat my betreft, niets is my zoo interessant als een goed Treurspel; maar het is een ondankbare arbeid; niemand (zonder drie of vier tijdgenooten uit,) kan het beoordeelen of recht genieten; het wordt een tijd lang door de Acteurs geraâbraakt, dat er den schrijver of waren liefhebber de oogen van overloopen en de tanden van knarsen, en dan (de mode veranderende) denkt niemand er ooit weder aan, maar het ligt onder de duizenden prullen van den dag voor eeuwig bedolven. Ik zal er dus nooit een maken. Ook ben ik lang te oud en koelbloedig er voor geworden: maar mocht ik eens een' jongeling van genie op die baan opleiden! - Doch! *sic erat in fatis;* al wat ik boven kracht en vermogen gearbeid heb om eens nuttig te zijn, dat alles moet met my in 't graf vallen! En dit valt my zwarer dan alles.

Welk een brief! want nu eerst begin ik de bladzijden te tellen. Wil ik hem weêr overschrijven, inkorten, en beschaven? - Zeg niet ja, want dan miste ik deze post, en wie weet wanneer ik een korten brief klaar kreeg, daar de lange zoo gedraald heeft. Eens aan 't verzuimen...Daar wilde ik U een aartige plaats van Ausonius op dit onderwerp aanhalen, met eene emendatie die ik er op noodig acht, maar ze ontslipt my - zoo is mijn hoofd! - Kortlijk dan! hoe raar dit op de zevende bladzijde klinken moge. Neem mijn gekrabbel en gewawel zoo voor lief als het ligt, haal er de schouders by op,

meesmuil eens, en zeg: ‘de arme sukkel’! Vergeet echter niet dat die arme sukkel met hart en ziel zich gevoelt, zich noemt, en (afgescheiden van alles wat hy U verschuldigd is) zich gelukkig gevoelt zich te mogen noemen

Uw oprechten en hartelijken Vriend,

BILDERDIJK.

Leyden, den 18 Aug^{s}. 1806.

3.

Waarde, beste Vriend!

Hartlijk dank voor uw aangenaam boekgeschenk(1) en niet minder aangename letteren, aan welke ik alleen de zelfde feil vinde. - En welke? Die van my onbevredigd te laten: het eene door de nog onvervulde belofte van een tweede deel: de andere door het ellendige: *V. wacht*, *anders &c*. - Zoo maakt men zich van de lieden af, maar het houdt geen goede rekening. - *In haast*, zoo veel gy wilt; al wilt gy *op schaatsen* of *op sloffen*, maar een volkomen brief, bidde ik, zonder renvoi ad kal. graecas!

Schoon hebt ge, naar mijn inzien, het gevoelen van Anaxagoras ontwikkeld, en tegen dat van Thales gesteld. Het is zoo, mijn Vriend, gy hebt de betwiste plaats van Cicero heerlijk gesauveert, en ik gaf

(1) Over Anaxagoras. Twee Verhandelingen in de Bibliotheek van Oude Letterkunde, Eerste Deel, bl. 350 en 475.

er al mijne miserable gouden medailles voor (zoo ik ze nog rijk was), dit gezien te hebben. Toen ik dit gelezen had, lei ik het boekjen neêr. Ik was te vreden, als een vorst, en woonde half in uw ziel, dacht my. En zoo moesten er een paar dagen in dit genoegen voorbyslippen, eer ik verder las. - Deze aandoening is wel juist het *meêlijden* niet, dat gy zoo nedrig van my vorderde, maar om meêlijden te inspireeren, moet men het daar naar maken, en dit doet ge niet.

Mijne vrouw bevindt zich thands beter. Heb dank voor uw vriendlijke deelneming, die my onbeschrijflijk streelt. Ook daar in zijn wy dan (om uwe woorden te herhalen) *uno animo*. Mijn hart verwijdert zich altijd, mijns ondanks, van die genen, die zulk een toeval niets rekenen. Zekerlijk, wat is het, iets jonger of iets ouder? Mijne vrouw heeft daar ergens een fraai Coupletjen over, maar dat my niet invalt.

Dat in 't Versjen aan Cats[1] de tijdperken U wat laag gesteld voorkomen, begrijp ik licht. Maar zy zijn niet *pro arbitrio* gesteld. Had ik dit gedaan, *commodius divisa essent temporibus haec mihi*, gelijk Simo in de Andria zegt. Naamlijk *commodius* naar de algemeene waarschijnlijkheid. Ik was anderhalf jaar, en zeker niet ouder, toen mijn Vader een' ouden folio Cats kocht, die my overgelaten wierd. Nog gevoel ik de gretigheid, waarmeê ik hem doorzag, doorsnuffelde, en nu hier, dan daar, begon te lezen, doch meest in de Emblemata hangen bleef, die

(1) Het hierboven reeds vermelde; Poezy, Deel IV, bl. 143.

my zoo oneindig veel te denken gaven. Ik las op het jaar reeds volkomen, schoon nog verscheiden letters niet wel uitsprekende; ook heugt my de tijd niet dat ik niet schreef. Dit had ik my-zelven geleerd, en schreef brieven (in drukletters) lang voor mijn twee jaren. Dit bleef lang bedekt, doch kwam eindelijk uit, door dat mijne schoolmademoiselle er een van onderschepte die zy tegen de goede orde en zeden van haar school oordeelde te strijden, om dat er van yvoren knietjens en van den zachten hals van het meisjen inkwam, aan wie hy gericht was, en dat omtrent negen jaar oud en mede vrij praecoce was. En zoo geraakte (ik had toen omtrent drie jaren) mijne gantsche correspondentie ontdekt en in duigen, en tevens kwam er een gantsche kraam van excerpten uit den Ovidius van Valentijn met parallele plaatsen uit Cats voor den dag, waar mijn Vader my zeer over toejuichte. Op mijn anderhalf jaar kende ik de Bybelhistorie, de Mythologie, en de voornaamste faiten der Universeele Historie zeer goed, en het heugt my, dat ik op mijn Grootmoeders schoot zittende haar die verklaarde; wanneer ik, zoo jong ik was, een Historische prent of schildery (en even zoo eene Allegorische en Mythologische) niet wel wist uit te leggen, was my dit een verdriet, waar voor ik zeker de wreedste dood zou gekozen hebben; ook gebeurde dit ten uiterste zeldzaam, en de gevallen staan my nog zoo levendig voor den geest of zy gisteren waren voorgevallen. Anderhalf jaar oud leerde ik ook Fransch. Den Heidelbergschen Catechismus spreekt

van zelfs, zoo gy den tijd bedenkt. Maar het geen niet van zelfs spreekt, is, dat ik, als ik mijn *vraag* (eigenlijk het andwoord) niet kende, (het geen, ondanks mijn gemaklijk aanleeren, dikwijls gebeurde, om dat ik meer van al wat my voorkwam te doorbladeren hield, dan van van buiten te leeren), de onderwerpen van die vraag altijd expliceerde; waar men dan dikwijls beter over te vreden was, dan of ik mijn les goed had opgezegd. Het geen almede veel toebracht om my te bederven. Bederven, zeg ik, met recht. Want naauwlijks drie jaar oud had ik reeds, tegens den avond, die gonzingen in het hoofd, die, van vermoeidheid van denken ontstaan, federt altijd een zeer algemeene kwelling by my gemaakt hebben; en zeer dikwijls waren zy met duizeligheid gepaard. Eerste blijken van de verzwakking der hersenen, die my in later tijd zoo noodlottig geworden is, en nu 't leven zoo lastig maakt! Dit praecoce heeft zich ook niet gesoutineert. Van mijn vijfde jaar af in eene ziekte vervallen, die men voor doodlijk hield en die my geen half jaar levens meer deed toeschrijven, is mijne opvoeding ellendig veronachtzaamd geworden, en zelfs heb ik sedert nooit eenige aanleiding of zelfs boeken mogen bekomen om mijn wetenslust te voeden of te voldoen, of de ontwikkeling van mijn geest te bevorderen. Mijn Latijn leerde ik eerst tegen mijns Vaders wil uit eene Editie van den Phaedrus van Schaeffer met de oude Fransche vertaling (my om het fransch gegeven), door vergelijking. Na dat ik dus lang gewurmd had, gas mijn Vader my de paradig-

mata der declinatien en conjugatien van buiten te leeren, en een *Commenii Janua Linguarum NB*. Dit belette niet dat ik Themata maakte, zonder eenige kennis van Grammaticale regels, bloot naar mijn eigen begrip van 't regimen der casus, dat ik my uit metaphysique beginsels, waar ik altijd vol van was, vormde. Eindelijk kwam er dan ook een Grammatica, en een slecht oud Woordenboek voor den dag, en de een en andere Classicus, maar altijd de slechtst mooglijke druk; want mijn Vader wist daar geen onderscheid in, en had het minste besef niet van Critica, schoon hy nog al tamelijk Latijn verstond. Onderwijs kreeg ik ook niet, dan van hem; en dit was my nog minder nuttig, dan het had kunnen zijn, daar ik zijne onvolkomenheid in dat vak ras bespeurende, altijd mistrouwen in zijn onderwijs stelde, en dus nog liever alleen haspelde. En zoo wierd ik achttien jaar zonder iets geleerd te hebben, dan wat slecht Latijn en nog slechter Fransch, zonder iemands onderrichting, en altijd aan mijne bloote mijmeringen overgelaten, waar in ik my uit my-zelven zoo wat Logica, Mathesis, Metaphysica, schiep; en mijn hoofd eindeloos brak op de verschijnselen der natuur. Ik wilde daar iets van weten, en kreeg (wien gy zeker nooit hebt hooren noemen) *Verdriesii Physica*: het zotste, domste boek dat er bedacht kan worden; waar in alles valsch en verkeerd is. Maar zulke oude Scholastiquen, die men reeds honderd jaar verworpen had, maakten mijns Vaders bibliotheek uit, met vier of vijf werken, in trek toen hy een halve eeuw te

voren in de Medicynen studeerde, en niets meer. Sedert kocht hy geen boeken en las ook niets of het moest Medicijnsch wezen, en kende den Staat der Wetenschappen niet dan door de Leipsiger *Commentarii de rebus in Scientiâ Naturali et Medicinâ gestis*. Ik had echter nog de kleine fransche *Logica* van Wolff, en 's Gravesandes *Introductio ad Philosophiam* opgedaan van hem, zoo als ook des laatstgenoemden *Introductio in Philosophiam Newtonianam* en bestudeerde in dien tijd de 4to Mathesis van Wolff. Ik nam nu de boeken uit mijns Vaders kamer, maar vond daar niets in, daar ik iets aan had. Ik wierd een defecten *Sophocles apud Stephanum* machtig zonder Latijn, en leerde my-zelf daaruit Grieksch; kocht een' *Boccacio*, en leerde daaruit Italiaansch; *Mendelssohn's Schrifte*, en leerde daaruit Hoogduitsch; een *Schakespear* en leerde daar Engelsch meê; alles zonder woordenboeken, grammaires, of vertalingen, en al tastende naar den zin; en zoo wijders. Want geld had ik niet. Waar toe zou zakgeld gediend hebben iemand die niet uitging? Dit geschiedde alles in 't geheim. Nu zocht ik veel den omgang met den braven Verschuur (thands ter ziele) wien mijn lot jammerde, en die de eenige man van geleerdheid was, die aan ons huis kwam. Zonder hem was ik, niet een *beuling* gebleven, dit zal ik sterven, maar een *gortbeuling;* daar ik nu by my-zelven in een vlaag van hoogmoed nog wel eens naar den rang van *bloedbeuling* aspireeren durf, het geen toch *iets* meer in mijne opinie is. Zoo troost men zich immers best in zijn lot!

Dit brengt my op mijn' waardigen en onvergeetbaren Vriend. Ik zal een afschrift van 't versjen op zijn afsterven hier by doen, zoo nietig het is.

Maar waar toe vertel ik U dit alles? Om U te toonen hoe het toegegaan zij (het geen anders onmooglijk zou moeten voorkomen) dat ik op mijn anderhalf jaar Cats met die aandoening las, en echter geen stappen gedaan heb die men uit deze voorbarigheid had mogen verwachten. En misschien geeft het U eenige oplossing, waarom ik in zoo veel zaken anders dan alle andere menschen ben. *Αὐτοδίδαχτος γὰϱ ἐιμί*. Zelfs waar ik met anderen op dezelfde plaats samengekomen ben, ben ik er, langs geheele andere wegen, en zeker langs afmattende dolingen en omwegen, toe gekomen; doch meest loopt mijn weg geheel uit dien van alle anderen. En van daar ook somwijlen dat ik wel eens *paradox* moet schijnen, al meen ik niet dan zeer tastbare waarheden, die ik voor mijn voeten vind leggen, aan te bieden. - Verschoon niet te min mijn dwaasheid in U dit zoo wijdloopig toe te tellen. - Ik zou zeggen, sla het over: maar een van beide: als gy deze waarschouwing leest, zijt gy 't geen ik U rade over te slaan, reeds door, of gy slaat de waarschouwing met de rest over, en zy is altijd overtollig.

Gy verlangt naar de eerstkomende Vergadering van Curatoren. Meent gy dan dat er nog iets voor my opzit? Ik kan het my niet verbeelden.

Maar à propos! van het hinkende paard![1] - Ik

(1) Zie hierboven bladz. 97; en Letteroefeningen voor 1806, bl. 459.

had het my nog al slimmer voorgesteld, en gy Heeren Heterodoxen zijt nog al redelijk verdraagzaam geweest. De trek van den Polypus is wat boosaartig; gesteld dat de schrijver de voordracht wel begrepen heeft; maar *quisque suos patimur manes* en ik koom er vrij wel af, dunkt my. Intusschen het is als gy zegt, na verscheiden zulke allergunstigste recensien in de Letteroefeningen is een blijk van onpartijdigheid (en die blijkt het publijk alleen uit afkeuring by 't prijzen, en uit prijzen by 't afkeuren) ten hoogste nuttig.

Ja, ik wenschte mijne Ega mijn geboortestad gaarne eens te doen zien. Maar wacht daar niet op, lieve Vriend. Zoo gy uw bezoek daar naar uitstellen wildet, kwam er licht nooit iets van. Het laat zich niet op een dag heen en weêr doen, Amsterdam te zien, als men te Leyden woont.

Zie daar dan 't gevraagde Versjen[1]! Valckenaer zegt dat er slechts één goede regel in is. - Doch moet men in conscientie zich tegenwoordig in de Poëzy niet wel te vreden houden met 4 perCent goede waar, in den hoop? - Het Discours over de Schilderkonst moet mijn broeder U geven (ik heb het niet); doch het is zeer oppervlakkig, zijnde uitgesproken voor een' zekeren kring van toehoorders, die niet diep ging. De Theses zijn de vracht niet waard, en wachten op eene gelegenheid.

En dat Treurspel van X. is in de Letteroefeningen nog al geprezen, dunkt my. In der daad, de Re-

(1) Op het Assterven van Dr J. Verschuur. Zie: Mengelingen, IV, 99.

censien vallen vrij bont in dat maandwerk, en gelijken elkander somtijds zeer weinig. Ik zeg niet alleen van stijl, maar ook ten aanzien van 't innerlijke. Waar daar geen hulpmiddel tegen? - Zou men ook niet iets kunnen doen, om den smaak voor het Treurspel hier te herstellen? Het is, ongetwijfeld, het gedeelte der poëzy, dat meest algemeen nuttig *kan* zijn.

Zie daar al wederom een' grooten brief. *Verbosa epistola venit*. Maar wat is de inhoud? In der daad, dit alleen, dat ik opgewekt door mijn vrouws beterschap en uw lief boekgeschenk, lust had, wat met U te....laat het *wawelen* heeten; over dat woord heb ik toch ook nog een Caput in petto in mijn Observationes Juridicae, waar van zeker de overige deelen nooit het licht zullen zien, zoo min als zoo veel ander werk. *Habent sua fata libelli*, en de abortus is er mede al vry algemeen in. -

Hard zou het my zijn, zoo het toeval wilde, dat ik U aanstaanden saturdag tot mijnent te wachten had, en dan juist afwezig ware. Mijne Dochter uit het eerste huwelijk, die te Gouda thands is, wilde my gaarne, by mijn' ouden Vriend Bussingh aldaar (de Predikant) eene fête geven op mijn vijftigsten verjaardag[1], 't geen ik haar niet weigeren kan aan te nemen. Dit zou my met mijne vrouw en kleinen saturdag aanstaande naar derwaarts doen gaan, met de schuit om de schudding van rijtuig te vermijden. Maandag koom

(1) Zie een Feestzang van Vrouwe K.W. Bilderdijk, bij die gelegenheid, in de Poezy, IV, 68.

ik te rug. - Zou dit nu juist een contretemps geven? dit hoop ik niet. Vrijdag ben ik t' huis, en voorts zeker altijd den saturdag, tot ik de beloofde visite gehad zal hebben. Kom dus spoedig; mijn fortuin mocht my op een anderen saturdag elders roepen, en gy op uw geweten krijgen, dat ik het met U te wachten verzuimd had! Wat weet men wat gebeuren kan? Interea temporis vale, ac me ama

T. ex asse
BILDERDIJK.
Leyden, den 3 September 1806.

4.

Waardste Vriend!

(Want waarom zou ik U dus niet noemen, wiens vriendschap my boven alles dierbaar is, en meer voor my verricht heeft dan mijn hoop ooit beoogen kon!) Ik weet hoe gy deelt in de hardheid van mijn lot, en ik moet my dus in uw boezem uitstorten, die gevoel heeft om met my te treuren. Mijn kleine heeft het afgelegd, na zeventien dagen ziekte, en schriklijke pijnen. Oordeel hoe die slag my treffe in mijne zwakheid. Wy zijn beide troostloos. Al onze schat is thands weder op onzen oudsten te rug gebracht. God behoude ons dien, en behoede U voor soortgelijke verliezen! Vaarwel, ontfang mijnen hartelijken groet, en geloof my oprecht,

T. ex. asse
BILDERDIJK.
Leyden, 29 Septr. 1806.

5.

WelEdele Heer, veel geachte Vriend!

Heb dank voor uw' lieven, deelnemenden, hartlijken brief, die my nu eens de tranen droogde, dan zachtjens weêr opwekte, dan in zoete mijmering vergeten deed. - Heb dank voor uwe gelukwensching! Heb hem dubbeld voor uwen troost! en duizendvoudig verdubbeld voor de in alles doorstralende en zich uitstortende vriendschap des harten, die gy my toedraagt!

Waarlijk, mijn lot is hard. ô Zoo ik u alles verhaalde wat dezen laatsten slag boven alle anderen treffen doet! maar dit laat zich niet verhalen; gevoelen kan men 't alleen. Ik ben niet dwaas genoeg om met God te twisten, of mijn kind van God terug te eischen, om hier een leven vol verdrieten, angsten, en onzekerheden door te worstelen; neen, dit kan ik niet zijn, doch den schok te weêrstaan, niet te bloeden en dood te bloeden aan den wond! Ach, dit staat niet in mijn vermogen.

Veel zacht genoegen welde my op uit het versjen van Kantelaar[1] dat gy my mededeelt. Maar ô dat:

> Één uur nog zult gy staan,

dat *één uur* duurt eene eeuwigheid voor het schreiend gemoed, dat daar in zijn troost vindt. Kwalijk zeg ik *troost*, maar mijn hoofd is verward. *Verlichting*

(1) Zie: Bijdragen van Feith en Kantelaar. Derde Stuk, bl. 408.

had ik moeten zeggen; de *troost* ligt in de volgende regels van dat vers.

De Hemelsche Muse - ! zegt gy. Helaas! Ja, als het hart uitgeschreid is, kan zy met zachte hand het overschot der nog opborlende tranen uitpersen, en dit heest iets strelends; maar troosten als er troost noodig is! Neen, dat behoort der Poëzy niet.

Oordeel, wat het my gekost heeft, 's daags na het begraven van dat dierbaar pandtjen by eene openbare Voorlezing van de Maatschappy der Letterkunde[(1)]te moeten figureeren! en niet slechts figureeren, maar zelf spreken. Men heeft my met die aandacht gehoord die het meêlijden inboezemt, en waarlijk, ik verdiende 't. Ik ben altijd een slecht Lezer, bedenk hoe ik 't dat oogenblik zijn moest.

Het is dan nu weer voorby met het uitzicht op Curatoren. ‘De Nakomelingschap zal er schande van spreken.’ Zie daar schoone troost die gy my geeft. Ik had liever, dat de Nakomelingschap deze Heeren *deïficeerde*, *apotheoseerde*, *vergoodde*, en wat men nog schooner bedenken kan, en ik een bestaan had. ‘Ik wenschte 't met u,’ zult gy zeggen, en gy hebt het niet noodig te zeggen, om het my te doen gevoelen. Maar wat dan? Van de aankomst mijner vrouw af, toen ik de verijdelde hoop op haar voortgang in de zwangerschap bespeurde tot heden, heb ik niet geleefd dan voor droefenis en ontroering, en geen dag

(1) Zie het Dichtstuk: Herinnering aan Leydens Ontzet, in de Sprokkelingen, bl. 183.

is my zoo kalm geweest, dat ik heb kunnen werken. Ieder dag neemt mijn vermogen af, en ik ben buiten staat eenig redelijk ontwerp voor 't vervolg te vormen. Daar heb ik nu weder honderd gulden kosten door het hardste van allen! Wat moet er dan van my worden? De ongerustheid hierover treft mijne vrouw nog ruim zoo veel als my-zelven, en zy verkwijnt er niet minder van dan ik.

Zou een Vertaling van Homerus by inteekening, van Ariosto, van Tassoos Gerusalemme, van Camoëns (ik zeg altijd, by inteekening) opgaan? Zou 't een Maandwerk doen, dat alleen over het Toneelstuk liep, Theoretisch, Systematisch, Practicaal, en Kritisch was &c.? Zou een Nederduitsche Vertaling van de Pandecten (waar aan ik in vroeger tijd dacht) het zijn? Ik wil alles doen, wat ik kan; maar ik kan niets buiten studie-arbeid. Mijn werk over de Talen ligt daar, en ik moet er van afzien; geld zit daar niet op, en dit moet er echter wezen, de reis van mijne vrouw heeft my ƒ 140. - gekost. Zy zijn (Gode zij dank!) betaald, maar waar leeft men verder van? In Brunswijk was tot mijne langwijlige en kostbare reis reeds alles tot February toe, vooruit opgenomen. - Dan, vergeef my deze uitgietingen van een kommerlijke geestgesteltenis, en hou ze voor niet geschreven; doch help my (dit bid ik U) een plan maken, dat ik door mijn arbeid leven moog. Kunnen wy hierover niet eens mondeling spreken? Gaarne liet ik U 't een en ander zien, wat ik gewerkt of ontworpen heb.

Treurspelen schrijven (*leeren maken* is iets anders)

is in het geheel mijn zaak niet. Geen ondankbarer arbeid dan dees! Ik heb het altijd hatelijk gevonden, zijn geest te vermoeien om iets goeds voort te brengen en dan dat voortbrengsel te zien mishandelen door onbekwame spelers, overdwarsch prijzen en bedillen door even domme toeschouwers, een tijd lang in zwang gaan, en dan voor eeuwig achter den bank werpen, als de mode voorby is. En thands is het nog slimmer dan ooit, daar men volstrekt valsche grondbeginsels heeft aangenomen, waar ieder van vervuld is, en die hy voor vrij zekerder houdt dan het Euangelie; waar men nu toch wel eens aan twijfelt. A propos! weet gy dat mijne Vrouw een zeer schoon Engelsch Treurspel gemaakt heeft? Zy heeft reeds beproefd om het in 't Neêrduitsch te brengen, maar ik ben daar zeer tegen. Het Treurspel eischt een zekeren stijl en toon, die oneindig moeilijk zijn te treffen, op dat zy niet te brommend en niet te nederig zijn. En hoe zal zy dit in eene taal, haar eigenlijk vreemd?

Mijn versjen *op den Slaap*[1] voldoet U dan? Is het niet hard, als men toont te weten, wat *slapen* is, het niet te kunnen doen? En dit is mijn lot.

Gaarne wenschte ik, 't geen gy de goedheid hebt my voor te slaan. Gy leest uitmuntend; ik zeer slecht; en duizendmaal meer uitwerking zal een tamelijk goed vers doen kunnen, als het over uw lippen gaat, dan uit mijnen mond komende. Maar ik heb thands niets. En wanneer zal ik ooit weêr in

(1) Zie: Affodillen, Deel II, bladz. 115.

staat zijn, iets te maken! - Op de Maatschappy van Letterkunde heb ik afscheid van de Zanggodinnen genomen. Dit zegt niet veel, zult gy denken. Het is zoo, maar ik deed het van harte.

Het bewuste begin van Homerus is, ja, van my. Ook is van my in dat zonderling stuk werks[1] geïnsereert de Ahacha, en de Yrwin en Fredebach, die nu in het Tweede deel der Nieuwe Mengelingen uitkoomt. Anders is er van my niets in, dan (want ik ben oprecht, en waar toe ook ontveinsd, dat ik er zot genoeg toe was?) een parodie van: *Hoe is uw zwaard van bloed zoo rood*, *Edward?* die ik eens op een soupé ten mijnent maakte, en die men onthield en zoo daar in bezorgde. Recensien heb ik er nooit in gemaakt, noch ook anders iets, dan een brief aan den Uitgever geschreven, die men met mijn' naam geplaatst heeft, en die niets beduidt.

Bedroef my niet met klachten over uwe gezondheid! mijne kwalen zijn genoeg voor alle mijne goede vrienden met een. En ik wil geenen anderen Lijkredenaar dan U. Wie dan gy hebt my leeren verstaan en in mijn ziel lezen? - Vertel my liever dat het eind van mijne kwellingen naby is, en dat ik mijn jongste begraven wichtjen in de armen krijg. Dit is troost voor my. Maar U voegt het in den bloei uwer jeugd te leven en het leven lief te hebben, waar in gy in de armen van vrouw en kinderen zoo gelukkig,

(1) De Post van den Helicon.

en in den kring waar in gy geplaatst zijt en waar in 't aan U staat U te plaatsen, zoo nuttig kunt zijn.

Omtrent de zaak der Starrevelden[1] zal ik niets verzuimen, wat mooglijk is. Zie daar nu, of ik uw' brief niet gelezen heb. Maak het eens beter met den mijnen, zoo gy kunt. In krabbelschrift in de wareld te stoten wijk ik tegenwoordig voor niemand, want *zien* is my zelden iets anders dan *raden*. Maar gy hebt geen recht U van krabbelen te beroemen; dat kunnen echter eenige onzer Leydsche Professoren anders, en ik heb de eer, ten minste van deze zijde, hun op een zeer geringen afstand te naderen. Welhaast, en ik zal het er zoo verr' in gebracht hebben, als mijn goede Leermeester Pestel, van wien ik nooit een billet ontfing (schoon dit daaglijksch werk was) dat ik lezen of ontcijferen kon, zoo dat mijne andwoorden hem dikwijls deden lachen.

'Gy zult geen tweeden langen brief begeeren,' voert gy my te gemoet. Loutere praesumptie! Ik begeer dien wel degelijk; en gy kunt het my zoo boos niet maken, dat ik er berouw van heb. Alleen verzoek ik dat tusschen pagina een en twee geen vier weken verloopen mogen. Dit zou, zoo het dus voortging, en de brief wat wijdloopig wierd, in den trant van D.....vallen, die vier en twintig jaar lang bezig geweest is met een vers in het album van Bussingh te schrijven, en het nu voor weinige dagen

(1) Behoeftige lieden, wier goed recht B. door den Heer de Vries was aanbevolen.

weder gaf. Of dat ook een doorwrocht versjen moet zijn! maar uw brieven mogen minder doorwerkt zijn, er behoeft niets in dan de blijk van uw goed hart voor

Uwen beminnenden
BILDERDIJK.
Leyden, den 8 October 1806.

6.

WelEdele Heer, *zeer waarde Vriend!*

Veertien dagen en langer uw lieven, aangenamen, troostrijken brief laten liggen zonder beandwoording! Wijt het my niet. Mijne ziekte, en, zoo als ik wat begon te bekomen, mijn opontbod in de Haag en de beslommeringen daar op gevolgd, die my noch slapen noch eeten veroorloven zouden, indien ik het eerste kon, het laatste hier niet te duur was, verhinderden my onoverkoomlijk. Want U met drie regels af te zetten, en een vluchtig *ik dank U*, dat zoo licht voor een bloot Compliment gaat, dit kon my niet van het hart. Nu zet ik er dezen avond toe. Maar wat eerst, U andwoorden, of mijn geval vertellen? Nieuwsgierigheid is den mensch eigen, schamen wy ons harer niet, onze eerste ouders had zy reeds onder de plak; en de uwe (ik weet het) is deelneming der vriendschap. Eerst dan van 't gebeurde!

Mijne droefheid wegens het verlies van mijn' kleine had my zoo ter neder geworpen als gy weten zult, en ik dacht aan geen Hollandsche Grammatica meer,

en vleide my reeds dat de Koning ze vergeten zou en my daar by. Te meer, daar ik aan alle hoven gezien heb dat men nog al licht vergeet. Maar onverwacht ontfang ik een brief om my ten eerste in de Haag te stellen: ‘Zullende Z.M. my mondeling zijne intentie meêdeelen.’ Ik kwam en het was: ‘Ik heb u met iets te belasten dat ik hoop dat gy niet weigeren zult, te weten, my Hollandsch te leeren.’ - Goed Sire! - ‘Morgen dan beginnen wy; alle morgens te acht uur; en men zal u hier een vertrek gereed maken.’ Dit laatste is niet geschied, want daar is er geen te vinden, met het tegenwoordig timmeren, en ik ben in de Schutters doelen; doch dadelijk zijn wy begonnen. En zie daar derhalve my in de Haag!

Nu verder? vraagt gy. Mijn leerling heeft my gezegd, dat hy my over de Bibliotheek zal stellen; en gy zult my toestemmen, dat dit een gelukkige inval is. Want anders dan studeeren of mijmeren kan ik niet, en die my daar uithaalde, vermoordde my. Doch behoef ik dit U te zeggen! Ik heb mijn hart vastgehouden, dat het op een of andere post van politiquen aart mocht uitdraaien; maar God dank! *Sic nos servavit Apollo*.

‘Vordert uw leerling al wat? Hoe richt gy uw onderwijs met hem in? &c. &c.’ Twintig zulke vragen hebt gy gewis in gereedheid, maar hoe kan ik ze in dezen brief beandwoorden? Één ding wil ik U echter meêdeelen: dat hy naamlijk reeds een appointement op een request, eigenhandig in 't Neêrduitsch geschreven heeft, half uit eigen wetenschap en half

op mijn dictamen, en dat er geen andere spelfout in was, dan de *oo* voor de *oe*, in het woord *benoemd*, het geen voortkwam om dat hy by 't Neêrduitsch altijd aan zijn Engelsch denkt.

Zie daar dan ons eerste punt afgedaan. Want meer weet ik zelf nog niet, 't zij omtrent mijne bezoldiging, 't zij anderzins. Ja, ik ben nog zoodanig vreemdeling, dat ik niet eens weet of er eene Bibliotheck is en waar? Reeds heb ik gezegd, dat ik ter wareld geen bibliographie bezit, en dus niet geschikt ben voor die post, maar men lacht my uit.

Nu dan ter zake. Hartlijk dank voor uwe genomen moeite voor my by Allart. Hy is zelf by my geweest, en heeft my uit zich zelf ƒ 21. - of vier Ducaten per blad aangeboden, en ik vond dit genereus. Reeds drukt hy 't, maar er moeten eenige Aanteekeningen by. Dit's eene zwarigheid, waarby 't zijn zal *Copiaque ipsa nocet*. Het doet my pleizier dat gy ook niet negotieeren kunt (dus zegt gy): ik dacht dat ik het alleen was; maar nu ga ik trotsch op dit defect van bekwaamheid worden, daar ik 't met U deel.

Wat de Bataafsche Maatschappy betreft, ik had U reeds willen voorstellen om tot betoon van dankbaarheid te Amsterdam over te komen en iets te doen, maar nu weet ik nog volstrekt geen rekening op mijn tijd te maken. Intusschen is uw plan uitstekend, en niemand is het beter vertrouwd, een vers van my te lezen. Ik-zelf brabbel wat. De *Pope* nu niet, daar hy reeds gedrukt wordt. Maar wilt gy mijn *Ziekte der Geleerden*, Poëma didacticum in zes zangen? Een

raar idee, zegt gy. Ja, zoo raar niet, of van der Palm is er dol op (hy heeft het stuksgewijze, onder mijn bewerken, gehoord), en heeft my gedwongen om er in de aankomende week, te Leyden in de Maatschappy (waar hy voorzitter is) twee zangen van voor te lezen, 't geen ik doen zal met een vaersjen vooraf ter inleiding. - Zoo vreemd het onderwerp aan de Poëzy is, is (ik durf het zeggen) mijn stuk echter *Poëzy*. En wat zal men dan al zingen. Manilius vond dat alles behandeld was en daardoor gemaklijk, behalven de Starrekunde. Die was echter toen ook niet nieuw in de Poëzy. Maar wat nu? wat is er nu niet uitgeput? Ik weet echter dat er een Latijnsch Dichtstuk van den Engelschman Fleming bestaat, *Neuropathia*, stof die met de mijne vrij wat gemeenschap heeft; maar het is een geneeskundige voordracht in verzen met een aanroeping aan 't hoofd en in een soort van Dichtstijl. Dit is nog geen Poëzy. Uw Oom(1), de voor langen tijd reeds overleden Doctor de Bosch, die byzonder vriend van mijn Vader was, had dit Latijnsch Dichtstuk begonnen in Neêrduitsche verzen over te brengen, en mijn Vader met hem. Dit weet ik van toen ik een zeer klein kind was. Maar daar is nooit garen van gesponnen. - Mijne voorlezing zal den negenden zijn, en dus, aanstaanden dingsdag. - Ik zou als het stuk uitgegeven wordt, het wel aan de Leydsche Academie willen opdragen, en heb daar toe gisteren by den Koning de opdracht gemaakt.

(1) Eigenlijk Oudoom; Dr. Hendrik de Bosch.

Gy hebt het Zesde Boek van Homerus in Concordia gelezen? Door wien? in verzen? Ei lieve, meld my dat. Prof. Siegenbeek heeft er ook een by de Maatschappy van Letterkunde gelezen.

Nu over de Opdracht[1]! - Gy zegt wel. Maar ik moest het doen. Uw raad neem ik in dank aan; maar wat wil men? Ik meen echter, dat onze Natie zich niet over my wegens die Opdracht beklagen kan.

Ja wel, gelukkig dat ik uit Duitschland ben! - Maar mijne boeken etc. staan er nog. God dank, dat ik mijn MSS. meest al meê heb. 't Ware anders het geval van 1795 weêr, en alles weg.

Wees zoo goed en geef my die vraag wegens de voetmaat eens duidelijk op. - Sedert dat ik uit mijns Vaders opzicht kwam, voor wien ik alle morgen, terwijl hy door 't vertrek liep, den Courant moest lezen, en ieder periode somwijlen drie of vier maal, heb ik nooit meer een Courant kunnen lezen, en dus weet ik nooit wat er omgaat, ten zij iemand het my meêdeelt. Weêr een zonderlinge trek, zult gy zeggen. Ik kan het niet helpen, maar heb my de Couranten toen tegengelezen, gelijk men zich een spijs tegeneet, en kan dit niet te boven komen. Fraai paradeer ik hier thands, niemands post of bediening wetende; en ieder oogenblik hoor ik: ‘comment! vous ne saviez pas cela? Vous ne lisez donc pas

(1) Die van het Tweede deel der Nieuwe Mengelingen aan Koning Lodewijk, in den zoogenoemden Tweeden druk van 1817 met het veranderen van den titel weggevallen, en ook niet geplaatst in de Uitgaaf in klein octavo.

les papiers? &c. &c.' Potsig is dit aan te zien. Maar een van beide: of de Koning leert Hollandsch of hy scheidt er uit, en in beide gevallen koomt er een eind aan, en ik heb een retraite.

Er zijn hier een paar *Ecuyers*, zeer geverseert in de Litteratuur: waar ik met genoegen meê praat. Er is ook een Fransch Poëet, die zich dood rijmt aan eenige van mijn verzen die hy in 't fransch brengt (dit inter nos). Hy wilde laatst een Ode op Napoleon maken, maar werd te rade om my een plan er van te vergen. Ik maakte hem de Ode in onze taal; maar nu zit hy er toe. Het Fransch kan onze stoute uitdrukkingen niet overbrengen. Zonde is het, dat men de onze altijd naar vreemde talen verknoeit en verhaspelt.

Feiths *aan Sophia* ken ik nog niet. Het schijnt tegen de Kantiaansche Filosofie. Maar verstaat Feith er genoeg van om ze te weêrleggen? Of zijn het declamatien? *argumenta ex invidiâ ducta*, zoo Clericus ze noemde? Zoo iets doet weinig uit. Om Kant te weêrleggen, moet men een Kantiaan zijn; en dus wilde ik het hebben. Maar dat in Poëzy te doen is nog wat slimmer dan een *Ziekte* en haar genezing te bezingen.

Wat uwe of D^{r}. Dylius prognosticq over den kans dien ik heb om heel oud te worden betreft, dit is 't oude praatjen, en steunt op een valsche hypothesis. 'De ouderdom maakt alles hard: de zenuwziekte koomt voort uit te groote weekheid van fibren: Ergo de ouderdom corrigeert de zenuwziekte.' - 'De dood van ouderdom is uit verharding der deelen: die maat van verharding komt later, als de fi-

bren weeker zijn: Ergo die weeke fibren hebben, kunnen langer leven.' - Ik zal het U, in mijn vers anders beduiden. En ik beef ook voor niets zoo zeer als voor hoogen ouderdom, dewijl die by my wel niet anders dan met een staat van kindsheid (op zijn best genomen) gepaard zou kunnen gaan. De Verhandeling van den Doctor kan voor het overige zeer schoon zijn, maar deze toepassing zou het bederven. Doch ik ben zeker, dat niet hy, maar uwe vriendschap voor my, haar gemaakt heeft.

Relands *Galatea* is boven alle lof, en boven alle verbeelding schoon. Toen ik nog zeer jong was, vijf jaar omtrent, weet ik wel dat ik plag te zingen:

> Nos oculi cepere tui, cepere capilli,
> At magis his oculi, pulcra puella, tui.

Maar hebt ge Jongtijds *Rozelijns oogjes* daar wel meê vergeleken? - Daar is eene vertaling van eenige stukken uit Relands *Galatea*, door Oudaan, die gants niet kwaad is. My dunkt, in een Schiedamsch Dichtgenootschap of zoo wat.

Maar zie daar, het papier is vol; het vervolg (derhalve) hier na. Want veel heb ik nog te zeggen. Doch eerst een lettertjen van U (wy moeten rekening houden), al ware 't dan ook maar, het Ciceroniaansche S.V.B.E.E.V. - Doch zult gy nu mijn gekrabbel lezen kunnen? - Zoo dra de Koning my betaalt koop ik terstond een bosch pennen. Maar de zijnen zijn even slecht, ik heb er reeds over geklaagd. - Wees hartlijk gegroet met uwe beminde

Ega, die ik hoop dat thands volmaakt wel moog zijn, en geloos my met een hart vervuld van erkentenis, vriendschap, en alle gevoelens die achting en tederheid inboezemen, onverbreeklijk

Geheel den Uwe
BILDERDIJK.
's Gravenhage, 4 Dec. 1806.

7.

Waardste Vriend!

Ik schrijf dezen tusschen de puinhoopen van mijn huis, niet om uw lieven brief te beandwoorden (dit kan ik in dit oogenblik van verwarring niet), maar om U te melden dat ik (dank zij 's Hoogsten goedheid!) nog leef, en zoo dra het mooglijk is U andwoorden zal. Wat hier gebeurd is, weet gy zekerlijk *en gros*. De zuster van Verschuur heeft eenige uren onder de puinhoopen begraven gelegen, maar is gered, na dat ik het reeds op had moeten geven: zy zelve onkenbaar van kneuzing en kwetsing, en haar dienstmeid met gebroken been. Hy was uit toen het ongeluk voorviel, en ik heb hem dezen nacht voor 't Stadhuis waar hy met de Wethouderschap, 't Gerecht en den Koning by een was, gesproken; doch hy is radeloos en (meent hy) geheel geruineert. Prof. Luzac, Prof. Kluit met zijn vrouw, zijn dood. Prof. van der Palm heeft een zoontjen onder de puinhoopen verloren; Prof. Rau, zijn schoonbroeder. Meer bekenden

of vrienden van my zijn gebleven of hebben er familie by ingeschoten. Het jammer is onbeschrijflijk. Ik moet mijn huis, dat met den minsten wind geheel dreigt in te storten, verlaten, om ergens slaapplaats te kunnen vinden voor my en mijn vrouw en kind. Veellicht ga ik voor den avond met hun naar de Haag: want ik zie hier niet onder dak te komen. Van alles nader in korten! Neem dit weinig gekrabbel voor lief van

Uwen oprechten, doch thands onzinnigen Vriend
BILDERDIJK.
Vliegend.
Leyden, 13 Jan. 1807.

8.

Waardste Vriend!

Andwoordende op uw' aangenamen, hartlijken brief van den 11 dezer, dient vooreerst en vooraf, ten aanzien van 't pecunieele - - Maar geen woord dan van dank? Hier kome ik nu op. Hoe groot en hoe aandoenlijk voor my de weldaad is, die gy, mijn beste Vriend, en, na U, die uit hartlijkheid toegelegd hebben tot dit, in mijn ongelukkigen toestand, in der daad aanzienlijk geschenk, my bewezen hebt, kan niemand gevoelen dan ik, en is niemand begrijplijk, dan die in mijne omstandigheden geweest is. Ik zeg *geweest is*, en misschien, (God-alleen weet het) zeg ik daar meê te veel: doch dit zij tot daar aan toe U mijn hart uit te schudden, mijn gevoel uit te druk-

ken, is onmooglijk. Rhetorische klanken zijn niets. Kunt gy voor my gevoelen, ô stel U dan mijn hart voor, zoo als GY het U voorstellen kunt (hoe weinigen kunnen het!); en neem den dank aan die ik U en den geveren toedrage, niet, bewijze of uitdrukke (dit is boven mijn macht), maar in 't innigste van mijn ziel toedrage en, zoo lang ik ben, toedragen zal! Ik weet dat dit U en al wie als gy denken genoeg is: gy beoogt in het weldoen de weldaad, en niet haren dank.

Zeer heeft my getroffen de vereerende brief(1), dien de uwe geleidde. Ik zal dien beandwoorden zoo goed ik kan, (eigenlijk laat zich zoo iets niet beandwoorden) en, zoo de tijd heden niet ontbreekt of ik er niet afgeroepen word*, by dezen insluiten. Anders overmorgen, dewijl ik morgen weder te Leyden moet zijn, om mijn overhoop geworpen klein huishouden zoo veel mogelijk te redden.

Dit brengt my natuurlijker wijze op de noodlottige gebeurtenis van 11. Maandag. Het zakelijke is U bekend. Ik weet niet of ik U reeds gemeld heb, dat de zuster van V. een geruimen tijd onder de puin bedolven geweest is, en niet gered dan onkenbaar gekneusd en beschadigd. Zy bevindt zich thands echter redelijk en de wonden staan goed, terwijl haar meid die er met een gebroken been uit gehaald is, waarschijnlijk het leven, of ten minste dat been, er by

(1) Zie dezen brief en het antwoord van B. hier achter, bl. 137-140.

* Ik moet het laten blijven om dat ik thands geen papier meer zie te hebben en het zoo spoedig niet bekomen kan.

inschieten zal. V. (gelijk anderen meer die in zijn geval zijn, van naamlijk hun geheele huis in een puinhoop veranderd te hebben) vindt nog al wat terug van geld en obligatien, doch de meeste papieren zijn door scheuring, door 't water der brandspuiten die over zijn puinhoop heen den brand van de Saaihal moesten bestrijden, ja deels door het opdelven zelf met spaden en houweelen, aan stukken en gemutileert, en zeer velen geheel weg. En is hy niet geheel arm, gelijk hy in de eerste oogenblikken zich voorstelde en zich voorstellen moest, hy zal toch wel zeven achtste kwijt zijn. Hy doet U vriendelijk groeten.

Mijn huis staat verr' genoeg van het tooneel van verwoesting om niet verder aangedaan te zijn dan door 't uitslaan van vensters en vensterramen. Maar een oude Cabanje zijnde, slechts met een nieuwen voorgevel opgemaakt, heeft het door zijn meerdere breedte en stuksgewijze samenzetting waardoor het een in het ander hing en ongeregeld drukte, meer moeten lijden, dan dat mijner buren; van wie toch velen het dak geheel of ten deele kwijt zijn. Ik voeg hier het omslaan van den schoorsteen en wat grooter dakverlies by, waardoor alles vooreerst onbewoonbaar is; met het uitwijken van zeer veel balken uit de muren, die met den val dreigen. Slechts één vertrek hielden wy in, met gesloten blinden of luiken, doch ook die heeft ons de opgekomen storm weggenomen en daar er als nog geen werkvolk en geen hout genoeg is, om de vensters van 't bewoonbare der stad toe te spijkeren, hebben wy, na een

etmaal zoo goed als in de open lucht doorgebracht te hebben, zonder zelfs ons beddegoed uit het waggelend en dreigend achterhuis te durven halen, ons genoodzaakt gezien in de Haag slaapplaats en verblijf te zoeken, waar mijn vrouw dan (thands weder in de vierde maand zwanger) half levend half dood aangekomen is. Wy zijn dan nu hier in het *Keizershof*, voor hoe lang of kort, weet ik nog niet. - Gelijk het huis, waren mijne meubelen gehuurd: mijne schade bepaalt zich dus by vergruisd aardewerk, glas, eenige boeken, kleeren, en beddegoed. Dit mag veellicht ƒ 500. - bedragen, en licht red ik nog meer dan ik my voorspel. Maar de kosten van 't huis te hebben moeten verlaten, en inwendig voor meet dan ƒ 300. - binnenramen die ik onderhouden moet (volgens de huurceêl), te doen repareeren zal vrij meer beloopen, indien er geen middel gevonden wordt, om dit te ontwijken. Ik tracht het huis, onder conditie van de verplichting tot die reparatie mede op zich te nemen, over te doen aan iemand, wiens huis geheel onder den voet ligt, en die in de verplichting is om echter in Leyden te blijven, hoedanigen er eenigen zijn.

Hoe zeer nu, het geen ik by dit evenement lijde, niet noemenswaardig is, vergeleken met het algemeen ongeluk of het geen anderen in hun byzonder getroffen heeft, ziet gy echter, dat het toch weder op nieuw een ongeluk voor my is, en dat, met één woord, het lot niet moede is van my te vervolgen.

Nu tot de verdere punten van den uwen! - Het *varium et mutabile semper* past gy wel toe. 't Was

altijd zoo. Ik zeg dit echter thands zonder particuliere applicatie of allusie. - Ja, ik heb het wel; maar het ongcluk van Leyden heeft weder het *finaal* arrêteeren van mijn post en wedde, dat deze week zijn moest, verschoven. Zoo veel is zeker dat ik altijd ƒ 3000. - 's jaars zal hebben; maar over de post kan ik nog niets zeggen. Ik roep altijd, dat ik tot niets deuge, dat ik geen opzicht of gezag voeren kan, my met geen politicq, geen finantie &c. &c. kan ophouden, dat ik niet dan wat studeeren kan; maar de Koning kan geen Professoraat geven, en.....en.....willen my niet, als my uit Leyden gezegd is. Wat dan? *Doodeeter* onder een anderen tytel? dit staat my ook maar half aan. Wy zullen zien: want in weinig dagen, zegt men my, dat mijn lot beslist zal zijn. Er is een arrêté van den Koning ten mijnen opzichte; maar wat, daarvan maakt men ter Secretarie een geheim voor my. Hoe 't zij, liefst, en verre weg 't liefst, ware ik Professor te Leyden; maar wat helpt mijn wensch, daar de welmeenende pogingen van uw braven en goeden Oom niet gebaat hebben! Van verwijdering tusschen den Meester en Leerling is de Haag en Leyden vol geweest, zoo dra er acht dagen omgegaan waren dat er geen les wierd genomen: en ik heb er toe gecontribueert door my niet gekleed aan 't Hof te vertoonen, maar alleen op de *Secretarie des ordres*. Dit gaf stof tot denken &c., maar ik heb sedert zoo veel blijken van reële welmeenendheid door woord en daden bekomen, dat ik mijne vrienden daaromtrent gerust durf stellen. Doch de lieden kun-

nen niet begrijpen, dat ik zoo laauw, zoo weinig ten Hove was, en geen gebruik maakte van de gelegenheid om my in te dringen of vast te zetten. Dat is, zy weten niet hoe een eerlijk man denkt en handelt, die zijn geweten vrij wil houden, en noch ten Hove, noch elders slaaf zijn. Even zoo vertelde men immers van verwijdering tusschen den Stadhouder en my in 1788, toen men zag dat ik geen ampt kreeg. Van beide zijden loegen wy daarom: en ik zeide: ‘Om 's hemels wille, Monseigneur, laissez les dire, cela m'ôtera le déplaisir d'une infinité de recommandations qu'on me demande continuellement pour des personnes, dont la plûpart est très peu recommandable.’ En thands is het even hetzelfde. Eens vroeg my de Koning: ‘Vous connaissez Monsieur un tel?’ - ‘Oui Sire, et c'est un fort honnête homme.’ - ‘C'est donc un sujet recommandable pour telle chose?’ - ‘Sire, je n'en sais rien: je ne me recommanderais pas moi-même, car comment garantir la conduite future d'un homme? Je lui connais des principes et de la capacité, c'est tout. Mais je ne veux pas me rendre responsable des écarts ou l'on peut tomber.’ -

Het verwondert U dat ik geen Ridder geworden ben. Waarom dan? Er zijn er velen, waarover men zich verwondert dat zy 't geworden zijn. Dit is een graad slimmer. Ik hoop ook dat ik 't niet zal behoeven te worden. Ik zeide onlangs (eer de benoeming geschiedde) aan 't Hof: ‘Tout ce qu'il y a de distinctions a été tellement avili, qu'on n'y peut mettre aucun prix, qu'autant que c'est un gage de l'estime

de celui qui le donne. Et sous cet aspect même si l'on considère le nombre de ceux qu'on en décore, il faut avouer que la véritable estime n'y peut avoir que bien peu de part.’ Maar al deze byzonderheden onder ons! - Altijd zult gy zien, dat ik alles wat anderen zoeken, is 't mooglijk, afwijze en mijde. De eer is geheel iets anders, en moet ons van buiten niet aankomen. Ook wil ik met niemand in rivaliteit zijn.

Met uw oordeel over mijne Ode ben ik (gy begrijpt dit reeds uit mijnen vroegeren) het met U eens, maar ik kon ze niet onderdrukken. ‘Heinsius (zei men my) heeft wel een Hymnus aan Bacchus geschreven: is hy daarom of zuiper of idolatre?’ 't Is zoo, maar beduid dat de wareld, die er geene exercitie van den dichterlijken genie in ziet, maar meening; en niet bloot meening (want zeker meen ik het dat de man wonderen doet en een Held en voorlooper van een beter Eeuw is), maar oogmerken in vindt of zoekt die beneden my zijn. Twee Coupletten hebben er uit moeten blijven, die mooglijk een geheel ander denkbeeld van alles gaven[1]. Ik zal U die by gelegenheid zenden. Mijne vrienden wilden volstrekt niet toelaten dat zy gedrukt zouden worden; en zelfs de Drukker - maar genoeg!

Ik verwacht de bewuste opgave over de voetmaat van U. - Van Siegenbeek heb ik een boek van

(1) De Ode aan Napoleon is, gelijk men weet, later herdrukt met bijvoeging der bedoelde Coupletten, benevens een Brief van den Secretaris des Konings Dupré aan Bilderdijk en zijn antwoord.

Homerus gehoord, en gelezen; en waarlijk ik ben er zeer voldaan over. Naar Oosterdijks vertaling[1] ben ik zeer nieuwsgierig.

De lectures by de Maatschappyen in Leyden vervallen door het ongeluk der plaatselijke verwoesting. Het les nemen van den Koning is thands zeer weinig, en zal waarschijnlijk wel nog meer asnemen; ten minste tot er eens weêr een vlaag van nieuwe lust by wat meer ruimte van tijd koomt. Ik zou dus wel eenige dagen in Amsterdam kunnen komen, om, indien gy het goedvindt, zelf een Lecture van een of meer Zangen mijner *Ziekte der Geleerden* te doen. Men schrijft het thands af, maar dit gaat onbegrijplijk gebrekkig en langzaam. Anders zal ik het U zenden, die het gewis beter zult doen: want ik lees slecht genoeg, om er liever af te zijn, zoo gy 't doen wilt. - Het was gedestineert om aan de Leydsche Universiteit te worden opgedragen; ook is die Opdracht gereed. Maar thands heb ik er nog iets anders meê in 't hoofd, waarvan nader!

Vindt gy zulk eene lezing nuttig, zoo meldt my hoe en wanneer? Ik zal er my naar richten. - Ik heb U nog wel iets meê te deelen, maar hier nu niet by de hand. Liefst zend ik U wat ter lecture (*private scilicet*); licht breng ik 't U zelf eens. - Ik moest mijn broeder schrijven; maar hy mag wachten: met U kan ik zoo schielijk niet afbreken als ik eens begin. Kwalijk zal alles samenhangen, want ik heb

(1) Zie hierboven, bladzijde 122.

tusschenbeide, meer dan tienmaal, lieden moeten spreken; maar wat nood? Ik weet dat gy ook de meening raden kunt, waar zy niet of kwalijk is uitgedrukt, en slordigheden vergeven zult. Vaarwel derhalve, en geloof my van harte,

T. et T.T.T.T.

BILDERDIJK.

's Gravenhage, den 17^{en} Jany. 1807.

9.

Waardste Vriend!

Hier by gaat mijn brief(1) in andwoord aan uwe Commissie, met een *Cachet volant* zoo men 't noemt, op dat gy dien eerst lezen en beoordeelen kunt, en dan volkomen sluiten. Vindt ge den brief kwalijk, zend hem my te rug; zeg my, wat gy er in afkeurt, en ik zal hem veranderen. Want ik wenschte geen aanstoot te geven.

Ik schrijf u dezen uit Leyden, waar ik met mijne vrouw zit te pakken wat ons behouden bleef uit de algemeene verwoesting, doch ik ga dezen avond wederom naar de Haag en blijf daar. Ik heb mijn ontramponneert huis in deze stad aan den Heer Gaal overgedaan, die het zijne ontvlucht is. De Koning wil dat ik stellig met mijne familie in de Haag WONE;

(1) Zie dezen Bries, voorafgegaan door dien der Commissie, hier achter als Bijlagen.

dit is my gisteren genotisiceert, teffens met het finaal arresteeren van mijne jaarwedde van 's Konings wege (drie duizend gulden, inter nos! want wat gaat dit ieder een aan?). ‘Maar uw post dan?’ vraagt gy veellicht. Dit blijft in petto, en is nog niet afgedaan. Ik denk dat de Koning my om zich wil houden om hem zoo wat van onze Litteratuur en Belles Lettres te vertellen, waarvan hy veel houdt. Sedert dat ik aan 't Hos ben, heeft men een zeer voordeelig denkbeeld van onzen Hollandschen genie gekregen: maar men wil ons nog niet die délicatesse van smaak toekennen, die de Franschen hebben. De Koning vraagt en jugeert niet; maar anderen....Nu, gy weet wat Franschen zijn! Eerst oordeelen en daarna of nooit onderrichting zoeken. Alles echter heeft zijne uitzondering. Leest gy ook *le Vrai Hollandais?* Een Fransche Courant die hier uitkoomt en veel van onze Litteratuur vertelt. Ei lieve lees hem; en.....maar ik wil *U* niet vooruitloopen. Mijn naam komt er gedurig weêr in, en ik heb al meermalen den Redacteur dit onder 't oog gebracht, zoo wel als dat zijne louanges te uitbundig zijn. Doch, dit moet zoo zijn, en men wil in Frankrijk, waar dit blad daaglijks heen gaat, en waar men nu zeer nieuwsgierig naar de Hollandsche zaken is, met onze producten brilleeren. Laatst wilde de Koning, dat IK de Litteratuur-artikels schrijven zou. Ik bedankte, maar zonder de voorname reden van weigering te zeggen; te weten: dat er te weinig goeds by ons uitkoomt, om eene voordeelige en aanprijzende

aankondiging van te kunnen doen. Ons land is daar toe te klein, en de genien dus te weinig in getal, en daaronder nog zoo weinigen die zich wegens hun beroepsbezigheden op schrijven en uitgeven *toeleggen* kunnen. Maar dat begrijpt men, natuurlijker wijze, nog niet; en men wil *dagelijks*, NB. *dagelijks*, annonces in dat vak hebben, en zijn die er niet, dan vraagt men, hoe koomt dat? -

Ik heb mijn *Ziekte der Geleerden* ten profijte van 't ongelukkig Leyden gegeven. De Minister wil er nu een inteekening ten behoeve dier Stad voor geopend hebben, als, zoo men meent, in dit geval voordeeliger dan het aan een Boekhandelaar aan te bieden. Ik zal er Allart eens over schrijven.

Men zou deze daad winderig kunnen vinden. Maar de aanleiding was natuurlijk. De Koning wil dat ieder iets toebrenge tot Leydens ondersteuning. Loffelijk! Voor my, mijn hart is goed, zeg ik, maar zoo Hooft zegt:

> ‘Wat kunt gy, die nu hebt wat uw is, niet met al?’

Gy hebt verzen, was 't andwoord. - Welaan! zeg ik, en ik biede 't stuk ('t eenige dat ik had) den Minister aan. Men vindt dit hier mooi, het is in den Franschen smaak; en (recht uit gezegd) het vleit mijne eigenliefde.

Boven zeide ik *onder ons*. Ik herhaal dit niet. Maar gy ziet hoe ik mijn hart voor U uitstorte, en gy weet te onderscheiden wat *voor U-alleen* is. Gy zult daar geen dan een goed gebruik van maken.

Maar ik moet afbreken. Met U verpraat men zijn tijd. Kunt gy dan niet zeggen, *babbelaar, houd den mond?* de Koning kan dit wel. - Nu, vaarwel, beste, waardigste Vriend, en geloof my altijd met het warmste, dankbaarste hart,

Tui devotissimum
BILDERDIJK.

Leyden, 19 Jany. 1807.

Bijlagen tot dezen brief.

A.

Amsterdam, 12 Januarij 1807.

WelEdele Heer!

Niets is natuurlijker dan dat de aandacht uwer Landgenooten op U, schoon afwezig, gedurig bepaald bleef. De werken, door U in zoovele vakken der Letterkunde aan het licht gebragt, toonden dat gij, schoon van den Vaderlandschen grond verwijderd, echter bestendig voortgingt om met onverzwakten ijver aan de Letterkunde en bijzonder aan onze Vaderlandsche Taal en Dichtkunde te arbeiden.

Eenige uwer landgenooten, meest Leden der Amsterdamsche Afdeeling van de Maatschappij van Taal en Dichtkunde, nu de Hollandsche Maatschappij van fraaije Kunsten en Wetenschappen, wenschten U aan wien de Vaderlandsche Letterkunde zooveel verplicht is, gaarne aan het Land uwer geboorte terug gegeven, en verbonden zich, om iets bij te dragen ten einde U de reiskosten naar het Vaderland te helpen dragen.

De som op deze wijze ingezameld bedraagt.....

Heeft het ons, ook zonder onze aanbieding, mogen gebeuren, uwe terugkomst tot den Vaderlandschen grond te zien stand grijpen, en verheugen wij ons dat zeldzaam vernuft in het Vaderland te rug te zien wien de oude geleerdheid ten pen uitvloeit, en wiens schriften gelezen zullen worden zoo lang de Hollandsche taal gekend zijn zal, wij wagen het ook thans de voornoemde somma U gulhartig ter hand te stellen. Beschouw dezelve, hoe gering, enkel en alleen, als een klein bewijs, dat wij uwe schitterende verdiensten niet geheel vergaten, en U hartelijk in het Vaderland terug wenschten.

Wy noemen ons met een cerbiedig gevoel voor uwe bekwaamheden,

WelEdele Heer

Uwe Dienstv. Vrienden,
Eene commissie tot deze zaak benoemd,
uit derzelver naam,
J. DE VRIES.

B.

Wel Edele Heeren!

Was mijn ziel t' allen tijde van waarachtige Liefde tot het Vaderland doordrongen; was de gehechtheid aan dat Vaderland immer een hoofddrift in my; hoe dierbaar moet my dan ieder blijk zijn, het geen my verzekert, dat Landgenooten my niet vergaten, dat zy eenigen prijs op mijn' arbeid (hy zij dan hoe hy zij) bleven stellen, en dat zy my oprechtelijk te rug

wenschten! Ik heb veel geleden, WelEdele Heeren, ja, meer dan men zich verbeelden kan; maar de aandoening die de verzekering welke gy my geeft, in mijn hart stort, vergoedt my dat lijden genoegzaam, mag ik slechts voor het geen my van mijne uitgeputte vermogens nog overig is, die zelfde toegevendheid ondervinden, die men altijd voor my gehad heeft, en mijne beginsels niet verder miskend zien.

Gevoelig voor het edelmoedig geschenk van uwe WelEdelen en van uwe Committenten, ontfange ik het met volkomene dankbaarheid, en als onderpand van die gevoelens te mywaart, die my, in alle opzichten en betrekkingen eindeloos dierbaar zijn, en van welke het eene honderdvoudig verdubbelde, ja, eene ongelijkbare waarde ontleent. U mijne erkentenis te willen uitdrukken, gelijk zy in my spreekt, zou vergeefsch, zou voor U, die met zoo veel kieschheid in mijn hart toont te lezen, overbodig zijn. De stijl en toon der vereerende en voor my zoo vleiende letteren die ik hier beandwoorde, toonen ten volle, hoe zeer gy by de weldaad de dankbetuigingen wenschtet af te snijden, en verplichten my eene zedigheid te eerbiedigen, die der ware edelmoedigheid eigen is. Vergunt des, WelEdele Heeren, dat, in plaatse van alle luidruchtige uitstortingen van het geen ik U te dien aanzien wenschte of vermogen mocht uit te drukken, ik my vergenoege met U cene stilzwijgende, doch diepgevoelde en diepgewortelde erkentenis (die niets op de wareld vermag uit te roeien of te verminderen) op te dragen, terwijl ik my de eer geve van met de volmaaktste hoog-

achting, zoo zeer als met het innigst gevoel van eene onverbreekbare verplichting en de vurigste zucht om daar aan te beandwoorden, my te noemen,

WelEdele Heeren,
Uwen ootmoedigen en alzins
bereidwilligen Dienaar,
BILDERDIJK.
Leyden, den 19 Jan. 1807.

10.

WelEdele Heer, zeer dierbare Vriend!

Ja, wel hadt gy my in langen tijd niet geschreven, en de beurt was zeer zeker aan U. Niet dat ik daar juist op let, maar reeds een paar maal aan U geschreven hebbende toen ik nog in het Keizershof logeerde, waarop ik niets meer van U gezien of gehoord had, vreesde ik lastig te zijn met U meer brieven op het lijf te zenden, en weêrhield my, mijn klacht eens in uw boezem uit te storten, waar naar ik zeer dorste. Nu geeft gy er my aanleiding toe, en wettigt het; ik zal het dan ook. - Maar nu eerst, na veertien dagen? - Ja, nu eerst zit ik weer wat op, en met moeite. De letter van dit begin heeft het U reeds kunnen aankondigen. Immers zoo ongelijk plach ik niet te schrijven.

Vooraf echter een woord over uw lieven brief! Overdierbaar is hy my in alle betrekkingen zoo zeer, ja meer nog, zoo mooglijk, dan uw panegyrische

Recensie[1] waarvan ik niets zeggen zal, dan dat een eenvoudig oud man er het hoofd over schudde. ‘Men prijst zoo niet (zei hy) of er schuilt iets achter:’ en na eenige tusschenpozing: ‘Het moet een persiflage zijn.’ - Maar een persiflage! - ‘Ja, ja, om de spot met den gerecenseerden Auteur te drijven.’ - Maar dan had men andere voorbeelden, en die hunne afkeuring eenvoudig met zich brachten, aangevoerd. - ‘Vooral niet; daarom zoekt men wat *Heksery* en wat TäNDELEIEN van *kindren bangmaken*, kleeding, en zulke bagatellen meer, uit, daar niet veel insteekt. Neen, geloof my, 't is een fijne snaak, die Recensent! hy heeft ze achter den mouw.’ - Wat dunkt u, mijn Vriend, hadt gy er dit wel op gezien; en zou men na deze ondervinding ('t is een oud Professor in de Belles Lettres uit Frankrijk) niet wel (in nog een anderen zin dan die gy aan de uitdrukking hechtte) byna met U instemmen, dat alle Recensie gekheid is?

Veellicht begrijpt gy-zelf nog niet recht, waar het dien fijnen verstaner eigenlijk zit? Door mijnen omgang met vele Fransche Beaux-esprits heb ik eindelijk leeren vatten, wat wel het distinctif onderscheid tusschen hunne en onze Poëzy is, en waarom hun oordeel over onze Poëzy altijd anders moet uitvallen dan het onze. De onvolkomenheid der Fransche taal, buiten staat om verr' de meeste zaken op eene waardige

(1) Van het Tweede deel der Nieuwe Mengelingen. Zie Vaderlandsche Letteroefeningen voor 1807, bladzijde 122.

wijze by den naam te noemen, of de denkbeelden die niet oorspronkelijk in de Fransche woordform gedacht zijn uit te drukken; heeft eerst hare schrijvers genoodzaakt om zeer dikwijls van de eigenlijke uitdrukking en schildering af te zien en zich met een soort van *approximatie* te vergenoegen; en de kunstgreep daarvan heeft tot een volstrekt uitsluiten van waarheid in de uitdrukking gelegenheid gegeven: zoo dat men nu voor een vereischte in Fransche Poëzy houdt, het geen men te kennen wil geven niet te zeggen, maar alleen aan te duiden. Het is dus een gedurig *jeu d'esprit*, een soort van raadselwerk (licht verstaanbaar, maar toch van dien aart); en daar in zoekt men den *génie*, de *délicatesse*, de *élégance d'esprit*. Waar nu deze Heeren iets dergelijks in onze Poëzy aantreffen of meenen te vinden, *c'est bien*, zeggen zy; waar, in tegendeel, eenvoudige of sterkgeteekende en juistgekleurde tafereelen zich opdoen, daar stuit het hun. En waar men het een of het ander ernstig roemt, gelooven zy 't aan de onkunde of valschen smaak des genen die spreekt, of aan een oogmerk van *ironie* te moeten toeschrijven. - Een zeer bekwaam en doorkundig, doch ook wel gecultiveert man (want dit laatste is nog iets anders) onder de Franschen, hier aan 't Hof behoorende, heeft my gezegd, dat *uit dien eigen hoofde* een getrouwe vertaling van mijn Achilles in Scyros onlijdlijk zou zijn; en dat hy, om een voordeelig denkbeeld van mijn Tweede deel te geven niets anders zou weten uit te kiezen dan de *Toewijding* van mijne Ode aan

de Dichtkunst. ‘Dat is zacht,’ zegt hy; ‘dat is delicaat; dat is het gevoel met eene elegance gemanieert, die het niet te *nû*, te naakt, laat. Dat is in onzen trant.’ - Hy-zelf van wien ik nu spreek, maakt zeer goede en elegante verzen in 't Fransch en schrijft een keurig Proza in 't Fransch. Ik weet niet of gy weet dat dit een en ander ook het geval van den Koning is. - Het vreemdst hier by is, dat zy mijn fransch Proza zeer smaken. 't Is *incorrect*, zeggen zy, maar *d'une force supérieure*, en 't geen zy 't vreemdst vinden, 't heeft *la coupure Française*, en is Fransch gedacht.

Maar om tot uw Recensie weder te keeren. Gy hebt my wel te recht over mijne *Adelaren*[1] gestreept. 't Was verdiend, en waarom er dan het doekjen om gewonden ‘schoon men het misschien verdedigen kon?’ - Neen, het is niet te verdedigen. Laat toch waarheid waarheid blijven, zy moge voor of tegen ons of onze vrienden zijn!

Ik wenschte uwe Redevoering over de oorzaak van den bloei van Kunsten en Wetenschappen in de zeventiende Eeuw wel eens te zien. Hebt gy die eeuw in Epoques verdeeld, en de afwisseling van dien bloei trapsgewijze gevolgd? - Wordt zy niet gedrukt? -

Over uwen jongen Dichter, die alle aanmoediging, by eene kleine te rechtwijzing verdient, hier onder! maar eerst iets omtrent uwe vraag, waarom Oefen-

(1) In het Dichtstuk, Lucletia, als veldreekens der Romeinen genoemd. Zie Nieuwe Mengelingen, II. 61.

scholen &c. zoo weinig nut doen? Waart gy hier, ik zou U een klad voorleggen (alleen kunt ge 't niet lezen) waarin dit genoegzaam wordt opgelost, zijnde de Inleiding tot een nieuw Systema van Poëzy, Theorie, of zoo gy het noemen wilt. Het is dat men een valsch principe voor 't ware houdt in alle zoogenoemde partieele of universeele Theorien: en die worden als de kinderpokjens of 't roodvonk in die Societeiten ongemerkt als met de poren ingezogen. Zoo raakt men hoe langer zoo meer van den weg, en de beste Theorie is die van uw braven Oom[1]: *zie hoe de Ouden deden*. In de daad is dit een practicale les en geen Theorie; maar wanneer de Theorie altijd in oppositie staat met wat in de Kunst schoonst is, en dat schoon niet gewettigd kan worden dan door valsche conciliatoiren die men zoekt om de Theorie te sauveeren, zoo leert men dat schoon zeker niet voortbrengen, maar waar de germes er van by een aankomeling plaats hebben, deze verstikken en uitroeien. Een valsche Theorie die men leest doet minder kwaad, om dat men ze dadelijk weêr vergeet, zoo men Dichter is, want het dichterlijk gevoel respueert het principe, al neemt het bedrogen verstand haar ook aan; maar een Theorie die ongevoelig door wrijving, botsing, gladding, schaving en gelijkmaking der eerst zich ongelijke oorspronkelijke verstanden,

(1) De Heer Jeronimo de Bosch, in zijne Verhandelingen over de Regelen der Dichtkunde en over de Hias van Homerus, beide bij Teylers tweede Genootschap bekroond. Zie het Tweede en het Zesde Stuk der Werken van dat Genootschap.

zich uitbreidt, verwoest à la longue wat goed in de individus is, die de genootschappen uitmaken. Ik weet niet of gy my begrijpt, want ik kan my niet uitdrukken; mijn hoofd is te zwak, maar begrijpen of niet, gy zult mijne meening wel raden.

A propos. Een bekende zond my voor eenigen tijd de Letteroefeningen met uwe Recensie, als *iets dat ik* lezen moest. Een ander zei my kort daarop, dat hem gezegd was, dat ik in een der Journalen *wat op de lappen gekregen had*, maar hy wist niet, in welk. Weet gy dit? Ik trek my dat wel juist niet aan, maar men ziet er de verschillende begrippen uit, en ik wilde 't wel zien - doch, wat gaat het my ook aan! Ik weet niet of onze goede IJntema my de Letteroefeningen in lang gezonden heeft. Men zegt my, er staan een menigte pakjens sints geruimen tijd, nog ongeopend. En brieven....! Ach! mijn Vriend, dit kan ik noch met lezen, noch met briefport-betalen goed maken. De laatste maand kostte my aan port over de ƒ 40. -. 't Is onmenschlijk. Al wat my ooit voorheen gezien, gesproken, of vroeger, of later van mijn existentie gehoord heeft, schijnt afgesproken te hebben om my te vermoorden. Al wat iets van den Koning wil, al wat een kwaad proces heeft, al wat recht, gratie, of ampten, of pensioenen wenscht, al wat met zijn leêgen tijd geen raad weet, valt my by zwermen op 't lijf, 't zij als iemand die den Koning nadert en doen kan wat hy wil, 't zij als advocaat, 't zij als simpelen Bilderdijk. Dit mocht een Turk uithouden. Al ware 't hierom alleen kan ik 't in de Haag niet houden.

Maar afgezonderd van dit punt, dat hier niet te esquiveeren is, en dus vrij wat tot de rest toebrengt; het is niet mooglijk dat ik hier voortdure. Nooit voorheen heb ik de lucht van de Haag kunnen verdragen. Van 1782 tot 1795 heb ik er in geleefd, en er my nooit aan kunnen gewennen. Altijd was ik krank, en ik herademde alleen als ik in een vacantie een korte poos van lucht veranderde. Recht uit gezegd was ik nergens ooit gezond dan in Leyden, en naderhand in Londen; maar de Haag was voor my de ergste plaats uit onze Provintie, en nu doet my de invloed der lucht daar nog sterker aan dan voorheen. Ik ben er veel meer te rug geraakt in zeer weinig tijds, dan ik in Leyden voorwaarts gekropen was. Voorleden jaar was ik naauwlijks eens in de Haag geweest, of te rug gekomen had ik (wien nooit iets aan de borst had gescheeld) eene geweldige bloedspuwing. De cerste dag hitte die wy nu gehad hebben heeft die, welke geheel verdwenen was, in eens weer hervoortgebracht, tevens met zware pijnen in de pleura. Doch dit ware niets, dan een weg naar 't graf altijd welkom aan iemand, die 't leven moê is. Slimmer is het uitwerksel dat lucht en onrust hier onvermijdlijk, op mijn hoofd en hersens doen: ik ben (de gruwzame hoofdpijn daargelaten) de ellendigste mensch op den aardbodem. Ik kan niet denken, niets doen, en niet dan beklagen, bejammeren, dat ik niet denken, niets doen kan. Ik gevoel dat ik gek ben, en alle uitwerksels toonen 't my aan. Ik gas al mijn bloed om één versjen, één bestaanbaren brief te kunnen stellen. En het

kan niet anders. In de koude van Maart ging het nog, daaglijks 's morgens om zes ure naar den Koning gaande, maar naar mate de dag vroeger aankwam verminderde ik. Nu wel vier weken was ik verplicht, als ik om 9, 10 of 11 uur te rug kwam, my te bed te leggen, doch sedert de warmte lig ik plat. 't Deerlijkst is nog dat mijne vrouw even als ik in deze lucht lijdt, en ruim zoo veel als in Brunswijk. In Leyden was zy zoo wel! Voor my, het zou dwaasheid zijn, na dezen te rug val, weêr aan eenige betering te denken, maar om haar ten minste, wenschte ik hier van daan te zijn. Doch wat helpt het! Zoo zelfs de Koning het my vrij liet, waar heen? daar wat Leyden bewoonbaar had, vernield of met bewoneren overkropt is en er geen woning meer te vinden blijft. - Ik ben in der daad in een staat van wanhoop, daar ik brand om te werken, daar het werken my een der dringendste behoeften is, en ik 't hier niet doen kan. Meent ge dat hier één huis, ééne woning is, waar men slechts matige rust hebben kan? Ach neen! En veellicht heb ik het voor mijn ƒ 600. - in 't jaar ('t was de eenige woning verkrijgbaar) 't slimst van de geheele Haag getroffen. Voor dezen kon ik, als Seneca zegt, in 't midden van 't *convicium fori* bedaard zitten arbeiden; maar dit kan geen verzwakt hoofd, na zoo veel lijdens. - In Leyden-zelf klaagden wy over het gewoel (mijne vrouw en ik), doch de nachten ten minste waren stil, en gaven rust, 't zij om zich neder te leggen, 't zij om te arbeiden, 't zij om ons in elkanders onderhoud te verkwikken, huis-

lijke belangen te overleggen enz. Hier is nacht en dag even woelig, even ondoorstaanbaar, even vloekbaar voor het lijdend hoofd, dat rust, rust eischt, rust noodig heest, waar voor rust de Hemel, onrust de Hel is. Guiot van Groningen was hier onlangs en toonde my te begrijpen. ‘Ik heb meer lieden, na hevige ongelukken in dien toestand gezien,’ zei hy, ‘en beklaag u.’ Anderen spotten er meê.

Al te gelukkig ware ik geweest, hadden de welmeenende pogingen van uwen Oom effect gehad. Nu is alles voorby, want nu ben ik buiten staat en hoop van ooit weder in staat te geraken. En ja, geloof my, ik had NOG *nut* kunnen doen.

Daar ligt nu al mijn weder opgevatte arbeid over de Taal; daar al wat ik nog over 't Beschreven recht in bereidschap had; al wat ik over Dicht-, Schilder-, en Bouwkunst nieuws had te zeggen. Daar - doch laat ik afbreken. Ik zal om niet geleefd hebben, en het nageslacht van mijn arbeid geen vrucht trekken.

Doch nu kan ik niet langer en moet afbreken. - Uw Albumblaadje zal ik (het ga hoe 't wil) bedenken: zou ik dit nalaten kunnen? Over uw jongen Dichter nader, zoodra ik eens aan mijn' broeder schrijf, onder zijn Couvert. - Ziet gy den heer IJntema, ei lieve, groet ZijnEd. hartlijk; ik ben hem nog schrijven schuldig maar kan het niet helpen, en de hemel weet sedert hoe lang ik het hem schuldig ben. Ik kan aan niemand schrijven: gy zijt de uitzondering, die eenig is, want gy verstaat my 't best, en mijn wartaal en onzin is voor U niet geheel wartaal, niet geheel

onzin, dit gevoelt mijn hart. Neem dus dit gekrabbel (*an* leesbaar? dit weet ik niet) voor lief, en vaar, vaar in allen opzicht, met wat U waard is, wel! Mijn groet - neen groet niemand, ik kan toch aan niemand schrijven, en dit is alweêr een onrust meer. Nogmaals vaarwel! - Schrijf my toch weder. Uw schrijven is troost voor my. 't Was het reeds in Brunswijk voor

Uwen reddingloozen Vriend
BILDERDIJK.

's Gravenhage, den 4^{en} May 1807.

11.

Altijd onschatbare Vriend!

Zoo er eenige berichten van my tot U komen, zult gy weten dat ik allerellendigst ben, en nu dieper gezonken dan ooit in die schriklijke geestverzwakking waarvan ik het uiteinde altijd zoo gevreesd heb. Ik dank dit vooral de woeligheid van deze plaats en van de woning die ik genoodzaakt ben geworden, daar te betrekken. - Doch laat dit zijn: als ik van ijlhoofdigheid verwonnen, niets menschlijks meer over heb, zal men 't mooglijk begrijpen kunnen, dat stilte my nog noodiger dan brood was geweest: nu acht men 't plicht my te moorden, en beseft niet dat het niet anders dan moorden is.

Doch ter zake. In mijne kleine aanteekeningen op

de *Ziekte der geleerden* (van welk dichtstuk thands het laatste blad afgedrukt wordt) haal ik op zekere plaats[1] eenige verzen van Vondel aan, en zeg by die gelegenheid, iets tot beter waardeering van Vondels verzen. Ik herinner my, tot uwent, U een zeer schoone passage uit een Prijsverhandeling van U[2] te hebben hooren voorlezen, dit punt rakende. Zoudt gy my die plaats (waar in onder anderen gezegd wordt, dat hy nog de grootste gebleven is) ook willen meêdeelen en vergunnen dat ik ze met melding van uw' naam, overnam? Dit zou my een groot genoegen, en, ik geloof, nuttig zijn. Hebt gy er echter iets tegen, zoo zeg onbewimpeld *neen*. - Ik wacht een lettertjen andwoord, en ben, in al mijn pijnen en lijden van geest en lichaam, onder de hartlijkste groet en met de warmste gevoelens van vriendschap en dankbaarheid,

T.T.
BILDERDIJK.
's Gravenhage, den 28 May 1807.

12.

Waardste Vriend!

Even veradem ik weêr een weinig, of 't ware om U te schrijven, want aan niemand, zelfs aan mijnen

(1) Bladzijde 59 en 60 van den Eersten druk.
(2) Over de vorderingen en verachteringen der Nederduitsche dichtkunde, gedurende de achttiende Eeuw. Zie: Werken der Hollandsche Maatschappij van Fraaije Kunsten en Wetenschappen, IV, 361.

broeder, zoude ik 't niet kunnen. Ik heb weder een geweldigen stoot gehad, en kwalijk zegge ik, gehad: hy duurt voort, en ik denk aan geen herstel meer, schoon een of tweemaal vier en twintig uren verlichting de pijnen en benaauwdheden nu en dan een weinig verpozen, om daarna met vernieuwd geweld te woeden. Ik moet U dank zeggen voor uw ter leen verstrekken van uw handschrift; waar ik eene kleine plaats uit aanhale. Uw oordeel is klassiek, en het is van belang voor onze Eeuw en Natie dat zy dit wete: mijne aanhaling mag haar dit veellicht meê onder 't oog brengen: dit zal een dienst aan het Vaderland zijn; niet aan U, lieve beste Vriend, die er niets by winnen kunt, dat ik uw' naam noeme. Maar meld my nu, bid ik, den tytel van uw Verhandeling, en by welke Maatschappy zy gekroond zij? dit dien ik te weten, en zoo dra mooglijk; want wy gaan aan het drukken der Aanteekeningen, waar uw plaats inkoomt. - Ik ben er dubbeld op gesteld, dat deze plaats van U wel opgemerkt worde; want men heeft grond te denken, dat gy met my vooringenomen zijt. Uw uitdrukkingen omtrent mijne verzen zijn altijd zoo warm, zoo vol, zoo bruischend! Het is nuttig, dat men wel beseffe, dat de vooringenomenheid U niet tot een verkeerden voorkeur verleidde. Het is nuttig, dat ja uw oordeel over Vondel byzonder, 't geen ik met hart en ziel onderschrijve, en, waar ik kan, aandringe en aandringen moet, welgekend worde: en kon ik, ik zou boos op U worden over een trek in uw' laatsten bries. Neen, gy hebt my niet ver-

ongelijkt met de daarin door U bedoelde plaats; en, meende gy dit te gevoelen, zoo hebt gy onder 't schrijven van dien brief voor 't eerst valsch gevoeld; geloof my, ik weet zelf waar 't my schort! Neen, er is geene uitzondering op, er is geen dichter aan te wijzen, die de bloeiende eeuw, door U ten model voorgesteld, evenaart. - En wilt ge van my een woord in vertrouwen hooren? Ik heb ja, wel 't een en ander van de Ouden leeren afzien, en dat is het goede in mijn werk, maar het is nergens recht zuiver antyk, dikwijls bloot *gemaniëreert* (zoo men in de Schilderkunst zegt) en zeer dikwijls is het meer *nabootsing* dan eigenlijke *uitdrukking* van het geen gy en ik overeenkomen zullen dat eigenlijk 't schoon is. Dit geeft wie het schoon kennen, eene erinnering daaraan en behaagt hun dus wel; maar koomt er eens iemand die waarlijk uitdrukt, wat ik slechts kan namaken, zoo leg ik, en die tijd (schoon ik, oprecht gesproken, den man nog niet zie) zal eens komen, indien zich mijn hoop niet bedriegt; ja mocht ik, ik deed alles om hem te verhaasten.

Hierby gaat het blaadtjen van uw Album[1] te rug. Ik had U gaarne iets goeds geschreven, maar kan ik in deze gesteldheid van hoofd en lichaam? Of

(1) Zie: Najaarsbladen, II, 78 (verkeerdelijk aldaar met het jaartal 1808 geteekend). Een later Albumvers aan den Heer de Vries vindt men in de Mengelingen, IV, 101. In het Album-zelf schreef B. by regel 14 van dit laatstgemelde de volgende aanteekening: ‘Men verstaat (hoop ik) dat ik van den adel van 't hart, zedelijke en verstandelijke volkomenheid, die de Ouden kenteekent, spreke.’

kon ik het ophouden, daar ik op niets meer rekenen kan? mijn naam toch, mijn hand moet gy er in hebben. Veellicht schrijf ik U, zoo ik in staat gerake, iets anders dat beter is. Neem het nu van den byna zieltoogende dus voor lief.

Ik sluit in het pakjen (dit zal het zoo veel niet vergrooten) mijn Opdracht aan de Leydsche Universiteit, of gy ook lust had die te zien. 't Is het hart en dit is 't ook al. - Op drie bladen na is alles afgedrukt.

Ik vergeet U te melden dat mijne vrouw den derden dezer na eenen zeer moeilijken en allerontrustendsten arbeid van twee maal vier en twintig uren, bevallen is van een dochtertjen. Dit, welgeschapen en gezond. Doch zy lijdt vreeslijk en ik wanhoop aan haar als aan my. Verscheiden dagen hebben wy van elkander byna niets geweten. Oordeel van zulk eenen toestand! God kome dien te hulpe!

Nu kan ik niet meer, en besluit. Leef met de uwen gezond, gelukkig, en (levend of dood moog hy zijn) vergeet niet het dankbaar hart van

Uwen

BILDERDIJK.

's Gravenhage, 18 Juny 1807.

13.

Waarde en hooggeschatte Vriend!

Het *WelEdele Heer* wil ik U afleeren, wat doet deze wartaal tusschen ons dan een werktuiglijke hand-

beweging in de plaats van een uitgedrukt gevoel stellen? Neen geen tytel meer, waarheid en vriendschap!

Uwen lieven betooverenden brief dien gy my in naam of van wegen uw' rechtschapen Heer Oom schreeft had ik eer moeten beandwoorden. Maar gy melddet my daar in, dat ik de volgende week nog iets van U te wachten had. Ik wilde U niet tweemaal met mijn gekrabbel lastig zijn, en my-zelven vooraf: want wat zijn mijne brieven tegenwoordig! Noch pen noch gedachten kan ik fatsoeneeren, noch letter noch meening behoorlijk op 't papier brengen. Mijn schrift is kladdig gekrab, en de inhoud wartaal; hand en hoofd hebben vastheid en regelmatigheid in beweging en denken verloren; en 't *fuimus Troës*, is al wat my overschiet, en wat ik doe of waar ik 't oog sla, dit vindt zijne toepassing, en dit ook alleen.

Maar wat zou ik ook op dien brief geandwoord hebben? Uwe hartlijk gemeende (ik voel dat gy ze meende) hyperbolen my aan laten leunen? Ach, dit gaat niet aan. En wat dan? Ik wil U 't geheim van mijn hart ontdekken. Ik wilde uwen los met lof beandwoorden, en daar toe moest my uw Werk[1] gelegenheid geven, en dus wachtte ik daar op; dan, docht my, hadden wy zoo taamlijk afgerekend. Maar neen! ik wil, ik mag, ik kan U nu niets zoets over uw arbeid zeggen; want gy zoudt er een walm van eigenliefde over verspreid zien, die alles bederven zou. Zie! zoo hebt ge U om al die fraaie za-

(1) Jeremias de Decker als mensch en als dichter bekend gemaakt.

ken gebracht, die ik U zoo gaarne zeide, maar toch nog oneindig liever aan anderen, van U zeg. *Parvi refert*, zult gy zeggen; en gij hebt geen ongelijk, wat u betreft: *sed mea refert*, dat ik mijn hart eens uitstorte, en waar zal ik dat nu doen dan by mijn goede vrouw, die aanstonds uw J. de Decker heeft moeten lezen. Maar tegen zijn vrouw heeft men zoo gaauw uitgepraat; en vooral in een geval als er niets te betwisten is. - Dus eens vooral, lieve Vriend, geene lofspraken meer. - Maar voor alles op de wareld wil ik toch uw oordeel niet missen. En - ja, ik heb zoo gaarne dat dit niet afkeurend is. - Lach my vrij uit, zoo als gy reeds doet! want, ik beken het, ik ben een kind geworden, en weet zelf niet meer wat ik wil; dan alleen - dat gy altijd over my denkt, als gy zoo overtuigend getoond hebt te doen.

Nu van dien eersten brief geen woord verder dan dat ik U bidde, den goeden ouden Heer voor my te bedanken van eene zoo vriendlijke oplettendheid, om mijne stoute interpellatie[1] met zijn' dank te beandwoorden. God sterke hem in de zwakheid die hem overvallen heeft, en beware hem voor zulk eene als de mijne is! Hem en U, en al wat U-beiden gelijkt! Die wensch is niet groot, want zulke zijn er niet veel.

Hartlijk dank voorts voor uw dubbeld boekgeschenk. Dat ik 't met het uiterste genoegen gelezen

(1) Aan den Heer Jeronimo de Bosch, op zijne latijnsche Ode aan Buonaparte. Zie: Wit en Rood, I, 176.

en herlezen heb (zoo het een als het ander naamlijk) behoef ik U niet te zeggen. Neen, vertel my niet wat het in hebbe, een' schrijver dus te doordringen en zijn werken op die wijze in een tafreel voor te stellen, dat een geheel vol verscheidenheden maakt; waar alles aangenaam afwisselt en zich ondervangt; het een het ander steunt, schraagt, en doet uit- en afsteken. Die dit eene kleinigheid noemt, weet niets; zoo min als die Theorien voor voorbeelden, of kunstgrepen voor ware natuurlijke schoonheden stelt.

Zoo ik iets laat drukken - zegt gy. Is hier ook een verwijt in opgesloten? In mijn onzinnigen toestand weet ik dikwijls niet wat ik al of niet doe? Heb ik ontbroken U iets te zenden? ô Zoo zeg het my, of haal het mijn broeder af (die zal 't wel weêrom vragen) en vergeef mijn krank hoofd, zonder mijn hart te beschuldigen of te verdenken van medeplichtigheid aan 't vergrijp.

Het is zoo: ik lij' weder geweldig. De Haagsche lucht kon ik nooit verdragen, schoon ik er van 1782 tot 1795 in heb moeten leven: maar nu minder dan ooit, en thands ben ik 't alleen niet. Zy is thands veel slimmer dan ooit. Doch dit is 't alleen niet. Ik gevoel duidelijk dat het ongeluk van Leyden my gekraakt heeft, zoo wel als mijne vrouw, die sedert, haar geheugen in groote maat verloren heeft, na dat de aandoening daarover haar op den oever der dood gebracht had. Ik heb by dat onheil mooglijk meer verloren, dan die er huis en hof hadden; en mijn beetjen verstand en kranke gezondheid kan ik toch

niet onder de verliezen, welke men vergoeden zal, aangeven.

Reeds voorlang heb ik Uylenbroek voorgeslagen, om mijne stukjens uit de Dichterlijke Handschriften met de Odilde (door Elwe ter sluik uitgegeven.....), waarby ik dan nog eenige stukjens zou voegen die nog ongedrukt zijn, in een' bundeltjen uit te geven. Hy nam het aan, maar daar komt niets van. Waarom doet hy 't niet? - Allart schijnt wel zot. Daar gaat hy van *den Mensch* een pracht-uitgave met platen maken, en verknoeit my alles. Ik wilde er een stuk van critique van maken tot onderscheiding van 't ware schoon enz. en had daartoe Noten vervaardigd. Daar by behoorden geene platen, die had hy anders kunnen aanwenden. - Zal ik nu die Noten gaan uitzoeken, inkorten, van aart doen veranderen en alleen tot opheldering enz. doen dienen? 't Moet wel; maar daar toe moet hy my tijd geven, dat er my 't hoofd wat naar sta.

Weet gy dat ik van mijn Bibliothecariaat af ben? - Ik had den Koning doen onder 't oog brengen, dat ik wel in een Bibliotheek kon zitten studeeren; maar mijn leven niet doorbrengen met Catalogen te lezen en Boekverkoopers- of Auctiezaken na te zien tot oprichting van eene die nog *in fieri* was, en ook niet mijn geest kwellen met schikken en verschikken &c. &c. - Hy heeft dit WEL gevonden, en gezegd: ‘Goed! maar ik had het wel gemeend. Leef, waar en zoo gy wilt, en ik ben te vreden, mits gy het maar zijt.’ De rest was te verplichtend om het over te

zeggen. Maar hoe 't zij; hy heeft het uitstekend wel met my gemaakt, en zegt - maar neen dat zult gy niet weten, of ik moet het U onder vier oogen in 't oor luisteren. - Maar waartoe zijn my nu deze *Otia* met een verwoest hoofd en lichaam!

Maar het wordt tijd dat ik afbreke. Ik hoop dat het thands wel is met uw huisgezin. Hierover hebt gy ook vrij wat uitgestaan. Nu ontfang, zonder meer woorden, den groet, den hartlijken groet van

Uwen oprechten Vriend,
BILDERDIJK.
's Gravenhage, 30 Nov. 1807.

14.

WelEdele Heer, dierbare Vriend!

Ik weet niet of U bekend zij, wat stoot ik weder gehad heb. Ik was iets aan de beter hand, als de Koning my ontbood om my een werk op te dragen (waarvoor zeker niemand minder dan ik geschikt was, doch dit doet niets ter zake!) en de reis bekwam my, met het gure weêr, zoodanig dat ik van de week voor kersttijd tot heden plat gelegen heb, aan een Rheumatismus, en nog steeds zware pijnen en benaauwdheden uitsta. In de Haag het niet kunnende houden wegens de strandlucht, moerassige stikdampen, vochtigheid, en woeligheid, en niet anders kunnende als die geen keur had, heb ik my naar Katwijk doen brengen waar

men my een huis te huur bood, en daar adem ik thands wat op in de stilte en eenzaamheid. Van daar de plaatsteekening dezes briefs!

Het is misschien tot U gekomen (veellicht ook niet, want wie heeft er zoo veel belang by om het te vertellen?) dat ik intusschen den dertiende een dichtstuk op Leydens ramp moest voorlezen in de Maatschappy van fraaie Kunsten &c. - Het te voltooien ging nog aan, maar het voor te lezen, daarvan heeft Professor Siegenbeek zich in mijnen name en ziele gekweten, en met veel toejuiching. - Nu wil men dat ik dit stukjen, een groote zes honderd verzen groot, uitgeve. - Zoo het daar toe koomt, zou het uwen waardigen oom de Bosch onaangenaam zijn dat ik het hem met de bygaande Coupletten opdroeg? Ik wenschte mijn hart daar mede te kwijten. Wilt gy de goedheid hebben, het hem voor te stellen. -

Ik heb ook nog een' Dichtbondel gereed ter perse; en een Boekverkooper in de Haag herdrukt mijnen Arabischen Treurzang van den Perzischen Poëet, Ibn Doreid; maar my dunkt het cerste meest geschikt uwen Oom toe te wijden. Weigert ZijnEd. uit zedigheid, of om wat rede het zijn moge, in dat geval kan hy my echter niet kwalijk nemen dat ik dit versjen dan in den evengemelden Dichtbondel plaatse. Doch waarom zou hy het weigeren? Her is geen geheim, dat hy my helpen wilde, en wat ik hem schuldig ben.

Natuurlijker wijze zou ik ZijnEd. zelve schrijven om deze vergunning: maar gy melddet my dat hy ook by wijlen wat sukkelt, en als men lijdt is het som-

tijds een verdriet, met een brief lastig gevallen te worden. Daar de zaak niet dringt, staat het aan U, tijd en luim waar te nemen; en ik wacht intusschen een lettertjen schrifts van uw hand.

Gy vraagt my licht, hoe ik 't hier make? en wat? - Ik lig te bed, of kruip naar den haard; schrijf een versjen, of iets over 't Romeinsche Recht, of over de Talen. Zie daar 't al. Ik heb van de Collatio Legum Mosaicarum et Romanarum door Pithoeus en daarna door Rittershusius &c. en laatst door Schulting in zijne Jurisprudentia Antejustinianea uitgegeven, eenenieuwe Editie zoo goed als gereed. Ik werk aan een nog onuitgegeven Breviarium van Pauli JCti *Receptae sententiae*, door my uit de Wolfenbuttelsche Bibliotheek afgeschreven, en zoo al meer. Maar het gaat niet van harte; de lust is geheel uitgedoofd, daar de hoop om nog nuttig te zijn, verdwenen is. Nog vergeet ik, U te zeggen, dat ik aan een Werkjen in 't Fransch en Hoogduitsch[1] schrijf, dat op de pers is. Neen, geloof my, hoe krank ook:

> Neen, 'k kwam in 't Vaderland, uit verr' gelegen hoeken,
> Geen werkloos plantbestaan, geen brood der luiheid zoeken;

en zoo ik tot een' nietig Doodeeter gemaakt ben, het is tot mijn schaamte en spijt. -

Maar, hoe werkzaam, ik ben tot niets anders gemaakt dan tot Studie. Wat de Koning van my vordert, kan ik niet praesteeren; men moet toch de schildpad

(1) Sur la Théorie de l'Organisation Végétale, par Brisseau Mirbel.

voor geen voorlooper voor de koets, noch den slak tot de hazenvangst willen gebruiken.

Ik heb aangenomen, in Felix Meritis eene lezing te houden. 't Heeft nog wel zeven weken tijd, echter begin ik hard te twijfelen of ik ooit zoo verr' weder in staat kome om het te kunnen.

Weet gy niet een goed werk voor my, dat wat uitgebreidheid heeft, en waaraan ik altijd werken kan, als ik niet weet wat te werken? Zoo iets saalt my. De wrevel van 't ledig zijn is een van de grootste folteringen voor my, en niet altijd weet ik, wat aan te vangen, wanneer mijn geest afgetobt is.

Ontfang mijnen hartlijken groet, en geloof my met de gevoelens die gy my kent onveranderlijk

den Uwe,

BILDERDIJK.

Katwijk aan den Rhijn, 26 January 1808.

15.

Hartlijk dank, mijn dierbare Vriend, voor uw lieven verkwiklijken bries; hartlijk dank voor uw lekkere verkwiklijke thee! Ja, ik ben een aartsliefhebber van Thee, en deze is voortreflijk: wy hebben er daadlijk den smaak van genomen en zijn er zeer in onzen schik meê. Hartlijk dank, nogmaals!

Uw verhaal van het dicteeren van uwen Oom aan U, heeft my recht vermaakt. Ik had om een hoekjen willen staan. Maar recht goed. *Auspice Teucro*, ga

ik mijn gang, 't woord *grooten* zal ik aflaten; ik weet zelf niet hoe, maar het stortte zich zoo uit mijn pen by het overschrijven; maar gees my, bid ik, den tytel van uwen Oom distinct op. Zoo onbeduidend tytels ook zijn mogen (zeker zijn zy dit by U en my), verkeerde tytels zijn zot, en verdrietig.

Uw reden omtrent Curatoren kan ik ook niet op. - Wanneer en waar toch exsteeren van my verzen op uwen Oom? 't Is een plicht, die ik nog af te doen heb, die my op 't hart ligt, en een plicht laat ik om geene consideratie. Ik ben in geen' toestand meer om een Professoraat te wachten, maar zoo ik 't ware, en men zei my, daar hebt gy 't, mits dat gy op den Heer de Bosch geen vers maakt of uw gevoelens van erkentenis en achting voor hem niet aan den dag legt, zou ik den koop aangaan? Wat meent gy? - Uw hart zegt neen, en ik zal het nooit logenstraffen.

Gaarne bewillig ik in uw voorlezen van mijn stuk op *Leydens ramp* by de Maatschappy van Wetenschappen. Gelief slechts aan onzen Vriend Allart het stuk te vragen. Maar zal hy er niet tegen hebben? zal het by de Maatschappy niet als oudbakken en, daar 't reeds op de pers is, nu overtollig ter voorlezing aangemerkt worden? Wat dunkt U? - Ik voor my, gaf vrij wat, dat ik 't van U kon hooren voorlezen, en zelfs al hoorde ik het niet, dat gy 't deedt: 't vers zou er door opgeluisterd zijn, want gy leest (te oordeelen uit het weinige dat ik U heb hooren lezen) juist in den smaak en toon, waar dit in gelezen moet worden. Doch wilt ge ook iets anders

van my lezen? Straks koom ik weder op dit onderwerp t' huis.

By *Felix Meritis* (ja) zou ik lezen. Maar schoon ik sedert eergisteren weêr wat verademing heb (de Hemel weet voor hoe lang of kort), heb ik geen uitzicht op eene beterschap van eenigen duur of die my tot de reis en het uitspreken van een Dichtstuk van eenige de minste uitgebreidheid in staat stelle. Ik moet het dus wel afschrijven, hoe leed het my doe. Zie hier mijnen brief aan den Heer Bousquet, my onbekend, maar die my tweemaal zeer verplichtend daar over geschreven heeft. Ik bid U na de lezing, dien brief toe te maken met een stipjen lak en dan te doen bezorgen. - Dat 's raar, en waarom moet ik dat doen? - Een oogenblik en gy zult my begrijpen. Eerst weer wat anders.

Ik wist niet wat ik daar voorlezen zou? Alles wat gy wilt, kreeg ik tot antwoord, maar geen Politicq of Theologie. - Zoo had ik een boek van de Odyssea[1] vervaardigd (λ naamlijk) en dit dacht ik daar voor te lezen. Dit kwam my nog al geschikt voor, het is vol variatie en van dat soort van patheticq daar onze flaauwe eeuw nog al van houdt. Hier voor had ik dan ook een aanspraak ter inleiding gemaakt waar in ik den Amsterdammeren iets zoets zeg, van Homerus, van Grieksche poëzy, smaak en luchtstreek spreek, enz. Wat nu, indien gy kost goedvinden dit ten bestemden dage voor my voor te lezen? Ik weet niet of dit met de inrichtingen van het gezelschap bestaanbaar

(1) Zie: Najaarsbladen, Deel I, bladzijde 1.

zij, of gy daar iets tegen kunt hebben misschien, niets van dat of alles wat er verder in aanmerking by mocht komen; maar 't is een inval.

Behaagt U nu die inval, zoo zoudt gy (onder welnemen en verbetering!) dit of opperen of te kennen geven kunnen, aan den Heer Bousquet of anders zoo gy mocht goedvinden. Ik zou ook mijn' brief daar naar kunnen veranderen en zoodanig een aanbod er in vlechten.

Maar my dunkt, ik zie dat gy er geen' zin in hebt. Weêr iets anders! Ik heb nog een vers liggen, geschikt om by de Maatschappy van Letterkunde voor te lezen, doch kleiner, slechts van een groot half of drie kwartier uurs lezing: de *Poëzy*(1) ook louter Alexandrijnsche verzen (zoo als 't Boek der Odyssea) en een kleine Lierzang er achter. De korte inhoud koomt daar op t' huis, dat de Poëzy erkentenis en uitstorting van 't gevoel van 't *schoon* is; niet in de *verbeelding*, maar in 't *hart* haar zetel heeft. Wilt gy daar den maagdom van? Niemand heeft het nog gezien. Kleine nesten van versjens heb ik meer, maar die zijn in een bondel goed (die ook weer geformeert wordt voor den Druk), maar niet ter plechtige voorlezing.

Buiten de stukjens in de Letteroefeningen en de vier, *aan Napoleon, aan den Koning, op 't sterven van zijn Kind*, en 't *Zegefeest* weet ik niet dat er iets van my zonder naam gedrukt is. Gy zoudt het hebben. Ook wilde ik zelfs wel deze en gene stukjens

(1) Zie Mengelingen, Deel IV, bladzijde 1.

in MS. geven die voor den druk geschikt zijn, kon ik slechts of zelf schrijven of iemand daartoe vinden.

Ik dank ook U, of den Heer IJntema, of beide (ik heb niet begrepen aan wien ik 't verschuldigd ben) voor de Prosodie van Hesseling. - Ik zal ze met plaisir lezen; maar vrees dat het ook al 't aangenomene van deze dagen zal zijn, arbitraire regels, en beroep op een verwend gehoor. Ik vrees dit: want ik ondervind dit overal, en geloof my, 't zit daar niet. Na die gronden, die men aanneemt, deugen er geen dan ondeugende verzen, en de goede zijn altijd tegen de regels. De zaak is geheel anders, 't principe ligt dieper, en de kunst is veel meer gecompliqueert in de applicatie, en tevens in haar wezen eenvoudiger. Klopstok was iemand die noch Hoogduitsch, noch eenige taal, veel min 't muzyk van de taal, of den aart van een vers verstond; en men moet zijn dom tuig over 't Hoogduitsch en de spelling gelezen hebben, om hem recht te kennen. Hy in Duitschland, en by ons de Rotterdammers, (de zoogenaamde *gladde Maaspoëeten*[1],) nabootsers van Dirk Smits, dien zy niet verstonden, hebben de idéen over de versificatie bedorven. 't Wordt de onverdraaglijke klepmolen van de Hoogduitsche Alexandrijnen van Uz en Hagedorn (die onder hen nog de besten zijn) en alle melodie is verloren, zoo dra men hen hoort. Ach! waarom ben ik niet jong en gezond! Ik heb de vereischte aanteekeningen lig-

(1) De school van Baden en Ghijben. Zie: Nieuwe Taal- en Dichtkundige Verscheidenheden, II, 118.

gen, om dat alles om te stooten, en op echte Muzikale gronden te demonstreeren, wat versificatie zij, en wat langte en kortte tot ons vers doen of niet doen; en hoe onverstandig men ten Kate napraat over zaken die hy nooit begrepen heest. Hy, die met al zijne aanhalingen van Moesogothisch en Angelsaxisch nooit een dezer twee, veel min de andere talen verstaan heeft, en zelfs in datgene, waar in hy als wetgever beschouwd wordt ('t onderscheid van de *e* en *ee*, de *o* en *oo*) uit onkunde van die twee talen, de deerlijkste misslagen begaan heeft. - Ellendig is het in alles, dat er altijd zoo iemand zijn moet, die voor orakel gaat; hier door doet de welmeenendste man en die veel gezien en ontdekt heeft, kwaad, en is oorzaak van 't verderf der wetenschappen, om dat hy oorzaak is dat men, en niet verder ziet, en op wat hy kwalijk gezien heeft voortdruischt en, al voortwerkende, valsche systemata bouwt, vasthoudt, opschikt en voortplant, die van theorie eindelijk in de practijk overgaan; en op deze wijs heb ik, de Hemel weet hoe veel, in de taal en Poëzy zien vervalschen en verbasteren. - Ik praat hier, begrijpt gy, in 't wild, en zonder te rugzicht op uwen Vriend, wiens werk ik nog niet ingezien heb. - En waartoe dan die omslag. - Uit louter taedium vitae, dat my zoo eensklaps bekruipt, en dan niet toelaat dat ik gelooven kan dat iets meer goed zij in deze wareld.

Ik een Heldendicht schrijven! NB. Neen, daar behoort iemand toe in de kracht en bloei van zijn leven, en toen had ik er geen tijd toe. Nu is 't zoo wat

najaarsvrucht, half rijp half rot aan den tak, en het plukken niet waard: afval, meer niet. - Ik heb eens in mijn hoofd gehad, (en dit onderwerp smaakte my zeer, vooral omdat ik eens een voorbeeld wilde geven van 't Dichterlijk beschrijven van geregelde veldslagen, waarvan men dus verre niets heeft, zijnde 't altijd maar wat razen en tieren in 't honderd zonder plan, eenheid, of daad, en daardoor altijd één trant, hoe zeer onze moderne heeren 't zoeken te varieeren) een Heldendicht te maken van dien Elius (of Aelius, gelijk men hem veelal noemt) die Attila gestuit en geslagen heeft. Een stuk waarin ik de handen ruim had voor allerlei fictie! maar: Otia et secessum scribentis! Hier haperde 't, en eindlijk verveelt wat men lang in 't hoofd heeft gehad. Nu ben ik te oud, te zwak, te geestloos, te nietig. Zoo wat *Ex Ponto* gaat nog even aan, en ook nog maar zeldzaam. - En dan zegt men, dat ik veel werk? Men bedenkt niet dat de dag voor my vier en twintig uren heeft, zonder slaap, zonder eeten, zonder uitgaan, zonder menschen te zien, zonder kleeden, zonder alles wat het leven meestal vervult. Erasmus studeerde en schreef te paard; ik, te bed liggende: maar hy reisde niet te min al studerende; ik slaap niet, studeerende en werkende of niet. - Mijn Poëzy intusschen is altijd maar tusschen-uitspanning, mijn voorname liefhebbery blijft altijd, en de Algemeene taal, en 't Romeinsche Recht; schoon 't eerste een arbeid is, waar nooit iets van worden zal, 't laatste zoo verwaarloosd, dat men zelfs niets er over gedrukt kan krijgen.

Uw Professor van Lennep ken ik slechts van één kant. En van dien kant, is hy my een onschatbaar juweel dezer eeuw. Ik wenschte hem te kennen. - Maar *jam propero unde negant redire quemquam*, en met harde stappen. En op uw Vondeliaansch: *Het loopt met Amsterdam gelijk gy ziet ten ende*, andwoorde ik gerust met Vader Gozewijn: '*Voor my 'k ben oud en traag*,' of in uw veranderden zin met Demea: '*Id mea quid refert qui sum natu maximus*.' Och, ik ben koud voor alles geworden. Voor hartlijke vriendschap en dankbaarheid alleen niet, en gy weet wien mijn hart die toedrage. Vale carissimum caput ac me amare perge!

T.T.
BILDERDIJK.
Katwijk, den 21 February 1808.

16.

P.P.

'Al weder een brief van dien lastigen de Vries!' Ja, maak het my eens lastig zoo gy kunt. Dat *alweder* is een adverbium *modi*, en dat *lastig* een ephiteton *qualitatis* dat in contradictie is ('t een als 't ander) met uw brieven en met U-zelven. En zulk eenen lieven, hartlijken, en opgeruimden brief! Maakt de koorts U zoo vrolijk gemoed, ô hoe wensch ik ze U dikwijls! Voor vier jaren reeds wenschte ik ze my (eene afgaande koorts naamlijk) als 't eenige middel

waar van ik baat kon hopen in mijne sleepende kwaal. Te vergeefsch, de koorts is als de dood, *surdis auribus* voor die ze roept, een zich opdringende bezoeker, waar zy niet genoodigd wordt. - De wareld loopt zoo en niet anders.

Ge hebt, hoop ik, een goed Doctor? want men moet er 't oog over houden, al is de koorts ook van heilzamen aart. - Ja, ik moet tusschenbeide zoo wat den Medicus spelen, in verzen of in proza, non refert.

Maar het geen het eerste in mijn' brief had behooren te zijn, en ik ook meende reeds te hebben uitgedrukt, zoo vurig als het mijn pen en gedachten vooruit liep! mijn hartlijke heilwensch en zegebede en deelneming met de gelukkige bevalling uwer Egade! met de geboorte van uwen Zoon! Smaak er al het zoet van, dat het hart van man en vader met wellust doorstroomen kan, en zij de jonggeborene zijne brave, beminlijke, en door zielshoedanigheden recht edele familie, en inzonderheid zijnen rechtschapen' vader in alles waardig en gelijkend! en leef met uw drie lieve spruiten in het Eden van 't huisselijk geluk!

Treffend viel my uwe uitboezeming over uwe dierbare moeder op 't hart, treffender dan ze 't iemand anders zou doen. Gezegend zij hare asch! Ik heb Siegenbeeks Homerus[1] nog niet gezien, en ken de Opdracht niet; maar wat hy ook zegge, dat braver, beminlijker, uitmuntender familie heeft kunnen bestaan

(1) Proeve eener dichterlijke vertaling van de Hias van Homerus, met aanteekeningen, van M. Siegenbeek.

ontken ik met mijn geheele hart. Uw drie Ooms[1] zijn my allen bekend, maar zulke drie ooms heeft niemand op de wareld teffens gehad. Louter goedheid, louter braafheid, louter smaak, en yver voor konst, wetenschap, deugd, en menschlijkheid. Ik zal U by gelegenheid nog iets van uwen oom Hendrik laten zien; maar dit op eenen anderen tijd.

't Doet my plaisir dat ge uw zoon naar U en uwen Oom Jeronimo noemt.

De goede man is vast met zijne tytels niet zeer verkuischt. - Die van Ridder mag men niet voorby gaan zonder schending van de eer der Orde en des Instellers, dit is één! - Die van *Curator* is een eerpost, en van gewicht. Maar zijn die twee ook genoeg? want, recht uit gezegd, ik hou ook van geen tytelfouten, zoo het niet is by smakelooze laffe champignons of zoo wat. - Nu nog iets. Is *Hoog Edelgeboren Heer* goed? 't Ridderschap brengt dat meê, maar sommige lieden hebben daar iets tegen. Zeg my toch, hoe de goede man het liefst had? *Gestrenge* immers moet er niet by? dat aanzicht by zijn zacht character niet. Simpel *Heer* gaat niet, of ik moet er een epitheton byvoegen naar mijn' smaak, en dan harrewarren wy weêr. Och zeg toch maar hoe gy 't ver-

(1) De drie Broeders, Jan, Jeronimo, en Bernardus de Bosch. De later vermelde Hendrik de Bosch was Oudoom. Men vindt nadere bijzonderheden omtrent het Geslacht van de Bosch, in de aanteckeningen, achter de Losrede op Jeronimo de Bosch, van Mr. D.J. van Lennep, uit het latijn vertaald door C.W. Westerbaan, en geplaatst in de Mnemosyne, Deel VIII, bladzijde 1.

staat. Zulke voddery kost my meer dan een gantsch vers van een half duizend regels.

A propos van tytels. - Weet gy wel dat ik met onzen Koning zoo aan den wartel geweest ben. - Iemand schrijft my uit Utrecht: ‘Tout autre ne l'aurait pas fait impunément, mais le Roi est raisonnable et il vous distingue beaucoup.’ - 't Mag zoo zijn, maar ik ben te na aan 't graf, om niet te zeggen waar 't op staat; schoon, recht uit gezegd, het ongelijk aan mijne zijde was, die niet recht de meening begrijpende, oorzaak gaf tot een zeer onaangenaam ding. By gelegenheid hier wel iets nader van, doch *inter nos*.

Hierby de brief aan Bousquet met een P.S. te rug. Het dus goedvindende, gelieft gy dien te laten bezorgen zoo en wanneer U best zal dunken.

Ik zal U eens de twee stukken Poëzy toezenden, zoodra de gelegenheid zich veilig opdoet. - Van mijn levensloop heb ik niets opgeteekend, dan 't geen in mijn vers aan Cats[1], U bekend, en nog in een vers aan Horatius staat[2], dat gy niet kent. Ook heb ik wat geretoucheert een klein versjen in mijn zeer vroege kindsheid gemaakt, en dat mijn toekomstig lot raakte. Ik noemde 't *Gibeön*[3], en 't schijnt wel een voorspelling van mijn levensdagen te zijn geweest. Ik wilde ze U wel toezenden maar kan

(1) Zie: Poëzy, Deel IV. bladzijde 141.
(2) Zie: Mijne Geboortsbestemming; in de Najaarsbladen, II, 131.
(3) Najaarsbladen, Deel I. bladzijde 148.

niet copieeren en heb niemand. - En ook van wat belang zijn zulke dingen! Ik zeg nu niet *nesten* om dat gy 't my verboden hebt; maar, met de Classisicatie verlegen, stel ik ze maar generaliter onder de *Entia;* of zy dit in waarheid zijn, zal een dertig jaar na mijn dood leeren, want *entia in nihilum redigi* strijdt tegen den regel.

Gy weet, zekerlijk, 't ongeluk onzen goeden Siegenbeek overgekomen? Zoo niet, zondag avond laatstleden heeft hy, met de gladde straat, zijn been gebroken. Doch het is een gave beenbreuk, en die nu zeer wel staat; de ontsteking is matig, geen of weinig koorts, en alle hoop op het beste herstel. - Intusschen heeft my dit weêr onbegrijplijk aangetast: ieder windjen rukt my om verr', en weêr opstaan zit er niet meer op. Mijne vrouw weet niet wat zy beginnen zal om my alles af te keeren, wat aandoening geeft. En ach! wat my troost en verkwikking zijn moest, strekt niet dan om my meer af te folteren.

Doch deze brief loopt weêr in het lange, en mijne vrouw wil niet dat ik meer schrijve. Sedert een jaar is ons verdrag dat ik my van haar in alles zal laten regceren. Dit houde ik zoo veel mooglijk. Want zy laat den toom wel eens glippen, en dan loop ik in 't wild. Nu zegt zy: *genoeg!* en dus geen letter meer, dan de hartlijke groet van

Uwen

BILDERDIJK.

Katwijk, den 25 Febr. 1808.

17.

Mijne vrouw is naar de kerk, en, daar heb ik nu geen papier dan dit halfjen! Verschoon het dus, beste Vriend; want sints lang zit ik als een kind in den kakstoel en weet niets te vinden. En anders ben ik ook te zeer te onvreden als ik niet als een kind verzorgd word. Sedert mijn doodeeterschap is dat al mijn troost, en alle vuur is er uit.

Hierby 't versjen. - Maar als gy mijne kladdige *Ex tempore* versjens[1] zoo drukken laat, wordt ik bang. - Nu, gy hebt het op uwe conscientie.

Recht zoo, alle tytels moeten kort zijn. *Welkom* is genoeg, maar dan *welkom* (en niet *welkomst*, 't geen iets anders is). *Rups* meende ik te schrijven, maar niet *rusp*, doch mijn hand wordt als mijn hoofd, en speelt my parten.

Godvrucht en *Godsvrucht* is, beide goed. Ik maak er geen onderscheid in, maar schrijf liever *Godvrucht*, als *roemzucht*, *buikpijn* enz. - In woorden die men zoo zels samenstelt ben ik niet zoo onverschillig.

ô Vrijheidkweekster is by my *kweekster* VAN *vrijheid*

Vrijheidskweekster, is by my *kweekster* DER *vrijheid*, de S is teeken van 't *δειχνυτιχὺν*. Echter is 't slechts

(1) Dit *Welkom* is in de Mengelingen, Deel IV, bladzijde 142, te vinden onder den titel: Geboortegroet aan het Zoontjen van den Heere Jeronimo de Vries. Het gedicht: Aan eenen Vriend by de Geboorte van zijn vierde kind, Sprokkelingen, bladzijde 173, was mede aan den Heer de Vries gericht.

eene opvatting, anders *caprice*. Maar de waarheid der zaak is, dat men de woorden in *casu recto* en in *genitivo* samenzet; en dat alleen de nadruk dien de uitspraak vordert of niet vordert, voor of tegen de S beslist. Over 't geheel verkies ik *Godvrucht*, om de gemaklijker uitspraak.

WelEdel is thands een tytel, die (als by de Engelschen Esqr.) gegeven wordt aan iemand wien geen tytel toekoomt, en beduidt dus iets minder dan 't simpele *Heer*. Dit is *zedig*, en fiat! het vernedert niet, maar *WelEdel* vernedert in de tegenwoordige opvatting*. Dus zoo als Siegenbeek(1), zal ik (onder uw welnemen) *den Heere* zetten; en voor qualiteiten, *Ridder - Curator* - met de enz.(2).

Gelijktijdig met den uwen ontfang ik schrijvens van den Heer Bousquet, die zeer in zijn schik is met uwe aanneming van de voorlezing. In ben het ook, en dank U voor uwe vriendelijke bereidwilligheid.

Nu zou ik U het MS. zenden. Doch ik wil het nog eerst eens overlezen, en gy verlangt deze proef niet omgaande post. 't Is uwe schuld dus, zoo het U drie stuivers meer kost. Zet ze op rekening van

* Ik weet wel, dat men in Amsterdam op zulke kleinigheden juist zoo naauw niet ziet, maar zoo'n boek koomt overal, en dan vallen er aanmerkingen. He! weet B. dat niet! of: He! Ridder, Curator, en dan *WelEdel!* dat 's vreemd &c. &c. &c.

(1) Boven de Opdracht der vertaling van de Ilias.

(2) Zie de Opdracht van Leydens Ramp aan den Heer Jeronimo de Bosch.

het kleintjen; als hy groot is reken ik met hem af.

Van de Kraamvrouw zegt gy my niets. Ik vlei my dus dat zy zich redelijk wel bevindt, en dank er God voor. Spoedig en gezegend zij haar herstel! Vale a

Tuo

BILDERDIJK.

Katwijk, 6 Maart 1808.

P.S. Van Siegenbeek goede tijding! - 't Spreekt van zelss dat ik een paar afdrukjens wacht.

18.

Zie daar dan, mijn waardste en waardigste Vriend, 't stuk dat ik voor de voorlezing in *Felix Meritis* geschikt had. - De Heer Bousquet verzocht my by zijn schrijven van eergisteren het U toch tijdig ter hand te stellen, en by onverhoopt voorval van verhindering, zoo als altijd mooglijk is in deze wareld, U te machtigen om dan toch orde er op te stellen. De goede man schijnt er recht zorglijk meê ingenomen; dit vereert my zekerlijk; maar die verwachtingen, die verwachtingen vooraf.....! Nu, ik ben er af, en pas op! als het niet bevalt, deelen wy samen in de schuld. Doch, met uw lezing, moet het wel schikken.

't Voorste stukjen is niet gemaklijk te lezen: ik beken het. Hier moet gy 't beste beentjen voorzetten,

of wy komen er niet. Maar *piscem natare non doceo;* gy moogt daar voor zorgen.

Schrijf my, bid ik, met een woord, hoe gy 't vindt? - 't Andere stukjen (van slechts omtrent vierhonderd regels) waar van ik U onlangs schreef[1], zou ik hier wel by doen, maar dan leest gy ze beide (en dit deugt niet) voor malkaâr. Ik heb ook nog een vers aan U gcaddresseert voor weinige dagen, over het Tooneel[2]; maar dat blijft ook in mijn lessenaar zoo lang.

Gy ziet dat ik nog wel zoo wat krabbel; want wat zal men als men te bed ligt en oud wordt. Werk ik aan 't Romeinsche Recht, daar behoort nalezing van Editien toe enz. Mathesis vordert te veel inspanning. Teekenen kan ik niet meer zien. Dan koomt er wel eens zoo'n gulpjen Poëzy *vel quasi* (want het is ook dikwijls: *sermoni propiora*) Maar men dwarrelt zoo in zijn kring rond, als men zijn geest door de lectuur niet meer voeden kan. Voor een paar dagen zond ik naar Leyden om een Kallimachus te leen, te koop, of te huur. Ik kon er geen krijgen. My dunkt, ik had toen nog wel een Hymne vertaald. Nu is de bui over, en, Ajax ille, quem moliebar, non in spongiam incubuit, sed in auras evanuit. - Zoo gaat het - Dan genoeg, en te veel reeds! Vale!

Tui amantissimus

BILDERDIJK.

Katwijk, den 7 Maart 1808.

(1) Zie hierboven, bladzijde 164.
(2) Najaarsbladen, Deel II, bladzijde 103.

19. *Waardste, hoogstgeachte Vriend!*

Neen, ik wil en kan uw brief niet onbeandwoord laten: 't is my eene verkwikking, een troost, U te schrijven, zoo wel als uw brieven te lezen en te herlezen. Onthoud my die troost en verkwikking niet, wat U aangaat; ik neem er voor my van wat ik mag, en andwoorde. -

Gy waart jarig - en vrolijk, recht vrolijk, by uw schrijven. God zegene U deze aanhoging van leven en deze uw vrolijkheid! Ik deel er in met alle hartlijkheid die my eigen is, en met al het gevoel waar ik nog vatbaar voor ben.

Mijn boek van de Odyssea smaakt dan? Ook U? Dit laatste zegt my 't meest. Nu, het *ding* (ik weet nu niet meer hoe ik 't noemen moet, na dat gy my eens over mijne qualificatien op de kneukels gegeven hebt, *onding* wilt gy het toch wel niet genoemd hebben?) TWEE*maal voor te lezen*, is iets dat men zich zoo licht niet getroost, wanneer men er niet iets mede op heeft, en het is hier dus, rerum testimonia adsunt. - Ik dank U voor de eer die gy het aandoet! en oprecht: ik-zelf name er zoo veel moeite niet meê.

Ik vreesde, dat het den Amsterdamsche Heeren wat een onverschillig stuk werks mocht zijn, en trachtte daarom het hun wat interessanter te maken by de voorafspraak. Van daar de *Feaken* tot de *Amsterdam*-

mers t'huis gebracht. Het rapport was wat vreemd misschien; maar wat nood? een kleinigheid doet veel om in te nemen, en als men ons iets aangenaams zegt, zien wy zoo naauw niet. Zoo is de mensch.

IJntema is een uitstekend Corrector, en beter dan wy met ons beide; ik dank U voor de gemaakte schikking daaromtrent.

Voor de Maatschappy der Wetenschappen hebt gy dan nu niets anders noodig. - Voor het volgende saisoen dus!

Mijn Floris is mijne eersteling in 't vak der Treurspelen. Men zei my dat het schande was, dat iemand die in Engeland en Duitschland lessen over 't Treurspel en de Dramaturgie gehouden had, niet een Treurspel zou leveren. Ik heb dan een *Floris* neêrgesmeten, en, sedert, een tweede Treurspel (dat my beter dan Floris voldoet), Willem van Holland, te weten, Willem, de eerste Graaf van dien naam, de Held van Damiate. Dit stuk is min huisselijk, en meer grootsch in zijn' aart. - Mijne vrouw, door 't overschrijven van mijn kladden opgewekt, heeft er ook een op 't touw gezet, en is aan haar vierde Bedrijf. Dit is weêr in een geheel andere trant, en misschien wel het best van de drie.

Maar waarom nu juist Treurspelen? - Waarom nu juist? - Zoo, dunkt my, vindt de slaaf in Plautus Trinummus, dat zijn uitlandige en nu weêrkeerende heer zijn heer niet zijn kan: ‘want waarom zou hij *juist van daag* t'huis komen? juist van daag!’ - ‘Ge kost dat alle dagen vragen’, zegt de heer, ‘en

op die wijze, moest ik dan nooit t'huis komen.' - Zoo is 't. Ik moest er dan toch eens een paar of een drietal maken, en waarom dan *niet* van daag? zeide ik my. - Doch de zaak is, ik had in mijne droefheid een nieuwe bezigheid, eene bezigheid, die my door hare nieuwheid verbond en my-zelven vergeten deed, noodig! En nu daar bracht Valckenaar my dien *pessimum-minimum*, dat treurspel van....! Toen kookte my 't bloed: *Hy*, zegt Vondel, maar 't moet *ik* zijn:

> Ik (Hy) blaakte en kreeg een koorts, en door die koortse, dorst
> Naar - bloed en tranen, en vervloekte dien Hansworst
> Die in de hooge laars ten schouwburg op dorst stappen
> En 't purpren staatsiekleed onteerde met zijn lappen,
> De fiere Melpomeen in 't Trijnbrakkinnen kleed
> Naar 't Dolhuis joeg. - Ik stampte uit innig harteleed
> Wel driewers op den grond, en - had mijn Treurspel vaardig,
> Eer ik of iemand 't wist.

Kort te voren had ik een vers aan U geschreven, om U te beduiden dat ik volstrekt geen Treurspel wilde maken; dat ik er een' walg aan had; dat die vervloekte prullenkraam onzer dagen, die verbastering van smaak, die verduitsching, verengelsching, versransching van ons Vaderland, bijzonder in dat vak, my bloed en etter deed zweeten &c. &c. - En zie! eer ik er aan denk, daar staat een Treurspel op 't papier, met zeer leesbare letters *een Treurspel;* en wat meer is, acht dagen later een tweede!

Mijne vrouw herinnerde my dat *votum* in 't vers aan U. Ik greep het met woedende hand uit den koffer der MSS., uit de portefeuille, en - (neen, ik ver-

scheurde of verbrandde 't niet, gelijk gy misschien verwacht, want waar toe zou 't gediend hebben; de misdaad (zoo er een is) zit niet in 't *gewrocht* maar in de *daad*, en eene daad is door geen almacht te niet te doen al vernielt men 't gewrocht ook!) - ik nam dan het vers en schreef er, gedachtig aan 't *Beatus ille &c*. in bruischende drift en beschaamd, onder:

> Dus Alfius de tweede, en gaf zijn lier den schop;
> Bedacht zich, greep de pen, en - stelde een Treurspel op[(1)].

En dus *solvuntur risu tabulae*.

Maar nu vraagt gy my: waarom toch dien brief niet aan zijn addres bezorgd? - Andwoord, de Adv^{t}. van Hamel (juist geen gek) plag op sommige vragen te andwoorden: ‘omdat ik een gek ben.’ - En zoo is 't hier. - Ik heb een ijslijke angst als een vers onder weg is. Zonder er veel van te weten, zou ik 't kunnen verbranden; maar ik kan die zotte ongerustheid niet verwinnen, wanneer ik er geen kopy van heb, en die heb ik nog geen lust gehad te maken. Van het boek der Odyssea en de voorafspraak heb ik er ook geen. Maar dit heeft dan ook gemaakt, dat ik niet dan in 't uiterst oogenblik besluiten kon om het af te zenden. Zelfs heb ik het mijn broeder niet durven meê in den zak geven, toen hy 't voor U wilde meênemen; uit vrees, dat hy 't onder weg verliezen mocht. Zie daar een deel van de aanmerke-

(1) Het slot van het vers, het Tooneel. Aan mijnen Vriend den Heer J. de Vries. Zie: Najaarsbladen, II, 103.

lijke mate der *admixtura dementiae* waar meê 't het Lot behaagd heeft my *nascentem aspiciens* te begiftigen. En, God beter 't, slechts een klein deel: want ik heb veel zotheden in dien trant. Ex ungue Leonem!

Wat is dat voor een invectief tegen my, waarvan gy schrijft? en waar over? - Niet dat ik er juist nieuwsgierig naar ben, maar raakt het misschien het Medische systema van mijn *Ziekte der Geleerden?* - want ik heb my altijd voorgesteld, dat daar de een of ander jong Doctor of Student niet af kon eens op los te gaan, en tot nog weet ik niet dat het geschied zij. -

Het werk van Mirbel en my wacht nog (schoon lang afgedrukt) naar twee platen die nog niet gereed zijn; men hoopt het in deze maand nog uit te geven. Intusschen is het in den Franschen *Moniteur*[1] geannonceert, en zie hier een brok van die recensie, waar uit gy zult kunnen zien welk deel ik byzonder aan 't werk heb. Men geeft my daar een pluimpjen in; maar gy zult u daar zoo min aan vergapen als ik-zelf. De Fransche Emigré's uit Duitschland naar hun Vaderland te rug gekeerd, hebben daar mijn' naam zoo wat bekend gemaakt; zie daar 't fijn der zake. 't Zegt niet veel, wat ik er by gevoegd heb, maar daar het stuk natuurlijker wijze in Frankrijk

(1) Zie in den Moniteur van 23 Maart 1808, een Verslag van het werk van Mirbel, onderteekend door den beroemden Deleuze, in het welk het aandeel dat Bilderdijk in dat werk heest, met lof vermeld wordt.

verschijnen moest, heb ik (ja, om van de Hollanders geen al te ongunstig denkbeeld te geven, gy weet toch dat dit mijn *passie* is) mijn *Discours* nog al een weinig *gesoigneert*, zoo men in 't in 't Fransch heet, en dat is 't ook al. -

Waarlijk mijne kundigheden zijn in dat vak zoo uitheemsch niet. Maar men leest, men denkt, en *humanum nihil a me alienum puto*, 't zij dan als dichter, (die toch in niets onbedreven MAG zijn) 't zij als mensch. Men voelt zijn bestemming om 't groot gebouw van wijsheid en waarheid te bezoeken, en zet nu hier dan daar eens een laddertjen op, of het mooglijk mocht zijn ergens in een venster te kijken: maar meestal is het gekheid; krak, zegt de ladder, en pof! daar ligt men; of hy is te kort, of verkeerd geplaatst, of de grond te onvast zoo dat hy uitschiet. En meenen wy onder 't klimmen iets met een schemering gezien te hebben, zoo is het veelal slechts een flikkering van de vensterglazen die 't buitenlicht te rug kaatsen, 't geen de klimmers ons voor de glans der inwendige bouwsieraden der vertrekken willen opdringen, maar, geloof my, zy bedriegen zichzelven en ons.

Ik heb verders in de noten van Mirbel ook hier en daar de hand zoo wat gehad. Mirbel is een zeer kundig man: maar hy had het werk begonnen, en toen vond ik dat het wel zeer goed en nuttig was, maar dat er om recht nuttig te zijn nog iets meer moest gedaan worden, en ik heb (de man-zelf schrijft wat timide) hier en daar in zijn werk een *toetsjen* gezet, zoo de

schilders 't noemen. Als de platen gereed zijn, zult gy 't werk hebben. Ik krijg er drie Exemplaren van. Wien kwame 't eerste toe dan U, *cui, quod vivo, quod spiro, debeo*.

Ik wil het vers, dat ik U voorstelde ter lecture by de *Maatschappy der Wetenschappen* hier byvoegen. Gy begrijpt licht dat het in mijn Lessenaar zoo mishandeld niet is. Hier echter zijn nog geen wijnvlakken in, zoo als ik onlangs een ander MS. bevlekt te rug kreeg. Onuitsprekelijk verdrietig is dit voor iemand die net op zijn werk is. Maar wat zal men? - Geduld nemen en dulden!

Wees hartlijk gegroet! ook alle de *uwen!* en strek de beduiding van dit woord zoo wijd uit als gy eenigzins kunt. Wat U raakt zal altijd dierbaar zijn aan

Uwen
BILDERDIJK.
Katwijk, den 12 April 1808.

20.

Waarde Vriend!

Daar hebt gy 't nu. Na een korte kalmte moest het onweêr uitbarsten. Daar word ik (NB!) benoemd door den Koning in het Institut; kunt ge iets onbestaanbarers bedenken? Ik, met mijn uitgeput hoofd; ik niet bekwaam geoordeeld om een Professoraat of Lectoraat te bekleeden, om een vak te vervullen, daar ik altijd in gewerkt heb; ik verpletterd en te niet

getrapt door.....ja, door wie al? ik, een eerplaats bekleeden en een van de personen zijn, waar uit de vreemdelingen onze Natie beoordeelen zullen! Neen, waarachtig niet! mag ik het Vaderland niet nuttig zijn door het geen ik kan, ten minste zal ik mijn schrale maatstaf niet opsteken, om de naburige volken onze bekwaamheden naar te laten afmeten. Wat ik weet, wat ik kan, wat ik geworden ben, kon ja nuttig voor anderen zijn en hen verder brengen, maar zoo'n onvolkomen ébauche moet niet als een Hollandsche Hoofdgeleerde of Hoofdgenie voorgedaan worden. Die zich daar aan schuldig maakt, maakt zich schuldig aan de snoodste ondankbaarheid jegens 't Vaderland. Ik heb zoo veel eigenliefde als in een mensch valt, en te veel; en ik weet zeer wel dat er lieden zijn, nog minder, die zich vrij wat laten voorstaan; maar zoo ik al eens wat meerderheid boven dezen of genen meen te bezitten, ik ben noch wat ik moest of had kunnen zijn, noch wat zoodanig een post vordert. My daar in te roepen, is my en de post, en het geheele Vaderland en den Koning-zelven (die toch de lieden die hy benoemt, niet kent dan uit de voordracht die er hem van gedaan wordt) bespotten.

Gy begrijpt dus, dat ik den Koning verzocht heb van die post verschoond te mogen worden. Ik wilde eerst, vóór de Vergadering, Z.M. zelf daar over gaan spreken en hem mondeling dit afsmeeken; maar de zaak had my zoo getroffen, dat ik buiten staat om te reizen was. Ik maalde eenige dagen tot ik in 't bed raakte, en zoo lig ik er thands toe.

Maar hoe men 't ook beschouwen mocht, en al ware ik er nog zoo meê verguld, zoo ben ik immers in geen' staat van gezondheid, die my toelaat eenige byeenkomsten van zoodanigen of anderen aart by te wonen. Zoo heb ik immers geen hoofd om in een te samenzijn van zoo verschillende luiden als Feith en van Hemert en Scharp, en de deliberatien die dit voort moet brengen, te kunnen duren. Ik die in een vergadering nooit anders heb kunnen doen dan geeuwen en ja zeggen, en de schouders ophalen, maar nooit een goed advies heb zien bovendrijven, ten zij zoo gemodificeert, dat het zot en nutloos wierd; ik die zulk een afschrik van vergaderingen heb, ik zal daar my van verdriet gaan verteeren en medeplichtig worden aan alles wat onkunde, vooroordeel, onverstand, partijzucht, vooringenomenheid, aan kunde, geleerdheid, oordeel en waarachtig inzien der zaken, opdringen of afpersen? kan ik dit? Ik, zoo zwak van hoofd, zoo aandoenlijk geworden? Immers is dit ondoenlijk voor my in den staat waar ik in ben. Zoo moest ik, in der daad, noch zucht voor mijn Vaderland, noch voor den bloei van smaak en Letterkunde, noch zelfs geweten hebben. - Zeker, zoo ik buiten 's lands mijn Vaderland eer aangedaan hebbe, het is niet geweest, door my voor te doen als iemand, uit wien men dat Vaderland moest beoordeelen; maar door het te doen kennen als geheel andere Lieden in zijn' boezem behelzende, waar by ik in geene de minste aanmerking kwam. En dit heb ik uit grond van mijn hart gedaan. En nu zoude ik my laten aan-

leunen eene onderscheiding, die immers niemand verblinden kan, maar belachlijk maakt al wie er zelf geen eer aan kan doen? Hoe kan dat? Laat ieder toch zich-zelven beoordeelen.

Ach! mijn goede, beste Vriend! wat is van onze uitzichten! Daar stelde ik my zoo veel genoegen van mijn weêrkomst in Leyden voor! zoo veel van het geen ik nuttigs in de stilte zou kunnen verrichten! En daar ligt nu alles. Mijn hoofd ellendiger aangedaan dan ooit te voren; en nooit, nooit ademt my weêr een vriendlijk luchtjen toe. - Lieve Hemel! heb ik een gantschen leeftijd tegen posten, distinctien enz. gekampt, en er my altijd en overal vrij van gehouden, wetende, en er voor uit komende, dat ik er geene konde aanvaarden en met waardigheid bekleeden; dat zy my niet anders dan belachlijk konden maken; en moet ik nu op mijn ouden dag er nog tegen worstelen! Mijne vrouw is er ziek van zoo zeer als ik.

Maar dit alles doet weinig ter zake. Ik moest echter mijn hart eens wat uitstorten, maar ik schreef eigenlijk om U 't byliggende vers[1] aan te bieden. Immers hebt gy gezegd dat gy alles van my hebben wilde. Dit is de eenige tytel, waar op ik my gronde om 't U aan te durven bieden. Ik erken het, met U, voor een prul, maar met mijn hoofd maakt men die ook al. En ik wenschte te kunnen zeggen: zie daar mijn laatste!

(1) Vreugdezang. 's Gravenhage 1808.

Nu zal ik met mijn Jeremiade U niet langer ophouden. Vaarwel, leef gelukkig, en zie U nooit opleggen, dan wat gy in staat zijt moedig te dragen. Vaarwel met de uwen, en geloof my oprechtlijk

Uw hartlijk beminnenden Vriend,
BILDERDIJK.
Leyden, den 19 May 1808.

Verschoon het gekrabbel, ik ben genoegzaam blind.

21.

Waarde Vriend!

Ik hoor van Professor Tydeman senior, dat gy[1] ook voor de Koninklijke Haarlemsche Maatschappy bedankt hebt. Jam sumus ergo pares, in zoo verr'. Of gy echter wel gedaan hebt, in de bloem en de opkomst uws bloeienden levens U-zelven te onttrekken, alia est quaestio, die ik my niet vermeet te beslissen: maar ik beschouwde mijne verkiezing in deze mijne zwakheid niet anders dan als een *sarcasmus*, *re* in plaatse van *verbis*, my toegedreven.

Met het Institut, is 't slimmer; daar koomt men zoo gemaklijk niet van af. Ik heb den Koning een lange en *verbosa epistola* gezonden, waarin ik hem mijne zwakheid, onbekwaamheid, ongeschiktheid &c. ruim en

(1) Het was niet de Heer J. de Vries, maar zijn broeder, de Heer A. de Vries, die voor de verkiezing destijds bedankte.

breed uitmat, juist zoo het by my lag, en hem met alle kracht en nadruk stellig uit zeide, dat Hy zijn Institut onteeren zou met er my in te brengen of in te houden. Maar frustra: ‘Pour ma satisfaction particulière et la gloire de l'Institut vous en serez membre,’ schrijft Z.M. my weêrom in een' heel lieven en verplichtenden brief, waar in Hy my verder zeer veel moois zegt en een optrek en tuintjen te Zoestdijk of aan 't Loo aanbiedt. - Daar zit ik derhalve vast, en heb uitgepraat. Wat ik nu doen moet als Lid van het Institut, weet ik niet. Vooral in eenen toestand als de mijne thands is; waar in ik noch reizen, noch eenig gesprek van een half uur durens kan doorstaan. - Ik lig nu sedert tien dagen weêr zoo goed als plat, en erger dan hersenloos, alleen van 't bywonen der Maandelijksche vergadering onzer Maatschappy van Letterkunde, waar wy NB. slechts met ons vieren waren en onder die vier, een die aankwam toen de deliberatien voorby waren. En dat my 't hoofd van praten of disputeeren niet warm wierd, is wel zeker. Mijne twee mede compareerende leden waren de Voorzitter (Professor te Water) en de Vice-Secretaris (Professor Tydeman); maar zoo onbegrijplijk zwak van hoofd ben ik.

Ik heb nog een boek van de Odyssea overgebracht (*ε*), maar korter. 't Smaakt my zoowel niet als de *λ*, maar mijn Vrouw vindt het fraaier. Hoe 't zij, ik zie nu, na deze tweederlei proef, dat het best is Homerus maar te laten varen. Ik weet er niets goeds van te maken; 't wordt nooit Homerus, hoe ik 't ook aanlegge.

Ik heb IJntema alleen gezegd dat zijn brief te recht gekomen was, zonder te melden hoe, en ik denk dat hij nu weêr te vreden zal zijn.

Ik heb U geen vers op Rau[1] gezonden, want men heeft er my geen gezonden dan *afgesneden*, en dus bedorven Exemplaren die men niet by mijn werk kan voegen. Verkiest ge daar echter een of twee van, gy hebt slechts te spreken. Ik heb er geen van meêgedeeld.

De eerste drie dagen kwam ik hier weêr vrij wat aan. Doch nu is 't al weder het oude. Daar zit voor my geene betering op; en ieder proef die ik doe, om de lucht in te ademen, valt al slechter en slechter uit. Nooit omwaait zy my, of ik verlies onbegrijplijk in 't weinig geestvermogen dat ik nog had. Zag ik er slechts een eind aan!

Een goede oude Franschman die by den Koning is, schrijft my: ‘Vous vous êtes familiarisé avec les maladies, comme Mithridate avec les poisons; vous n'en mourrez pas.’ - Ik denk, dat de goede man dus begeert dat ik eindige met my op te hangen; want sterven moet men toch.

Maar genoeg gekrabbeld! Ontfang met de uwen den hartlijken groet van

Uwen oprechten en altijd dankbaren Vriend,

BILDERDIJK.

Leyden, den 12 Juny 1808.

(1) Zie Lijkzang op Sebald Fulco Johannes Rau.

22.

Amicissime!

Zie hier dan, zoo gy ze niet versmaadt, vier Exemplaren van den bewusten Lijkzang. Waarom vier? Ik heb wel hooren zeggen dat men van vier kleinpapieren, een groot papieren Exemplaar kon maken: nu begrijp ik wel, dat dit met afgesnedene boekskens niet aangaat, maar veellicht kan men er van twee toch wel een maken dat wat beter met de onvermorste gave gewone onafgesnedene overeenstemt. Ik weet het niet.

Met leedwezen verneem ik uw sukkelen; maar waar is nu die medische stoutheid, waar meê gy my vertelde (nog kortlings[1]) dat IK een' rustigen ouderdom te wachten had? Toen wist gy dat oude paaien *niet meer* van zenuwziekte lijden; en nu.....! nu meldt gy my, ‘zoo zenuwachtig te zijn als een oude paai van negentig jaren.’ Neen, zeg liever, als een jong meisje van een en twintig. - Grijp slechts moed, mijn lieve Vriend, en verban alle zwaarmoedige gedachten. Aan *zenuwachtigheid*, qua talis, sterft men niet; en als men cens zestig jaar achter de rug heeft, gaat dit over, door de meerdere rigiditeit die de deelen dan aannemen.

Gy hebt recht; de Lijkzang heeft over 't geheel niet veel te beduiden. De ware warmte ontbreekt er

(1) Zie hier boven, bladzijde 123.

aan, 't Is niet die bruischende uitstorting van een volle ader die 't zijn moest, maar 't gulpt zoo wat; maar zekere lieden zijn onvatbaar voor 't eerste, en loopen dan weg met dit laatste. Ach! hoe weinigen gevoelen de ware Poëzy en wat zy zij! - Wilt ge er een blijk van? Zie hier!

Men was er op gesteld, dat mijn Lijkzang met de Lofrede te samen uitkwame. Ik stond dit toe. Daar krijg ik een proef, waar in 't gantsche vers in kleine Coupletvormige afdeelingtjens (van vier, acht of twaalf verzen) versnipperd was; 't geen zoo'n allerliefst gebrek aan samenhang maakte, en ieder idee zoo *isoleerde*, dat het was als een *rarekiekkas*, waar men telkens een nieuwe vertooning ophaalde, zoo dat ik niet wist of ik er om lachen of boos om moest worden. Ik herkende 't vers niet, en mijn vrouw even weinig als ik; want het was of een slecht vertaler een pretense Ode van Thomas had willen navolgen, en daarin het epigrammatische van diens stijl gemankeerd had. - *Wat is dan van mijn Elegie geworden, waar is mijn Elegie?* riep ik, niet minder jammerlijk als Augustus om zijn legioenen, en ik had moeite om my te overtuigen dat het niet een geheel ander stuk was. - Zie er hier nog een brok van! - Zoo kan men een confus, onbestemd, en vague gevoel van Poëetisch schoon hebben, en echter geen juist, net, en zuiver Poëetisch gevoel. Dit (dunkt my) zult gy my toestemmen.

Mijne twee boeken der Odyssea wil ik bewaren om met andere verzen te samen uit te geven. Maar

vooreerst is er nog genoeg op de pers. - Wilt gy dit dan by gelegenheid eerst en vooraf op nieuw vereeren met uwe voorlezing, *tant mieux* voor my! maar eerst moet gy 't lezen; want het boek-zelf is veel minder interessant door zijn inhoud (dunkt my) dan 't vorige.

Het versjen van Spandaw[1] is fraai, maar het spijt my, dat het gepubliceert is. My dunkt, de lieden moeten er my op aanzien, als of ik iemand ware die van hoogmoed en eerzucht barstte, zoo zy (als velen doen zullen) onderstellen, dat ik er vooraf van geweten heb. En, zelfs bovendien, men moest iemand by zijn leven zoo niet prijzen. Ik heb den Dichter een brief van dankzegging geschreven, maar waar in ik hem dit, zacht, onder 't oog gebracht heb. - Dat gy hem ook geschreven hebt, is een nieuw en hartlijk bewijs van uw vriendschap voor my, die het zich aantrekt, en ik dank er U voor.

De weêrlegging van 't advis van Voorda en Valckenaar (waar naar gy my vraagt) is van Tollius; en ik heb er geen deel in. 't Was reeds gedrukt toen ik in Brunswijk kwam en hy 't my meêdeelde; 't geen my speet; want ik had er vrij wat consideratien op. Er is geen woord, geen letter van my in. Doch hy vertelde my toen reeds, dat eenige personen het aan my hadden toegeschreven.

Zoo gy mijn' broeder ziet, *laat hy* (niet, *laat hem*)

(1) Zie het bedoelde vers, getiteld: Bilderdijk, in de Gedichten van Mr. H.A. Spandaw, Nieuwe uitgave, I, 55.

U den brief eens toonen dien de Koning my geschreven heeft over mijne weigering van het Lidmaatschap des Instituts; 't zal U amuseeren. Schreeft gy my niet, dat men U met stadhuisbezigheden overkropt, ik zou U, tot opbeuring in uwe ziekte, zoo wat van mijn MS. prullery zenden, Poëetisch of Critisch, om by te huilen of te lachen. - Allart drukt ook heden 't laatste blad van het Vierde deel mijner oude Mengelingen af.

Ik verlang naar uwe prijsverhandeling en heb er beter gedachten van dan van die van -. Doch men heeft my dikwijls gezegd dat ik partydig tegen alle Modernen ben, en misschien is er iets aan.

Maar men heeft my verzocht in den aankomenden winter nog eene lecture in *Felix Meritis* te leveren. Geef my toch eens raad, wat ik voor die heeren zal vervaardigen? Ik weet niets.

Mijn *Willem van Holland* wordt gedrukt; daarop zal een stuk van mijne vrouw volgen, en dan mijn *Kormak*. - Beterschap en hartlijken groet van

Uwen

BILDERDIJK.

Leyden, 22 Juny 1808.

23.

Waardste Vriend!

Want wien zou ik zoo noemen dan U, die zonder my te kennen, zonder eenig aanzoek, veel min eenige

weldaad, van mijne zijde, my gelukkig gemaakt hadt; had het aan U gestaan, en daar toe alles in 't werk hebt gesteld? - Gy doet kwalijk, my niet te komen zien in mijn lijden. Ik had U veel te zeggen, veel meê te deelen, dat U (zijt gy altijd dezelfde) niet onverschillig zou kunnen zijn. Doch, het zij zoo, indien gy my wilt laten wegsterven, zonder dat weinige nut te doen, dat ik nog kon, en zonder U-zelven dat weinig genoegen na te laten dat ik my voorstelde. Dan terwijl ik nog ben, zend my toch, bid ik, den van alles ontbloote, een' *Euripides* ten gebruik, al ware 't ook slechts voor drie dagen, of minder. Ook een' *Cicero de Oratore* met de *beste* volledigste Commentarie, om te kunnen nazien, of het geen ik over een plaats daar uit, gisteren bewerkte, misschien reeds vóór my waargenomen zij, als dikwijls mijn geval is. Want dat ik of tweehonderd jaar vroeger of later had moeten geboren worden, gevoel ik ieder oogenblik. *Sed non refert: implenda est μοῖρα* (als de Ouden zeiden) *ἐξ αἴδου prodeuntibus;* en wat daarna? *Deus novit*. Geef Hy slechts moed en kracht om het uit te houden, en alles is my dan wel; hoe hard het ook valle, te leven, voor iemand als my. Maar hier wanhoop ik aan, schoon het voor my dubbele plicht is, niet te bezwijken. Immers *tot nog*. - Dit verstaat ge zekerlijk niet. 't Is ook van weinig belang voor U, schoon voor my van zeer groot. - Doch dit daar gelaten, vergeet my niet. Is mijn verstand veel verzwakt sedert dat gy U mijner aantrokt, mijn hart is hetzelfde en dit-alleen toch maakt *ons* uit. En

immers het heeft aan my niet gefaald, zoo hier goede smaak en ware zucht voor kennis en geleerdheid niet hersteld is. Hier voor leeft ge toch, zoo wel als ik, schoon (en gelukkig!) met minder verteerende drift. Stel my nog in staat, nuttig te zijn, en ik zal opkweken, zoo zwak en zieltogend als ik thands ben. - Hoe 't zij; geloof my op 't uiterste, en buiten staat, voor iets in te staan. Dit oogenblik leef ik; zal ik 't over een uur? Dit staat by God. Maar niet bloot de gewone toevallen dreigen my de verwoesting des levens: ook de onmacht der wanhoop (of wil men 't dus) de wanhoop der onmacht, van 't gevoel des onheils door te staan, klimt ieder oogenblik hooger. - God zij my genadig! maar rampzaliger schepsel dan ik leeft er wellicht niet. Zoo ja, 'k heb er geen denkbeeld van. - Vaarwel, 'k wacht uw boeken, en zal trachten, my daar in te vergeten: doch vergect my niet te komen zien. Vrees geen klachten. Ik zal U *wel* ontfangen, en bedaard spreken, *vrolijk* en *als welgemoed*. Want dit laatste toch is veel meer dan het eerste[1].

Vale ac me ama
tui amantissimum
BILDERDIJK.
Van huis, 24 v. Louwmaand 1810.

(1) Men vergelijke met dezen bries het Dichtstuk, *Leyenspijn*, in de Affodillen, II, 97; en voornamelijk het flot op bladzijde 104 en 105.

24.

Amicissime!

Ik hoop dat gy overtuigd zult zijn dat ik alles voor U doen wil, maar ik heb de muzyk[1] nagezien, en moet U oprecht betuigen, dat die zoodanig gesteld is, dat zy volstrekt tegen alle versificatoire rhythmus aandruischt, en er niets lijdelijks meê te maken is.

Die van den voorzang is blijkbaar op de woorden die er onderstaan gemaakt, en er kan ook niets op vallen, dan waarin de derde regel bloote herhaling der eerste is, en in den derden voet een schriklijk harden spondaeus maakt, waar dan de slotsylbe vreemd genoeg achter klinkt: doch zoo dit in de muzyk slecht is, 't is voor een vers onbestaanbaar, en wordt een onvers. Maakt men integendeel een vers bloot op 't getal der lettergrepen, zoo wordt het door deze muzyk in het zingen belachlijk, dewijl de maat niet dan gebrekkig hier en daar samen kan treffen, en de melodie en rhythmus altijd in openbaren oorlog zullen zijn. De twee anderen zijn niet beter.

Wat wilt gy dan nu? - my andere muzyk zenden? of hoe moet het? - Vale!

T. ex asse

BILDERDIJK.

Donderdag [February, 1810.]

(1) De Heer de Vries had B. verzocht, op gegeven muzyk, de gezangen te maken voor het openbaar Verslag bij de Stads Armen Scholen.

25.

Amicissime!

Vergeef dat ik de proef zoo lang opgehouden heb[1]. Ik word een rechte sukkel. Heu! quantum mutatus ab illo! - *Veranderen* kan ik niet meer: 'Nec tamen *emendo*, labor hic quam scribere major' zegt Ovidius, en of gy er boos of niet om wordt, de verzen in quaestie[2] moeten er in blijven, doch waarom zouden zy er uit? aan hun inhoud hangt het geheele stukjen, want het is er zijn oorsprong aan schuldig.

De proef is zeer zuiver. A propos! Couplet 7 staat:

> 'Drenkt en buigt het, ent en snoeit!' -

Hier vooral geen comma achter *ent*, de laatste helft moet aan één hangen even als de eerste: anders wordt het te monosyllabisch. 't Vers heeft twee leden.

> Drenkt en buigt, - en - Ent en snoeit.

Aldaar, wat lager, staat:

> 'Geeft het voedsel, schuts, en stut.' -

Hier moet integendeel wel degelijk de comma achter *schuts* staan. Want hier is 't een *partitie*, en de copula *copuleert* niet, maar *onderscheidt*. - Ik merk dit

(1) Zie in de Winterbloemen, 1, 105, het dichtstukje: Opvoeding, gericht aan den Heer Jer. de Vries, als Voorzitter van Curatoren der stads Armenscholen.

(2) De twee laatste Coupletten.

op, op dat gy niet denken zoudt dat ik 't niet goed nagezien had: want het is zoo gemeen, dat men de mechanieke punctuatie, van de Grammatici ingevoerd (doch die een vers bederft) volge, dat gy zoudt misschien in de haast er niet aandenken, en 't een als het ander interpungeeren, quod nollem.

Vale, et tuam tuosque saluta

T.T.

BILDERDIJK.

Vliegend. 5. 4. 1810.

26.

Amicissime!

Ik heb daar zoodanig een plechtigen brief[1], en tevens een hartlijkheid ademende die my aandoet, gekregen, dat ik dit zoo niet laten kan. Mag ik dus bidden bygaande andwoord daarop ('t geen ik U open toezend op dat gy 't beoordeelen zoudt) indien gy 't niet afkeurt, voor my in te geven. De woonplaats van den Heer Hoeufst is my onbekend. - Ik kan niet begrijpen dat men van 't bagatel zoo veel werks maakt, en ben er verlegen meê. - Vale et me ama,

T.T.

BILDERDIJK.

13. 4. 1810.

(1) Van Heeren Curatoren der Stads Armenscholen, in dankzegging voor het vers, in den vorigen brief vermeld. De Heer Hoeufft was toen Voorzitter.

27.[1]

Amicissime!

Hierby de Quitantien geteekend te rug. Ik bid U, maak er toch werk van, want wy hebben niets meer, en geen drie stuivers in huis, noch in uitzicht van te kunnen bekomen. Reeds sedert maandag heb ik Opium[2] moeten gebruiken om dat ik geen brood had.

T.T.
BILDERDIJK.
Vrijdag.

28.

Amicissime!

Morgen moet ik in Felix Meritis iets lezen, en heb niets. Wilt gy my de Vertaling van het *Epithalamium Pelei et Thetidis* daartoe verstrekken?[3] Ik weet anders geen raad. Vale! Ik ben zeer ongesteld, hoest sterk, en ben heesch - maar men verstaat my daar toch niet; quid refert?

T.T.
BILDERDIJK.
Woensdag morgen, 28 Febr. 1816.

(1) Dit briesje zonder jaarteekening is van 1810, 1811 of 1812.
(2) Het is bekend, dat het gebruik van den Opium als slaapmiddel, B. reeds van zijn studietijd af eigen was. Zie hier boven, bladz. 49.
(3) Op aanvraag van B. om eenige werkzaamheid, had de Heer de Vries hem dit gedicht van Catullus ter vertaling aangewezen, en outsing de keurige overzetting (Zie Nieuwe Uitspruitsels, bladzijde 1) binnen een ongelooflijk korten tijd terug.

29.

Amicissime!

Daargelaten alle *gedienstige geesten* van deze stoffelijke en gene onstoffelijke wareld, *runers ende oirblasers* als onze voorvaders spraken, welke nooit (zoo veel ik weet) eenigen invloed by my vonden, en de vraag tot hare grootste eenvoudigheid gebracht zijnde, is het Quaeritur by uwen vriendelijken brief voorgesteld: ‘os Meester Willem in der daad *te onvreden* is op Meester Jeroen?’ Zie daar eene quaestio facti, en dus intricaat genoeg voor al wie zich niet aanmatigt zich-zelven volkomen te verstaan, 't geen wel ruim zoo moeilijk is dan Homerus en Pindarus te samen. 't Corpus Juris schijnt het punt in de negative te decideeren, lege 48 §. d.r.j. (ni fallor) maar toch is er zoo iets dat niet geheel gaaf schijnt. Ik geloof dat er in 't voorstel waarin gy van *boos* en te *onvreden* spreekt, eene kleine verwarring van termen schuilt, die wy redresseeren moeten.

‘Zijt gy *boos* op.....?’ God beware my daarvoor, my die nooit iemand liefhad *tanquam aliquando osurus!* Een monster die iemand de hand geeft en hem kwaad wil! - Maar iets anders is, eenig *humeur* hebben tegen iemand, en ook weêr nog iets anders te *onvreden* zijn.

Van 't laatste eerst. *Te onvreden* OP U of OVER U verschilt weêr, en het eerste zou dwaasheid zijn, want het zou zijn iemand kwalijk te nemen dat hy handelt naar zijne wijze van zien, en niet naar de

onze, daar de wijze van zien individueel is. En ware ik zoo dwaas, ik zou het voor my-zelven niet willen weten, want ik heb artykels en geheele capita genoeg van bezwaren van dwaasheid &c. tegen my-zelven. Nu, het laatste dan? - Ja. En och of ik 't *over U*-alleen ware! Maar wat is er *in* of *om* my, waar *over* ik of *te vreden* ben, of naar mijn gestel, temperament, staat van gekrenktheid van ziel en lichaam, &c. te vreden kan zijn?

Maar mijn bezwaar dan tegen U? - Het eerste en groote is dat gy in 1811 my, in plaats van my te helpen om uit dit land te vertrekken, dat gene, dat daartoe had kunnen strekken vermorst hebt, om my hier te doen verkwijnen en verteeren. Het tweede en laatste, dat gy een list gebruikt hebt om my het Secretariaat[(1)] op te dringen, 't geen ik niet heb kunnen bekleeden (*waarnemen* is iets anders en dat kan ik alles zonder repugnance en met genoegen), en my daardoor in mijn eigen gevoel verlaagd en vernederd hebt.

Zeg nu, dat ik ongelijk heb. Id non quaeritur. *De facto* is de vrage, en niet *de jure*. Neem een paling of kikvorsch uit de sloot en dek hem warmtjens toe op uw beste bed, hy zal kwalijk in zijn schik zijn, en in korten tijd niet veel beter gesteld dan ik tegenwoordig ben, dat is, tot niets goed, en zichzelven tot last.

Dat er, gelijk gy het uitdrukt, ‘in den diepsten

(1) Van de Tweede klasse van het Instituut.

schuilhoek van mijn hart iets te vreden jegens U te lezen is' hebt gy zekerlijk niet mis. De gevoelens die gy sedert het jaar 1805 my door zoo veel weldaden en vriendschapsbewijzen hebt ingedrukt, zouden er wel in blijven al wildet gy ze daar opzettelijk uit wegroeien; en ik ben razend, dat ik by al de erkentenis daarvoor toch....hoe zal ik het nu noemen? knorrig over U ben. - en dat IETS laat zich ook in geen *klein* hoekjen verstoppen.

Gy vraagt my de losse stukjens uit de *Mnemosyne*. Ik heb er niet van dan 't prulletjen over den Cid.(1) - Maar van het *Stabat mater* van des drukkers schoonvader,(2) waarby mijne *ex tempore* navolging ter bladvulling gevoegd is, heb ik zes Exemplaren gekregen, waarvan 't nevensgaande ter uwer dienst' is, nevens een afdruk van *de Dieren*, die ik gisteren ontfing. Mijn bondel by Immerzeel is reeds ruim een maand afgedrukt, maar ik heb er nog geen van bekomen.

Geloof ondertusschen niet dat de uwe van 31^{n} ll. (eerst heden ontfang ik hem) deze bezending my afdringt. Het pakjen was reeds voor U gereed gemaakt, en met al het genoegen, dat ik ooit had wanneer ik U iets van my mocht aanbieden.

Heb voorts dank wegens het gezondene laatste kwartaal, maar ongelijk meer voor uwen natuurlijken

(1) Later gedrukt in de Bijdragen tot de Tooneelpoëzy.
(2) Eene vertaling van het Latijnsche gedicht van Jacobus de Benedictis, door den dichter Van Braam, te vinden in de Mnemosyne, III, 280. De navolging van Bilderdijk is later gedrukt in de Nieuwe Dichtschakeering, I, 99.

en innemenden brief, die, al ware 't doodzonde, niet boos op U te zijn, en een hart met een aes triplex circa pectus, tegen alle verzoekingen tot het tegendeel, gewapend, de boosheid wel zou verdringen en uitdrijven, en ontfang zoo van mijne Egâ als my den welmeenenden groet waarmeê ik steeds teeken,

T.T.

BILDERDIJK.

Leyden, 2 Aug 1817.

30.

Oude Vriend!

Want, wilt gy niet dat ik OUD *Dichter* ben, zoo zult gy *Oud vriend* heeten, behoudens aan U om dit *πολύσημον* door *senex*, door *vetus*, door *antiquus*, of wat gy goedvindt, te verklaren of uit te leggen. Ik dank U hartelijk voor uwe *Eenvoudigheid*,[1] die ik in der tijd met veel genoegen gehoord, en nu met even veel smaak gelezen heb. Wat my betreft, oud of niet, het verscheelt weinig of men had my ten minste onder de *voorledene* dichters moeten tellen; want niet alleen was ik opgegeven, maar men verspreidde reeds in de stad dat ik werkelijk (of liever *onwerkelijk*) dood was, en men kwam er ook al de complimenten van condoleance aan mijne vrouw over maken; ja ik had er zelfdispuut over, of 't waar was.

(1) Over het Eenvoudige, door Jeronimo de Vries.

Doch

Τί μ∈ λυπ∈î τοῦϑ, ὅταν λόγῳ ϑανὼν
Ἔργοισι σωϑῶ;

Ik ben echter weder van die ziekte bevrijd, maar blijf zeer zwak, als niet vreemd is, en kan niets doen; en ongelukkig heeft het mijn Collegie afgebroken. Byzondere hartelijkheid hebben my de Jonge Lieden bewezen, en boven alle verbeelding opgepast.

Intusschen zijn er *Opera posthuma* van my gedrukt, die welhaast onder uw oog zullen komen; maar deze ziekte heeft al wederom gemaakt dat zy zelfs geen *postrema* zijn: want, hoe *ziek* of beter te worden zonder verzen uit te storten? Tot uw spijt zult gy eindelijk wel den ouden dichter voor oud moeten erkennen in zijn werken.

Wees met Mevrouw en uw gezin (dat ik hoop welvarend te zijn) welmeenend van mijne Egâ en my gegroet, en geloof my met alle rechtschapen gevoelens,

Uw ouden Vriend,
BILDERDIJK.
Leyden, 10 July 1818.

31.

Waarde Vriend!

Met aandoening ontfing ik heden uw troostenden innemenden brief met uw zilveren denkmunt, recensie, en vers. Heb dank voor alles! heb dank dat gy aan my denkt, en zoo denkt als gy toont te denken! maar zeg

nooit dat gy my aan een feest of maaltijd *mist*. Immers gy weet zoo wel als ik, dat ik daar niet passe of behoore, maar my-zelven, en anderen tot last ben. Voor de vreugde der wareld heb ik inderdaad het eigenaartig *ὄργανον* niet ontfangen, en dit schijnt met mijne bestemming niet slechts over een te komen, maar heeft er ongetwijfeld sterk op ingevloeid. Uw rouwbeklag(1) zoo vol gevoel, heeft ons beide tranen doen storten: en och of ik die rijkelijker storten kon, maar wat recht uitschreien is, weet ik niet, en ik ben zonder dien verzachtenden en heelenden etter der hartwonden te kennen, die by my bloeden en, uitgebloed, verharden maar niet genezen. Het geval van onzen braven Klijn trof my boven alle uitdrukking: ik wilde hem schrijven, een regel (van troost niet, maar deelneming) op 't papier brengen, maar kon niet, en mijn hart verweet my, niet aan 't leed van een vriend te kunnen denken, by 't geen my-zelven over 't hoofd hing. Sedert was het beeld van mijn Julius my en mijne Egâ onophoudelijk wakend en slapend voor oogen, en wy werden onophoudlijk door angsten over hem verscheurd. Een vers van my aan hem 's daags voor of op den dag-zelf van zijn afsterven gemaakt, vers van verlangen en ongeduld(2), was aan Tydeman voor de Mnemosyne gegeven, wanneer de noodlottige tijding van zijn dood tot ons kwam. Mijn Vrouw had sedert zijn vertrek naar boord op

(1) Wegens het overlijden van zijn zoon, Julius Willem Bilderdijk.
(2) Zie: Nieuwe Dichtschakeering, I, 115.

den 31e December 1816 aan het innige voorgevoel van dit jammer gekwijnd; de vijf laatste maanden van het nu afgeloopen jaar (schoon wy in Juny een zeer lieven en vrolijken brief van hem ontfangen hadden, die alles behelsde wat opbeurend was) was zy als versuft van neêrslachtigheid en onrust, en haar gezondheid bezweek daaronder. Eindelijk werpt haar dit in een toestand, waarvan ik de gevolgen niet dan met siddering te gemoet kan zien. Van my-zelven spreek ik niet, die sints lang geen schaduw van my-zelven meer ben, in en door mijn Vrouw alleen nog leve en besta, en zonder haar instorte als een uitgegloeide aschhoop. Hoe moet, hoe kan ik, hoe mijn hoofd, gesteld zijn?

Het ‘zalig zy, die hier treuren’ (ja) streelt de verbeelding. Wel hem wien het vlijmende mes door de spieren en zenuwen gaat! Zeker dat mes en de pijn die 't aanbrengt is in 't lot van den kranke die er onder wegbloedt en krimpt, het beklaaglijkste niet. Het eigenlijk beklaaglijke is 't gezwel, is de kanker &c. die er door geopend, door uitgeroeid worden moet. En, beklagen wy 't treurige lot dat ons treft, het geen daarby meest te bejammeren is, moet noodwendig zijn, zulk een treurig lot noodig te hebben. Zeker, de Voorzienigheid zendt ons de rampen niet toe om ons te plagen, en het is geen nijd op het menschelijk genoegen, waar door zy gedreven kan worden, als de Grieksche poeëten hunn' goden aandichten; maar (en wie kon zonder de overtuiging hiervan één dag des levens verdragen?) het is uit

weldadige zorg. Doch wat is de staat van den gene, wien zulk een aaneenschakeling van alles wat zielgrievendst is, als behoefte toegekend wordt! Hoe verre moet hy niet van God en zijn Hemel zijn, wien de minste verademing op zijn pad niet gebeuren mag; maar wien ieder voetstap wond en verscheuring moet zijn, op dat hy niet afdwale, niet ruste of verpoze; en die - dan nog - het doel niet in 't oog houden kan, maar in kronkelingen vervalt waar geen weg kenbaar is! Beschouw het dus met my, en dan zult gy 't my misschien kunnen toestemmen, als ik zeide:

> In 't leven, hoe 't ook zij, is 't leven-zelf my 't hardst[1].

Doch dit alles daargelaten, en daargelaten de recht heidensche (gy moet my het woord niet kwalijk afnemen) uitdrukking (zy behoort tot de historie van Polycrates en niet tot de Christelijke wareld) van uwen Vriend: ‘ik beklaag U, zóó gelukkig te zijn’, waar aan hy waarschijnlijk ook een geheel anderen zin hechtte. Rol gy (dit is mijn oprechte bede en hartenwensch) op uw gladde en met rozen bestrooide levensbaan voort, en wees gelukkig met die gy liefhebt!

Ik neem deel in uw vreugd van het, vijf en twintig jaar lang een nuttige en voor U aangename, voor andere weldadige post bekleed te hebben, en congratuleere U daar hartlijk meê, zoo als ik ook de blijvende

(1) Zie het dichtstuk: Afscheid, in de Winterbloemen, II, 108. De regel die den aangehaalden voorafgaat, luidt aldus:

> Maar, God, vergecf my 't woord dat me uit den boezem barst!

herinnering aan deze époque uws levens met belangstelling beware. Zie uw kinderen en kindskinderen even gelukkig: want dan zult gy 't eerst recht zijn!

De recensie in de Letteroefeningen[1] werd my voor twee of drie dagen, door den jongen Graaf van Hogendorp (denzelfden die my in mijn ziekte dezen zomer zoo hartelijk oppaste) gebracht; en ik herkende er U volkomen in. Uw prijzen verdient (het moge gegrond of ongegrond zijn) geen dank van my, maar de warmte die er voor de beoordeelde Auteurs in doorstraalt, vereischt dien, ontfang hem dan ook! Zeker steekt zy by de *crassa ignorantia* van hem die mijne *Uitspruitsels* beoordeelde[2], sterk af. Over de aanmerkingen die de recensie behelst, hebt gy immers geene ontschuldiging te maken. 't Moet U en ieder vrij staan de *soupe* die men opdischt te zout of te laf te vinden en dit ook te zeggen, even gelijk ik het van anderen zeg. Dit is geene *aanmatiging*, en derhalve ook geene *verongelijking*.

Vaarwel, hou dezen verwarden brief ten goede, verzeker mevrouw de Vries van mijne achting, omhels uw lieve kinderen voor my en groet den goeden waardigen Klijn, of liever de Klijnen, die ik in mijn hart lief heb.

Groet ook onzen van Lennep en Meyer; ook Hooft. Van Wiselius spreekt het van zelfs. Brugmans ont-

(1) Van de Bundels: Wit en Rood. Zie Letteroefeningen voor 1819, bladzijde 169.
(2) Letteroefeningen voor 1818, bladzijde 116 en 169.

moette ik voor eenige dagen by eene oratie van Van de Kasteele over Ossian. Ik dacht hem den volgenden morgen op te zoeken en een bezoek te geven, maar (als altijd) dit avond-uitgaan wierp my weêr voor eenige dagen in 't bed.

Nogmaals dank en vaarwel!

T.T.

BILDERDIJK.

Leyden, 20 April 1819.

32.

Waarde Vriend!

Lang had ik op uwen lieven hartelijken laatsten willen andwoorden, die my oneindig veel genoegen deed, maar helaas! ik zit als een uil op een boomtronk, en heb afgedaan. Nu ik ben moê genoeg van dat ding dat men leven noemt, om met plaisir af te stappen; doch dat staan op den wal eer de schuit afvaart en 't wachten dat de bengel luidt, verveelt my geweldig. Daar draai ik nu rond en weêr rond, doe niets, en moet den kwaden jongens te woord staan die my aan alle kanten plagen met hun: ‘mijnheer, belieft ge geen pijp, geen pijp, &c.’, en denk, ware ik dit kwartier uurs toch nog maar op mijn kamer gebleven! - Maar helaas! tot die kamer is geen te rug keeren of open sluiten meer. Ik ben geheugenloos, dof, en weet niet meer wat ik doe, &c. &c. Werken zit er niet op, en ik ben my-zelv' in den weg.

Zie hier dan evenwel nog iets[1] voor U; afval, maar om by de rest te zetten; en veel plaats neemt het niet in. Een tweede stukjen (maar origineele satyres) zal volgen, en men drukt er het laatste blad van. - Haal uwe schouders vrij op; *het is niet anders*. Men moet my verslijten gelijk ik ben, en niet zoo als men my hebben wou.

Meldt my echter eens by gelegenheid, of het nog poëzy met my blijft, dan misschien rijmgewawel wordt? Sedert mijn weder opstaan van den laatsten winterstoot, draait my 't hoofd; een stroom van verzen is er weêr uitgevloeid in vier of vijf weken tijds, en sedert ben ik weêr stomp; maar in 't geheel is de sneê uit het lemmer, en ligt om.

Van mijne Vrouw wacht gy een zeer goeden bondel poëzy, die lang afgedrukt ligt, maar op de tytelgraveering toeft. Wees met de uwe van haar als van my gegroet, en vaarwel!

de Uwe
BILDERDIJK.
Leyden, 16 Augustus 1820.

33.

Waarde Vriend!

Dat ik op uw lieven hartelijken brief nog niet andwoordde, heeft het vertragen van eene boekver-

(1) Perzius Hekeldichten.

zending gedaan, die na vrij lang ophoudens nu bevroren geraakt is. Ik wilde U naamlijk te gelijk een lossen afdruk doen geworden van mijn tweede stukjen *over de gronden des Natuurrechts*, in de nu pas afgedrukte *Mnemosyne* geplaatst en waarop nog een derde volgen moet, dat ook gereed ligt; want in 't afgeloopen jaar ben ik nog al werkzaam geweest, in verscheiden vakken; zoo als ik dan ook nog steeds bezig met drukken ben. Dit ophouden moet nu een jaar verschil in de Chronologie onzer briefwisseling maken, en *quantas turbas quantosque tumultus* zal dit mooglijk ten eenigen dage in de Letterhistorie verwekken! Hoe het zij, het is buiten mijn schuld.

Mijn of liever *onze* hartlijke Nicuwjaarsgroet derhalve nu voorop! Zoo mooi als gy ze U-zelven *quod ad formam* wilt uitzoeken of uitdenken; maar (onafhankelijk van alle vorm en uitdrukking,) innig, en gelijk een welmeenend Christen, die de eeuwigheid inziet en instapt, dien, ook zonder woorden, voor die hem waard zijn, uitboezemt. En daarby in de tweede plaats, onze warme dank voor het aangenaam geschenk van de smaaklijke thee; welkom boven alle verbeelding, voor theedrinkers als wy zijn, en dubbel welkom, om de hand waar zy uit ontfangen wordt! Het *gratias habeo*, *redderem si possem*, is U bekend, en bevat al wat ik zeggen kan. - Dat gy my *lief hebt*, dit gevoel, dit weet, dit ondervond ik, en dat ik daar niet aan twijfel, zal U mooglijk blijken, door den staat dien ik daar altijd op gemaakt heb, en nog blijs maken, en in vertrouwen waarop, ik in 't graf

ga. Geloof van uwe zijde ook, dat ik dit met het hart erken en beandwoord, al ware 't dan ook in een knorrige en wrevelige form. De spreuk, *forma dat esse rei*, heeft nooit tot mijn wareld behoord, maar is die van een wareld van schijn en valschheid, waar ik nooit deel in had en die ik nimmer kon leeren verdragen. Van uwe zijde hebt gy jegens my ook vrij knorren. Maar mits het U niet vervele, dat het weinig baten kan. Want, wat zult gy of iemand beginnen, met iemand, die nooit in zijn leven een doel had buiten de daad; nooit een middel ter hand wilde slaan tot eenig einde; nooit temporiseerde, nooit rol speelde, maar altijd zich toonde zoo hy was, zonder iets te verbergen of iets opzettelijk te laten kijken? Nooit uitzichten voor een toekomenden tijd vormde, of zich eenen koers voorstelde; maar het plicht geloofde, op Gods genade te drijven in een zee, waar hy alle havens als even verderflijk en vijandig schuwde? Met zoo iemand zeker, was geen land te bezeilen. - En zoo iemand moet gy 't ook niet kwalijk nemen als hy rondelijk zegt dat de menschen (om uwe uitdrukking te gebruiken) *verweerde gekken* zijn, en niet, om ze te winnen, *aap*, *wat hebt gy mooie jongen* speelt, of valschheid en onderdrukking onder den naam van *verlichting* en *verdraagzaamheid* voortplanten of waarheid en recht voor chimèren verklaren wil, of daar *conventien* over aangaan.

Dat mijn *Perzius* U niet zeer behaagt is natuurlijk. Ik heb er zelf niet veel meê op, want het was een vreemde rok waar mijne beweging niet geheel en

al vrij in was. Mijne *Gispingen* acht ik beter. - Maar men wil somtijds ook iets doen daar men moeite aan heeft; en om die moeite stelt men er dan eenigen prijs op. - En waarom wil men dat? Omdat het uitvloeien en uitstroomen van eigen geest zoo uitputtend is, dat men tusschen beide daar rust van behoeft, en echter niet laten kan uit te storten. Van daar alle Navolgingen by my. Sedert den tijd naamlijk, dat zy my tot oefeningen strekten om de kunst te leeren, hetgeen mijn Jongelingschap bezig hield.

't Geen gy zegt wegens de Reien, weêrspreek ik niet. Ja, laat ieder zijn vrijheid gebruiken; *tout genre est bon*, *excepté le genre ennuyeux;* en niemand kan, na uwen Oom Jeronimo, meer vijand zijn van Filozofiestelsel of wetgeving in de Poezy, dan ik 't ben. Maar (en passant gezegd) wil men my op de Reien onthalen, zoo dienen zy toch iets beter te zijn dan die waar gy over schrijft.

Dat er in de *Taal- en Dichtkundige Verscheidenheden* iets is dat U behaagt, doet my heel veel genoegen. Inzonderheid dat gy 't eerste stukjen[1] goedvindt, waarin ik den grondslag van alle de valsche Theorien aantaste, die eindeloos, gevoel en inbeelding verwarren; en in het zoogenaamde verstand (dat geheel aan de inbeelding hangt) alles stellen, daar het (helaas!) zoo bitter weinig om 't lijf heeft. Ik heb dit punt onderdaags opzettelijk in een bijzonder stukjen

(1) Over Dichterlijke Geestdrift en Dweepery. Taal- en Dichtk. Verscheidenheden. I, 1.

Over het gebruik des Verstands[1] behandeld. Doch wie zou het lezen? Alles waar de menschen zich op verhovaardigen, is hun verstand, en - zy kennen het niet. - Thands druk ik het tweede deel der Verscheidenheden, en daar in: *Gedachten over het Verhevene en het naïve;* en: de ware *beteekenis der gctalnamen*, *één*, *twee*, *drie*, enz. die men naar het schijnt, niet verstaat.

Als 't water open is, meen ik ook weder een Dichtbondel te geven. Met mijn gedurig ziek zijn is 't afgeloopen jaar zeer vruchtbaar by my geweest in Poëzy, en daar ligt nog veel, ondanks 't geen er reeds van uitgegeven is, en Salomo roept my toe: ‘doe het haastelijk wat gy nog te doen vindt.’

By uitstek streelt het my, dat men met de Poëzy mijner Egâ zoo te vreden schijnt. Thands zal men haar recht doen: want in vereeniging met mijne verzen deed men het niet. Mijn zwaarder stem verdoofde haar zachter en gevoeliger toon. Hebt gy mijn *Alcéus en Saffo* in den Muzenalmanach gelezen[2]? - Laat men my nu vrij vergeten, ik heb twee leerlingen gemaakt, die oorspronklijk zijn en geen kopyen of naäpers van hun voorganger als anderen deden. Mijne vrouw en Da Costa zullen de wereld overtuigen dat POëZY by my nog iets hooger was dan 't geen ik my eigen kon maken; en dat men die de vlerken uit-

(1) Over het Menschelijk Verstand. Zie de Verhandelingen, Ziel- Zede- en Rechtsleer betrefsende; bladzijde 139.

(2) Zie dit vers ook in de Krekelzangen, Deel I, bladzijde 131.

slaat, in geen kooi moet willen sluiten, maar in de ruime lucht brengen, waar hy ze roeren kan, en ook daar niet voorvliegen, maar geleiden en steunen.

Mijn toestand is thands zeer draaglijk, dank zij den Algoede! Ik heb weinig pijn, en een zacht voorgevoel van het naderend einde, dat by één of ander toeval zeer snel overvallen kan, maar anders zoo stil en als op wollen sokken aanslentert. Ieder zegt, my nooit zoo vrolijk gemoed te hebben gekend; en dat is natuurlijk, als men na een lastige stormige vaart de haven in 't oog krijgt. Sukkelde mijne goede vrouw slechts zoo niet, ik zou my al zeer gelukkig rekenen in dit oogenblik, doch haar toestand ontrust my by aanhoudendheid.

Hetgeen gy my meldt van uwen Heer Broeder ten mijnen opzichte treft my, en ik erken het van harte. Ik acht hem hoog en stel grooten prijs op zijn oordeel, kunde en smaak. Ik wenschte dat hy my meer schreef, of dat ik hem meer zien kon. Maar buiten volstrekten plicht, heeft het reizen my altijd tegengestaan. Ik ben niet wel dan t'huis, en (recht uit gezegd) ik kan niet duren dan by mijne vrouw, en leef zonder haar niet. Het was op den 24^{e} ll. juist vijfentwintig jaar, dat ik haar 't eerst ontmoette en wenschte toen dat zy mijne dochter ware. Twee jaar later werd zy mijne vrouw, en sedert zijn er vrij wat stormen over ons hoofd gewaaid. Wie zou ze wenschen te herhalen! Maar wie ook zou wenschen kunnen dat zy niet geweest waren, die er Gods weldadige Voorzienigheid zoo in heeft leeren kennen, als wy!

Maar zie daar de vierde zijde van mijn brief reeds half vol, en dit, van mijn dicht in één gedrongen schrift! *Garrula senectus*, zult gy zeggen! Het is zoo; ook is het misschien de laatste dien ik U schrijf. Het *Omnem crede diem tibi affulsisse supremum* stond my van mijn vroegste kindsheid dagelijks voor oogen, en thands met het allergrootste recht, daar elk oogenblik my met een nieuwen bloedgulp wegnemen kan. Doch hoe 't zij, wees overreed dat het gevoel van uw vriendschap, my buiten alle betrekking zoo ongevergd, zoo geheel zonder aanleiding bewezen, my nooit begeven zal, maar in mijne zelfbewustheid onafscheidbaar vervlochten is, en dus ook deze wareld overleven zal. Verzeker Mevrouw De Vries van onze hoogachting, en groet en omhels uwe lieve kinderen van mijnentwege! En hiermede

Vivite felices, *memores et vivite nostri*,
Sive erimus, *seu nos fata fuisse velint!*

T. ex animo
BILDERDIJK.
Leyden, 3 January 1821.

34.

Waarde Vriend!

Heb dank voor uw hartlijke aanspraak van laatst! - 't Geen ik U beloofde kan ik niet houden, om dat men by het afdrukken van het Negende deel der Mnemosyne verzuimd heeft Exemplaren van mijn

Tweede vertoog over te drukken. Thands gaat men het *derde* (voor het Tiende deel) zetten[1]. Zal het nu niet overtollig zijn, hier byzondere drukjens van te hebben? Wat meent gy? - Met dit loopt het onderwerp ten einde en meen ik het Natuurrecht *gedemonsteerd* en genoegzaam *gedetailleerd* te hebben.

Wellicht zend ik U over eenigen tijd iets anders, dat niet publici juris wordt, en tot ons Poëetisch vak behoort.

Intusschen verzoek ik U *accurate* of in den waren zin van het woord *diligenter* (naamlijk niet met vlijt, maar met naauwkeurigheid) voor my in de TWEE Handschriften, die het Instituut van *Maerlants Naturenbloeme* bezit, te willen nazien de lezing van de plaats voorkomende in het eerste gedeelte van den *Bestiaris* in het artikel MUS; alwaar van de *Ratten* gezegd wordt:

> ‘Somewilen seght men dat se dien (namelijk hun pis) *Saen* in harde groote partien.’

Het staat naamlijk zoo in het MS. der Leydsche Boekery, dat ik onder my heb; doch het is zeker, dat er staan moet *slaen*. - Dan, het interesseert my eene collatie van die twee lezingen in dit opzicht te hebben.

Wilt gy my ook het door my gemaakte afschrift van den *Broeder Geraert over de Natuurkunde*, waarby ik met roode letters de verschillende lezingen van

(1) Deze Vertoogen zijn later gedrukt in de Verhandelingen, Ziel- Zede- en Rechtsleer betreffende.

het Utrechtsche Exemplaar aangeteekend heb en etlijke plaatsen conjectando gerestituteerd, toevertrouwen om met den *Broeder Geraert* die hier is, te collationeeren, zoo wil ik dit in wederdienst wel verrichten.

Mijne vrouw blijft het bed houden en verzwakt steeds meer. Mijn kleine heeft een stoot gehad die hem ook gedurende acht dagen in het bed hield en ons ontrustte, doch is (Gode zij dank!) nu weêr aan het beteren. En ik ben weder ader gelaten en heb mijn borst moeten pappen wegens het vast zetten van een fellen steek in de tot zoo lang nog gezonde zij', en dus - de pijn WAT verminderende, is de kwaal nu ter wederzijde gevestigd gebleven, en ik ben nu in volkomensten zin *ambi-phthisicus* zoo wel als *ptyïcus*. Koop nu geen Lijfrenten op mijn lichaam of laat ze verzekeren.

Vaar intusschen wel met de uwen en wees met hun gegroet van
Uwen veegen Vriend,
BILDERDIJK.
Leyden, 29 Jan. 1821.

Zegge VEEG, maar niet VÛIG, d.i. lui en werkloos.

P.S. Dat onze Valckenaer my zoo onverwacht den pas afgesneden heeft, om voor te gaan, heeft my zeer getroffen. Het is tegen de afspraak, die wy nog voor eenige weken te samen maakten, wanneer hy my bezocht, en tegen alle verwachting ter wederzijde. Wat zijn wy menschen toch.

35.

Amicissime!

Heb dank voor uw genomen moeite. De explicatie van den Heer van Lennep is juist. Schoon *saen*, dissyllabum, ook *storten* beteekent, is het hier, gelijk in het volgende vers het adverbium monosyllabum, en *dien* is 't verbum dissyllabum, en ons *dijen*, *gedijen*. Een HS., my voorgekomen, heeft *slaen*, dat ook *storten* is. Maar non refert.

Wat dien *Broeder Gheraert* betreft, deze is door my wanneer ik er de veelvuldige varianten van het Utrechtsche HS. met roode inkt op aanteekende, van den *Maerlant* afgescheiden, en in een byzondere portefeuille gesteld. Wellicht kan dit dienen om de hervinding gemaklijker te maken. Waarom ik my haaste U des te verwittigen.

Het is zoo, wij hebben genoegens in onze klasse van 't Instituut gehad, zoo lang ik met vrucht voor haar werken kon. Maar het verlies van sommige leden en het gezicht van....., heeft er my van gedegoûteerd, tot onlijdelijkheid toe, en toen werd ik zelf narrig. De nieuwe organisatie eindelijk - voltooide den afkeer dien ik toen van mijne zijde er van hebben moest.

Wat het Portrait by Hodges betreft: ik stel daar prijs op omdat het in mijn oog heerlijk geschilderd is. Ik heb hem sedert een paar jaar, en nu laatstelijk door Gabriel laten zeggen, dat ik 't wenschte afge-

maakt te hebben, en hem redelijk betalen wilde. Maar Gabriel heeft my voor andwoord gebracht, dat dat H. 't behouden wilde, om dat hy er voor zich prijs op stelde en ieder er my in herkende. Zoo staat het nu. Mijne vrouw is daar zeer knorrig om. In verwachting van dit, heeft zy het oude portrait door Kuylenburg, afgestaan aan onzen Valckenaer. Een van beide moet zy te rug hebben, ten minste gelooven dat zy het te rug krijgen zal. - Wat dan nu? Doet U het portrait door Hodges groot plaisir, ik zal 't (zonder regrèt) aanzien, dat gy er U meester van maakt; maar! zoo moet gy by den Executeur in de nalatenschap van Valckenaer bezorgen dat het evengemelde portrait van Kuylenburg (conform de conditie waar op het hem gegeven was) weder gaaf en ongeschonden aan mijne vrouw t'huis koomt. - Neemt gy dit aan?

Men vertelt my dat in de Letteroefeningen mijn Perzius zeer *gehavend* is[1]. Is dit zoo? Daar ik. geen Recensien lees, doet het my geen zeer.....

Wees met de uwen hartlijk gegroet en vale a

T.

BILDERDIJK.

Leyden, 8 Febr. 1821, onder de *Rectorale oratie* die ik niet bywonen kan.

(1) Zie Letteroefeningen voor 1821, bladzijde 79.

36.

Waarde Vriend!

Hier by gaat het door U verzochte *recief* van het HS. van Br. Gheraert, met voorloopigen dank voor uwe moeite in de bezorging. - Wat het *havenen* betreft[1] ik zelf weet niet wat daarvan zij, want ik heb het ding niet gezien, en zie nooit iets van dien aart, of men moet het my brengen, met verzekering daarby dat het my of *nut* of *plaisir* zal doen; en dan nog niet dan schoorvoetende, want zelden vind ik er by de uitkomst dat nut of plaisir in: zoo als het my trouwens altijd en in alles gegaan is. Doch wat van dat ding zij, het moet ieder vrij staan te zeggen wat hy meent, *et hanc veniam damus petimusque vicissim*, en ieder doet het op zijn manier, zonder dat ik het my ooit aantrekken zal. - Ik wenschte ondertusschen dat gy voortgingt recensien te schrijven ten beste der algemeene zaak; want buiten U weet ik niet waar ze van daan zullen komen.

Ik dank U voor uwe edelmoedige denkwijze omtrent mijn portrait. Maar nu hebt gy U aan een klein touwetjen vastgelegd, dat gy wel afscheuren kunt, maar (hoop ik) niet zult. Paucis! Wees zoo goed, en doe Hodges het stuk afmaken; beding met hem wat hy er voor hebben moet (wel te verstaan geen *dingen*, maar ordentlijk en zoo men behoort met

(1) Zie den vorigen Brief.

een kunstenaar, en wel een der eersten in zijn vak, te handelen) en doe er dan een lijst om maken, eenvoudig, maar wel, en ik zal U het geld of een briefjen op den Heer O. overzenden, dadelijk op uw opgave, en dan zend het my gaaf en goed en wel ingepakt over. Wilt gy my of mijne vrouw deze dienst doen?

Gy zegt het portrait van Hodges beter te houden dan dat van Kuylenburg. Natuurlijk! het eene *geeft* (want dus moet men zeggen) *geen hand water aan 't ander*, scilicet, het een is nog geen Kamerdienaar, by het ander, als Prins te rekenen. Dat van Kuylenburg is stijf, niet volkomen goed geteekend, en 't mist harmonie en eenheid van oogpunt. Ook is het zoodanig mishandeld dat het naauwlijks oprapens waard is, maar het is in January geschilderd van 't zelfde jaar toen mijn vrouw my op den 24^{e} December het eerst zag, en daarom hangt zy er aan: want het geleek my toen sterk.

Wat vertelt ge my niet al van marmer, goud, enz. enz. Nu het is goed, dat ik op 't randtjen sta, ik mocht anders duizelig worden, maar 'k weet waar ik neêrkomen zal. *O quantum est in rebus inane!*

Maar genoeg hiervan. - Ik werk drok want ik moet op reis, en heb dus haast met het geen ik wensch af te doen, en zal toch veel onafgedaan moeten laten. Doch dit is ook al wel. Moest ik op nieuw beginnen, ik weet niet of ik wel weêr zoo veel doen zou. Want hoe weinig was van eenige meerder vrucht dan mijn eigen voldoening in den arbeid! Doch zoo

is het met al het poppenwerk in deze kinderwareld; zonder eigenlijk doel of oogmérk, maar alleen noodig ter ontwikkeling onzer hooger vatbaarheden. Dank zij Gode voor zijne leiding daarin; en dank ook aan mijne medespeelmakkertjens, aan mijn vriend Jeroen inzonderheid, en hier mede voor kort of voor lang 't Vale! *Sive erimus seu nos fata fuisse velint.*

T.
BILDERDIJK.
Leyden, 18 Febr. 1821.

P.S. Onzen groet aan de uwe en uwen, in de naauwste en ruimste uitstrekking van het woord!

37.

Waarde Vriend!

De Heer Hoffmann van Fallersleben verzoekt my eenige voorschrijving naar Amsterdam, om de oud Nederlandsche Handschriften van 't Instituut te mogen zien. Zijne zucht voor onze taal verdient dit van my, en het zou my aangenaam zijn, zoo het U vleien mocht, hem in dit of eenig ander opzicht eenige nuttige behulpzaamheid te bewijzen! Wees hartlijk gegroet, en geloof my steeds

T.T.
BILDERDIJK.
Leyden, 26 Juny 1821.

38.[1]

Waarde Vriend!

Indien gy 't grelle, scherpe, piepende krekelzingen in uwe ooren verdragen kunt, zie daar er een proefjen van. Zoo niet, trap het beestjen dood en 't zal stom zijn. En wilt ge ook dit niet, troost U dat het haast uitgepiept zal hebben.

Onzen hartlijken groet, en ook die van Da Costa, die juist by my zit! Vale, en amantem redama

T.

BILDERDIJK.

Leyden, 27 Sept. 1822.

39.

Waarde Vriend!

By het derde Deel mijner *Krekelzangen*, wier gepiep U misschien niet overal even zeer behagen zal, doch waar gy U dan ook niet zeer aan storen zult, voeg ik twee kleine stukjens die ik voor eenige goede vrienden aan wier hoofd gy staat heb laten drukken. Het eene, de oorspronkelijke Ode aan Napoleon met de historia facti, het andere een klein monumentjen van mijne Fransche Oratorie[2], als eene *rareté*

(1) Bij de toezending van het Eerste deel der Krekelzangen.

(2) Discours fait par ordre de S.M. pour être prononcé par le Grand-chancelier de l'ordre royal de Hollande. 1807.

unique et singulière. Wilt gy ze om de voorwerpen niet, zend ze my gerust weder of offer ze aan den goeden Vulkaan, aan wien men wel wat meer van de tegenwoordige vrucht der Litteraire akkers mocht offeren, die het goede en onschuldige zonnelicht thands het hartzeer heeft van te moeten beschijnen. - In lang heb ik niets van U of de uwen gehoord. Ik hoop dat gy allen wel zijt. By ons is het sukkelen, en wat daarby behoort; alleen is (den goeden Hemel zij dank!) mijn lieve Lodewijk wel. Braaf denkende en Latijn leerende, is hy thands ons genoegen, hoop, en lust, en wy leven alleen in hem. God beware hem ons en U de uwen. - Wees hartlijk gegroet, en geloof my,

T.T.
BILDERDIJK.
Leyden, 23. 8. 1823.

40.

Waarde Vriend!

Zie hier een Boekgeschenk van mijne Egâ[1], 't geen zy my verzocht U harentwege aan te bieden. Het Tweede deel is op de pers en zal dus in den aankomenden zomer volgen. In lang vernam ik niets van U. Men zegt dat gy te *liberaal* zijt om liberaal in brieven jegens my te zijn; doch dit zij daarmede

(1) De Rodrigo de Goth, naar Southey.

zoo 't wil, wy groeten U en de uwen hartelijk en met eene oprechte verknochtheid van liefde en dankvolle gemoederen.

Dit weinige in haast en het niet *triste illud vale*, maar het echte Hollandsche *vaarwel* tot wederziens of wederschrijvens, zoo mijn zwak hoofd, dat rijkelijk afneemt, my niet geheel verlegen laat als ik een brief zal schrijven. Want verzen storten zich van zelve uit; maar Proza had altijd veel moeite voor my in; en kom ik na mijn dood ooit spoken, zoo zullen mijne verschijningen zelven met niets ongerijmds verzeld gaan, en daar zult gy me aan kennen. De vloed van verzen die ik thands uitstort is my-zelven onbegrijplijk, doch zekerlijk een gevolg van eene verzwakking die zich byzonder in verlies van geheugen doet kennen; ook in eene meerdere vrolijkheid en luchtigheid van geest dan ik ooit gehad heb. - *Hoec ne nescires volui*, opdat gy niet te zeer verschrikt als U eens onverwacht het *abiit quo dives Tullus et Ancus* uit Leyden mocht overwaaien. Nogmaals vale,

Sive erimus seu nos fata fuisse velint.

T.T.
BILDERDIJK.
Raptim.
Leyden, 20 Febr. 1824.

41.

Waarde Vriend!

Gy moogt my vrij houden voor al wat goed, wat betaamlijk, wat loffelijk is, wat wel luidt, als de

Apostel zei, die met de wareldlof ook niet meer op had dan ik, en noemen my *Patriot*, *Liberaal*, *Vrijheidszoon*, *Tolerant*, enz. mits de woorden in hunne innige beteekenis en niet in de toepassing of beduiding van 1784, van 1795 of 1820 &c. nemende; en dan ben ik 't van harte. En zekerlijk zult gy my niet miskennen, die weet hoe ik, 't geen ik ben, met geheel mijn ziel ben en *sans arrière-pensée*, en zotten ook gaarne 't genot van hun zotheid wil laten, mits zy geene factien maken om wat er van wijsheid en braafheid nog overig is, uit te roeien, 't geen ik zeer wel inzie hoeverre dat doorgezet wordt en gelukken zal; maar ook dat alles op de gruwlijkste Duivelendienst uit moet loopen, waarvan ik Gode, mijn geslacht, en my-zelven, verplicht ben my vrij te houden, en die ik my op geene wijs opdringen laat. De Maatschappy des Burgerstaats is sints de eeuw die in 1772 begon, gants ontbonden, en ik ben 't niet, die haar herstellen kan, zal, of wil, en hare slooping gaat steeds verder voort, en daar baten geene *Heilige verbonden*, noch eenige maatregelen tegen. Die factie tegen factie vormt, doet kwalijk; maar ieder moet op zich-zelven staan, gevoelen, denken, en spreken; en niets is verderflijker dan zoogenaamde Maatschappyen. God zal in alles voorzien; maar de mensch wil zich van God niet laten overtuigen, en van daar helpen alle staatsjammeren niet, maar zy moeten toenemen en tot het uiterste komen, dat alle verbeelding te boven gaat, en eer geeft hy 't niet op, en kan niet besluiten om *God God te laten*, gelijk Luther het

uitdrukte. De dief die eens gegeesseld is, zegt: ik zal nu voorzichtiger stelen, en hy doet het nog plomper, tot hy aan de galg koomt. Zoo is 't met uw domme Filozofen en Publicisten en Demagogen, &c. &c. ook. Zy moeten ten einde tuilen, en de aarde is rechtmatig veroordeeld om er het flachtoffer van te worden.

Nu lacht gy om dezen brief, maar bewaar hem twintig jaar, en gy zult er niet meer om lachen. Ik weet wat ik zeg, al lacht men ook hier om. - Heb intusschen hartelijk dank met uw lieve vrouw voor uw aangenaam geschenk van aangename Thee. - Daar waren in mijn leeftijd jaren dat ik van *thee* en *droog brood* alleen leven moest, en ik was daar zeer wel meê te vreden. Thands leef ik sints drie jaren van *thee*, *koffy*, *melk en brood*, en wensch niets anders ders of liever. En nog benijd men my dit, gelijk te voren mijn *brood* en *theewater!* Doch laat ze! *Hoec omnia quid ad me?*

Ik heb voor een poos een recht lief bezoek van uwen Heer Broeder uit Haarlem gehad. - Koomt gy nooit eens in Leyden? - Zoo dra ik *twintig jaar* jonger word, kom ik U eens onverwacht te Amsterdam op het lijf vallen. - Men zegt my veel goeds van Capelle, 't geen my groot genoegen geeft. - Ik heb onlangs een vers aan Amsterdam[1] gemaakt, maar ik wil het U niet zenden: want gy zult er.....toch ieder regel niet van beloonen als Venetien San-

(1) Zie Navonkeling, Deel I, bladzijde 99.

nazario deed, en wat had ik er aan? Ook zit er het Horatiaansche *laudator temporis acti se puero* zoo wat in, als ge licht begrijpen zult. Echter 't is (of er iemand naar vroeg) Poëzy, *aut ego fallor*.

Ik heb dezen Winter een razende vlaag van verzenmaken, boven alle voorbeeld in wat gedeelte van mijn leven ook. - Twee bondels zijn er wederom op de pers; maar dit roert aan den voorraad nog zeer weinig. 't Best is, er my maar onder te begraven.

Gelukkig en boven alle verbeelding is mijne Egâ hersteld. Zy is geene *femme de fer*, en ik ben waarlijk ook niet van ijzer, schoon ik daar mooglijk voor ga, om dat ik van geen *kraakporcelein* ben. Immers, dat ik in sommige collisien of conflicten niet verbrijzeld ben, was alleen om dat mijn *klei* nog iets substantieler was dan die van de Helden die tegen my aandruischten.

Zie daar nu een langen brief. - Nog iets! Waarom mag ik (of liever mijne vrouw) geen afgietsel van de buste door Gabriel hebben? Ik vind dit (recht uit gezegd) lomp van hem, schoon 't zeker is, dat hy er de gelijkenis die hy er den eersten halven dag in gebracht had, al steeds meer en meer uitgewerkt heeft, en het thands een gantsch ander karakter is, dan dat ooit in my vallen kon. Doch dit is het geval met de meeste Portraiten. Reeds voor ons was die kunst uitgestorven, en het was, als 't verval aller fraaie kunsten, de vrucht en 't noodwendig gevolg van Theorien en Academies de dessin. - Maar laat ik hier niet in treden. - De menschen hebben even weinig gevoel of vatbaarheid voor *schoon* als voor

waar; en het is belachlijk als zy zich daar voor enthusiasmeeren willen!

ô Tempora, ô Mores! is 't oude Romeinsche, en daar moet ik ook wel meê besluiten. Ook is het blad vol. Wees nogmaals hartelijk gegroet en geloof my steeds, altijd oprechtelijk

T.T.

BILDERDIJK.

Leyden, 8 Maart 1824.

42.

Waarde Vriend!

In lang heb ik U niet geschreven, maar nu kon ik 't ter gelegenheid van 't boekdeeltjen dat ik U zenden moest, niet langer uitstellen. Hoe maakt gy 't met de uwen, ten aanzien van gezondheid, te vredenheid, &c. &c. &c. - ? Wat my betreft, ik word zwak, en kan niet meer voort; physicè met de beenen, intellectualiter met arbeiden; en toch in dit laatste punt kan ik niet rusten. Ook mijne Egâ sukkelt telkens. Denkt ge ook reeds om 't Oud worden? ô Die Ouderdom is een lastig ding; maar het jong zijn heb ik ook nooit recht aartig of plaisierig gevonden; en kinds heid....! praat my daar in 't geheel niet van. Zoo ik drie dagen van mijn leven kiezen moest om weêrte herhalen, ik zou er geen weten. En toch wil men leven, als of er dit by behoorde als men eens IS. - Hoe 't zij, gelukkig, dat wy menschen ons eigen lot

niet besturen! Ik ten minste heb er nooit raad toe geweten, en geef 't gaarne aan Hooge wijsheid over.

Zie daar wederom een boeksken! Leef ik nog honderd jaar ('t geen niet zeer waarschijnlijk is,) zoo moogt ge wel een nieuwe boekenkas bestellen, want gy zult plaats te kort komen om ze te bergen; en ik geloof zelfs dat mijn lieve kindertjens tot uwent al zoo wat geprangd staan. - Doch wat kan ik 't helpen? In eenige weken krijgt ge ook weder een nieuwen bondel verzen op 't lijf. Raad nu intusschen wat de tytel zal wezen? - Gy ziet dat ik er op gesteld ben, om eens op een stapel van mijn eigen schriften verbrand, of er onder begraven te worden. Het is ook geene onnutte voorzorg, want om zoo veel na te laten dat er eene andere en dagelijksche begrafenis af kan, zit er niet op. Plutus en ik hadden van ouds altijd eene onverzoenlijke vijandschap tegen malkander, en dit geschil wordt nooit bygelegd. 't Is *Lupis et agnis quanta sortito &c.* - En immers leef ik te vreden *procul negotiis*, al is het dan niet *ut prisca gens mortalium* in alles. Te vreden, zeg ik, want op reis zijnde was ik altijd knorrig in de schuit, maar blijd als ik zoo na kwam, dat ik de poort in 't gezicht kreeg, waar ik aanlanden moest; en zoo ben ik nog.

Wees, verders, gegroet en groet de uwen, in naam en van wegen
Uwen
BILDERDIJK.
Leyden, 21 Nov. 1824.

43.

Waarde Vriend!

Gy zijt een zoet kind, dat zoo veel van St, Nicolaas houdt, maar veel te groot om bang voor hem te zijn. Neem het hem ook niet kwalijk, al zijn zijn peperneuten nu en dan eens wat hard en al kletteren zy dan, als hagelsteenen door 't huis. Het is dan slechts dat ze wat oudbakken zijn, en dat gebeurt hem als ouden paai nu en dan, om dat de nieuwe koekenbakkers hem kwalijk bedienen met versch goed, dat de magen bederft, omdat het niet behoorlijk gekruid of gepeperd is. - Intusschen daar Gy uw speelgoedtjen dat hy brengt, zoo lief bewaart en by malkaâr houdt, wil hy U thands op zijn feest niet voorby gaan, alschoon ge juist geen leêge schoen hebt gezet, en zend U het nevensgaande, waar ook wel wat peper in zijn mag, maar dat uw verhemelte toch niet zal tergen; ten einde &c. &c.

Herdingh heeft kunnen goedvinden, deze prulletjens[1] te herdrukken, en, *ut fit*, op de pers is het eene wat uitgedegen, en het andere heeft een klein uitwasjen gekregen. Neem het zoo voor lief, het is ter completeering zacht goed, en ik meen dat gy aan die kwaal van completeerzucht ook wel eens wat vast zijt. Trouwens daar zijn er erger, waarvoor U en ons allen de Hemel beware!

(1) Op den Moord van den Hertog d'Enguien, en Over een Oud Amsterdamsch Volksdeuntjen.

Het Derde deel der Nieuwe Taal- en Dichtkundige Verscheidenheden ligt in HS. gereed om in 't voorjaar ge-Laurens-Koster-d te worden. Na dit volgt er dan nog wel één, en....sta vast! daar komt de Grammatica, waar de lieden zich zoo nieuwsgierig naar toonen; en indien dan, als doorgaands 't gevolg der lange en gespannen verwachting is, de lieden eens uitroepen: *is 't anders niet!* zoo wees niet verwonderd. Intusschen moet het anatomisch mes nog niet neêrgelegd; want, geloof my, innig verstaan is de zaak, en nooit kenden wy ons lichaam nog tamelijk, ware 't niet door de Anatomia comparata; zonder welke wy nog niet verder in de physiologie zouden zijn, als in de 13de of 14de eeuw.

De dood van onzen recht goeden, braven en recht hartlijken Kemper heeft my als elk zeer aangedaan. Hy is nu de vijfde die aan dat fraaie Wetboek (moge by de uitkomst dit epitheton slechts niet *per antiphrasin* zijn op te vatten) ontvallen is. Doch meer treft my 't verlies voor onze Academie, 't geen niet te vervullen is. Want wat het Wetboek betreft, men make er van wat men kan, wat men wil, of wat men mag, het zal nooit een Hollandsch, een wetboek van Hollandschen aart zijn, of met de Hollandsche aart en karakter wel strokende. *Heu, quantâ spe* (*et quantâ felicitate*) *decidimus!* Maar *sic fata tulerunt*.

Krukken moet gy niet, maar gezond blijven. Ik heb levenslang gekrukt voor ten minste zeven levensportien, en daar van behoort U vier zevende in den uitkoop. Eigen ze U! en wees hier mede gegroet

met alle de uwen, en wie gy daar onder betrekt, ex animo!

T.

BILDERDIJK.

Leyden, 4 December 1824.

44.

Waarde Vriend!

Reeds voor drie weken had ik U weder een deel Oudemans *poëzy* (zoo het dit nog heeten mag) en een deel Taal- en Dichtkundige Verscheidenheden in de kas gezonden, maar mijn Boekverkoopers verklaren dat het hun belang niet is ze in de groote vacantie uit te geven; en dus wachten zy naar hun Broeders die de pers werklijk aan den gang houden, om gezamendlijk op te treden.

Maar intusschen neem ik mijn toevlucht tot U, zoo ik mag, daar ik op uwe steeds ondervonden hartlijkheid voor my, aan welke nooit iets te veel was en ik altijd met aandoening denk, staat make.

Hier naamlijk gaat een 106-tal regels uit *Maerlants Naturenbloeme*, waarvan de twee beste afschriften onder 't Instituut zijn. Naamlijk: 1°, van het HS. uit 's Konings bibliotheek, door mijne eigen hand voor de Tweede Klasse afgeschreven, en (ik geloof) met varianten verrijkt. Het andere door de Klasse ten mijnen tijde aangekocht. - Daar ik nu deze 106 regels uit een zeer slecht Handschrift dat hier aan de Universiteits bibliotheek behoort, heb moeten afschrij-

ven, zoo wenschte ik gaarne van het verschil van lezing dezer verzen uit de gemelde twee Handschriften der Klasse een *getrouwe* opgave te hebben. Sta dus toe dat ik U hiertoe verzoeke, die best weten zult, hoe dit met de vereischte naauwkeurigheid te doen verrichten.

Wy sukkelen hier geweldig; en nu heeft zich de geweldige warmte by de moordende besmetting van roodvonk en kinderpokjens die men niet meer schijnt te willen behandelen dat er iemand van opkoomt (want genoegzaam alleen die geen Doctor hebben, komen er van op, en slechts zeer enkele Doctoren genezen ze naar den ouden echten leer van Boerhave en Sydenham, die nu achter moet staan), komen voegen. Voor my, ik verminder daaglijks en zie uit op den *terminus* daar geen verzetten aan is, en loop er met den neus recht op af.

Wees met de uwen hartelijk van ons gegroet, en gedenk aan de drie letters die men wel eens in de brieven van aanbeveling voor die naar de Oost-Indien gingen, placht te zetten; maar, naar de verklaring die een slimme knaap er aan gas: H.H.H.[1] Want ieder dag is er een voor my, en ik wil de varianten liever nog gebruiken, dan ze meê in de kist nemen om de reten te stoppen.

Nu vaarwel, en geloof my steeds van harte

Uw verplichten en dankbaren Vriend,

BILDERDIJK.

Leyden, 20 July 1825.

(1) Houd Hem Hier, of: Help Hem Haastig.

45.

Waarde Vriend!

Heb hartelijken dank voor de genomene moeite ter collatie van het verzochte MS., welke uitstekend wel en goed is verricht; ja veel te goed om in een gelijk geval U niet weêr lastig te vallen. Uit het bericht van 't van huis zijn uwer Egâ en kinderen, besluit ik dat al wat U aangaat thands welvarend is, en verheug my daarin. Groet allen van den ouden sukkel. - De zware warmte treft onze gestellen geweldig, en wy lijden daar vrij wat van aan rheumatismen, slapheid van vezelen, gebrek aan nachtrust, &c. &c. waarby zich hier algemeen ook een Amsterdamsch gebrek voegt: gebrek aan water. Echter blijven wy nog al gaande en staande, en waarom te klagen?

Hiernevens het Derde deeltjen mijner Nieuwe Verscheidenheden, waalvan 't Vierde op de pers is, en (denk ik) deze voorloopige Verhandeling sluiten zal. Mag ik U met de bezorging van een tweede Exemplaar aan onzen Vriend H.H Klijn belasten? 't gaat hier nevens; maar voeg er mijn hartlijken groet by, daar ik dit oogenblik geen tijd heb hem te schrijven. In veelheid van brieven bestaat toch ook 't waarachtig gevoel niet. - Intusschen ik word oud; en, half blind, half doof, en half stom, ben ik een jammerlijk wezen geworden, doch geniet een blijmoedigheid die my in den bloei van mijn leven vreemd was. En 't een mag het ander waardig zijn.

Doch ik begin te keuvelen als...ja, als wie of wat? Zeker niet als een Nestor, schoon daar ook het *laudator temporis acti* goed inzat, maar als een oude juffer, dat is: *mei similis*, en dit is vast geene comparatio claudicans. Nu het zij! Vaarwel, en levend of dood, want oud zijn en sterven is één (en *quid enim nisi fata supersunt?* als een andere balling schreef) gedenk aan

Uwen oprechten en altijd dankbaren Vriend.
BILDERDIJK.
Leyden, 4 August. 1825.

46.

Waarde Vriend!

Hiernevens ontfangt gy met het ouderwetsche *Gelukzalig Nieuwjaar!* het Vierde deeltjen mijner Nieuwe Taal- en Dichtkundige Verscheidenheden, die ik gisteren avond laat met de pakschuit ontfing. Gy zult zien, dat ik oud ben, en zoo stram van stijl als van leden geworden: ook loop ik te post naar dat land *unde negant redire quemquam*, en waarlijk ik ben wel te vreden, dat ik 't my reeds zie toeschemeren. Het is hier toch niet in orde, en was het dit nooit; thands vooral betert het daar niet op: - maar hoe het daar ook meê zij, ik behoor er niet t' huis.

Geweldig ben ik in het nu afgeloopen jaar verminderd in alles. Mijn geheugen is byna gantsch weg; gezicht, gehoor, ja 't gevoel in de vingers deerlijk

verflaauwd, en mijn vermogen van *applicatie* zoo ten eenenmaal verwoest, dat ik niet meer versta wat ik lees. En wat blijft my over, zoo ik noch schrijven noch lezen kan! Doch dit alles blijve God bevolen! En ben ik zeventig jaar lijdens naar lichaam en geest doorgeworsteld, mijn hart blijft het zelfde en miskent wie my ondersteunde geenzins.

Mijne Egâ sukkelt gedurig zoo wel als ik, en mijn kleine is in eene époque van ontwikkeling, die allergewichtigst, en dus voor een vader die daar meê bekend is als ik, ontrustende is. De Algoede kan alles ten goede! - Van U en de uwen vernam ik sedert lang niets. Ik hoop dat U alles naar wensch gaat.

Twee deelen nieuwe verzen van my zijn, op anderhalf blad na, afgedrukt, maar ik wilde deze afzending daar niet naar ophouden. Mijn verzenmaken gaat nog steeds voort, doch ik kan geen stuk ondernemen dat ik niet in ééns daarstel. Met de eerste tusschenpoozing is alle samenhang van denkbeelden vervlogen, en daar is geene aanknooping tot voortzetting mogelijk.

Mijn borst wordt erger, en vrij wat lichaams ongemakken, die meer aan den ouderdom eigen zijn, komen daarby, ook duizelingen, &c. &c. die zoo wat van apoplectischen aart zijn. En haast zal 't gerucht U toewaaien, dat de *Turca Batavus* geweest is, en, by gevolg Griekenland met zijn Leonidassen in vrijheid hersteld. Wat feest zal dit zijn! Nu, zoo ik kan, koom ik dan eens om een hoekjen kijken, om te applaudisseeren.

Groet de uwen hartelijk, en wees van my en de mijnen gegroet, die U liefhebben als ik, die met het oprechtste hart teekene,

T. ex animo,
BILDERDIJK.

Leyden, 1° January 1826.

47.

Waarde Vriend!

Hartelijk danken wy U voor uw hooglijk aangenaam geschenk, en de oude sukkel ook inzonderheid voor uwe uitbundige lofspraken. Op zeker punt van uw lieven brief zal ik niet andwoorden. Wat niet goed is wordt met geen redenen goed gemaakt, en wat innerlijk wel en goed is, door mis gevat te worden niet kwaad. *Tu si hic esses* (*forsan*) *aliter sentires*, maar gy moet een zwakken paai wat toegeven. Nu, gy waart ook altijd indulgent voor hem. Voorts gaat hier een kleinigheid by die gy zekerlijk niet hebt of kent van den man die anders juist geen Orator in zich heeft, en toen hy 't stukjen geschreven had, ook begreep dat het voor geen hoorders als hy aantreffen zou, deugde, en het daarom maar rusten liet, doch dat echter gedrukt is om zijne hartelijkheid voor zijn leermeester en inzichten van de Rechtsstudie te doen kennen[(1)]. Wat dof, dor, en stroef ding is dat! zult gy zeggen. Ja, maar 't is van uwen protegé wien

(1) Pestel. Gedachtenisrede.

gy dikwijls wat al te zeer ophemelde; en - hy kon toen niet beter, en zou 't nu nog veel slechter maken.

Dit schreef ik dadelijk op 't ontfangen van uw lieve, vriendlijke, en hartlijkheidvolle Epistel en volle rijke theebos, maar het stukjen in quaestie kan ik niet machtig worden, en zijn lot is zeer avontuurlijk. 't Werd voor zeventien jaar ter pers gegeven, raakte daar verlegd, bleef jaren lang verloren, werd weêrgevonden, &c.; doch zekerlijk behoort het tot de verzameling mijner werken, die gy schijnt te willen byeen gaderen en completeeren als men het heet. Ook uwen braven en my dierbaren Heer Broeder zal ik het zenden, met mijne *Navonkeling*, die voor anderhalf jaar is begonnen gedrukt te worden en nu eenige maanden afgedrukt ligt, maar waarvan ik nog geen Exemplaar weet te bekomen. - Zoo verstaat men hier het *σπεῦδε βραδέως*. En ik oude sukkel die niet meer uit kan gaan om den lieden een gram gezicht te toonen, moet alles zoetzappig dulden. *O mihi proeteritos referat &c.* het zou anders gaan; maar ook de stervende leeuw moet zich wel laten schoppen, als hy noch bijten noch brullen meer kan, en hoe veel meer dan een lammerjen als ik, wien men zelfs het *μη*, *μη*[1] zeggen, kwalijk neemt. - Maar *sic crat in fatis*, *quoe nolentem trahunt*. -

Ik beproefde gisteren na ruim vier maanden kamerbewarens eens in de lucht te komen, en bezocht de familie Kemper: maar ik geloof niet dat ik den proef

(1) Naar de klank: *mè, mè;* naar de beteekenis: *neen*, *neen*.

herhaal. Ik ben te zwak, en het hoofd draait my te veel. Ook zal ik zekerlijk de lieden niet veel meer met mijn *μη*, *μη*, lastig vallen, zoo verminder ik in alle vermogens. Gy, mijn waarde Vriend, denk echter nu en dan eens aan den sukkel, die met genoegen het einde naderen ziet van zijn lange en wel onvermaaklijke reis, en wensch hem een goede rust, waar het wel zal zijn, en geen Fransche punaise-beten hem in den slaap zullen storen, want dat hy recht vermoeid en vakerig is, moogt gy op zijn woord aannemen. Laat hem nu sechts nog zoo wat uitgeeuwen, en geeuw wat meê uit sympathie, of lach er om, naar verkiezing, en vaar steeds wel met al de uwen! Ik ben als steeds

Tui devotissimus

BILDERDIJK.

Leyden, 7 Maart 1826.

48.

Waarde Vriend!

Schoon ik by herdrukken (als my eigenlijk niet aangaande) nooit gewoon ben present Exemplaren te ontfangen of uit te deelen, kan ik echter niet van my verkrijgen, dat ik er in dit geval aan U geen van zenden zou[1]. Al ware 't dan ook slechts om eens weêr eenig schrijven van U uit te lokken. Wij hebben hier tot mijnent alle gedurende dezen zomer geweldig

(1) De nieuwe uitgaas van de Geuzen.

gesukkeld, en zelfs heeft mijne Egâ een zeer ernstige ziekte gehad waarvan zy nog zeer zwak blijft. Wat my betreft, ik neem onbeschrijflijk en als van dag tot dag in alles, vooral in geestvermogens af. Moogt gy met de uwen welvarend zijn en 't volstandig blijven.

Werkt gy dan niet meer? zult gy mooglijk vragen? - Ik kan niet meer, doch het verzen maken, of liever uitstorten, gaat zijn gang, maar loopt als uit een trechter door. Binnen kort ontfangt gy dus weder een deel poëzy. - De Grammatica wordt gedrukt; doch ô wat zullen de lieden vreemd opzien, dat zij alles zoo geheel anders zien uitgelegd dan zij altijd geleerd hebben! Mijne Verscheidenheden hebben ze zekerlijk daartoe moeten voorbereiden, doch het zal hun (vrees ik) nog buiten de verwachting gaan. De menschen weten niet wat *spreken* is, en daarom denken zy zoo verward, en is met de voortzetting der studie de kracht van geest afgenomen.

Dan ik arme bloed zal dit niet veranderen. - Het is zoo, maar elk zaadtjen van waarheid is vruchtbaar, en al vertrapt men het ook, het kan wortel schieten en uitbotten, al miskent men het lang en wil 't uitroeien. Had ik thands slechts dertig jaar minder op 't hoofd, ik zou meer doen, maar *desunt vires*.

Wees met al wat tot U behoort, hartelijk van ons gegroet, en geloof my hartelijk en innig

toto animo T.

BILDERDIJK.

Leyden, 9 Aug. 1826.

49.

Waarde Vriend!

Uw lieve brief, dien ik op den 3e dezer ontsing, was my recht aangenaam, en drukt een goed en liefhebbend hart uit; hetgeen my altijd te meer aandoet, daar het mijne, door een leven vol ondervinding van gruwelen en verdrukkingen, van zich-zelf ontaarten moest, en alles steeds meer en dieper ongelukkig ziet worden en zich verder verderven. - Wellicht, ware ik in mijn beklaaglijk vaderland gebleven, dat ik even als in de kleederdracht meê zoo wat veranderd en by de allengs voortgaande verbasteringen, ongevoeliger wijze wat modieuzer geworden zou zijn; maar geen oversprong van de elf jaren (in revolutie op revolutie hier te land by mijn afzijn doorgebracht) kon dat uitwerksel voortbrengen. Dit ware vergen dat Melis Stoke, nu uit zijn graf opstaande, Vondels vaerzen maakte. - Mijn rok is en blijft nog de gekleede rok van *mijn* tijd, en mijn hoed is nog opgetoomd als toen ik in 1795 het land uitgezet werd; schoon zekerlijk, ware ik gebleven, mijne kleeding zich van tijd tot tijd wel wat gevoegd zou hebben naar 't veranderend gebruik. Is dit, in zaken die op zich-zelf onverschillig zijn, zóó, omdat ik mijn vaderland zoo ik 't kende, in 't hart mede droeg, het moet ook in 't verstandelijke zijn uitwerksel doen, en blijven doen; onafhankelijk zelfs van grondbeginsels en plichtbesef. En hoe veel te meer dan, waar de tegenwoordige

wijsheid en al wat het gedrag regelt, op louter paralogismen en valsche principia rust, en de kwaadaartigheid tegen my zich daaraan verknocht houdt. - Ik ben dus ook op den voet niet met de tegenwoordige wareld, om haar 't geen ik meen te moeten toebrengen op een *praesenteerblaadtjen* en met een Fransche buiging in nederigheidsschijn aan te bieden, maar wel om 't in 't honderd te smijten, dat die wil het kan oprapen en zich ten nut maken; en hy die 't keeren wil, wijte zich-zelven zoo 't hem daarby een blaauw oog geeft. - Zie daar den waren staat der zaken in uwe Allegorie voorgesteld, en gy weet wat Vader Cats zegt: Jong rijs is te buigen, maar geen oude stam.

Wat mijne Noten op de Geuzen betreft. Hoe kon ik daar meer historie in brengen, daar het geheele Dichtstuk een Nationaal Lofdicht is. Daarvan en van de voorwerpen diens lofs moet men zich geene naauwe uitpluizing veroorloven. 't Is met velen als met de zoo geroemde Romeinsche groote mannen van Oorlog en Staat, zy moeten niet te naauw bekeken worden, maar de nevel van een Poëetisch Enthufiasmus moet ze blijven omwolken. Dien te stooren zou zijn het Dichtstuk van kracht berooven, en zelfs is die illusie schoon en ook nuttig.

Maar iets anders is 't met een Geschiedenis. Ik heb nu negen jaren over de Geschiedenis onzes Vaderlands Kollegie gegeven, en zeker met kiesche waarheidszucht; en de *cahiers* liggen daar. Maar ze over te brengen in een stijl als de Historie quâ talis vordert, of zelfs aan te vullen gelijk ik 't mondeling

deed, kan ik in mijnen verzwakten toestand niet meer. Na mijn dood mag men er meê doen wat men goed vindt, maar die ze ten nut wil maken dient daarby de excerpten van eenige mijner auditores te vergelijken, die uit mijne mondelinge voordracht zijn opgeteekend, en zekerlijk door elkander gerectificeerd zullen moeten worden, want niets is in zulke excerpta gemeener, dan gebrekkig en hier of daar verkeerd opgeteekend te zijn. - Ik geloof voor de Geschiedenis onzes Lands 't zelfde gedaan te hebben als voor onze Taal, namelijk, alles tot eenvoudigheid en naakte waarheid te rug gebracht. En ik had dit werk ook tot verder volkomenheid kunnen brengen, ware ik niet mishandeld en vervolgd geworden. Niemand vóór my, durf ik zeggen, had de vereischte gronden gelegd 't zij tot Taal- of Geschichtkennis, en daarom kon hun lezen en wroeten niets anders dan verwarring en valsche begrippen van faiten en zaken voortbrengen. Zoo gaat het wanneer men van schrijven een bloot tijdverdrijf, punt van eerzucht, of *metier* maakt, en - maar genoeg hiervan.

Inderdaad, mijne Grammatica zal, zoo zy daar voorgesteld is, niet *populair* zijn; zy is alleen voor den doordenkenden waarheidzoeker, maar zy kan door uittreksels, door ontblooting van 't geen niet *ad captum* van Jan Alleman is, algemeen nuttig gemaakt worden, waartoe ik ook in mijn Voorrede den weg baan. Nog had ik hare Uitgave opgeschort, maar mijn gevoel van afneming drong my tot den druk, die my thands ook onbegrijplijke moeite in 't nazien der

proeven geeft. Het zal dus wel 't laatste zijn dat van my uitkoomt; zoo niet, in geval ik nog eenigen tijd leef (als ik my niet voorstel) een of andere Dichtbondel (want verzen ontvallen my nog steeds) aan dit besluit eene uitzondering maakt.

Wy sukkelen hier alle, en de hitte is en blijft onuitstaanlijk. Wat oogst van lijken staat dit te geven! Doch wat nood, allen zijn wy in de hand der wijze en goede Voorzienigheid. - Wat U en de uwen betreft,

Vivite felices, *memores et vivite nostri*,
Sive erimus seu nos fata fuisse velint.

T. ex an.

de oude en zelfde BILDERDIJK.

Leyden, 5 Septemb. 1826.

50.

Waardste Vriend!

Indien ik verzuimd had oogenbliklijk by het ontfangen van het Eerste Exemplaar van een uitkomend werk het aan U toe te zenden, het zou deze reis verschoonbaar zijn in mijne radelooze en zuizelende uitgeputheid van hoofd en krachten, door vijf weken wakens en tobbens met mijne dierbare Egâ, die dus lang zeer gevaarlijk in het krankbed ligt, en geen oogenblik mijne hulp ontberen kan. Met den aanvang van May kreeg zy eene zware ziekte van rheumatiquen aart en naar pleuritis trekkende, en 't was zeer

hachlijk met haar, doch deze nam een regulieren en gewenschten loop; maar deze krankte is geweldig gecompliqueerd en daarom te ontrustender. Echter doet zich sedert nu twee dagen eenige betering op, en wy durven hopen, schoon de zwakte geweldig is, en - maar wat baat hier meer byzonderheid; onze hoop is op God, die (dit bidde ieder voor my!) my in mijn suffenden ouderdom niet wille berooven van 't gene my alles is, en mijn lief dierbaar kind, dat aan my niets heeft, van de tedere, zorgvuldige, en verstandige moeder die ook aan hem de vaderplichten vervullen moet, waartoe ik sints geruimen tijd buiten staat ben!

Doch ik ben niet *in culpâ*, mijn waarde Vriend. Eerst dezen laatsten avond ontfing ik te tien uren 't eerste Exemplaar met nog eenige weinigen. Wijt my derhalve niet dit verzuim, dat my vruchtloos ter harte gaat, want het heeft niet van my afgehangen.

Ik hoop dat gy met de uwen welvarend zijt. God geve 't en beware U daarby! Voor my, ik kan naauwlijks meer op mijne beenen staan, en suf geheel. Ik had dit werk[1] een jaar vroeger moeten schrijven en uitgeven, *minus credulus horoe posteriori*, en 't zou dan waarschijnlijk ook beter geweest zijn. Doch, *ut quimus*, *ajunt*, *non ut volumus*. - Vaarwel, en geloof steeds aan de innige hartelijkheid en onuitwischbare dankbaarheid van uwen zwaar lijdenden

BILDERDIJK.

Leyden, 5 Nov. 1826.

(1) Nederlandsche Spraakleer.

51.

Waarde Vriend!

Met een schriklijk verzwakt en verward hoofd en bevend-verstramde hand zend ik U 't Eerste Exemplaar dat ik van mijne *Oprakeling* ontfange, schoon dit boekdeeltjen reeds voor meer dan een jaar afgedrukt lag. Gy zult het wel by de overige bondels van uw ouden nu stervenden vriend willen stellen. Ik voeg er echter by dat er nog een andere onder anderen tytel van my op de pers is, en ook een dichtbundeltjen van mijne Egâ. - Of ik den volkomen afdruk van een en ander beleven zal is in Hoogerhand.

Intusschen zoo oud en zwak ik ben moet ik Leyden verlaten, daar mijn huis volstrekt onbewoonbaar geworden is en in geheel deze stad geene woning open of te vinden.

Ik moest dus besluiten, en heb te Haarlem een huis laten huren, waar ik in 't laatst der aankomende week meen in te trekken. Ook daar was geen keus. - Bedenk welk eene beslommering in mijn toestand, zonder hulp of onderstand, terwijl mijne Egade, naauwlijks uit hare zware en langdurige ziekte van 't Najaar reconvalesceerende, onder de vermoeienissen van dit al, weder bezwijkende, allerzwakst is, en ik volstrekt buiten staat, als geheel memorieloos en dus ook verstandeloos; en ik buiten dien nooit in staat was my met zulke of andere zaken behalven studie af te geven. Jammerlijk lijdt mijn lief kind

hieronder, dat genoeg te doen heeft met Papa en Mama op te passen, en ook, in de strikste huiselijkheid opgevoed, van niets weet, dat hierby van dienst kan zijn, dan alleen boeken en papieren pakken, 't geen hy zelfs verplicht is geworden buiten mijn oog en directie te doen.

Voor 't overige liggen daar alle begonnen werken, en de daaraan bestede vlijt, yver en studie. - Doch *sic sunt humana* en ook in Christlijken zin is het *fata viam invenient* op te vatten.

Doch wat wil dit gebrabbel? *deliramenta senis!* Hou ze ten goede, en geloof my steeds met de hartlijkste warmte en het erkentlijkst gevoel van onuitwischbare verplichting,

Uw afgeleefden en afgewerkten Vriend,
BILDERDIJK.
Leyden, 20 April 1827.

52.

Waarde Vriend!

Zoo er nog plaats op de lange plank overig is, zie hier weêr een boekdeel om by de andere van uwen grijzen, verlepten, en nu suffenden vriend te zetten. Ik hoop dat het U in volkomen welzijn met al wat U dierbaar is, aan zal treffen, en een nieuwe herinnering zijn aan wien gy altijd betoond hebt lief te hebben uit een rechtschapen Hollandsch hart, dat ook met vrienden geduld oefent in hunne zwakheden.

Vaarwel, wees met de uwe van ons allen op 't innigst gegroet en geloof my steeds (*semper idem* is de zinspreuk van mijn geslacht,)

den Uwe,

BILDERDIJK.

Haarlem, den 9^{e} Septr. 1827.

53.

Waarde Vriend!

In langen tijd heb ik geen teeken van uw *leven* of *welzijn* gehad, en ik onderstel dus, gy ook niet van het mijne. Om echter U het eerste van deze twee punten ten mijnen opzichte bekend te maken, zend ik U het nevensgaande kers-versche boekdeeltjen, 't geen U met de Aspasia van mijn ouden vriend Feith aankondigen zal:

> Hy leeft nog, zoo het leven heet, &c.

Maar, *that 's the question*, zegt Hamlet. Dof, gevoel- en gedachtloos, zonder geheugen en in verdrietelijke ledige werkloosheid voort te vegeteeren, is een akeliger ding dan men zich verbeelden kan.

Intusschen, zoo kan het onmooglijk lang duren, daar het van dag tot dag *in re mentali* als in *re corporeâ diminuendo* gaat, en O toch de uiterste term wel dient te zijn. Eer het dan nu zoo verr' met my gevorderd is, wilde ik U nog eens groeten en voor uwe steeds betoonde deelneming, vriendschap en har-

telijkheid, my in alles gebleken, uit 's harten grond danken, en alle zegen over de uwen toewenschen, met het altijd warm gestel van

Uwen dier verplichten
BILDERDIJK.
Haarlem, 7 Nov. 1827.

54.

Hartelijk geliefde Vriend,

of hoe zal ik U noemen, die my altijd meer geweest zijt dan alles wat het woord van *Vriend* of eenig ander in zich sluit, en voor wien mijn ziel innig van de tederste erkentenis doordrongen zal zijn, *dum spiritus hos reget artus?* Heb dank voor uw aangenaam geschenk als voor uwen my recht aandoenlijken brief, die my by deze mijne verregaande verzwakking van hoofd en lichaam eene byzondere verkwikking is. Ik denk nooit aan U dan tevens aan het zeggen van den Comicus: ‘Nullum iniquius certamen, quam quo ille verberando ego vapulando ambo defessi sumus;’ maar *verbera* in *beneficia cujuscumque generis* veranderende en *in* vóór *defessi* stellende. Ja gy zijt de eenige die my gekend hebt, want de rest der menschen om dat zy zich-zelven altijd vermommen, hebben nooit aan mijne simplicitas en het kinderlijke dat daarin ligt, geloofd of kunnen gelooven, maar my altijd bedoelingen, uitzichten, &c. &c. buiten mijn daden of woorden toegeschreven. Maar

gy kende uw braven Oom den Latijnschen Dichter in 't eenvoudig kinderlijk onschuldig hart, en hieraan schrijf ik uwe onderscheiding van den armen balling toe. Hoe 't zij, gy en Valckenaer zijt de eenige ware vrienden die ik ooit gekend heb; en het is zonderling, dat in twee zoo verschillende karakters dit gevoel voor my plaats kon vinden. Met hem had ik echter in vroeger dagen eenige betrekking gehad; maar uwe hartelijkheid, ja (*ὡς ἔπος εἰπειν*) vooringenomenheid voor my, was inderdaad een *Deus ex machinâ* als de Diana voor Ifigenia. Geloof, dat mijn hart alles gevoelt en dankbaar is.

Ik verdroog als een afgeloopen stroom by verstopte bron; en, zoo ik nog wat nadruppel, het is my lief dat gy (et qui similes tui) 't niet voor gants modder houdt, doch de helderheid en frischheid is er af.

Doet met den Cykloop wat gy goed vindt. - Maar wat zal ik met den verwerkten *Hartspiegel* en den *Sadi*. - Weet gy er een Boekverkooper voor? - Ik niet. - My dunkt, daar deze twee stukjens wat te klein zijn voor een deeltjen, kon ik ze wel samenvoegen, en zoo 't dan nog wat te dun ware, daar eenige zedelijke Epigrammen of dergelijke by doen. Wat is uw gevoelen? want in den werkelijken toestand van mijn hoofd, moet ik in alles bestuurd worden.

Gy zijt inderdaad al te goed; maar zoo gy b.v. de Colloquia van Erasmus dubbeld mocht hebben, ik heb die hier en in Leyden vruchtloos voor mijn Zoon gezocht. - Zie daar hoe open ik te werk ga. - Ik herdenk altijd het genoegen dat ik er in mijn kind-

schen tijd in had, en dat zy my in veel opzichten nuttig geweest zijn.

Mijne lieve Wederhelft, die nog niet tot volkomen gezondheid is terug gekeerd, dankt U met my uit het zelfde hart en in den zelfden geest. Ontfang haar byzonderen groet en betuiging van waarachtige vriendschap en dankgevoel voor U en de uwe, nevens die van het hart dat GY kent in

Uwen oneindig verplichten doch ten
eind spoedenden en zoo wat
raaskallenden Vriend,
BILDERDIJK.

Haarlem, den 13e Nov. 1827.

55.

Waardste Vriend!

Wees maar niet knorrig. Uwe Erasmi Colloquia kunnen nog hunnen man vinden. Ik schreef om iets anders aan den Hengst en met één vroeg ik naar de Colloquia, en daar zendt hy my een bedorven onbruikbaar morsig Exemplaar hoedanig ik geen kind in de hand zou geven, 't geen immers tot netheid en zuiverheid opgeleid moet worden, in- en uitwendig, (want alles hangt aan één) 't geen ik ook ilico te rug zond. - Wat den *Cycloop* betreft, *tua res* is dit, en ik ben er af. *Penes te est jus et arbitrium et oequa potestas* en al wat gy verder wilt, het *summum en absolutissimum imperium* niet uitgesloten. - Voorts wat er nog op de pers van my onder handen is, moet

afgewerkt, maar hier meê moet het uit zijn, want ik vind dat ik met mijn verminderd gezicht geen proeven meer nazien kan; en ik geloof 't mijne redelijk toegebracht te hebben tot in stand houding der Drukpersen, zoodat ik wegens nalatigheid op dit punt, geen verwijt hoef te schroomen.

Doch, lieve Vriend, ik vind my sedert geruimen tijd in een naren toestand. Ik versta niet meer wat ik lees, kan nergens attentie aan geven, en ben my-zelven in den weg. Ook zijn mijne faculteiten, psychologische als corporeele, genoegzaam versleten. Een eindeloos suizen in de hersens (waarvoor ik my vruchtloos een *venoe sectio* heb laten doen) bedwelmt my, en 't geheugen is geheel weg, zoo zelfs dat ik drie- en viermaal op een dag moet vragen, welke dag van de week het is. *Et sic in coeteris*. - Ik heb een goed uitzicht dat deze winter wel een eind aan dit gesukkel zal maken, en, zoo niet, *cuique onus suum ferendum est*, en toen ik in de wereld kwam, vergat ik een beding voor my te maken van exemptie. *On ne s'avise jamais de tout*, zegt de Franschman.

't Zal my aangenaam, hoogst aangenaam, zijn U te zien. En voor 't plukhairen ben ik niet bevreesd. Dat is nooit gevaarlijk als men met een opgezet zeiltjen (zoo 't heet) aankomt; een *ex tempore boosheid* is de ergste.

Nu is mijn oudste vriend en kennis te Leyden overleden. Te weten, de oude Etienne Luzac, een van de braafste en zachtaartigste characters die ik ooit gekend heb. - Zoo die my nu niet verklapt, weet ik

't niet. - Ik ken nu niemand meer in Leyden van mijnen tijd dan - van der Palm. - Het staat akelig, als men zoo alles wat met ons oud wierd, weggekapt ziet en alleen staat te dorren; maar ook 't kleine stormbuitjen is naby dat my omwerpt, en ik waggel reeds fraai. Dezen winter door te worstelen, stel ik my ook niet voor. Maar dit staat in Hooger hand, en ik zeg hartelijk: *Fiat voluntas tua!*

Wy lijden hier in dit gedelabreerde huis schriklijk veel van de koude. Het is zonderling, hoe sedert September van het afgeloopen jaar ons alles op een buitengewone (ja ik mag zeggen onvoorbeeldige) wijs tegengeloopen is. Doch daar zijn ook vertroostingen by, en het slot is een goed saldo van verplichte dankbaarheid aan den Alvoorzienigen weldoener. Mochten wy dit yverig en getrouw betalen!

Doch ik begin recht op zijn Ouden-mans te keuvelen; *bis pueri senes*. - Verschoon het gebabbel, en geloof my na onzer aller groet aan al wat U dierbaar is, steeds van harte.

den Uwe,
BILDERDIJK.
Haarlem, 28 Nov 1827.

56.

Waardste Vriend!

Hiernevens ontfangt gy mijn handschrift van Spieghels overgerijmden *Hartspiegel* en van zijn zoogenaamden *Uitersten wil*, en, ten toegift, een klein Epi-

gramma op hem. Gy zult ligt begrijpen dat ik van dit, noch van iets daarvan, geenerlei afschrift of zelfs klad heb, en dus, dat zoo door achteloosheid op drukkery of anders iets wegraakte, dit onherstelbaar zijn zou. Niet dat ik er juist zoo hoogen prijs op stel, als of de wareld daar aanmerklijk by verliezen zou, maar daar is zoo een zekere *filostorgie* (os hoe moet ik het noemen) die ons by al 't onverschillig worden des ouderdoms toch min of meer aanhangt, voor de hersenkindertjens, ook al zijn zy lam of kreupel.

Doch in uwe handen zijn zy beter bewaard dan by my, die zoo dof en dommelijk worde dat ik by voorbeeld niet recht meer weet of mijn neus midden in mijn aanzicht zit, dan boven 't eene of andere oor, en uren lang zoeken kan naar 't geen ik in de hand heb.

Heb nogmaals dank voor uw lieve kleine boekjens. Ik heb er in gevonden 't geen ik van Erasmus nog niet gelezen had, en 't geen hem in mijne achting nog heeft doen rijzen. - Wees voorts met uw lieve wederhelft en telgen hartelijk van my en de mijne gegroet, en geloof my innig en volkomen

den Uwe,

BILDERDIJK.

Haarlem, 3 Decr. 1827.

57.

Waardste Vriend!

Het aanbod van de Heeren Ten Brink en de Vries komt my redelijk wel voor, doch zoo ik eenige enkele

Exemplaren meer noodig mocht bevinden ('t geen ik echter niet geloof) zoo moet ik die ten minste tot Boekverkoopers prijs kunnen vorderen. - De proeven dien ik na te zien, doch nadat er de grove eerste fouten uit zijn. - Heb dank intusschen, en blijve (mag ik 't vergen) alles aan uw opzicht bevolen.

Vele uitgevers bedingen het HS. van my voor zich te behouden. My is 't wel zoo ik 't slechts wete. My heeft het geen waarde.

Mijne Ega ligt sedert twee dagen aan een zeer hevige *febris continua* en rheumatique hoest met borstpijn (een soort van pleuritis) in 't ziekbed. Jammer op jammer overhoopt my. Alle onze kamers zijn onbewoonbaar van de druipende, ja stroomende, nattigheid, en techt; en te stoken is onmooglijk van den rook. Ook mijn Zoon lijdt geweldig. Wat moet van dit alles worden? - Doch wy zijn in Gods hand: geloosd zij Zijn naam!

Weinig staat mijn gonzend hoofd naar Taalvorsching. Iets echter op uwe vragen! - *Uit* heeft een absolute en een relative applicatie. In de absolute is 't: *weg*, *te niet*, *&c. 't Is uit* met den reddelooze: de kaars *gaat uit*, *&c.* In *uitoefenen* kan 't in den eenen of den anderen zin verstaan worden. Zijn geduld *uitoefenen* is *exserere*, maar juist niet *exserendo destruere*, *consummare*, *&c.* Doch het is altijd meer dan *applicare*, waarvoor men het sedert byna mijn halven leeftijd begonnen heeft te gebruiken.

Onderhavig is een onlijdelijk moffenwoord en verfoeilijk. Het heeft niets waar het meê in verband

staat. Want zoo het van *have* kwam, moest het *onder de bezitting behoorend*, beteekenen, en niet *onderworpen* (subject). Weg met dit gedrochtelijk uitspruitsel des onverstands!

Doelstrekkend is zoo min een goed verstandelijk woord als *doelmatig:* want in zulke composita heeft het eerste woord in compositione het verstand van een accusativus. Maar men *strekt geen doel*, *het doel* wordt niet *gestrekt.* - *Doelmatig* is (als gy wel aanmerkt) absurd, maar *doelstrekkend* is 't ook. *Doeltreffend* ken ik, want het doel WORDT *getroffen;* maar men *oogt*, *mikt*, *strekt* (*&c.*) NAAR *het doel*, TOT *het doel*, en komt zoo TEN *doel &c.* - 'Maar wat dan ter vervulling van de behoefte des denkbeelds in één woord'? vraagt gy my. - Ik ontken die behoefte. 't Is een behoefte in de verwarde domme moffenhersens, waarmeê wy ons nu een halve eeuw (God beter 't) gefamiliariseerd hebben, maar geen net zuiver denkend hoofd, onvervalscht Hollandsch, kan behoefte aan eene uitdrukking hebben die een verward en verwarrend denkbeeld zou uitdrukken. Wy hebben *gepast* en *passend* en (wilt gy 't) TEN *doel strekkend*, en die moffen denkbeelden wil, moet mofsch en geen Neêrduitsch spreken.

Nu *Apostil*, *Appointement*, en meer zulke? - Onze ouders zeiden *Berecht*, *bescheid*, en ik weet niet beter. 'Op het verzoekschrift werd voor berecht (of bescheid) gesteld: *nihil hic*, *fiat*, *&c.*' Of: 'daar werd voor berecht (of bescheid, of andwoord) op gegeven &c.' - Geen taal kan alle vreemd ingevoerde

kunstwoorden in woorden van eigen landaart vertalen, omdat een kunstwoord uitdrukt wat er niet *in ligt*, maar daar bykomstig door 't gebruik *aan gehecht* is.

Maar nu uwe amptsbenaming, Griffier? - *Grif* is *stift*, *puntige takjen*, *ent*, op een vruchtboom ingezet. *Griffen*, met een stift schrijven, als op de lei, of op een met wasch bestreken schrijftafeltjen, en dergelijke. 't Oude Fransch zegt *greffe* en hiervan *Greffier* (onmiddelijker van *graphiarius* uit *γραφ□τν* af te leiden). - Waarom nu mag ons woord *Griffier* niet Hollandsch zijn? - Immers is *grif* Neêrduitsch, en de uitgang *ier* is het even zoo, of gy moet *staffier*, *zoudenier*, en duizend als Neêrduitsch erkende woorden, wegsmijten; ook adjectiven en verba zoo wel als substantiven, met het woord *sier* te beginnen, en met *versieren* te eindigen. Geen taal bestaat gants op zich-zelve; de talen hangen alle aan één, en loopen in elkander. - Wilt gy echter volstrekt een Nederduitsch woord dat hetzelfde als *griffier* uitdrukt, zoo zeg ik *penvoerder*, dewijl de *pen* voor den *grif* in de plaats is gekomen. Beter was zekerlijk *penner*, van *pennen*, waarvan men nog in mijn jongen tijd een net afschrift, *net gepend* zei te zijn: en eigenlijk is ook de Griffier geen *penvoerder* in algemeenen zin, maar de geen die een schrift met zijn handteekening door de pen wettigt, en dus *pent*. - Gy ziet dus metéén, dat *Griffier* met den *Griffoen* niets gemeens heeft. 't Eene woord (*Griffier*) is Hollandsch in aart en oorsprong; en het andere is van Grieksche afkomst; schoon beide van

't *krabben* en *krassen* zijn, 't zij met een stift of met den nagel.

Maar genoeg gegriffeld! - Wees hartlijk gegroet met al wat U dierbaar is, en schrijf my dikwijls. Ik ben afgeleefd, zwak, en zonder betrekkingen meer hier op de aarde, dan U, wiens liefde (want vriendschap is te zwak een woord) my al de troost is, die ik nog heb of waarvoor ik nog vatbaar ben in mijn lijdenden toestand.

Het schijnt dat de Voorzienigheid my alle aardsche rampen heeft willen doen doorgaan. Jammerlijke lichaamspijnen, kwellingen van geest en gemoed, beslommeringen van allerlei aart, hoon, smaad, lijfs- en levensgevaren, ballingschap, armoê en gebrek, trouwloosheden van alle bedenkelijke zijden, nachtwaken, zwerven, en zwoegen, met allerhande verdrukkingen zijn mooglijk nooit in zulk eene aanhoudende ophooping en overstelping aan eenig mensch in den loop van een eeuw tijds overgekomen, als my van 't begin mijner heugenis tot heden. Dank zij Hem, die my in dat alles gesterkt heeft, en nu 't oog op den aanstaanden term van dien levensloop vestigt! En dank ook uwe tederhartigheid voor den uitschoveling, die ja hier nooit t'huis was.

Vale et vive memor nostri. Het aandenken aan my zal uw hart altijd weldoen, want gy hebt my welgedaan. Ik teeken als steeds

de Uwe,

BILDERDIJK.

Haarlem, 7 Decr. 1827.

58.

Waardste Vriend!

Deze ter geleide van de quitantie van de Heeren Boekverkoopers, woordelijk naar het voorschrift door my overgeschreven, en tevens (ook in de eerste plaats) ter dankzegging voor de bezorging van dit gantsche werk[1]. Dan, lieve Vriend, hoe smart het my, thands in uwe brieven, altijd zoo vol opwekking en luchtigheid, zulk een somberen geest te ontwaren. Ja ik geloof het en het komt my niet vreemd voor, dat het *tempora mutantur et nos mutamur in illis* (waar in dit het ongelukkige is, dat *wy* en *zy* in contraria veranderen) ook door U gevoeld wordt. Meêgaan met zijn eeuw klinkt zeer goed, maar het gelukt slechts eenige stappen, en dan overkruist alles onzen weg; en als 't groen van de bladen wat dort, staan wy elk in den weg, en diengenen wel 't meest die eigenlijk zonder onzen steun omwaaien zouden.

Wat my betrest, de verplichtingen die ik aan U heb, zijn oneindig en kunnen slechts door mijn hart gevoeld en erkend, niet uitgedrukt worden, en steeds hadt gy geduld en inschikkelijkheid met mijne kromten, grillen, zwak- en misschien dol- en domheden; en dit gevoel zal ik dankbaar in eene andere wareld, die wij verwachten, meêdragen. De Algoedheid vergelde hier aan de uwen steeds die weldadigheid en

(1) Spieghels Hartspiegel.

rechtschapenheid die in uw hart en daden steeds was, en zegene uwe vorderende jaren in gemoedelijke rust en vaderlijk genot van uwer kinderen welvaart! Wy sukkelaars groeten U en de uwen uit 's harten grond, terwijl ik in den volsten zin der uitdrukking steeds ben en blijve

de Uwe,
BILDERDIJK.
Haarlem, 4 January 1828.

59.

Waardste Vriend!

Ter gelegenheid van een kleinigheid door den Boekverkooper Smit van Rotterdam van my te Amsterdam ter pers gelegd, verneem ik door schryven van dezen dat de drukker geen lange *s* heeft en dus dit zeer wezendlijk punt onzer taal niet in acht nemen kan; maar te gelijk ook dat de Heeren Ten Brink en de Vries hem desgelijks het U bewuste werkjen van my ter pers hebben gegeven. Dit moet me noodwendig aandrijven om UE. ten eerste hiervan te verwittigen, ten einde de vervloekte verwarrende vreemdigheid in de hoogstnoodzakelijke onderscheiding der *s* en *s*, en der woorden en sylben in mijne schriften niet ingedrongen worde; hetgeen vooral na de uitgave van mijn Spraakleer allerbespottelijkst zou zijn. Ik bid UE. derhalve te zorgen, dat of het MS. van die drukkery te rug genomen, of die *s* aldaar

aangeschaft worde, gelijk Herdingh (wanneer hy eerst voor my drukte) gedaan heeft.

In welken jammerlijken tijd leven wy thands, dat men niet meer weet, als men *koningstaf* schrijft, of er van een *zijden stoffaadjen* dan van een *scepter* gesproken wordt!

Nogmaals, ik bid U ten sterkste voor dit punt te zorgen, en my niet op de bespottelijkste wijze aan de kaak te laten stellen. Leef voorts gezond (en zoo veel deze jammerlijke tijden 't toelaten) gelukkig, en wees innig gegroet van uwen steeds afnemenden maar U altijd dankbaren en liefhebbenden

BILDERDIJK.

Haarlem, 12 January 1828.

60.

Waardste Vriend!

Heb dank voor uw spoedige geruststelling omtrent een punt, dat menig een als een nietige *caprice* belachen zou, maar my, armen kindschen paai, op het hart lag. Gy gevoelt dat ik er meer aan hechte dan het verdient, maar niets is toch zoo aanstootelijk (en vooral in het litteraire vak) als de ongelijkheid met zich-zelven. En de suffende gryzaart heeft reden om nergens meer bezorgd tegen te zijn, daar hy tot een vervezelden voozen draad geworden is, die niet meer samenhangt.

Wat de gezondheid mijner Gade betreft, zy suk-

kelt, gelijk het met haar veel geleden hebbend en zeer verzwakt lichaam niet wel anders zijn kan in dit volstrekt onbewoonbare huis, waar de wind door de zijmuren blaast, als door een gaas, en niets dicht of dicht te maken is tegen wat ongemak van weder, wind, en regen, &c. &c. &c. gy op zoudt noemen. - Wy danken Gods goedheid als voor een wonder, dat mijn zoon daar nog al meer tegen gehard schijnt, dan zijn gestel scheen aan te kondigen.

Gy vraagt waar ik tegenwoordig aan bezig ben? - Aan niets anders dan mijn schenen en knien voor de kolen te braden en te verbranden ten einde den alles met rheumatique affectien doordringenden en van allen kant onstuitbaren wind - niet af te weeren, want dit is eene volstrekte onmooglijkheid, - maar te compenseeren - of men zoo, eenig evenwicht houden kon, van het te heet aan de eene, en te koud aan de andere zijde; waarvan gy echter het onmooglijke zeer wel zult inzien, zoo lang wy hier niet zelven tot gaas geworden zijn. - Letterarbeid, neen - daar is niet aan te denken; en het haatlijkste by alles is dat ik niets weet ter hand te slaan, want hersenen heb ik niet meer. - Niet meer kunnende denken, heb ik reeds gedacht om wat te vertalen. Maar wat? stofs genoeg is er misschien wel, maar *copia ipsa nocet*. - Verzen maken is geheel voorby, en proza was nooit mijn vak. Ook stel ik nergens meer genoeg belang in om er my wezendlijk meê bezig te houden; en ik ben by alle mijne saamgehoopte kwalen nog met de afgrijslijke en onlijdelijke ledigheid bezwaard.

Uwe klacht over uwen kundigen en doorgeleerden Broeder is maar al te gegrond, en ik wil er hem recht ernstig over aanspreken. Zonder het *scire tuum nihil est &c.* hier te pas te brengen, en zonder zijn getrouwe bezigheden als Leeraar en als huisvader, en alle plichten van dienstvaardigheid, die hy zoo gaarne vervult te benadeeleń, zou hy, zekerlijk, ook door schriften nuttig mogen zijn, en ik weet niet welke *modestia* hem daarvan te rug houdt. Doch ik wenschte, dat hy my meer kwam zien. Zelf uit te gaan, geloof ik niet dat my meer toegelegd is. Ik brand in de pijp - neen, ik zeg kwalijk, ik brandde uit, maar smeul nog zoo wat na, zoo lange 't laatste tochtwindtjen de rook niet verdrijft.

Ik zit thands in Seneca te lezen. Maar lieve hemel! wat al paralogismen, en wat gebrek aan eene wezendlijke logica! - 't Is alles te doen om (als *in foro*) een systema te doen gelden met rhetorische kunstenaryen, door een soort van zelfvergoding, die zich-zelve tegenspreekt. - Waarlijk neem de *praejudicatae opiniones* weg van ons menschen, en wat blijft er over? Onze beste wijsheid is niet meer of anders dan een consequent droomen.

Doch wat babbel en balbutieer ik hier! Tot den laatsten ademtocht toe, willen wy meê nog wat zand tot den ouden torenbouw aandragen, en vallen in de emmer en stikken er in. - Nu, het zij! Ware er geen leven na dit, het zou jammerlijk zijn geboren te worden; doch dit maakt alles goed voor hem die weet op Wien hy hoopt en verwacht! Zij Hy met

ons in kracht en waarheid by alles, en wees met al wat U dierbaar is, hartlijk gegroet van uwen

BILDERDIJK.

Haarlem, 18 Jany. 1828.

61.

Waardste Vriend!

Weeklijks heb ik sedert een aantal van maanden gehoopt U eens by my te zien, daar ik zelf nu verscheiden maanden recht ziek zijnde niet gaan kan, en meestal door mijn zoon (zelfs in huis) geleid worden moet. Hoe geweldig zwak van hoofd, kan ik niet *niets doen*, en te werken (gy weet het) is my een behoefte boven spijze en drank. Boven dien is 't als de Koheleth zegt, XI, 6; en dagen van vier uren 's morgens beginnende zijn lang. - Wat dan? Volstrekt memorieloos, onbekwaam tot pakken, ontpakken, en om my met eenige beweging of onrust van verhuizen te moeien, waarin mijne goede Weêrhelft en zoon zich aftobben, kan ik ook niet meer lezen, en versta niets, by gebrek van de attentie te kunnen vestigen, hoe kort het ook zij. - En wat rest er dus? - schrijven.

Welaan dan geschreven! - maar wat? - Twee stukken zal ik U noemen:

1°. Aanmerkingen op Huydecopers proeve van Taal- en Dichtkunde;

2°. Proeve van eene geversisiceerde Vertaling van

Ovidius Metamorphosis, bevattende de vier Eerste Boeken en de 235 cerste verzen van het Vijfde. Elk dezer twee Werkjens zullen ruim twaalf bladen druks beslaan, en ziedaar derhalve wederom een tweetal Boekdeeltjens, voor de pers gereed liggende.

Quaeritur nu: kan ik die gedrukt krijgen en daar een redelijk honorair voor bekomen? Dit laatste is een punt van gewicht voor my in eene uitputting door verscheidene banquerouten, te loor stellingen, en enorme uitgaven, bestelingen enz. gedurende nu twee jaren van de drie, sedert ik mijne Collegien heb moeten opgeven. - Kunt en wilt ge my daarin, als in den Hartspiegel en den Polyfeem, voorthelpen? Ziedaar weêr een lastige en onbescheiden vraag; maar kan ik het helpen? Alles is my ontvallen, ik sta alleen en naakt in de hagelende stormbui by winter. Verbied my niet, te bibberen.

Daar zit ik dan nu als een tweede Job op den mesthoop, in dit Haarlem, waar het leven dubbeld kost van het geen het in Leyden vereischte.

Mijne tedere Weêrhelft put zich uit en vermoordt zich met sloven, en ligt wel de helst van den tijd in het ziekbed, terwijl ook mijn kind verkwijnt in gebrek van onderwijs dat ik niet meer in staat ben te geven, en in de allerduisterste uitzichten in de toekomst. Hoe moet ik (verbeeld U dat) naar de rust van dit mijn jammer in 't graf, uitzien en hijgen!

Ik heb meer dan eens gedacht aan 't verkoopen mijner boeken, daar ik er toch geen nut meer van hebben kan. Maar mijne Ega heeft hier tegen, en

meent dat dit alle krediet zou wegnemen. En ook, wat zouden zy opbrengen? - Licht, niet hun gewicht van scheurpapier.

Nog is er iets waarover ik U wel gaarne sprak wegens samiliepapieren die in Amsterdam schuilen. - Kunt ge, ô kom my toch eens zien, wanneer gy hier in den omtrek zijt.

Intusschen heb ik het genoegen U hiernevens een Dichtjen van mijne Egâ[1], uit haar en ons beider naam te doen toekomen, dat nu reeds een poos op de verzekering van U hier te zien, voor U gereed heeft gelegen. En onder aanbieding waarvan en van onzer aller hartelijken en innig warmen groet aan U en de uwe en wat U meer dierbaar is, ik my teekene

Ex animo tuus
W. BILDERDIJK.
Haarlem, 4 Juny 1828.

62.

Waardste Vriend!

Hierby 't kersversch nieuw bondelke rijmtjens[2], op 't oogenblik uit Rotterdam ontfangen.

> Ja kersversch
> Van de pers,

maar anders, oude en opgewarmde uitrocheling van

(1) Jezus lijden.
(2) Spreuken en Voorbeelden van Muslih Eddin Sadi.

een heesche en schor gezongen keel, waar de reutel reeds in zit.
Ontfang met uwe vriendelijke toegevendheid 't potschraapseltjen, en haal uwe schouders daarover op! - Voorts, leef gezond en blijde met wat U waard is, en geloof my steeds met het innigst gevoel van de tederste verplichting
Tuum

BILDERDIJK.
Haarlem, 10 Juny 1828.

63.

Waarde Vriend!

Op 't oogenblik ontsing ik van de Heeren ten Brink en de Vries, de twee afgedrukte werkjens, voor de verzorging waarvan ik uwer vriendschap hooglijk verplicht ben. - Daar het door uwe handen gegaan is, moet ik onderstellen, dat U van de Uitgevers de Exemplaren bezorgd zijn, die ik U anders van hier te rug zenden zou. - Intusschen daar ik aan de my overgemaakte twaalf zoo veel niet heb dat ik er één voor my-zelven van bewaren kan, zoo ben ik genoodzaakt er nog eenige te vragen. Ik schrijf derhalve om nog een zestal, waarvan ik U bidde een of twee aan te nemen, terwijl ik nogmaals dank zeg voor de my ook ten aanzien van dit voorwerp bewezen dienst en hartelijkheid.
Aan den Heer den Hengst heb ik de Aanmerkingen

op Huydecopers Proeve gezonden, en over de Metamorfosis wacht ik zijn nader schrijven; want ten dezen aanzien, meende ik zijn aanbod niet te kunnen aannemen.

Ik vlei my ieder saturdag of zondag U eens te zien. Gy zult weten dat ik verhuisd ben en nu op de *Bakenessegracht* woon. - Mijne ongesteldheid neemt toe in pijnlijkheid en benaauwing van de organa digestionis, en het hoofd is my en blijft zwak in eene toenemende progressie.

Vaarwel, waarde Vriend, wees hartlijk van ons allen gegroet! ons allen? Helaas! van ons driën meen ik. Van ons twintigen zou ik kunnen zeggen, indien ik had mogen behouden wat afzetsels mijn tronk opleverde. Van zoo veel spruiten slechts één met ons overig! Ach het aandenken is hard: maar die gaf, nam, en Zijn naam zij geloofd! - Vaarwel en bloeie uw huis, en ken geene vadersmart, maar slechts vadervreugde!

Ik teeken met innige dank en verknochtheid,

de Uwe

BILDERDIJK.

Haarlem, 25 Juny 1828.

64.

Waardste Vriend!

Ik had gisteren avond het genoegen van een bezoek en aangenaam onderhoud van uwen Heer Broe-

der, die my tevens iets meldde van het geen door U ten mijnen behoeve, bate, nutte, belange, &c. &c. met ik weet niet welken Boekhandelaar verricht was. Wat, en over wat werk loopende, ben ik, als mijne steeds voortgaande verzwakking van hoofd (of van 't geen daar in behoorde) meêbrengt, vergeten. Alleen zweeft my zoo wat voor den geest van dat die man het werk eerst wilde zien; en dit gevoelt gy licht dat ik nooit toe kan staan; zijn zaak is boeken verkoopen; maar niets daarboven; en wat ik geve is mijne zaak en gaat my alleen aan. Met al zulke aanmatigingen moet men my niet aankomen: zy voegen geen Bockverkooper qua talis, en liever verscheurde ik alle mijne MS. dan zoo iets in te willigen.

Intusschen verklaar ik U oprechtelijk dat ik volstrekt niet weet over wat werk, druk of Handschrift, of wat punt van onderhandeling wy hier spreken. - Aan den Hengst heb ik Kopy voor het Eerste blad der Metamorphosis gezonden; waarvan de vijf eerste boeken voor de pers gereed liggen, over welke ik zelf (ignosce *τῇ φιλαυτίᾳ*!) tamelijk te vreden ben. Middelerwijl verval en verzwak ik van dag tot dag meer, en heb een zeker vreemd gevoel van verdwijning: anders kan ik 't niet noemen, met een dorst daarby naar een rust die hier op aarde niet te vinden is. Dat een zoodanig gevoel aan eene volstrekte onvatbaarheid voor alle werkzaamheid verbonden moet zijn, kunt gy U licht voorstellen.

Een mondeling onderhoud kunt gy by deze mijne memorieloosheid ook licht begrijpen dat als een nevel

dadelijk by my verdwijnt, ja zelfs nog vrij minder indruk of gevolg achterlaat. Dan geheel wonderlijk is mijne geheele existentie, en als een middelding tusschen Hamlets *to be* en *not to be*. 't Gebrek aan Memorie maakt my niet alleenlijk hetgene voorby is als tot een flaauwe droomherinnering; maar het tegenwoordige-zelf is zonder samenhang of verband voor my, en dus ontbreekt er de aaneenschakelende ratio sufficiens in, waardoor wy wezen en droom onderscheiden.

Ondertusschen zit ik hier in de volstrekste werkeloosheid - zal ik er by voegen: my te vervelen? - Neen, het is erger dan wat men door *vervelen* gewoon is te verstaan te geven; ja het is, wat het woord Etymologicè uit zou drukken, dat is: TE VEEL *zijn*.

Mijn zoon, terwijl ik dit schrijve, zegt my, dat het onderwerp van onderhandeling, waarvan boven, een nieuwe Dichtbondel is, waarvan hy my de lijst der daarvoor bestemde stukken ter hand stelt, die ik dienvolgende hier insluit. Doch wat zegt zulk eene lijst van opschriften van verzen? Immers niets; en waartoe dient zy derhalve?

Ik verneem dat het tot uwent ook niet gants gewenscht is met de gezondheid. Moge 't spoedig beteren.

Wees hartlijk van ons allen gegroet, vergeef schrift, stijl, onzin en wanzin, en geloof my steeds oprechtelijk

den Uwe

BILDERDIJK.

Haarlem, den Augustus 1828.

65.

Waarde Vriend!

Op 't oogenblik ontfang ik het hierby gaande van den Boekhandelaar waarvan gy wel een Exemplaar by mijne overige voortbrengsels in uwe boekery plaats zult gunnen. Ik voeg er twee nevens om (mag ik het U vergen) aan elk der Heeren Klijn, met mijn groet te doen toekomen.

Met moeite schrijf ik dit weinige, en verminder daaglijks. Hierby koomt de ziekte mijner Egade, die my geheel ter neêr slaat. Alleen mijn zoon is (dank zij den weldadigen God!) in tamelijke gezondheid. Voor my, ik verlang naar het eind dezer aardsche kwellingen meer dan ik uit kan drukken; en toch 't dunne draadtjen wil niet breken, maar houdt zedelijk en lichamelijk (want waarom ons zelven illusien gemaakt?) nog gedurig vast. Hoe goed is het, dat wy daar geen beschikking over hebben!

Ik hoop dat gy met al wat U waard is welvarend zijt, en (mag ik het hopen?) zonder de kwellingen, die van alle kant met de jaren vermenigvuldigen, en wensch dit van U-zelf (kan 't zijn) met een enkel woord te verstaan. Al wat tot mijn tijdgenooten behoort verdwijnt en sterft daaglijks weg: het verheugt my, dat gy van wat jonger tijd zijt. Sta gy vast, en ontglip of ontval my niet! Voor my: *fuimus Troës;* en hoe wel is het my, dit *fuimus* te mogen uitspreken!

Vaarwel, zie de uwen in allen opzichte gezegend, en denk nu en dan eens (en dit nog lang) dat er ook een wezentjen geweest is, wien het een verkwikking was, met een dankbaar hart zich te noemen

T.
BILDERDIJK.

Haarlem, 23 Septr. 1828.

66.

Waardste Vriend!

Waard en verkwiklijk zijn my uwe brieven altijd, maar niet licht zoo aandoenlijk dierbaar als uw laatste (die van gisteren). Uw zacht en beminnend hart stort daarin zulk eenen balsem uit, als ik niet door woorden beteekenen kan. Heb dank voor deze uw lieve en eindeloos meer dan broederlijke toespraak!

Gy hebt dan nog altijd op met mijne voortbrengselen? Voor my, ik erken U oprecht, dat zy my afvallen en ik er niet meer (als ik plach) over te vreden ben, gelijk ik 't over niets in my ben, nu de illusie, waarin 't grootste gedeelte des levens voortdroomt, vergaat. Doch ik geef uit wat ik nog in heb, 't onderste van het vat, en dit kan wel niet dan onzuiver en troebel zijn. Neemt men 't zoo voor lief, ik acht het een heuschheid aan zwakte des ouderdoms bewezen.

Het *Voorberichtjen* waarvan gy meldt wordt hier aan U toegeschreven; ten blijk' dat het algemeen be-

haagt. Ik heb het (toen het my getoond werd) zeer lief gevonden, en zoo ook mijne Egâ; NB. ik versta hier dit laatste woord met zijn possessivum in nominativo, schoon het in accusativo toch niet liegen zou. Telkens vind ik by 't nalezen dubbelzinnigheden geschreven te hebben, wel een blijk van verduisterde hersenen!

In Gent en Brussel drukt men ook verzen van my; ook maakt men daar een medaalje waar mijn naam op staat nevens een kop, dien men voor mijn profiel wil doen doorgaan. - Wat al ijdel gewroet! Kan men de luiden dan niet maar stilletjens met hun nachtkaarsjen uit laten gaan?

Het slot van uw brief doet my dan nog op een bezoek van U hopen? Ik wensch en verlang er naar. Maar de stof voor 't gesprek moet gy meêbrengen; want ik zit suf en gedachteloos in de molenzuizing van mijn ledig hoofd, waar niet dan de nachtwind des kerkhofs door bruist. - ‘En wat zal ik daaraan hebben?’ vraagt gy zeker. - Gy niets (dit is klaar); maar ik troost en opwekking; en die immers wenscht gy my?

Doch ik kan niet meer; hoofd en hand laten 't niet toe, by de vermoeidheid die my bedwelming verwekt. Vaarwel derhalve, wees van ons allen, met de uwen op 't hartlijkst gegroet, en geloof my, niet *dum spiritus hos regit artus*, want dat is lang voorby, maar zoo lang dit hoopjen stof nog in eene menschelijke gedaante aan één kleeft,

T.

BILDERDIJK.

Haarlem, 13 Octr. 1828.

67.

Waardste Vriend!

Sineesch of Hollander[1], gy zijt altijd de zelfde goede, weldadige, deelnemende en deelgevende Hieronymus en Hierodorus en al wat heilige en hemelsche liefde den Vriend voor zijn Vriend maken kan. Heb dank op nieuw voor uw lief geschenk van het vette dezes aardrijks!

Maak U ook niet ongerust over mijne Egâ in dit opzicht, die 't gebruik van deze uw gift zeer goed verstaat, en nevens my en met hetzelfde hart er U voor bedankt. - Wy verheugen ons, schoon telkens in de verwachting van U by ons te zien, bedrogen uitkomende, dat wy U echter niet uit het geheugen zijn geraakt, doch verlangen steeds dat wy U nog voor mijn einde dat zeer naby is (denk aan mijne jaren, en aan mijne zwakheid in dien hoogen ouderdom,) eens zien en mondeling danken mogen, zoo de pen het niet toelaat.

't Geen ik van afrekening zei betreft juist Amsterdam niet. - Wat N. betreft, ik neem uw lief geschenk van heden aan voor hetgeen hy my schuldig is, zoo 't betalen hard vallen zou. Was ik ooit inhalig? Ik geloof het niet; en zeker, op den oever van een andere wareld zal ik 't niet zijn.

(1) De Heer de Vries placht B. soms een pondjen Thee te zenden en had nu een klein vaatjen Boter gezonder.

Wat de medaalje betreft; men heeft er my onlangs een in pleister uit een der Zuidelijke provintien gezonden, waar mijn naam als randschrift op stond. Gelijkenis geloof ik niet dat er in 't minst in is, maar ik wilde (dunkt my) my liever naar dien kop dan den kop naar my gemodelleerd hebben, zoo het nog te doen was.

Gy schijnt geen Vriend van de 12os of 24os; voor my, ik haat dat almanaks formaat, en die kleine lettertjens; ook heb ik dezer dagen aan Smit (te Rotterdam) geweigerd, de proeven van een Herdruk mijner *Ziekte der Geleerden* die hy in kleine letter op de pers heeft, na te zien.

Den Hengst drukt mijn Eerste deel van de *Metamorphosis* en heeft nu 't laatste blad van mijne Aanmerkingen op *Huydecopers proeve* om af te drukken. By Spin wordt het vervolg van de twee bladen die hy gezet had voor Smit (immers ik meen zoo) afgezet.

Ik verheug my dat men met het bewuste lijkvers op den braven Bennet[1] zoo te vreden is, maar waarom schrijft men het my toe die thands geen twee regels by malkaar krijgen kan? het is van mijne Egâ, die met al haar sukkelen vol dichtvuur is.

De ongesteldheid van uwe dierbare wederhelft doet ons hooglijk leed: de Algoede geef spoedig en volkomen herstel en behoude uwe kinderen in volle gezondheid. Mijne Egâ lijdt telkens geweldig in een gedurig sukkelen. Ik ben volstrekt overtuigd dat de

(1) Keur van Nederlandsche Letteren. Tweede jaargang; XIII, 59.

lucht ons hier niet convenieert, doch het moet zoo tot May (leven wy dan) voortduren. Heb voorts dank voor uw hartlijken wensch, maar wacht geen *glans* meer van 't pitjen dat uit- en afgebrand in de pijp smeult.

Heb dank voor alle uwe liefdeblijken die gy nooit opgehouden hebt my te toonen van mijne ziekte in Brunswijk af tot nu in mijn volkomen verval hier in Haarlem, en ontfang onzen groet uit de erkentlijkste harten, onder welken ik my teeken,

T. ex asse

BILDERDIJK.

Haarlem, 10 Nov. 1828.

68.

Waardste Vriend!

Heb dank voor de gezonden Exemplaren. Valt het honorair hard, men bekommere zich des niet; 't is van 't oogenblik af dat ik dit verneme, kwijtgescholden. Uw vriendlijke belangstelling verplicht my hierby te voegen, dat (mijne voortgaande kwijning daar gelaten, waarvan geene betering te verwachten is) wy-allen hier geweldig lijden van de vochtigheid van dit jammerlijk huis, dat ons zoo by uitstek aanbevolen was als overheerlijk in allen opzichte, en zoo ook in dit punt.

Gaarne en vol verlangen wenschte ik U nog wel eens voor mijn verscheiden, te zien, en mijn dankbaar hart mondeling voor U uit te storten. - Ver-

bittering tegen wie 't zij, is daar niet in, en ik mag Davids woorden de mijnen maken: ‘Laat ze vloeken!’ &c. &c.

Veel lijdt mijne dierbare Egâ aan verzwakking en 't geen daar niet vreemd by is. Mijn eenige Lodewijk, dus verre regelmatig welvarend, wordt ook thands door deze jammerlijke athmospheer aangedaan, en ik sidder, wanneer ik aan de gevolgen denk die daaruit kunnen ontspruiten. God kome ons te hulp, en redde, en voorzie!

Dagelijks vergasten we ons aan uw uitnemend geschenk van frisschen en verkwikkenden boter; inzonderheid ik, die in meer dan tien jaren geen boter op 't brood geproefd had. Heb er nogmaals dank voor, die ons hart U daaglijks toebrengt.

Mijne Egade werkt thands drok aan 't geen eenen nieuwen bondel Poëzy van haar opleveren zal, en waarin veel schoons is.

Sedert jaren lang geene tijdschriften lezende (want immers behoore ik niet tot dezen tijd), weet ik niet wat er in dit vak omgaat, doch uit uw schrijven moet ik opmaken dat booze honden nog blaffen. Het zij zoo: *φύσις χέρατα ταύροις* &c. maar stooten zy zich die te barsten, *mea quid interest qui sum natu maximus?*

Hebt gy gezien dat Immerzeel in zijn Muzen-almanak een klad van mijn hand heeft geplakt? - Waartoe dient die gekheid? - Het heeft wel zoo iets van de bemorste zakdoekjens van een heilig, waar Erasmus van verhaalt in zijne *peregrinatio religionis ergo*, en is waarlijk bespottelijk. - Wat zal eens een wijzer tijd van den tegenwoordigen denken?

Maar mijn hand en hoofd worden moê. Vergeef dat ik afbreke en ontsang van mijne Egâ en zoon den hartlijken groet als van uwen altijd meer verplichten

BILDERDIJK.

Haarlem, 30 Novr. 1828.

69.

Waardste Vriend!

Zie daar weêr wat gekrabbel[(1)] (of, wilt gy, eructatien) van den ouden sukkel! - *Veniam pro laude* zal ik niet zeggen, maar *indulgentiam lacessenti!* want, ik beken het, het is 't *tergen* van een van die *injussi, qui nunquam desistunt*, als onze oude Vriend Horatius zegt. - 't Zijn verzen niet half zoo glad als uw lekkere boter. - Doch zie pagina 183 van 't boekdeeltjen, en denk dan dat de brokken als 't geheel zijn moeten.

Intusschen hoop ik, dat gy, met al de uwen, beter vaart dan ik met de mijne, en U de zorg getroosten zult van een dezer twee exemplaren aan H.H. Klijn te doen toekomen. Voor beide de Klijnen heb ik er geen: want men zendt my de helft der Exemplaren niet, die men placht. - Jammerlijk is 't in alles (ook, behalven de *multa quoe senem circumveniunt incommoda* waar onze oude Vriend van wist) met een ou-

(1) Naklank.

den paai gesteld; en niemand stoort er zich aan of hy *boe* dan *ba* zegt.
Nu 't zal zekerlijk thands niet lang meer duren. Maar zoo lang of kort dit nog zijn mag, geloof my en *semper eundem*, en
T.T.

BILDERDIJK.
Haarlem, 4 Xber 1828.

70.

Waardste Vriend!

Hiernevens al wederom *aliquid novi ex Africa*, d.i. van den ouden uitgedorden en uitgeblakerden zandgrond, nu tot op den blooten steengrond afgestormd. - Zie het eens aan, en haal er de schouders by op, met een zacht hoofdschuddend meêlijden, en zeg: *quantum mutatus ab illo*, *spoliis qui quondam onustus Homeri &c. &c.* maar geloof my

eundem tuum

BILDERDIJK.
Haarlem, 7 Xber 1828.

71.

Waarde Vriend!

Een brief van U is my altijd een verkwikking en wezendlijk *cordial*. Zoo is inzonderheid deze die my nu willig of onwillig maar met een onbedwingbare instinctdrift de pen tusschen de vingeren klemt. Ik

heb nooit veel in lof en toejuiching gesteld, maar uw stem is my meer, dan die men zeer te onrecht de *vox Dei* noemt. Met dat al, gevoel ik dat er te veel vooringenomenheid in uwe lof is; immers (oprecht gesproken) ik loop met mijn werk zoo hoog niet, als toen ik de eerste vier regels die verzen moesten heeten by malkaâr bracht, en die ik my nog dikwijls herinner. - Het is als gy zegt, met alle vertalingen: Daar vervliegt in dat overgieten te veel van den geest, en eigenaartig noemt ons Hollandsch dit, *verschalen;* 't geen niet het overstorten in eene andere *schaal* te kennen geeft, maar het verliezen van den fijnen geur, en dikwijls van den *spiritus rector* of *essentie;* en gelukkig dan die er een zoet geurtjen van 't zijne ongevoelig weet in te mengen! - Doch het bestaat daar niet in. Men moet er eene zekere *blandities* van goede trouw aan weten te geven, door welke men in het overbrengen juist als de oorspronkelijke Dichter gevoelt en denkt, en zich-zelven uitschudt, en dit moet in den val en vorm van 't vers even zoo plaats hebben als in de gedachten en woordenkeus. En zelden is 't dat ons dit genoegzaam gelukt.

Uw goed hart, mijn dierbare Vriend, waaraan ik my zoo oneindig verplicht gevoele, blinkt in alles uit, en het bestemt ook uwe oordeelen meer dan als concurreerende; 't determineert ze: en hiervan is 't, dat ik er niet zoo trotsch op kan zijn als ik anders zou. Dacht ik half zoo gunstig over my-zelven, ik liet als Zeuxis mijn naam met gouden letteren op de kraag van mijn mantel borduren, al zouden de jongens op de straat

my met vingeren nawijzen. Maar neen, *auream quisquis mediocritatem &c. caret invidendis;* en zoo is 't best. En vriendschap is een zeer vleiende spiegel.

Indien men veel op my te zeggen heeft, dit is zeer natuurlijk. Tusschen vier muren in eenzaamheid opgevoed, ontbreekt my noodwendig die schavende afslijting die men 't polijsten mag noemen; en zoo gy daarby voegt een KINDSCHHEID en *jonglingschap* en *verder leven*, altijd in de pijnlijkste wrijvingen doorgebracht, zoo moest ik of vereeld tot gevoelloosheid, of wrevelig tegen eene existentie als de mijne worden. - En zoo wy dit tegenwoordig zoogenaamd existeeren afzonderen, was het wel de slechtste dienst die mijn Vader my bewijzen kon, dat hy de moeite nam van dit *good for nothing* (als de Engelschman zegt) op de wareld te brengen.

Gaarne, recht gaarne, zal ik het stukjen[1] waarvan gy meldt, zien of hooren. Natuurlijk heeft het voor my een veel meer dan gewoon belang. En vooral zoo men er (als wel schijnt) eene Apologie voor my in gemcend heeft te zien.

Ik geloof dat ieder zijn portie heeft ontfangen (niet van *liegen*, als Ezopus meende, voor zoo verr' de Schoêmakers niet alles hebben komen verzwelgen,

(1) *Over het ligtvaardig*, *ongunstig*, *en driftig Oordeelen en Bedillen*, *vooral in zaken van kunst en over groote vernuften*. Zie: Hollandsch Magazijn van Van Kampen en de Vries, bij Meijer Warnars. Bl. 1-24. De Heer de Vries erkent gewillig, dat hy by het geheele opstel de bedillers van Bilderdijk, zonder hen te noemen, op het oog gehad heeft.

maar) van dat wonderlijke ding dat men *eerzucht* noemt; doch geloof gy, dat het by my juist geen sterke drift is, ondanks wat men my van kindsbeen al ingaf om haar aan te kweken. Mijn eerste paraisseeren was by toeval, en zonder eenig oogmerk om toejuiching te winnen. En 't geen er op volgde, was alleen om een onbevoordeeld oordeel over mijn aanzicht van 't Dichterlijk vak te vernemen. Ook meen ik daarin juist geen wonderen gedaan te hebben, gelijk ik my ook verbeelde en steeds verbeeld heb, dat ik nergens iets buitengewoons in gepraesteerd zou hebben, dan alleen in het vak der wapenen, zoo mijn lot my daar niet van uitgesloten had. Ik heb my in tegendeel altijd by my-zelven beklaagd over een gevoel van minderheid, dat my steeds gegriefd heeft: en, ik mag zeggen, nooit die *αὐτάρχεια* kunnen bereiken, waar ik langen tijd naar trachtte. - Alleen 't ongemak aan mijn linker voet, aan 't welk ik van mijn vijfde jaar afgrijslijk leed, 't geen my eerst in mijn zestiende jaar toeliet uit te gaan, en in mijn zeven en twintigste genas, verhinderde my mijner ouderen huis te verlaten, om onbekend om te zwerven en, zonder plan of uitzicht, op louter Gods geleide in een of ander vreemd land de dood te zoeken, onbekend en onbetreurd; gelijk ik zoo gaarne gedaan had.

Dacht ik zoo somber in den zoogenaamden bloei van mijn leven, zoo kan men licht afnemen, wat in mijn zoo diep en onherstelbaar verval van lichaam en geest, mijn gevoel zij. Ik meen vrijmoedig te kunnen zeggen, dat ik geen genoegen in heel het leven

gesmaakt heb; en natuurlijk was dit, daar my van kindsbeen af, alles wat het leven oplevert, hatelijk gemaakt is, en wat eenig genoegen had kunnen geven, altijd verbitterd is.

In zoodanig eene geestgesteltenis by een veelal lijdend lichaam, is het dan ook niet vreemd, zoo ik niet zoo zeer misanthroop als wel *biomisos* moest worden, al ware ook mijn hersengestel niet van de vroegste kindschheid af gekrenkt geworden, door dieper kanker van 't hart dan iemand zich voorstellen kan, en tevens door eene uitputting van de geesten des lichaams, als waarvan men wellicht zich geen denkbeeld kan maken.

Het is dan nu ook niet te verwonderen, indien ik tusschen de zeventig en tachtig jaar van mijn leven 't verstand kwijt ben. Alles heeft daartoe saamgewerkt en ik mag den Almachtige danken, dat die uitgerekte en uitgerafelde draad het nog zoo lang uithield, zonder gants af te breken. Dan ook dit kan nu slechts van weinig duur zijn. En wat ware 't ook, indien het dus nog lang voortslepen moest! - Doch ik sluit mijn oog voor elk morgen, daar elk heden genoeg aan zijn eigen leed heeft.

Steeds zijt gy my een dierbaar en weldadig vriend geweest; ô blijf dit ook als ik geweest ben, aan die ik achterlate! - Dit wensch en dit hoop ik, en in die hoop teeken ik met de innigste verknochtheid des harten

T. ex asse,

W. BILDERDIJK.

21 April 1829.

72.

Waardste Vriend!

Hoe trof het my, gisteren een kaartjen met uw naam te ontfangen, ten blijk van uw vriendelijk en langgewenscht maar dus verijdeld bezoek, terwijl ik achter in 't huis met mijne 't bed houdende Ega, te zuchten en te mijmeren zat. Hoe dit samenhangt, begrijpt geen van ons, maar het grieft my boven alle uitdrukking, die zoo lang gewenscht en verlangd heb, U nog eenmaal in mijne doodelijke afneming en verkwijning te mogen zien en spreken. Veel had ik U te zeggen; voor oneindig veel dank te bewijzen; maar gelijk alles my in dit uiterste tegenloopt, mocht ik dan ook deze troost niet genieten! Van mijn jammerlijken toestand en volslagen verstandeloosheid kan niemand zich een denkbeeld maken. Hard is mijn lot; boven wat men zich voorstellen kan, hard. En ieder dag, ieder uur, wensch ik mijn laatste te zijn, en dan - Vrouw en kind liggen my zwaar op het hart, en wat kan ik dan ze aan God bevelen? - Een woord toespraak van U ware my een verkwikking geweest. Gy waart my steeds een oprecht en hartelijk vriend. Wees het ook van de mijnen, en blijf met de uwen immer gezegend! Heb ook dank voor het my toegedacht, en ik weet niet hoe verijdeld bezoek en aanspraak: maar het is my als of alles rondom my betooverd of louter droom is. Een apoplexie schijnt my over 't hoofd te hangen en naby.

Gods wille geschiede! - Gy, vaarwel met de uwe, en als ik hier niet meer zijn zal, geef somtijds een herinnering aan uwen beminnenden, steeds duur verplichten, en dankbaren Vriend, wien gy steeds eene hartelijkheid betoonde, die hy nooit vergelden kon. Ik blijve in leven en dood

de Uwe,

BILDERDIJK.

Haarlem, 21 April 1829.

73.

Waarde Vriend!

In mijnen verzwakten toestand neem ik mijn toevlucht tot U. - Mijn zoon heeft noodig een *Extract uit den Burgerlijken Stand*, om dat hy (zegt men my) dit jaar in de loting valt. Wat dit een en ander beteekene weet ik niet en heb geene idee van de tegenwoordige wareld en Staats- of andere huishouding; maar in uwe betrekkingen zult gy 't ongetwijfeld begrijpen. Betoon my derhalve, bid ik, hierin uwe oude dienstvaardige vriendschap, en geloof my met een dankbaar hart, ook by het volstrekt verlies van alle geheugenis waarin ik tot erger dan wat men kindschheid heet, verzonken ben,

Uwen naauwlijks nog levenden

BILDERDIJK.

Haarlem, 1 Sept^{e} 1829.

NB. Mijn zoon is *Lodewijk Willem* genaamd en den 7^{n} April 1812 te Amsterdam geboren.

74.

Waarde en verplichtende Vriend!

Met de hartelijksle deelneming versta ik uwen lastigen toestand en betreur dien innig. Word toch spoedig beter en stel my gerust over iets, dat nu lastig en onlustig, by een onverhoeds inslaan, een recht boozen rheumatismus zou kunnen te weeg brengen met de slimste gevolgen. - Voor my, lieve Vriend, ik sukkel voort en ben nu in mijn 74ste jaar getreden ten spijt van allerlei medici en medicamina die my zoo dikwijls sedert mijn vijfde jaar 't paspoort bereidden. Dek gy U wel toe en bewaar U voor innerlijk verhitten en uiterlijke koude: de beste van alle Hippokratische lessen.

Het is als gy zegt: Lodewijk valt nog niet in de dienst; doch ik die van niets weet wat het tegenwoordige betreft, werd bevreesd gemaakt. Heb intusschen hartlijk dank voor 't bezorgde blijk!

De dood van onzen Capelle trof my ook; en, ondanks zijn professoraat 't geen ik (oprecht gesproken) hem niet nalaten kon te benijden, (ik wil U mijn zwak rechtuit bekennen,) en zonder 't welk ik my niet bewust zou zijn ooit iemand iets benijd te hebben, hield ik van hem om de vele goede hoedanigheden die ik in hem erkende.

Aangenaam is 't my, daar ik buiten staat daartoe ben, dat uwe vriendelijkheid den braven, goedhartigen, en bekwamen Willems zoo wel ontfangen heeft,

die zekerlijk uit mijne stroefheid een ongunstig idee van ons Noord-Nederlanders had moeten opvatten, naar het algemeene: *Crimine ab uno disce omnes*. Want niemand die by my koomt weet of is verdacht dat hy in my een *terribili squalore Charon quem plurima mento canities inculta foedat*, ontmoeten zal, vooral zoo hy versch uit de lecture van *Bloemtjens* of *Verlustiging* koomt.

De Voorafspraak of Inleiding[1] waarnaar gy my vraagt, bezit ik zelf niet. 't Beste addres zal aan Professor Tydeman zijn die ze *proprio ausu* heeft laten drukken. Spreek ik hem zoo hoop ik er aan te denken. - Maar (vraagt ge) heeft hy er U-zelven dan geen Exemplaar van gegeven? Ik geloof wel ja; ook ware 't hartelijk tot uw dienst, maar mijn zoon heeft er zich anderhalven dag ziek aan gezocht in den grooten chaös van mijn kamer, eene *confusa sine ordine moles;* en 't MENS *agitat molem* is hier niet meer t'huis.

Hoe gy dezen mijn brief vinden zult, weet ik niet; maar mijn hoofd is verward en op hol, door etlijke bezoeken van dezen morgen, welmeenend maar te drok voor mijn toestand, die my zelden een mondeling gesprck toelaat zonder aandoening van het hersengestel. - Ach moogt gy, noch iemand van die U waard zijn, ooit ondervinden wat verzwakking van hoofd in heeft!

Wees voorts hartlijk van my en de mijnen gegroet.

(1) Van de Geschiedenis des Vaderlands.

Doe my spoedig uwe beterschap van de tegenwoordige ongesteldheid vernemen, en geloos my steeds en onveranderlijk

den Uwen

BILDERDIJK.

Haarlem, 7 Septr 1829.

75.

Waarde Vriend!

Ter gelegenheid van de in 't licht verschijning dezes nieuwen versbondels[(1)] kan ik niet nalaten, hoe moeilijk het my valt, ten minste een regel schrifts aan U, wien ik, van reeds eer wy elkander ooit met oogen zagen, zoo veel en zoo innig verplicht ben, af te zenden. Vooral daar het wel de laatste reis zijn zal dat my dit gebeuren mag. Ik neem dagelijks meer en meer af, zoo in lichaams- als geestvermogens, en ben een graad erger dan hetgeen men gewoonlijk kindsch noemt, en volstrekt memorieloos: tot zoo verre, dat ik byna geene phrasis in 't spreken kan uitbrengen, en het minst niet onthouden kan, ook niet versta wat ik lees. - Ik klaag niet: want mijne hooge jaren brengen 't (na zoo veel vermoeienissen van lichaam en geest als ik van mijn vroegsten tijd af ondergaan moest,) mede, doch deze toestand valt hard. Heb dank voor uwe gulhartige vriendschap,

(1) Nieuwe Vermaking.

en (mag ik 't vergen,) volhard daarin ook na mijn dood, ten opzichte van wat ik, my dierbaarst, achterlate. Ontfang mijnen hartlijken groet als of hy (wellicht is hy 't inderdaad) mijn laatste ware, en geloof my *ad rogum usque*,

Tuum ex asse
BILDERDIJK.
Haarlem, 6 Dec. 1829.

76.

Waarde en hooggeschatte Vriend!

Innig verblijdt my uw dierbare en recht naar mijn gevoel gestemde brief van St. Martensdag, wiens gans meer dan kwaken of gaggelen uitbrengt. Heb er dank voor, zoowel als voor 't vette der aarde dat hem verzelde, en den strammen en verstijfden grijzaart de ingewanden zal smeeren als de beste *ἰατραλείπτης*. Uwe steeds voortdurende hartelijkheid is buitendien een ware balsem voor mijn hart en een soort van opwekking voor mijn uitgedoofden geest, die, ontvonkt hy niet meer, echter zich nu en dan nog verbeeldt dat hy 't eenmaal vermocht heeft. - Maar helaas! *kennis, voorlichting*, enz. ach, spreek daar niet van! *fuimus Troës*.

Maar hoe goed is dat *fuimus*, als wy aan het einde der booze dagen zijn! Dit weet niemand beter, dan die zoo gesold en geslingerd was in het levensscheepjen als ik altijd geweest ben *ab ipsis incunabulis* af. -

Het *tranen duisteren*[1] geef ik U gaarne toe; maar het *drijven* door de oogen, van tranen gezegd, vind ik delicater; doch *rijzen* deugt daar niet, om dat het noch schildert noch uitdrukt; maar wat wilt gy? wy werken eer wy 't nog kunnen, en als wy 't geleerd hebben, kunnen wy 't niet meer. En dus is en was het met my, en zoo zal het wel met duizend anderen zijn. Goede verzen in zin en vorm eischten iets meer dan een mensch, en, na 't leven in dat *metier* doorgebracht te hebben, zien wy eerst, brekebeenen geweest te zijn, en halen de schouders op.

En wat zullen wy dan, als wy cenmaal uit deze lager sseer opgestegen in hooger kring opzweven mogen, en te rug zien! Hy geve 't ons door die genade waarin Hy, als Vader in den eenigen Zaligmaker den gevallen sterveling aanneemt! - Intusschen kruipen wy als slakken met het huis op den rug, langs en door dit aardhoopjen heen en denken niet verder dan onze voelhoornen reiken, of dit het heelal en geheel onze bestemming uitmaakte. - Wy dwazen! - Dan, geven wy toe aan zoodanig eene *φιλαυτία*, zonder welke misschien het leven niet te dragen zou zijn; doch waarom elkander op te hullen? - By de opkomende jeugd, die in de toekomst lceft, gaat dit aan; en de levenskracht, die in haar dronkenschap omtuimelt, zij het gewoon; maar in het diepe verval des ouderdoms

(1) Een verschil van lezing in de bekende Episode van Rozemond in de Geuzen van O.Z. van Haren. Zie de Verhandeling van den Heer de Vries, in de Werken der Hollandsche Maatschappij van Fraaije Kunslen en Wetenschappen, IV, 223.

logenstraft ons eigen gevoel 't geen of onze zelfwaan of vriendschaps goedwilligheid ons tegen beter weten wil opdringen, en wy erkennen 't: *fumus et umbra sumus*. En deze *rook* zal nu ook niemand meer in de oogen bijten, en deze *schim* geen kind meer bang maken.

't Huppelen op den levensweg verbiedt zich-zelven wel, by gebrek van stevige beenen, en zelfs van krukken. Het *voorlichten* gaat met geen uitgebrand lampjen te samen; den domper daarop! het is tijd.

Doch wat wartaal schrijf ik hier neêr, uit een leêg en bedwelmd hoofd, dat niet weet wat het uitstort. Verschoon het, lieve Vriend, en haal de schouders eens op in aandenken aan het oude: *bis pueri senes!*

Wees, met de uwen en al wat U dierbaar is, hartelijk gegroet, verschoon dezen onzin, dit gekrabbel, en al wat verschoonbaar en onverschoonbaar is in een verstandeloozen en uitgeputten paai, die zijn uiterst oogenblik inwacht met dankbaar te rug zicht op alle de weldaden uwer nooit verdienbare vriendschap, en zich met de innigste verkleefdheid van liefde en erkentenis teekent,

T. ad rogum usque et ultra

BILDERDIJK.

Haarlem, 13 Dec. 1829.

77.

Hooggewaardeerde en dierbare Vriend!

Hoe zeer naauwlijks in staat de pen te *roeren*, veel min te *voeren*, kan ik echter niet nalaten een regel

schrifts by den flaauwen SCHEMERSCHIJN van mijn zieltogenden ouderdom dien ik hiernevens aan uwe vriendschap aanbiede, te voegen. Neem de voddery voor lief, en de niet meer rijp wordende appelen van den dorrenden boom voor varkensmest aan; ik schat ze zelf als niets beters. Het is schemerschijnsel (niet anders) van de uitgaande smeerkaars die in de pijp snurkt, en meer rookt dan nog brandt. Van dag tot dag in allen opzichte afnemende, verwacht ik het *veniam pro laude* van uwe vriendschap, tot troost voor mijne eigen te onvredenheid en die van zoo velen als er de schouders over ophalen zullen. Houd het voor de laatste woorden van een ter dood tredende, waarmeê men in Amsterdam by eene Executie plach rond te loopen, en niets beters, doch gedenk er uwen afgeleefden vriend by, die in diep gevoel voor alle hem betoonde hartlijkheid U wellicht in dezen het vaarwel toeroept dat eenmaal op deze wareld het laatste moet zijn. Ruste de Godlijke zegen steeds op U en de uwen, en ontfang gy den (misschien laatsten) groet by dezen, van

Uwen dier verplichten en dankbaren Vriend,
BILDERDIJK.
Haarlem, 28 Jan. 1830.

78.

Waarde Vriend!

In dankbaar gevoel voor alles wat uwe weldadige vriendschap voor my U kost, zonder eenige weder-

dienst of erkentenis daarvoor te ontfangen of te rug te wachten, voeg ik deze weinige regeltjens by den brief mijner Egâ[1], met wie (als gy 't wel te recht uitdrukt) beter over zaken te handelen is dan met my, die geheel verstandeloos zoo wel als memorieloos, van niets meer wete, dan in verdriet te verkwijnen en met ongeduld op het eind te zien, in een vermoeiend droombesef van hetgeen er omgaat, en waarvan ik niets meer begrijp. - Ik hoop dat gy met de uwen welvarend zijt en in uw steeds opgebeurd en vrolijk gestel nog altijd dezelfde, over alle verdrietelijkheid dezes levens heenstappende of heenspringende, waarvoor ik gedoemd ben neêr te zijgen, en dat gy somwijlen de schouders eens ophaalt over den boven krachten bezwaarden en bezwijkenden ouden paai, wien gy steeds door uwe hartelijkheid verplicht en getroost hebt, en die *ad extremum halitum usque* is en blijft,

T.
BILDERDIJK.
Haarlem, 15 Maart 1830.

79.[2]

Waarde Vriend!

Met een bloedend harte en de diepste zielsaandoening geef ik U by deze kennis van het smartelijk ver-

(1) Over de belangen van hunnen zoon, betrekkelijk de Militie.
(2) Deze Brief was door B. geteekend, doch is de eenige, niet eigenhandig door hem geschreven.

lies, hetwelk ik heden geleden heb. Mijne dierbare onvergetelijke Echtgenoote is niet meer hier: zacht en kalm ontsliep ze in mijn liefdearmen na eene ziekte van weinige dagen. - Wat ik en mijn veelgeliefde Zoon missen is onuitspreeklijk: maar de dierbare, die ik met een weenend harte betreur, leeft en juicht by haren God en Heiland, aan wie geheel hare ziel zoo gehecht was en wie zy in 't ootmoedig geloof dienen mocht. - Menschen kunnen niet by zulke slagen troost schenken, maar de God aller vertroosting ziet my weenen, maar niet als de zulken die geene hope hebben. By Hem zoek ik troost en ook by Hem alleen is die te vinden.

Na U van mijne hartelijke vriendschap te hebben verzekerd en U en de uwen onder Gods bescherming te hebben aanbevolen, noem ik my

Uwen diep bedroefden Vriend

W. BILDERDIJK.

Haarlem, den 16 April 1830.

80.

Ja, mijn lieve, mijn innige, en boven alle uitdrukking dierbare Vriend, die my altijd meer dan broeder geweest zijt, gy (en ach! hoe weinigen met U kunnen 't!) gevoelt met my, wat ik in den verpletterendsten slag gevoelen moet. Uw hartelijke brief verkwikt my telken reize als ik hem overleze met troostgevoel dat my tranen doet storten, die ik nog

niet aan mijn brandende, gloeiende, ja vlammen uitschietende oogen mocht ontweldigen. Ja, gy zijt mijn altijd deelnemende, oude en getrouwe en gevoelige vriend, gelijk gy U schrijft, en immer getoond en bewezen hebt. Heb dank voor uw weldadig schrijven, voor uw heilige wenschen, en 't kalmte spreidend gevoel, dat het my toeademt. Ja, heb dank, en vervul deze zoo gebrekkige uitstorting van 't gevoel der erkentenis van mijn hart, uit de volheid uwer liefde uitstortende vriendschap, en beware U de Goddelijke algoedheid voor alle leed met al wat U dierbaar is of ooit dierbaar moog worden in welke betrekking ook! Wat my betreft, met my is het uit; doch wees en blijf de vriend van mijn lieven Zoon, en geloof my *ad extremum vitae halitum*, uw dankbaren en beklaaglijken vriend,

BILDERDIJK.

Haarlem, 23 April 1830.

81.

Waardste Vriend!

Wellicht vindt ge 't vreemd, dat dit boekske[1] U niet reeds voor eenige maanden van my gewierd. Wat er de oorzaak van zij, weet ik niet, dan alleen, dat ik 't nu eerst in handen krijg. Gants ge-

(1) Nasprokkeling.

heugenloos, en tot niets meer in staat, mishandelt men my in alles; en hoe kan het anders? Geheel mijn leven was het zoo, en nu 't eenmaal groene hout dor is, veracht en verwerpt men het als zelfs niet meer dienstig voor de vlam, maar ter bloote verrotting bestemd. Van dag tot dag verval ik meer en meer, en ik stel my niet voor, dan dat deze wel het laatste schrift zijn zal, dat U van my onder de oogen koomt. Doch hoe het zij, ontfang het als van den steeds door U verplichten Vriend, wiens hart op de tederste wijze aan U verknocht blijft en die tot den laatsten ademtocht zijn zal

Uw dankbare Dienaar en teder beminnende
BILDERDIJK.

Haarlem, 22 Novr. 1830.

82.

Waarde Vriend!

Ik heb my vereerd gezien met het wel doorwerkt *Specimen inaugurale* van uwen Heer zoon en naamgenoot, en het zou overbodig zijn U te melden met welk genoegen. *Fortes creantur fortibus et bonis*. Hartelijk congratuleere ik en U en den zoo begaafden Zoon op wien gy roem dragen moogt, met deze zoo blinkende voltooiing zijner studien, waarmede Zijn WelEd. Gestr. zich bereidt eene openbare loopbaan in te slaan, die zoo gezegend moge zijn, als zy edel en luisterrijk is voor al wie haar recht weet te vervullen! Betuig,

bid ik, den jongen Rechtsgeleerde, mijne ongeveinsde hoogachting en vriendschappelijke deelneming in dezen zijnen eersten stap tot een openbaar en nuttig leven, dat zoo zijnen ouderen en verwantschap tot eindeloos en onverdeeld genoegen en verderen zegen zij, als hem-zelven! Ik beveel my in zijne toegenegenheid als in de voortduring van de uwe, en teeken met die gevoelens van oprechte hartelijkheid, die gy my kent,

Geheel den Uwe,
BILDERDIJK.
Haarlem, den 17 Juny 1831.

83.[1]

Waarde Vriend!

Met de uiterste moeite en bevende hand verstout ik my U dit prulwerk[2] te zenden 't geen men, *me invito*, in de wareld stoot. Heb medelijden met den zoo goed als vernietigden en erger dan uitgeleefden gryzaart, die stervend en zieltogend of nog erger, echter zich nog teekenen mag,

van harte den Uwe
BILDERDIJK.
Haarlem, 31 Oct. 1831.

(1) Het schrift van dezen brief was geheel buitengewoon, en toonde de pijnlijke moeielijkheid des Schrijvers.
(2) Beginsels der Woordvorsching.

III. Aan Ds. Abraham de Vries, te Haarlem.

1.

WelEerw. zeer geleerde Heer, zeer geachte Vriend!

Veel te hoog eenen prijs stel ik op de vriendelijke partydigheid door UWelEerw. t'allen tijde voor mijne schriften getoond, dat ik niet van mijne zijde daaraan zou beandwoorden, om elk prulletjen-zelfs te suppediteeren tot een completeering waar uwe goedheid zoo veel belang aan hecht. Daar gy my de eer aangedaan hebt van mijne kleine lezing over den Spaanschen Cid wel te willen aannemen, heb ik dan ook niet nagelaten een Exemplaar van die over het Tweede Deel daarvan voor UWE. te bestemmen en (ten einde U dit vrachtvrij en by een gelegenheid te doen toekomen) by den Heer Kemper, die my zulks toezeide, te doen afgeven.

Het *principibus placuissse viris*, dat ieder hart gevoelt, maakt de warme en vriendschapsvolle beoordeeling van mijne Nieuwe Uitspruitsels in den uwen, my hoogst dierbaar en, by mijn innig gevoel van ver-

zwakking, aandoenlijk. Wees echter verzekerd, dat ik die uitbundige lof my niet aanmatigen kan, maar aan die partydigheid dank wete, welke UWE. even als den goeden en braven Heer Valckenaer en nog weinigen anderen aan hun goed hart verbergt hoezeer mijne verzen (*me ipso judice*) in gladheid verliezen en iets zwaarmoedigs en duisters doen aannemen, het uitwerksel der jaren. Doch ik gaf, wat ik kan, en veellicht durf ik, oud, afgeleefd, en stram, nog zeggen, wat Don Diego in het Eerste Deel van den Cid zegt; alhoewel my dit tegenwoordig betwist wordt.

Sedert een paar maanden houde ik hier (alhoewel in minder graad lijdende dan ik in Amsterdam deed) de kamer; tusschen beide zelfs, het bed. Het weeke en wakke weêr vervroegt het voorjaar, en dus ook mijne gewoonlijke voorjaarszickte. Mijn oogmerk is, wanneer deze over zal zijn (zoo dit het geval wordt: want op mijne jaren is daar vooral niet op te rekenen) my wat meer beweging te geven, en het kon dan wel zijn dat ik eens een halven dag te Haarlem kwam. In dit geval zal ik niet nalaten U te komen zien (iets waar ik reeds lang naar gereikhalsd heb) en mondeling mijne oprechte gelukwensching aan UWEw. en uwe beminnelijke Egade met de geboorte van uw dierbaar Huwlijkspand op wien de zegen des Hemels ruste! zoo wel als mijne hartelijke deelneming in dit uw geluk te vernieuwen, welke ik Uw-en Haar-Edelgeb. thands bidde schriftelijk by deze gelegenheid aan te nemen.

Daar is werklijk weder een bondel gedichten van

my en mijne Egâ op de pers; en daarin zal het door U gevonden stukjen aan uw braven Heer Oom plaats vinden. - Met verhuizen zijn my eenige kleinigheden in handen gekomen, die ik niet weet of U bekend hebben kunnen worden. By gelegenheid van eenig verblijf van UWEw. in Leyden, zoo dat eens zijn mocht, konden wy die te samen nazien. - Zelf heb ik geene verzameling van mijn werken. 't Geen ik er van had en zeer defect was, heb ik in 1813 moeten verkoopen; en dus kon het wel zijn, dat ik over eenigen tijd UWEw. eens lastig kwam vallen om iets in een en ander van mijne vroegere stukjens na te zien.

Ontsang den hartlijken groet nevens Mevrouw uwe Echtgenoote, ook van de mijne, en gelief verzekerd te zijn van de hoogachting en welmeenendheid waarmede ik de eer heb my te teekenen,

WelEerwaarde zeer geleerde Heer,

Uw EW.Z.Gel. ootm. Dien. en bartlijke Vriend,
BILDERDIJK.
Leyden, den 7 Maart 1818.

2.

WelEerwaarde zeer geleerde Heer en Vriend!

Niet weinig heeft my het ongeluk getroffen dat UWEw. ten aanzien van de uitstekend keurige en schoone bibliotheek, die ik eenmaal met zoo veel genoegen beschouwen mocht, overkomen is. Den Hemel

zij dank, dat dit toeval niet met nog meer verwoesting is afgeloopen, hoe hard dan ook het geleden verlies vallen moet, waarby, boven en behalven de innige waardy van 't verlorene, vooral ook het *pretium affectionis* smartelijker is, dan de meesten zich verbeelden kunnen. - In der daad, ik heb kwalijk gedaan U de moeite te vergen, ter gelegenheid van welke deze noodlottigheid plaats heeft gegrepen, en zie weêr hoe kwalijk de ongelukkige doet een ander met zich in de ongenâ der sortuin te verwikkelen. '*Saepe Diespiter - infesto addidit integrum*.' De kleine emendatie van *c* in *f* houdt gy my ten goede.

Geef U, mijn waarde Vriend, geene moeite op nieuw. Reeds hebt gy, gelijk my duidelijk blijkt, eindeloos meer aan de zaak te koste gelegd dan zy waardig was, of door my bedoeld wierd. - Schrijf my echter nader, dit bid ik, als gy bedaard en op uw gemak de gevolgen van den brand zult nagegaan hebben, hoe het daar mede zij, want mijn hart hangt daarover, en ik vrees, dat er meer (vooral door het water) verdorven zal zijn, dan het U oppervlakkig kon toeschijnen.

Op UWEG. aansporing heb ik van de Maatschappy der Nederlandsche Letterkunde vergunning gevraagd (en bekomen) om het bewuste vers van my in haar tweede Deel geplaatst, onder mijne dichtstukjens te herdrukken. - Op aanstaanden Woensdag moet ik by de andere Maatschappy alhier lezen; doch het zal zeer onbeduidend zijn.

Thands is de legale bevestiging van mijn grievend

verlies uit de Oost-Indiën aangekomen. Zy was met het schip *Ida Aleida* dat verongelukt is, reeds op den 2^{n} September verzonden, doch kwam den 28^{n} ll. cerst in Amsterdam.

Ontfang mijn hartelijken dank voor de dienstvaardige vriendschapsbewijzen, my op nieuw gegeven, en gelief verzekerd te zijn van de oprechte hoogachting en verknochtheid waarmede ik onder onzen welmeenenden groet aan UWE. en de uwen steeds blijve,

WelEerwaarde zeer geleerde Heer en Vriend,

UWel Eerw. zeer ootm. Dienaar,
en verplichte Vriend,
BILDERDIJK.
Leyden, den 11 Maart 1819.

3.

WelEerwaarde zeer geleerde Heer, geëerde Vriend!

In oprechten dank voor de genomen moeite en zorgvuldigheid ten aanzien van beide mijne onbescheiden verzoeken met zoo vele hartelijkheid aangewend, heb ik de eer UWelEerw. by dezen het my verstrekte deel van het *Tijdschrift* wederom te doen toekomen; waarby ik twee afdrukjens voege van een Opschrift dat de Heer Valckenaer my voor een koepeltjen op zijne zandery verzocht en ook daar geplaatst heeft[1]. Tot beter verstand van hetwelke diene, dat beneden

(1) Zie: Nieuwe Dichtschakeering, II, 166.

de aszanding op een laag veengrond verscheidenerlei huisraad en zelfs gedoofde kolen gevonden zijn, blijken van de vroegere bewoning eer het duinzand daar overgespoeld is en zich tot heuvels gevormd heeft. Daar gy de goedheid hebt *meas aliquid putare nugas*, zal het U misschien niet onaangenaam zijn, dit by de overige prullery die er onderloopt, te kunnen leggen.

Vergeef intusschen dat ik het boek zoo lang onder my gehouden heb. Ik ben zoo talmachtig en, wat men noemt, *treuzelig* geworden, dat is *sleepende* (trainant), in tegenstelling van *voortvarende*, dat ik my des schame.

Uw lieve, troostende, toespraak heeft my geroerd en verkwikt. - Ja, mijn waarde Vriend, gevoelden wy geene betrekking, geen naauwer band, tot en met de geestenwareld, wat ware dit leven! En konden wy een oogenblik slechts de dood als vernietiging beschouwen, wat waren onze tedere aandoeningen dan.....mijn hart laat my niet toe het woord uit te schrijven.

Mijn voornemen was eerst, U het boek by den eersten schoonen voorjaarsdag zelf te rug te brengen, maar een zwaar toeval dat my weder eenige oneen bloed gekost heeft, verhindert dit. Wellicht echter kom ik voor het eind dezer maand door Haarlem, als wanneer het my een byzonder genoegen zal zijn, by UWelEerw. aan te komen en misschien 't zij een kop koffy, 't zij een bete broods te vragen. Wy moeten tegens May verhuizen, en ik ontwijk

gaarne dit gewoel, waar ik te veel by ben en my moeilijk in schikken kan.

Mijne vrouw verzoekt U en de Uwe de betuiging harer hoogachting en hartlijkheid aan te nemen, en ik voeg er de mijne *ex supra abundanti* by. Immers ik vertrouw dit niet noodig te hebben, om UWelEerw. overreed te doen zijn van de warme en erkentelijke gevoelens, waarmede ik de eer heb altijd en bestendig te zijn,

WelEerwaarde zeer geleerde Heer, geëerde Vriend,

UWE.Z.G. Ootm. en Dv. Dienaar en Vriend,
BILDERDIJK.
Leyden, den 7 April 1819.

4.

WelEerwaarde Geleerde Heer, veel geachte Vriend!

Zeer gevoelig voor UWEerw. allervriendelijkst aanbod, zal ik gaarne de eerste gelegenheid waarnemen, om ter bewuste inspectie over te komen(1). Doch daar ik zeer *journalier* ben, en nooit een dag vooraf zeker ben van den volgenden in staat van uitgaan te zijn, ook te meer van het weêr afhange, daar ik noch met een jas of overrok noch met een parapluie kan gaan, kan ik niet anders dan het lot om UWE. t'huis te vinden, beproeven. Zoo veel kan ik alleen

(1) Van eenige afbeeldingen van het groote Fransche werk over Egypte, in de Bibliotheek van Teylers Stichting.

vooruitzeggen, dat ik de onbescheidenheid niet zal begaan, UWE. op de twee laatste dagen eener week (voor een predikant der studie gewijd) lastig te vallen, en dat ik geen bekwaam weêr verwachte voor over veertien dagen. Doch laat my U in geen opzicht belemmeren. - Ik geloof ook niet, den tijd te zullen hebben voor een middagmaal; kan ik echter, zoo wil ik als *in transitu* wel een bete broods by UWE. vriendschappelijk nuttigen.

Het versjen aan den Heer van Hogendorp[1] ('t geen ik U by mijn laatst bezoek meende te overhandigen) gaat, om niet vergeten te worden, hier nevens: maar gy doet my te veel eer aan, met mijne nietigheden dus op prijs te stellen.

Na hartlijke verzekering aller gevoelens van hoogachting en vriendschap aan U en de Uwe, teeken ik volstandig,

WelEerwaarde geleerde Heer, veelgeachte Vriend,

UWE. Z.G. Ootm. en Dv. Dienaar en Vriend,
BILDERDIJK.
Leyden, den 7 October 1819.

5.

WelEerw. zeer geleerde Heer, hooggeschatte Vriend,

Daar uwe bestendige vriendelijkheid te mywaart ook de kleine prulletjens niet versmaadt die ik soms

(1) Zie: Krekelzangen, II, 161.

in een vlaagjen van losheid of weelderigheid met of zonder opzet strooide, zult gy er ook het hierbygaande voddeke[1] wel aan toe willen voegen. Gelief het aan te nemen voor 't gene het is en niets hoogers of beters. 't Is naamlijk een grapjen van mijn laatstleden ziekbedde, dat met ernstiger afwisselde als liggen en opzitten by een kranke gewonelijk doen. Weinige afdrukken zijn er voor byzondere vrienden van gemaakt, en naar die bestemming behoort het U. Aanvaard daarby de vernieuwde betuiging der hoogachting en hartelijkheid, waarmede ik steeds ben

WelEerw. zeer geleerde Heer, hooggeschatte Vriend,

UwWEerw. Ootm. Dienaar,
BILDERDIJK.
Leyden, 21 April 1821.

6.

WelEerw. zeer geleerde Heer, hooggeachte Vriend!

Een zeer zware ongesteldheid, hoewel in bloote verkoudheid met hetgeen daar dan toevalt, bestaande, en een onbegrijplijke samenloop van drokte by het eindigen der vacantie juist intreffende, heeft het my onmooglijk gemaakt UWelEerw. hoogst aangename van den 16^{n} dezer vroeger te beandwoorden. Ik lij

(1) De Muis- en Kikvorschkrijg, Homerus nagezongen.

nog zoodanig aan dat ongemak, dat ik niet wel lezen kan en naauwlijks spreken, schoon niet van harte ziek zijnde, en het is zonderling dat het niet of overgaat of zich in een serieuse krankte oplost; hetgeen ik echter uit mijn zwak en taai gestel eenigzins verklaren kan. - Ik stel my veel genoegen voor in het my gezonden stukjen, verzekerd, dat ik er ophelderingen in vinden zal die voor de geschiedenis van dat onderwerp van belang zijn. Wat den eerpenning[1] betreft, dat acht ik een moeilijk en netelig ding, daar ik misschien over dit vak nog al strenger denk dan anderen, die er historische faiten in basrelief, landschapsgezichten, plans van vestingen of steden, en wat niet al, in toelaten, en willekeurige allegorien (*capiat qui potest!*) te hulp nemen. Waarlijk zoo men een simpelen kop, en de enkele voor elk kenbare emblematique of iconologische figuren uitzondert, wat blijft er over, dat men gebruiken kan zonder het *genre* te buiten te gaan? Doch om hierover te denken is tijd, en het is aan UWelEerw. wel toevertrouwd.

Aangenaam is het my, dat mijne taalgronden by UWelEerw. eenigen bijval vinden. Hoe meer ik de taal beoefen, hoe meer eenheid en eenvoud ik daarin vinde, en ik wenschte het alles zoo klaar te kunnen overstorten als het by my gevoeld wordt. Ik geloof echter dat zoo men den streek volgt dien ik aangewezen heb, de weg tot groote en nuttige resultaten

(1) Voor de op handen zijnde viering van het eeuwgetij der uitvinding van de Drukkunst.

open ligt, en de Spraakkennis veel lichter en gemaklijker zal worden, en de natuurlijke Logica daarby winnen. Ik heb nog veel over dit onderwerp aan te merken, doch de zucht voor dit vak schijnt zeer gering te zijn. Immers heb ik dit jaar geen vierde stukjen van mijne *Taal- en Dichtkur lige Verscheidenheden* gedrukt kunnen krijgen; en het is even zoo met meer werken van my in andere vakken, 't zij in het Latijn of Neêrduitsch geschreven.

Ik wenschte dat Haarlem, slechts een of twee uren varens van hier ware, zoo had ik U lang reeds komen zien en over deze en gene zaken onze letterkunde en smaakkunde betreffende, komen onderhouden. Ik zit hier als in een woestijn, want, recht uit gezeid,

Barbarus his ego sum, quia non intelligor ulli.

Doch wil men geen Taal- of andere schriften van my; men kwelt en plaagt my eindeloos om verzen, en weêr verzen. - Verzen van een man van 67 jaar! Het klinkt inderdaad belachlijk, en my dunkt, na vijftig jaar dat ik in de Dichterwareld verzen geleverd heb, mocht ik wel Emeritus verklaard worden. Echter 't is een behoefte voor my; en men wil ze drukken; en voor lof of blaam ben ik te onverschillig geworden, om er het een meê te zoeken of het ander te vreezen. En zie daar derhalve weêr een boekdeeltjen, 't geen ik de vrijheid neem hierby te voegen, en waarvan het Tweede op de pers en half afgedrukt is. - Ontfang het als eene kleine erkentenis uwer vriendschap en goedheid te mywaart. In eenige

dagen zal het ook te Amfterdam ontfangen worden, doch thands is UWelEerw. de eerste die het onder 't oog krijgt. Vergeef dit gekrabbel, waarover ik my schaam, maar ik zal nooit een brief leeren schrijven, ten minste in goed proza niet.

Mijne gezondheid, waarnaar gy de goedheid wel hebt U te willen verstendigen, vermindert sterk ten aanzien van alle corporeele en mentale functien; doch dank zij den Algoede voor 't geen ik daarvan nog behouden heb! De toestand mijner Egade blijft steeds dezelfde en de uitkomst is alleen by Gods Voorzienigheid te zoeken, die middelen heeft, welke geene geneeskunst genoegzaam kent, veel min determineeren kan. Met echten Christenzin draagt zy haar lot, blijmoedig en in alle uitkomst te vreden. Ontfang met alle de uwen haren welgemeenden groet nevens den mijnen en geloof my met de hartelijkste vriendschap en zuiverste achting steeds te zijn en te blijven,

WelEerw. zeer geleerde Heer, hooggeschatte Vriend,

Uw WelEerw. zeer gel. ootm. Dienaar en Vriend,
BILDERDIJK.
Leyden, 27 Sept. 1822.

7.

WelEerw. zeer geleerde Heer, hooggeachte Vriend!

Vergeef dat ik U lastig valle om iets dat ik my schame van zoo veel belang te achten dat het my 't schrijven en U 't lezen dezes waardig kan zijn. -

Het is nu reeds verscheiden weken, en zeker meer dan twee maanden, geleden, dat de Heer Kemper een kladpapiertjen van my meê nam met eenige regels over de van my uitgegeven pourtraitjens[1]; met belofte van het my des anderen daags ten minste in afschrift terug te zenden. Na vele herhalingen dier beloste by vervolg van tijd, meldde zijn Hooggel. my ten laatste, het papiertjen naar Haarlem meêgenomen en aan UwWelEerw. gelaten te hebben; en het is dienvolgende dat ik de vrijheid neem my tot U te wenden, overmits ik er geen klad van heb, niets van in 't hoofd heb, en echter ter gelegenheid van een nieuw afbeeldsel van my, daar sedert een byvoegsel aan gemaakt heb van nog een paar dozijn verzen, maar die my nu nergens toe dienen. Mag ik U derhalve, 't zij mijn klad, 't zij (byaldien dit of te rug gegeven of verloren mocht zijn) een afschrift van dat klein en nietig epigrammetjen verzoeken; daar zal my een zeker genoegen door geschieden 't geen een vriend aan zijnen vriend niet weigeren zal. In allen gevalle geeft my dit de gelegenheid, aan UWelEerw. de betuigingen te hernieuwen der oprechte gevoelens van hoogachting en hartelijkheid, waarmede ik onder de welmeenendste heilwenschen die op tijd en omstandigheden passen, de eer heb steeds te zijn,

WelEw. Z.G. Heer, hooggeachte Vriend,
UWelEerw. zeer gel. ootmoedige Dienaar,
BILDERDIJK.

Leyden, 23 Decr. 1822.

(1) Zie: Rotsgalmen, II, 103.

8.

WelEerw. zeer geleerde Heer, zeer geëerde Vriend!

Het heeft my inderdaad eenigzins getroffen, in een voor my onberekenbaren tijd geenerlei teeken van UWelEerw. zeer gel. aandenken te hebben mogen ontfangen, en, achteloos als ik ben, geloofde ik byna my dit door het een of ander verzuim op den hals te hebben gehaald, gelijk zulks wel eens meer mijn geval is geweest in den staat van verval van geheugen, van traagheid en lusteloosheid, waarin ik nog voortsleure, ieder jaargetij' als mijn laatste beschouwende en moede van niets om handen te hebben wat my tot bepaalde werkzaamheid mocht verbinden. De uwe van den 1^{n} dezer was my hierdoor des te aangenamer, als die my de aanhoudendheid uwer geëerde vriendschap bewijst en my dus zonder biecht absolveert. Ik moet echter in andwoord op een byzonder punt van dat schrijven betuigen, van niets van een door UWelEerw. aan my gerichten brief in de Aprilmaand te weten, het zij dan dat die tot my niet gekomen is of dat ik die in de beslommering van mijn toenmalig verhuizen uit de hand gelegd en er dus gants en gaâr alle denkbeeld van verloren mag hebben; welk een en ander my als even mogelijk voorkoomt.

Ik heb dan nu de eer, met dezen aan UWelEerw. zeer gel. het Derde deel mijner *Krekelzangen* af te zenden, uit uw schrijven opmakende dat het Vierde der *Taal- en Dichtkundige Verscheidenheden* te laat zou ko-

men, en voeg er twee niet verkrijgbare stukjens by, het eene waaruit de oorsprong en wording van mijne *Ode aan Napoleon* zichtbaar is, en het ander een Fransch *Discours*, in der tijd voor Koning Lodewijk opgesteld om door zijn Kanselier uitgesproken te worden, en hetgeen met uitlating van eenige *perioden* ook werkelijk gediend heeft. Niet onaartig is 't, dit opstel zoo het uit mijne pen kwam, te vergelijken met de verkorting waarmeê het werd uitgesproken en in *le Vrai Hollandais* alstoen gedrukt en gemeen gemaakt is(1). Ook doe ik daar mijn *Ex tempore* op Leydens Ontzet en een versjen van mijne wederhelft by, dat U zekerlijk niet onaangenaam zijn zal.

Hetgeen UWelEerw. zeer gel. my meêdeelt van Koster, is inderdaad belangrijk. Men moet het bekennen, en ik heb het in duizenden van punten ondervonden, onze historien bestaan in napraten zonder grond, en men moet een Hedendaagsch schrijver toevallen, als hy zegt: *l'histoire depuis bien de siècles parait être une conjuration contre la vérité*. Ongelukkig neemt schier ieder deel in die samenzweering! - Wat den wijn betreft, alle Rekeningen van de 15e eeuw zijn vol van artykels van wijn. Ieder werd met wijn beschonken, publicè en privatim, en dat een Kerkmeester belast was met dien aan de zangers toe te deelen, komt my zeer gelooflijk voor; doch hoe kan ik, van dat vak zeer vreemd zijnde, daar eenig licht over geven?

(1) Deze verkorting is mede te vinden in de Gedenk schriften van de Koninklijke Orde der Unie. Zie verder de aanteekening, bl. 132.

Wat het woord *breet* betreft; de *breede* som is de algemeene som bestaande in eenige kleinere uitgaven, of (als men sprak) *smalle* uitgaven; en dit *breet* houde ik dus voor eens beteekenend als *te samen*, of *collectivè, in ééns &c*.

Ziedaar, WelEerwaarde zeer geleerde Heer, al wat ik op het voorgestelde weet meê te deelen. Neem het, zoo nietig het is, in vriendschap op; ik gaf gaarne meer en beter. Maar 't weinige dat ik zoo wat opgegaârd heb ligt in mijn verzwakte hoofd deerlijk overhoop, en ik heb er thands zoo weinig aan voor 't gebruik, dat ik 't voor den halven prijs, die het my gekost heeft, ja minder, zoo ik kon, af zou staan.

By mijn kort verblijf in Amsterdam ben ik zoodanig belegerd en bezet geweest, dat ik geen vierdel uurs voor my-zelven gehad heb, niets heb kunnen doen, waar ik eigenlijk voornemen toe had, en tot in de schuit van Haarlem op Leyden volstrekt *alieni juris* geweest ben. Ik ware anders (al ware 't eenvoudig in 't doorgaan geweest) U gewisselijk komen zien, als mijn voornemen was. Het *digito monstrari et dicier hic est* mag *pulcrum* heeten, als Horatius boertende zegt, maar het is lastig, en ik hou het met het *bene vixit, qui bene latuit*. Eene *étourderie* op mijn zeventiende jaar (die van een prijsvaers te schrijven dat ongelukkig gekroond werd) heeft van mijn geheele leven beslist.

Wy sukkelen tot mijnent, alle; en hoe kan het in onze aandoenlijke gestellen anders zijn by de algeheele revolutie in de Athmosfeer die wy thands beleven,

en die naar mijn inzien, zeer groote catastrophes in den physiquen toestand onzes aardbols voorbereidt. Doch wat daarvan zij, *si fractus illabatur orbis &c*. en ik vind my in mijnen verzwakten ouderdom beter gemoed dan ooit in eenig gedeelte van mijn afgeloopen leven.

Heb dank voor uwen lieven brief, schrijf my somtijds, en ontfang met al wat U dierbaar is den hartlijken groet, waarmede ik teeken,

Tui amantissimus
BILDERDIJK.
Leyden, den 4 Decemb. 1823.

9.

WelEerw. zeer geleerde Heer, hooggeschatte Vriend!

Behalven de vriendschappelijke maar onverdiende en dus beschamende opheffingen van den afgeleefden en gants vervallen Paai, wien uwe goedhartigheid zoo vereert, vinde ik in uwe schoongestelde en innemende Voorrede[1] niets te wraken of te verbeteren. Ik heb echter, (niet ter correctie, maar ten blijke van mijne oplettende lezing van 't stuk,) eenige kleine en zeer enkele teekens van mijn potloot daarin gewaagd, die volstrekt nietig zijn, en kan niet anders dan UWelEerw. het opstel dus in dank en met betuiging van innige gevoeligheid voor een denkwijze te my-

(1) Voor den Cykloop.

waart zoo vleiend, te rug zenden, met bede echter van de luxurieerende lof my daarby gegeven, wel te willen onderdrukken, immers derwijze besnoeien, dat zy een minder vooringenomenheid met autheur of werk aankondige, dan die by zeer velen een aanstoot zou kunnen geven, dien het my smarten zou, thands op den rand van het graf nog wederom te zien uitbarsten. Vergeef deze, misschien zotte, aanmerking, waaraan UWelEerw. zoo veel hechten of niet hechten zult, als uw eigen oordeel voeglijk of niet zal achten, en geloof my met de innigste hartelijkheid en het diepst gevoel van verplichting steeds te zijn,

T.T.
BILDERDIJK.
Van huis, 15 April 1828.

10.

WelEerwaarde Heer, zeer geëerde Vriend!

Zou, daar mijne boeken ingepakt zijn, UEerw. ook een *Metamorphosis* van *Ovidius* voor my hebben, die ik juist thands noodig krijg, tot eenig voorgenomen werk? - Mijne wederdienst (is zy den ouden paai in eenig ding mooglijk) wordt U, nevens allen dank, hartelijk aangeboden door

UWelEerw. ootmoedigen en verplichten
Dienaar en Vriend,
BILDERDIJK.
Haarlem, 17 April 1828.

11.

Zeer Waarde Vriend!

Hebt ge lust, zoo zie dit gekrabbel en gebrabbel van den ouden sukkel eens in, en meld er my by gelegenheid uw gevoelen eens over, zoo gy 't zoo veel waardig acht. - Mijne aanmerkingen op Huydecopers proeve zijn ook ten einde gebracht. - Ook daarover spreken wy wel eens te samen.

Ware ik 27 in plaatse van 72 jaren oud, 't ware eene andre zaak, maar nu verstaat het zich, dat dit Eerste Boek[1] een bloot fragment blijven moet; echter dunkt my kan het als een proeve uit Ovidius aangemerkt, nog wel *inter alia* mede. Ik heb er zoo uit Homerus, uit Apollonius Rhodius, uit Theocritus, uit Anacreon, gegeven, den Kallimachus geheel. Waarom ook niet uit één der Latijnsche, nevens Horatius, enz. Wat dunkt U?

Thands ben ik over; maar wanneer krijgen wy nu uwen Heer Broeder te Overveen? Ik verlang zeer naar hem. Laat hy nu maar niet dralen, dat ik hem middelerwijlen ontsterve; want zoo ooit, het is tegenwoordig: *Omnem crede diem - supremum*.

Nu vaarwel! ik verlang zeer UEerw. te zien, en teeken hartelijk,

T.T.

BILDERDIJK.

7 May 1828.

(1) Van de Metamorphosis.

12.

WelEerwaarde zeer geleerde Heer en Vriend!

Daar schrijven ten Brink en de Vries mij over den tytel van den Cykloop. Dewijl ik dit stuk niet uitgeve, is dit eigenlijk buiten my, en ik neem dus de vrijheid den Brief aan UWelEerw. te zenden, my tevens met alle hartelijkheid teekenende

T.T.
BILDERDIJK.
Haarlem, 20 May 1828.

13.

Waarde Vriend!

Daar ik de vier eerste Zangen of boeken van de *Metamorphosis* afgewerkt heb, en niet meer aan dat stuk meen te doen, zoo zou het my aangenaam zijn, kon ik ze nu eens in *Vondels rijm* (my onbekend) lezen. Indien UWelEerw. dit boek bezitten mocht, het zou my aangenaam zijn, wildet gy 't my hiertoe voor een paar dagen, verstrekken. Ik ben steeds onder den hartlijksten groet

de Uwe
Van huis.
BILDERDIJK.
Dingsdag morgen. [7 Juny 1828.]

14.

WelEerwaarde Heer, veelgeëerde Vriend!

Bezit uwe bibliotheek, of die van deze stad, ook *il Morgante maggiore* van Luigi Pulci, of is dit boek ook hier te bekomen, zoo zou het my byzonder aangenaam zijn, het voor eenige dagen te mogen bezitten. Vergeef de moeite en last aan deze mijne interpellatie verbonden, en geloof my by mijn daaglijks vermeerderende zwakte niet minder dan steeds, en aanhoudend,

UWelEerw. Dv. en verplichten Vriend en Dienaar,
BILDERDIJK.
Van huis, 13 Sept. 1828.